ДОКУМЕНТИ
І
МАТЕРІАЛИ

№ 1
Відозва Народного Руху України до всіх громадян Української РСР

[Не пізніше 28 січня 1989 р.]

Дорогі товариші співвітчизники!

Живемо чи не в найкритичніший момент вітчизняної історії. Проаналізувавши внутрішнє і зовнішньополітичне становище, керівництво КПРС на квітневому (1985 року) Пленумі ЦК КПРС [1] мужньо і чесно заявило: радянське суспільство опинилося перед катастрофою. І вказало вихід, це – революційна перебудова соціально-економічної та політичної структур.

Трудові люди багатонаціональної країни, що десятиліття животіли в умовах безгласності й соціальної незахищеності, підтримали проголошений партією курс на оновлення нашого суспільства. Проте сьогодні кожен неупереджений громадянин УРСР може з чистою совістю сказати: перебудова в нашій республіці просувається надто повільними темпами, їй чинять опір чиновні бюрократи, що звикли збирати щедрий нетрудовий оброк із державної ниви і не бажають позбавлятися номенклатурних привілеїв.

Перебудова має стати справою тих, хто в ній кровно зацікавлений – робітників, селян, інтелігенції. Розпочата як революція "зверху", вона потребує активної підтримки "знизу".

Саме до вас, людей фізичної і розумової праці, кому не байдужа майбутня доля Батьківщини, хто вболіває за необоротність перебудовчих процесів, звертаємося з цією відозвою ми, письменники і вчені України.

Наша земля – колиска трьох великих слов'янських народів, нині рідна земля українців, росіян, євреїв, болгар та інших братніх народів, впродовж віків була ареною воєн, розбрату, кривавих віхол. Тільки в нинішньому сторіччі вогненними валами по ній прокотилося дві світові війни, три революції, страшні голодомори, масові репресії. Все пережите мусить об'єднати нас в ім'я нашого майбутнього і майбутнього наших дітей.

Поряд з "Інтернаціоналом" звучить у наших думах Шевченків "Заповіт" з його віщими словами про сім'ю велику, вольну, нову. Через національне самоствердження ми вливаємося в людство, не втрачаючи при цьому сутності, ні мови, ні традицій пращурів. Лише таким має бути шлях усіх народів до братерства й миру як загальнолюдських ідеалів.

Реформа політичної системи радянського суспільства – справа кожного громадянина. Якщо політична система залишиться непорушною, без змін, – зазначив на XIX партконференції [2] М. С. Горбачов, – то ми не впораємося із завданнями перебудови.

Але сама собою ця система не зміниться, її повинні зламати ми, рядові громадяни нашої великої країни. Саме для цього об'єднуються мільйони людей в різних республіках у Народні фронти, інші громадські

угрупування. Народний Рух України за перебудову спрямований на реалізацію ленінської концепції соціалізму, на викорінення з повсякденного буття сталінізму та брежнєвщини. Ніяких інших цілей, окрім блага народу, у нас немає.

Перебудова не тільки соціально-економічна, але й морально-громадська революція. Комуністична партія знайшла в своїх рядах здорові сили, які очолили її. Наше спільне завдання: рішуче оновлювати радянське суспільство. Ми повинні чітко усвідомити, що нині вирішується доля соціалізму і доля світу. Якщо нам не пощастить здолати антинародну сталінську систему управління, ми знову матимемо ГУЛАГ [3] від Карпат до Курилів. А це – кінець соціалізму, кінець свободі.

Україна, як і інші радянські республіки, заслуговує значно кращої долі і ролі в світі. Її інтереси невіддільні від інтересів інших державних утворень, які складають радянську федерацію. Україна разом із братніми республіками повинна стати правовою державою, в якій влада справді знаходилася б в руках народу. Ми повинні запровадити й утвердити в нашому суспільстві істинний плюралізм, узаконений Конституцією.

Перед законом мають бути однаково відповідальні і рядові громадяни, і апаратні функціонери. Народний Рух України за перебудову ставить собі за мету не дозволяти найменшого пристосування закону для бюрократичних, антинародних вигод. Принцип соціальної справедливості в усіх сферах нашого життя мусить бути непорушним. Саме життя ставить вимогу, що кожне рішення уряду, кожен державний закон, які зачіпають інтереси мільйонів людей, до їх прийняття широко й відкрито обговорювалися народними масами.

Ми вимагаємо раз і назавжди покінчити з практикою переслідування за політичні погляди.

Ми виступаємо за неухильне дотримання свободи совісті. Постулат про вільне віросповідування має стати реальним для всіх релігій.

Ми будемо сприяти реалізації демократичної виборчої системи. Наші Ради повинні стати справжніми органами народовладдя.

Ми будемо дбати про розвиток істинного радянського федералізму в нашій багатонаціональній правовій державі, за викорінення принципів сталінської “автономізації”, які спотворили ленінську національну політику. Замасковані сталіністи всіляко протидіють поверненню ленінських настанов у національному питанні. Вони пробують нацьковувати неукраїнців проти українців, робітничий клас та селянство проти інтелігенції, але всі ми, українці, росіяни, білоруси, євреї, татари, всі нації під небом України, добре знаємо заповіти Леніна й будемо боротися за їх неухильне виконання. Україна має стати суверенною державою в радянській федерації зі своїм республіканським госпрозрахунком з визначеним внеском в союзний фонд, з народним правом на землю, води, надра і повітря, зі своїми міжнародними зв’язками, зі своєю державною мовою.

Назріла потреба переглянути практику розміщення крупних промислових новобудов, які спричиняють демографічно недоцільну міграцію населення, що негативно відбивається на господарському і культурному житті України. Необхідно виробляти прогнози національної структури населення в республіці не з асиміляторських позицій, а виходячи з настанов В. І. Леніна, настанов XXVII з'їзду КПРС [4] та XIX партконференції.

Перед нашим народом – історичної ваги завдання. Тільки послідовне виконання їх забезпечить реальне народовладдя. Це розуміють відкриті й приховані противники демократизаційних процесів. Тому шалений опір викликає в них сама ідея заснування Народного Руху України за перебудову. Ще не зорганізований, він заздалегідь оголошується таким, що призведе до загострення міжнаціональних взаємин, хоча насправді ми виходимо з інтернаціоналістичних засад і розглядаємо Рух як реалізацію прагнень найширших верств усіх народів, що проживають на Україні.

"Всі ці процеси закономірні, в тому числі пов'язані й з тим, що система громадських організацій, яка склалася в минулому, якоюсь мірою виявилася заформалізованою, а тому багато в чому й непідготовленою для того, щоб виразити плюралізм думок і інтересів людей, – зазначає в журналі "Комуніст" секретар ЦК КПРС В. А. Медвєдєв. – Ми проти того, щоб ці нові форми активності розглядати мало як небезпеку для нашого суспільного ладу, а такі настрої є. Ці настрої не відповідають лінії нашої партії на демократизацію, гласність, плюралізм".

Ми засуджуємо антинаукову, антиленінську, антигуманну тезу про настання епохи злиття всіх націй СРСР в одну зденаціоналізовану спільність. На Україні, і в інших республіках, партійні, радянські, господарські установи в більшості перейшли на російську мову. Утворилася незбагненна ситуація, коли народ і держава користуються різними мовами. Катастрофічне зменшення кількості шкіл з українською мовою навчання декларувалося місцевими брежнєвцями як добровільний вибір населення. Хто ж був проти такого "добровільного вибору", той опинявся в "націоналістах". В "інтернаціоналістах" ходили й досі ходять ті, хто відрікся від материнської мови, відцурався рідної культури.

За сталінських часів було поголовно депортовано з Криму татарський народ. Його гідність потоптано, його історію оббріхано... А які політичні кампанії вчинялися в часи культу й застою проти многостраждального єврейського народу, який зазнав стільки лиха від царату та гітлеризму! Сьогодні на Україні нема жодної єврейської школи, бібліотеки, газети, жодного єврейського театру. Треба змінити це ганебне становище.

Здавна живуть на Україні греки-румеї. Крізь тисячоліття пронесли вони свою мову, пісні, казки, легенди, традиції. І все, виявляється, для того, щоб у XX сторіччі ці набутки духовної скарбниці забути й зневажити.

Сторіччями жили на українській землі брати-вірмени, які зробили значний внесок у розвиток наук та ремесел, торгівлі й мистецтва. Ще в 20-х

роках функціонували вірменські школи й театри на Україні. Потім усе це було заборонено...

Є на Україні численні болгарські села, живуть на нашій землі білоруси, чехи, цигани, гагаузи, сини й дочки інших народів. Замість природного права розвивати національну культуру їм сталінські ідеологи залишали лише одне – "добровільно" асимілюватися.

В такій обстановці навіть та певна кількість угорських, молдавських, польських шкіл, які ще існують у західних областях України, сприймається як щось тимчасове, чому ось-ось настане край...

Кожний мислячий росіянин бачить, що Україна, про небувалий духовний розквіт якої писали вчорашні пропагандисти, посідає одне з найостанніших місць серед цивілізованих країн по виданню книг і журналів на душу населення, що екологічна обстановка в республіці наблизилася до катострафічної межі, що економіка на грані занепаду.

Егоїстичні інтереси всесоюзних відомств довели до деградації найкращі в світі українські чорноземи, які могли б прогодувати хлібом, м'ясом, молоком, овочами і фруктами весь СРСР. Край, що міг бути здравницею і житницею всієї країни, край, що славився піснями та дивовижними ремеслами, перетворився на територію, де загазованість повітря, затруєність земель і вод, соціальна невлаштованість, ризикованість життя – на одному з найвищих місць у світі! Нам не вистачає продуктів, нам не вистачає лікарень і ліків, дитячих садків, сучасних шкіл, санаторіїв та пансіонатів, на полицях наших магазинів – порожньо, повсюди у нас осоружні черги, загрозливих розмірів набирають пияцтво, наркоманія, проституція.

Відомча сваволя, некомпетентність тих, кого командно-адміністративна система призначила керувати народом, безвідповідальність рішень, коли навіть за найбільші помилки-злочини не відповідає ніхто, – все це, на жаль, стало у нас нормою. І всьому цьому треба покласти край!

Ми повинні спинити лавину новобудов, необґрунтованих екологічно й економічно, розробити і почати здійснювати нову концепцію розвитку економіки України, відродити наше село, оздоровити нашу землю, вилікувати води й повітря – в економічному й екологічному плані це дасть народові більше, ніж дають гіганти індустрії.

Ми вимагаємо серйозного підходу до вивчення істерії українського та інших народів нашої республіки, вимагаємо об'єктивного, всебічного висвітлення "білих плям" та "заборонених постатей". Ми вимагаємо перегляду на засадах правової держави всіх політичних процесів, що відбувалися на Україні від 30-х років до нинішнього часу, в тому числі й насамперед – тих судових фарсів, які в сталінському формулюванні дістали назви "процес СВУ" і "процес СУМ" [5].

Навчання в школі, у ПТУ, в вузах, у військових училищах повинно давати нашій молоді необхідну кількість правдивих знань про свою

республіку, про кожний народ, що живе в ній, про культуру, історію, географію, етнографію, фольклор, мову й літературу цих народів. Трагічні сторінки нашої спільної історії, особливо ті, що пов'язані з беззаконнями епохи сталінізму, повинні бути відомі всім – як страшна пам'ять, як наука на майбутнє.

Пропонуємо для подальшого всенародного обговорення проект Програми Народного Руху України за перебудову*, заснований на соціалістичних, гуманних ідеалах. Ця Програма, на наш погляд, охоплює всі галузі нашого життя, вона спрямована на всебічний розвиток та благополуччя кожного зокрема і всіх нас разом.

Брати і сестри! Народний Рух України за перебудову кличе до повноправного і повноцінного громадського життя! До спільної праці на благо рідного краю, на благо всіх народів нашої Вітчизни.

Наша перспективна мета – оновлення і розвиток соціалізму в ленінському уявленні, вільний розвиток усіх націй і народностей, які живуть на Україні, процвітання України, "між вільними вільної, між рівними рівної", радянської держави в Союзі рівноправних соціалістичних держав, республік – сестер".

Наш поклик – діяння во ім'я торжества благородних цілей гуманізму і людства.

Ініціативна група Народного руху України за Перебудову.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2660, арк. 28–35.
Копія. Машинопис.

№ 2
Проект Програми Народного Руху України за перебудову

[Не пізніше 28 січня 1989 р.]

Загальні принципи

1. Народний Рух України за перебудову (Рух) – це масова добровільна організація, яка базується на патріотичній ініціативі громадян Української РСР. НРУ являє собою загальнонаціональний вияв схвалення і підтримки революційної перебудови, яка відбувається в усій нашій країні. Це нова форма блоку комуністів і безпартійних, це рух за дальше соціалістичне оновлення в усіх сферах державного, громадського та господарського життя Української Радянської Соціалістичної Республіки.

* Див. документ № 2.

НРУ діє заради гуманізму, миру, прогресу. НРУ є невід'ємною єднальною ланкою між перебудовними ідеями Комуністичної партії та ініціативою найширших народних мас. НРУ незалежний від будь-якого адміністративного втручання. Комуністична партія та інші організації співробітничають з НРУ через своїх членів – учасників НРУ.

2. Основна мета НРУ є сприяння Комуністичній партії у створенні й функціонуванні такого демократичного механізму, який сприяв би розвитку суспільства, ґрунтованого на справжньому народовладді та збалансованій економіці, що відповідає передусім потребам українського народу та всього населення України, суспільства, де були б неможливі будь-які порушення соціальних, політичних, національних, господарських та екологічних прав людини. НРУ бореться за піднесення рівня свідомості, політичної культури, громадянської активності українського народу за відродження і утвердження національної самосвідомості та інтернаціоналістських переконань усіх громадян республіки. НРУ рішуче протидіятиме будь-яким спробам асимілювати національні меншості на Україні, сприятиме розвиткові культури й освіти кожної з них, а в місцях компактного проживання – адміністративно-господарському самоврядуванню. Пропаганда національної винятковості чи національного нігілізму є аморальною, антилюдяною і неприпустимою.

Виходячи з цього, НРУ ставить перед собою такі цілі:

а) домагатися, щоб у нашій республіці, як і у всій країні, було виведено з тяжкого стану народне господарство, природне середовище, щоб у найближчі роки було досягнуто істотне зростання добробуту народу, підвищення рівня охорони здоров'я, щоб домінувала гармонійна сім'я і поважалися моральні та національні почуття і права, домагатися рішучого поліпшення організації, охорони та оплати праці, особливо – у сфері матеріального виробництва;

б) при сприянні найширших народних верств викривати будь-які спроби загальмувати процес демократизації та гласності на Україні, бути соціальним гарантом революційного оновлення суспільства;

в) сприяти перетворенню Української РСР у правову державу, де суб'єктом і об'єктом права є народ і де благо людини, вільний розвиток особистості є головною засадою розвитку суспільства;

г) створювати умови для переходу від народовладдя на словах до реального повновладдя народу на Україні, домогтися розмежування і роздільного функціонування та взаємоконтролю законодавчої, виконавчої, судової влади; домагатися справжнього суверенітету України, як і інших республік СРСР; всі землі, води, повітря, корисні копалини, енергоресурси, всі підприємства, шляхи, комунікації України є народною власністю і користуватися ними загальносоюзні чи республіканські відомства можуть тільки з дозволу уряду республіки;

д) Народний Рух України за перебудову має стати справжнім виразником єдиної волі українського народу, людей інших націй, що

проживають на Україні та інтересів українців поза нашою республікою, він здійснюватиме зв'язок з тими співвітчизниками та українськими організаціями за межами СРСР, які підтримують ідеї перебудови.

3. НРУ дотримуватиметься у своїй діяльності таких головних засад: дружба і взаємопідтримка народів СРСР, повага до особистості й захист прав людини, демократизація і соціалістичний плюралізм, законність і правопорядок, соціальна справедливість і гласність, колегіальність керівництва і колективність прийняття рішень, взаємоповага і співробітництво, відсутність політичного, морального тиску, залякування інакомислячих та будь-якого переслідування за переконання.

4. НРУ здійснює свої цілі в такий спосіб:

а) організовує свою діяльність у відповідності з Конституціями Української РСР та СРСР і всіляко домагається, щоб громадяни, їх об'єднання, підприємства, організації, державні та кооперативні установи повною мірою користуватися своїми конституційними правами;

б) підтримує ініціативи, які поглиблюють чи прискорюють перебудову, консолідують український народ разом з іншими націями і народностями республіки заради ефективного розв'язання соціальних, екологічних та національних проблем України;

в) бореться за правові, економічні та політичні гарантії курсу перебудови в нашій республіці і в усій країні, за здійснення радикальних реформ в галузі економіки, освіти, культури, охорони здоров'я, науки, релігії, видавничої справи, преси, релігії та ін.;

г) висуває і підтримує законопроекти та інші заходи, які дають Радам народних депутатів на всіх рівнях реальну владу, а Верховній Раді Української РСР – гарантію захисту України від диктату й засилля союзних відомств та корпоративних і технократичних груп; виступає з ініціативою і розробляє концепцію народного самоврядування на всіх рівнях; бореться за скасування або зміну існуючих застарілих законодавчих актів;

д) бере участь у виборчій кампанії, висуваючи своїх кандидатів у депутати;

е) веде боротьбу з корупцією, протекціонізмом, "телефонним правом" та іншими зловживаннями владою з боку адміністративно-командної системи;

є) бореться за зміну структури народного господарства України, деформованої союзними відомствами та екстенсивною економікою, за приведення його у відповідність з реальними потребами суспільства;

ж) систематично організовує опити громадської думки і публікує результати, вносить пропозиції про референдуми і допомагає їх проводити; при необхідності вдається до конституційних засобів демократичного впливу на органи влади шляхом відкритих зборів, звернень, колективних листів та петицій, маніфестацій, мітингів, пікетів і т. ін.

Політична система

Боротьба за демократизацію і реформу політичної системи, розпочата КПРС, посідатиме важливе місце у діяльності НРУ.

НРУ виходить з того, що кожна людина народжується вільною і свобода людини обмежується лише тими межами, перехід за які загрожує або обмежує свободу інших людей.

Тільки народ – а, отже, і кожна людина як повнокровна і повноправна частка народу – є джерелом і носієм політичної (законодавчої і виконавчої), юридичної і економічної влади.

НРУ вважає, що держава як така є апаратом управління, і тому твердження про загальнодержавну власність на землю, повітря, воду, природні ресурси, засоби виробництва є антигуманним і антисоціалістичним по суті, зумовлює відчуження виробника (селянина і робітника) від землі і засобів виробництва, від влади над ними і над результатами своєї праці, що, у свою чергу, веде до моральної, культурної, економічної і екологічної деградації. НРУ стверджує тільки загальнонародну власність на землю, повітря, воду, природні ресурси, засоби виробництва при делегуванні права власності і розпорядження конкретному виробнику. Держава як апарат повинна бути тільки Радою уповноважених управителів народною власністю.

НРУ докладе всіх зусиль разом з КПРС та громадськими об'єднаннями Української РСР до демонтажу централізованої адміністративно-бюрократичної системи, що склалася у періоди сталінізму і застою, і перетворення СРСР у справжній союз братніх суверенних народів на основі ленінської програми федералізму.

НРУ вважає за життєво-необхідне перетворення Рад народних депутатів у компетентні і правоспроможні збори народних представників, що матимуть усю повноту влади на своїй території. З цією метою слід чітко у конституційному порядку розмежувати повноваження і сфери юрисдикції місцевих (сільських, районних, міських, обласних), республіканських і загальносоюзних Рад.

Оскільки реальна політична влада можлива тільки при економічній незалежності як органів, так і безпосередньо носіїв, НРУ вважає, що бюджет органів влади Рад на всіх рівнях повинен бути незалежним і формуватися у відповідності до можливостей і волевиявлення виборців. Усі організації і підприємства, розташовані на певній території, сплачують місцеві і союзні податки. Якщо республіканські і союзні податки визначаються законодавчо відповідними Радами, то місцеві встановлюються місцевими Радами і залежать від вартості землі, трудових ресурсів і експлуатованих природних багатств, наданих у користування підприємству. При загрозі забруднення навколишнього середовища місцеві Ради повинні мати право збільшувати місцеві податки на відшкодування можливих збитків і витрат по очищенню підлеглої території.

НРУ боротиметься за створення правової держави, виходячи з аксіоми, що держава існує для людини, а не навпаки; за створення держави, у якій народ є джерелом права і право стоїть над державою, її інституціями, громадськими організаціями і окремими громадянами. Держава повинна нести таку ж відповідальність перед громадянином, як і громадянин перед державою – сукупною і повноважною представницею громадян.

У правовій державі інтереси більшості захищено представницькою системою, а також законодавчо, оскільки усі закони приймаються більшістю голосів у представницьких органах (Радах) або на всенародних референдумах. Поряд з тим, у правовій державі повинні бути гарантовані і захищені інтереси будь-якої меншості або окремої особи, що повинно досягатися насамперед юридично. Перед лицем діючого закону конфліктуючі організації, що мають статус юридичної особи, навіть індивід проти держави – рівноправні, і останнє слово належить законові. НРУ боротиметься за реалізацію декларованих прав Української РСР як суверенної союзної республіки, за свободу для народу України самому вирішувати свої справи і свою долю, без натиску і втручання зовні.

Позачергове значення має конституційне ствердження ленінського принципу федералізму і недвозначне підтвердження суверенітету республік на своїх територіях. При розв'язанні питань, що стосуються тієї чи іншої республіки, на всесоюзному рівні – ця республіка повинна мати право "вето".

НРУ вважає життєво необхідним для прогресу суспільства право вільного висування кандидатів у депутати Рад усіх рівнів без їхнього нав'язування чи штучної "селекції". НРУ буде брати активну участь у виборчих кампаніях і висувати власних кандидатів або організовувати кампанії по відкликанню депутатів, що скомпрометували себе діями, які завдадуть шкоди народові, або бездіяльністю.

У своїй діяльності НРУ виходить з положення, що народ має право будувати політичну систему і створювати апарат управління, виходячи із своїх потреб і згідно з своєю волею. Якщо народ вважає за необхідне, він може змінювати не лише представників, а й систему правління.

Право. Права людини

НРУ виходить з істини, що саме вільна людина, як суверенна частка суверенного народу, є джерелом права.

НРУ вважає, що повинна бути забезпечена повна рівність кожного громадянина, органа влади (незалежно від рівня) або конкретного представника влади перед законом. Законність не може приноситись у жертву в ім'я кон'юнктури, особистих, соціальних чи політичних цілей.

НРУ наполягає на тому, щоб в основі статусу прав, свобод і обов'язків громадян Української РСР лежали Загальна декларація прав людини ООН

(9.12.1948) [6], Заключний акт Гельсінської наради 1975 р. [7] та інші міжнародні угоди, ратифіковані СРСР.

Людина має право на:

– свободу думки;

– свободу слова (свободу висловлення своєї думки);

– свободу інформації;

– свободу пересування та місце проживання, як у межах Української РСР і СРСР, так і за їх межами;

– свободу вибору способу життя і характеру професійної, суспільної та громадської діяльності;

– свободу совісті;

– свободу вибору освіти;

– та інші свободи, проголошені у Загальній декларації прав людини.

НРУ вимагає юридично і практично гарантувати недоторканість особи, її житла, таємницю листування, телеграфного, телефонного та інших видів зв'язку. Незаконним слід вважати будь-яке переслідування і обмеження громадських і юридичних прав людини за політичними, соціальними, расовими, національними чи релігійними мотивами. Правоохоронні органи повинні захищати осіб, які зазнають переслідувань за цих мотивів.

НРУ вимагає, щоб кожен громадянин мав доступ до інформації будь-якої установи і право на захист від дезінформації, крім випадків, обумовлених державою або військовою таємницею. Відповідні умови повинні бути затверджені законодавчо і опубліковані.

НРУ наполягає, щоб злочини сталінізму були визнані злочинами проти людства і людяності, а, отже, не підлягали строкові давності, щоб були названі поіменно організатори і безпосередні виконавці злочинів, а також опубліковані списки жертв сталінізму, увічнена їхня пам'ять, відшкодовані моральні, фізичні і матеріальні збитки потерпілим.

НРУ домагається публічного перегляду справ усіх громадян УРСР, засуджених у період застою з політичних чи релігійних мотивів і притягнення до судової відповідальності організаторів та виконавців інсценізованих справ.

НРУ наполягає на скасуванні цензури у будь-якому вигляді. Право на гласність – на свободу думки і слова – повинно бути захищене законом. Будь-який представник органів влади, що спробує обмежити пошук інформації та її розповсюдження, підлягає звільненню з посади за невідповідністю і притягненню до судової відповідальності.

НРУ наполягає на ліквідації всіх відомчих та інших нормативних актів, що прямо чи посередньо обмежують або перекреслюють гарантовані Конституціями СРСР та Української РСР громадянські свободи. НРУ вважає за необхідні постійну гласність та інформування про роботу щойно утвореного Комітету Конституційного нагляду.

Соціальна справедливість

Гуманізація суспільства є одним з найважливіших завдань НРУ.

НРУ виступає за право громадян Української РСР на вільний вибір місця проживання та місця прикладання своїх сил і можливостей.

НРУ обстоює думку, що держава повинна гарантувати свободу вибору громадян способу життя і місця життя. Держава охороняє житло громадян.

НРУ домагається об'єктивного, з участю громадськості, визначення рівня життєвого мінімуму з регулярною публікацією даних про нього, про доходи різних груп населення, про індекси цін та динаміку інфляційних процесів. При цьому повинна бути розроблена програма компенсації інфляційних процесів шляхом своєчасного і систематичного підвищення доходів населення.

НРУ стверджує, що СРСР і Українська РСР, як його повноправна частина, повинні стати суспільством рівноправних громадян, у якому відсутні станові привілеї та пільги за будь-якою ознакою. НРУ вимагає скасування самої категорії номенклатурних працівників та їхніх привілеїв. Службові посади повинні надаватися за професійною компетенцією і тільки на конкурентній основі.

НРУ вважає за необхідне перебудувати систему соціального забезпечення, опіки і благодійності та розробити новий пенсійний механізм.

НРУ домагається збільшення житлового будівництва у різних його формах (державне, кооперативне, індивідуальне) з поступовим переведенням житла в індивідуальну власність громадян.

НРУ виступає за створення широкої програми кредитування громадян як для будівництва житла, так і для інших цілей, у тому числі, для розвитку кооперативної і індивідуально-трудової діяльності. Кредитні пільги законодавчо повинні бути встановлені молодим сім'ям, багатодітним (троє і більше дітей), інвалідам і пенсіонерам.

НРУ висловлюється за реальну, а не декларовану емансипацію жінки, що має включати розробку загальносоюзної і республіканської програми "Сім'я". Збільшення кількості дітей у родині не повинне вести до зниження життєвого рівня. Виховання дітей повинно бути оголошене суспільно корисною працею і відповідно оплачуване суспільством. НРУ підтримує всі заходи, спрямовані на підвищення ролі сім'ї у соціалістичному суспільстві.

НРУ переконаний, що одне з найважливіших питань, яке стоїть перед суспільством – це збереження здоров'я людини і здоров'я народу в цілому. Першочерговим завданням є збереження середовища існування, розв'язання екологічних проблем. Не менш грізного характеру набрали проблеми екології духу. Відчуження людини від влади, від засобів виробництва, від своєї землі, приниження її та закріпачення призвели її до моральної деградації, до поширення стресових ситуацій у суспільстві

з епідемією так званих соціально зумовлених хвороб. Питання може стояти тільки так: здоровою людина може бути лише у здоровому суспільному і природному середовищі.

НРУ підтримує всі заходи по боротьбі проти наркоманії і алкоголізму, за духовне і моральне відродження народу.

НРУ вважає необхідною докорінну перебудову медичної допомоги населенню. Поряд з державною системою охорони здоров'я повинні існувати медичні заклади кооперативного, страхового типу, фінансовані різними громадськими рухами (різні фонди), а також індивідуально-трудового типу. При збереженні конституційного права на безкоштовну медичну допомогу НРУ вважає за доцільне реформувати фінансування медичних закладів в залежності від конкретних результатів праці, дозволити місцевим Радам вирішувати, які медичні заклади їм потрібні, встановлювати їхній штатний розклад і рівень оплати медперсоналу. Поряд з цим може існувати і платна медична допомога, котра в певних випадках могла б компенсувати чи прямо фінансуватись різними фондами, суспільними організаціями чи страховими установами.

НРУ домагається розроблення програми "Здоров'я народу", яка включала б систему діагностики, лікування, реабілітації і рекреації.

НРУ вважає за необхідне розробити систему захисту старості із залученням громадських організацій.

НРУ візьме участь у створенні громадського центру по вивченню суспільної думки з різних питань народного життя і публікації його матеріалів.

Економіка

1. НРУ вважає необхідним перетворення економіки Української РСР у справді соціалістичну економіку, позбавлену деформацій та спотворень, в економіку людяну, здорову з екологічного погляду і ресурсозбалансовану. Така мета відповідає завданню перебудови економічного мислення в усьому світі задля збереження людського роду за умов дедалі зростаючих глобальних труднощів та небезпек.

2. НРУ виступає за усунення та демонтаж усіх наслідків бюрократично-централістської сваволі в управлінні економікою СРСР, що призвели до відсторонення українського народу та всього населення України від участі у визначенні своєї економічної долі, звели майже нанівець економічний суверенітет Української РСР, надали її економіці вкрай витратного та марнотратного характеру, породили можливість зрощування корумпованих елементів з апаратом управління. Слід усунути все несумісне з потребами використання науково-технічної революції в інтересах створення соціалістичної економіки з людським обличчям.

3. НРУ вважає, що економічною основою суверенітету республіки є республіканська форма власності та заснований на ній республіканський господарський розрахунок. Першорядне призначення економічного

суверенітету республіки – не тільки забезпечувати добробут та самовиявлення людей різних національностей, але й створювати та підтримувати умови для вільного розвитку українського народу – етносу, який є корінним населенням і для якого територія республіки – єдиний осередок його національного буття, історичної тривалості, культурної цілісності.

Для цього урядові Української РСР повинно бути надане право підпорядковувати економічні рішення соціальним та національно-культурним завданням. НРУ засуджує практиковане централістсько-бюрократичним апаратом нав'язування республікам темпів, форм і напрямів економічного розвитку та довільний і неконтрольований перерозподіл ресурсів між республіками, що веде до утриманства, зрівнялівки й марнотратності.

4. НРУ домагається раціональної перебудови структури народного господарства, зміни пріоритетів у розподілі капіталовкладень: від економіки, в якій непомірно велику частку посідають добувні та енергомісткі галузі й підприємства, що виробляють засоби виробництва, треба перейти до економіки, в якій домінуватимуть наукомісткі галузі, точне та складне машинобудування, екологічно безпечні й чисті виробництва. Тим самим структура економіки Української РСР буде модернізована, звільниться від перевалювання галузей та підприємств, які знаменують ранні стадії індустріалізації, і вийде на рівень вимог сучасного етапу науково-технічної революції.

5. НРУ вважає, що примусова колективізація, проведена Й. Сталіним та його угрупуванням після контрреволюційного перевороту 1928–1929 років, призвела до реставрації напівфеодальної експлуатації з позаекономічними формами примусу. Відмова від нинішнього характеру колгоспів і запровадження орендного та сімейного підряду може стати великим кроком на шляху економічного прогресу в сільському господарстві. НРУ вважає, що назріло питання про переведення частини сільського господарства на фермерські рейки. Доцільним є створення реальних, ефективних добровільних сільськогосподарських кооперативів. НРУ виступає за гнучке поєднання дрібних, середніх і великих підприємств у сільськогосподарському виробництві, як і в усьому народному господарстві.

6. Виходячи із принципів соціальної і національної справедливості та економічної ефективності, засуджуючи бездумну зрівнялівку та утриманство у взаєминах між республіками та етнічними регіонами, НРУ виступає за еквівалентний обмін між республіками, за розвиток між ними безпосередніх кооперативних зв'язків, здійснення спільних економічних програм, самостійний вихід на світовий ринок. Усе це сприятиме розвитку економічного партнерства та інтеграції Української РСР з іншими республіками Союзу, із світовим ринком на основі економічної

заінтересованості та добровільної взаємодопомоги, без бюрократично-централістського диктату.

НРУ переконаний, що саме такий напрям розвитку економіки Української РСР найкраще сприятиме відродженню та зміцненню на ленінських засадах справжньої федерації суверенних союзних республік.

7. НРУ виступає проти економічного та інших видів диктату союзних та інших відомств, які на території України і в усьому СРСР господарюють, керуючись власними відомчими цілями, що веде до екологічної катастрофи і несумісне з виживанням людства. Таке антигосподарювання ставить суспільство перед економічним і екологічним колапсом, породжує згубні диспропорції в структурі господарства республіки, загострює технократичні лиха, викликає міграцію, що перевищує розумну міру та суперечить інтересам як республіки, так і Союзу; перетворює економічне життя на "плавильний казан" денаціоналізації корінного населення та невеликих національних меншостей в Українській РСР. Всесилля міністерств та відомств не відповідає також екологічним, економічним та соціально-культурним інтересам російської національної меншості на Україні.

8. НРУ вимагає повної гласності та постійного інформування про економіку, господарське життя республіки, інших республік, усього Союзу, країн світу. Засоби масової інформації, наукові видання повинні систематично публікувати інформацію про стан та динаміку економіки, всіх її показників, індекс цін, рівня інфляції, вартості життя, розподілу населення за рівнем доходів та багатств тощо. Особливої ваги набирає своєчасна і правдива інформація про якісний стан продукції сільського господарства.

9. НРУ вважає, що має бути якнайшвидше проведена в життя рекомендація XIX Всесоюзної партійної конференції про інформування населення щодо внеску кожної республіки чи регіону в загальносоюзну економіку. Це конкретизувало б уявлення про зв'язок між трудовими зусиллями та рівнем добробуту кожного громадянина, кожної групи населення, кожного народу.

Нове економічне мислення вимагає об'єктивної оцінки довготривалого перерозподілу частини національного доходу Української РСР на потреби розвитку менш розвинених регіонів Союзу. За сучасних умов такий перерозподіл обертається нагромадженням необоротних негативних змін в економіці республіки, в адміністративно-наказові дотації іншим регіонам, які в 70–80-і роки не дали бажаних результатів. НРУ поділяє думку, що в інтересах як республіки, так і всього Союзу, були б значне розширення капіталовкладень в економіку Української РСР, перехід на систему кредитних відносин між республіками та союзними установами, пряма і зрозуміла залежність між працею народу Української РСР та рівнем його добробуту. При цьому братня взаємодопомога народів СРСР набрала б здоровішого,

ефективнішого і очевиднішого характеру, що дало б і незрівнянно більший, ніж нині, вихований інтернаціоналістський ефект.

10. НРУ твердо дотримується думки, що економічне відродження Української РСР відповідає інтересам як українського народу та всього населення республіки, так і інтересам усього Союзу, всіх його братніх народів. Відновлення економічного суверенітету республік, їхня співпраця на засадах вільного розвитку всіх народів у вільній і єдиній соціалістичній державі відкриває перспективи могутнього суспільного прогресу в господарській, соціальній, культурній та інших сферах.

Екологія

Своїми основними завданнями в цій галузі НРУ вважає:

1. Домагатися ухвалення законів про повний суверенітет республіки у здійсненні всіх економічних, правових та адміністративних заходів з охорони навколишнього середовища.

2. НРУ наполягає на докорінному перегляді програми розвитку атомної енергетики на Україні, вимагає припинити будівництво Чигиринської та Кримської АЕС [8], а також спорудження нових енергоблоків у республіці. Необхідно провести позавідомчу експертизу на діючих АЕС для визначення відповідності рівня їхньої технічної безпеки міжнародним нормам. Слід припинити експлуатацію Чорнобильської АЕС [9].

3. НРУ вимагає повної і всебічної інформації про наявність нітратів у продуктах, про радіоактивну забрудненість води і повітря, насичення ґрунтів мінеральними добривами, які містять в собі шкідливі речовини тощо і на її основі формування параметрів, що відповідають міжнародним нормам, зняття грифу секретності з екологічних показників, видавання спеціального екологічного бюлетеня.

4. НРУ домагатиметься припинення будівництва особливо екологічно небезпечних підприємств, передусім хімічних та металургійних, у зонах високої концентрації населення і промислового перенасичення, які визначатимуться незалежними експертними комісіями НРУ.

5. Будівництво промислових об'єктів, навіть з найменшим потенційним ризиком для екологічної ситуації, може здійснюватися лише після загальнонародного обговорення, а в разі потреби – після проведення референдуму по всій республіці.

6. НРУ вважає за необхідне домагатися від Мінатоменерго повної юридичної та моральної відповідальності перед населенням республіки за втрати, завдані радіаційним зараженням земель, від Мінводгоспу – за заводнені й заболочені землі та землі, від Міністерства меліорації – за землі, піддані ерозії та засолюванню, від Агропрому СРСР – за забруднення рік і земель гігантськими тваринницькими комплексами.

8*. НРУ вважає розвиток економіки республіки неможливим без створення й обнародування завершеного кадастру земель України і правової охорони цього найбільшого багатства, яке належить народу республіки. Відсутність такого кадастру і платності за природні ресурси дозволяє союзним відомствам демагогічно твердити про економічність і високу рентабельність тих чи інших виробництв, оскільки в таких витратах не враховується вартість землі та інших природних ресурсів.

9. НРУ домагатиметься впровадження системи постійних екологічних спостережень і досліджень, а також екологічного моніторингу. Природоохоронні органи мають бути забезпечені найновішим устаткуванням. Їхнє право "вето" на будь-який екологічно ризикований проект повинне бути непорушним.

10. НРУ наголошує на необхідності розвивати лише екологічно чисте, енергоекономне і безвідхідне виробництво, перепрофільовувати і закривати промислові об'єкти, які загрожують здоров'ю природи і людини.

11. Необхідно запровадити реальну кримінальну відповідальність за порушення екологічного законодавства, прирівнюючи їх до злочинів проти людства.

Національне питання. Мова. Культура

1. НРУ вбачає одне із найважливіших своїх завдань у тому, щоб привертати загальну увагу до демократичного й справедливого розв'язання всіх проблем, які стосуються розвитку українського народу як нації, його рівноправності серед інших націй СРСР, державного суверенітету, його мови й культури, міграційної й демографічної політики на основі послідовного здійснення принципів інтернаціоналізму та розроблених Леніним засад соціалістичного федералізму. НРУ вважає: немає справжнього інтернаціоналізму там, де ігноруються чи відсуваються на другий план інтереси, права, проблеми будь-якої нації й народності. Національне й інтернаціональне існують тільки в нерозривній єдності. Природні й закономірні процеси інтернаціоналізації, зближення і взаємозбагачення націй не мають нічого спільного з їхнім механічним "злиттям", асиміляцією та нівеляцією, що є замаскованою формою мовно-культурного винищення, суперечить збереженню і виживанню людського роду.

2. За сучасної спотвореної в часи сталінізму і брежнєвщини, мовно-культурної ситуації на Україні, проголошуване право так званого вільного вибору мови навчання, покладене в основу нашої середньої і вищої освіти, не може бути демократичним і справедливим. Спекулюючи на низькій національно-культурній свідомості частини населення, воно узаконює наявний неприродний стан речей і пропонує змиритися з результатами грубих порушень ленінських принципів співжиття народів, багаторічних

* Порядок нумерації, зазначений в оригіналі документу.

насильств і злочинів. Воно повністю нехтує право українського народу на своє національне буття.

Мова кожного народу – це фундамент його національного розвитку, це загальнолюдська цінність, втрата якої є втратою всього людства. "Добровільне" відмирання мов при соціалізмі (якщо таке станеться) – це найдошкульніше звинувачення адміністративно-бюрократичній системі.

3. Виходячи з цього, НРУ вважає, що першим і невідкладним кроком у розв'язанні назрілих питань національно-культурного характеру може бути прийняття Закону про державність української мови. Домагаючись цього важливого державного акту, НРУ вважає за необхідне прийняття також законів, які б забезпечували на практиці неможливість витіснення української мови із сфери державної, громадської діяльності, науки, виробництва, діловодства, середньої і вищої школи.

Закон про державний статус української мови аж ніяк не обмежує вільного розвитку російської мови та мов національних меншин і груп, які проживають на території України, вільного користування кожним громадянином республіки тією мовою, яку він знає і любить.

4. НРУ вважає:

– українська мова і література повинні бути обов'язковим предметом для вивчення в усіх школах, технікумах і училищах на території Української РСР;

– необхідно запровадити вступні екзамени до вузів з української мови, незалежно від їхнього підпорядкування, поступово впроваджувати викладання більшості предметів українською мовою;

– у зв'язку з припущеними раніше порушеннями щодо вивчення української мови в учбових закладах, кількість російських шкіл і училищ зараз у багатьох містах значно перевищує кількість українських, і тому всі нові школи й училища, що відкриватимуться в найближчі роки, мають бути українські;

– необхідно не на словах, а на ділі запровадити вивчення української мови в дитячих садках;

– українське кіно, театри, радіо й телебачення, інші засоби масової інформації, естрада тощо мають бути українськими;

– всі загальнореспубліканські форуми, сесії, пленуми, урочисті збори тощо повинні проводитися українською мовою;

– потребує українізації сфера науки, захисти кандидатських і докторських дисертацій мають відбуватися українською мовою, а присудження вчених ступенів і звань повинно перебувати в компетенції наукових установ республіки.

5. НРУ розцінює виховання національної гідності, історичної пам'яті, прищеплення любові до рідної мови, бережливого ставлення до культурної національної спадщини, охорону пам'яток, широке та об'єктивне висвітлення всіх сторінок історії українського народу як одне із своїх

головних завдань (паралельно з відповідними державними установами, творчими і молодіжних організаціями).

6. НРУ, дбаючи про питання національно-культурного розвитку українського народу, водночас виступає проти ігнорування національних інтересів росіян та представників інших націй і народностей, які скупчено (болгари, гагаузи, молдавани, угорці та ін.) чи розселено (євреї, білоруси та ін.) живуть на території республіки. Їхнє право відкривати школи чи класи рідною мовою, створювати товариства й земляцтва, мати театр, пресу, пропагувати духовні цінності своєї національності, має бути реальним.

7. НРУ вважає, що таке ж право має поширюватись і на українців, які проживають за межами республіки – в Росії, Казахстані, на Далекому Сході та інших республіках. Забезпечення їхніх духовних потреб* повинне стати державною турботою уряду республіки, всіх її творчих організацій.

8. НРУ переконаний, що справжньої дружби між народами можна досягти тільки на взаємній основі, на ґрунті взаємної поваги до історії, мови, культури кожного народу. Знати рідну мову, користуватися нею, творити її і культуру – справа совісті, патріотичного обов'язку кожного українця. Знати цю мову, шанувати її – це справа інтернаціональної вихованості кожної людини, яка живе серед українського народу.

Організаційна структура та форми діяльності

Питання організаційної структури дуже важливе і, зважаючи на те, що зараз лише триває становлення НРУ, остаточне затвердження цієї структури буде в компетенції його Всеукраїнського з'їзду. Однак є необхідність означити такі організаційні моменти:

1. Членом НРУ може стати кожен громадянин, який досяг 15-річного віку, незалежно від національності, партійності, віросповідування чи атеїстичних переконань і т. д., якщо він підтримує Програму НРУ і бере участь у його діяльності.

2. Громадяни, які бажають стати членами НРУ, об'єднуються і створюють групи НРУ. Кожна група самоуправляється (має автономні права) і координує свою діяльність з найближчим (територіально чи за місцем роботи) відділенням Руху.

3. Відділення НРУ об'єднує кілька десятків чи сотень членів НРУ, самоуправляється і через свого представника координує свою діяльність з правлінням НРУ, де воно реєструється.

4. Громадські організації (товариства шанувальників рідної мови, фонд культури, екологічні, наукові, студентські об'єднання, різні клуби, гуртки тощо) можуть входити до НРУ на правах окремих груп чи відділень, якщо вони поділяють і підтримують його програму.

5. Вищим органом НРУ є його з'їзд, який збирається в період становлення раз на рік, згодом – на два роки. Надзвичайний з'їзд НРУ

* У документі слово "проблем".

скликається за вимогою 1/3 членів Ради, ухвалює Програму НРУ та визначає напрямки його діяльності, обирає Раду, ревізійну комісію, голову НРУ та двох його заступників, редактора та редколегію друкованих органів.

6. Голова НРУ та його заступники обираються не більше, як на два строки підряд. Голова представляє НРУ в державних, партійних та громадських організаціях, виступає в них з пропозиціями, які ґрунтуються на рішеннях з'їзду та Ради. Він має право скликати Раду, здійснює оперативне керівництво НРУ.

7. Рада працює в період між з'їздами і збирається не менше одного разу на три місяці. Вона приймає рішення про скликання з'їзду, обирає правління, створює необхідні комісії та тематично-проблемні секції, вносить на розгляд Верховної Ради законопроекти, пропозиції, взаємодіє з партійними, державними, громадськими організаціями республіки, розробляє робочі програми по реалізації завдань НРУ та займається вирішенням актуальних проблем, які хвилюють громадськість.

8. В процесі своєї діяльності Рада шукатиме нові, співвідносні з проблемами часу, форми діяльності НРУ, урізноманітнюватиме практику зв'язків з групами та відділеннями, вдосконалюватиме систему обліку членів НРУ тощо. Рада залишає за собою право кооптувати або виводити своїх членів (не більше третини первісного складу).

9. Правління – постійно діючий орган НРУ. Воно скликає засідання Ради і готує питання для обговорення, організовує виконання рішень з'їзду та ради, координує діяльність груп, відділень, комісій та секцій, взаємодіє з партійними, державними та громадськими організаціями, налагоджує зв'язки з організаціями, які проводять аналогічну НРУ діяльність за межами республіки, через засоби масової інформації повідомляє громадськість про діяльність НРУ, а також розпоряджається коштами і звітує про фінансові витрати перед Радою.

10. Контроль за господарською і фінансовою діяльністю НРУ здійснює ревізійна комісія.

11. Правління НРУ не має свого постійного голови та відповідального секретаря. Їхні функції виконують по черзі члени правління. Рішення, прийняті правлінням, підписує головуючий на засіданні та секретар зборів.

12. Голова НРУ, Рада, правління та ревізійна комісія виконують свої обов'язки на громадських засадах.

13. Кожен член НРУ може вільно вийти з НРУ.

14. Фінансові заощадження НРУ, які зберігаються на банківському рахунку, складаються з добровільних членських внесків його членів, добровільних пожертвувань окремих осіб та організацій, доходів від різних культурних заходів (вистав, концертів, творчих вечорів тощо), продажу атрибутики, видань НРУ і т. ін. Грошові витрати НРУ йдуть на забезпечення організаційної діяльності НРУ, видання періодики, відрядження, оплату штатних працівників (якщо в цьому буде потреба).

15. НРУ має право юридичної особи.

16. НРУ має свою атрибутику, яку затверджує з'їзд. Ця атрибутика може бути виготовлена тільки за згодою правління.

17. НРУ має свою печатку з відповідним найменуванням.

Ініціативна група Народного Руху України СПУ,
Ініціативна група НРУ Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2660, арк. 3–27.
Копія. Машинопис.

№ 3
Тези виступу завідувача ідеологічного відділу ЦК Компартії України Л. Кравчука на засіданні ініціативних груп щодо створення Народного Руху України*

1 лютого 1989 р.

I. Загальнополітичні положення

Революційне оновлення радянського суспільства відбувається з ініціативи партії. КПРС розробила програму перебудови і очолила роботу по її втіленню в життя. Вона взяла на себе основну відповідальність за здійснення перебудови.

Перебудова створила атмосферу відкритості, демократії, гласності. Соціалізм знову стає втіленням живої творчості народних мас, набуває ленінських рис. Одним з найяскравіших виявів цього є Народний Рух в підтримку оновлення суспільства на соціалістичних засадах. Чотири роки, які минули від часу квітневого (1985 р.) Пленуму ЦК КПРС, переконливо свідчать – лейтмотив цього руху – піклування про піднесення відповідальності кожного за доручену йому справу, головний критерій оцінки – реальні плоди.

Основоположним принципом руху є згуртування всіх здорових суспільних сил, які стоять на позиціях перебудови, соціалізму і пролетарського інтернаціоналізму. Так розуміють призначення самодіяльних організацій і діють найбільш авторитетні, провідні вчені, митці республіки. Завдяки цьому вдалося об'єднати зусилля щодо гармонізації міжнаціональних відносин, усунення деформацій та перекосів у мовному житті, ліквідації "білих плям" історії республіки, захисту навколишнього середовища.

* Засідання відбулося 31 січня 1989 р.

II. Політичне спрямування проектів документів, їх узгодження з Конституцією СРСР та Конституцією УРСР

В пункті 4 розділу проекту Програми "Загальні принципи" вказано, що Народний рух "...організує свою діяльність у відповідності з Конституціями Української РСР та СРСР". В той же час Програма містить цілий ряд положень, які принципово суперечать Основним Законам країни та республіки.

Так, ст. 6 Конституції СРСР (ст. 6 Конституції УРСР) [10] встановлює, що КПРС є керівною і спрямовуючою силою радянського суспільства, ядром його політичної системи, державних і громадських організацій. Натомість вже в пункті 1 загальних принципів Програми НРУ проголошується, що Комуністична партія та інші організації співробітничають з НРУ через своїх членів-учасників НРУ. Зрозуміло, що йдеться про рівне партнерство.

Це найважливіше конституційне положення і відношення до нього є той пробний камінь, на якому перевіряються політичні цілі багатьох суспільних рухів і угрупувань.

Всупереч ст. 2 Конституції СРСР (ст. 2 Конституції УРСР), яка встановлює, що всі державні органи підконтрольні і підзвітні Радам народних депутатів, тобто представницьким органам державної влади, програма НРУ ставить перед собою мету домогтися взаємоконтролю законодавчої, виконавчої і судової влади (п. "г" ст. 2 загальних принципів Програми НРУ).

На думку авторів проекту, саме Народний рух України, а не КПРС, не обрані на основі вільних і демократичних виборів Ради народних депутатів усіх ступенів, "має стати справжнім виразником єдиної волі українського народу, людей інших націй, що проживають на Україні та інтересів українців поза нашою республікою" (С. 3).

В проекті заявлено, що НРУ всіляко домагатиметься аби "...громадяни, їх установи повною мірою користувалися своїми конституційними правами" (ці функції, як відомо, належать вищим органам влади СРСР та союзних республік і Комітетові конституційного нагляду, який обирається З'їздом народних депутатів СРСР).

Більше того, НРУ ставить завдання розробляти "концепцію народного самоврядування на всіх рівнях".

В розділі Програми "Політична система" йдеться про право "вето" республіки при розв'язуванні питань, що стосуються її, на всесоюзному рівні. Це положення не тільки суперечить нині діючим статтям 73, 76 Конституції СРСР (ст. 68 Конституції УРСР), але й самій суті федеральної держави, яка обов'язково передбачає розподіл компетенції у вирішенні тих чи інших питань між центральною та республіканською владами.

Розділ "Політична система" містить ще декілька антиконституційних положень. Так, стверджується, що держава, як така, є апаратом управління. Тобто повністю заперечується її загальнонародна сутність (статті

1 Конституцій СРСР та УРСР). Звідси протиставлення загальнонародної власності, загальнодержавній, що за Конституціями СРСР та УРСР (ст. 10) одне і те ж.

Конституційний принцип загальнодержавної власності на землю, повітря, воду, природні ресурси і засоби виробництва автори проекту Програми називають "антигуманним і антисоціалістичним по суті". Що ж до держави, то вона, на їх думку, "повинна бути тільки Радою уповноважених управителів народною власністю". Заперечується владний характер держави, яка характеризується тільки як апарат управління (С. 5). Разом з тим пропонується надати "всю повноту влади" місцевим Радам (С. 6).

Таким чином, зусилля авторів проекту Програми спрямовані на демонтаж централізованої держави і ліквідацію політичної єдності країни. Засобом ліквідації державної влади є, за авторами, знищення загальнодержавної власності (С. 5).

У ставленні НРУ до федерації радянських республік, до прав і взаємних обов'язків союзних республік, пріоритет відверто надається республіці, її органам влади і управління, різко засуджується "натиск і втручання зовні". Автори проекту НРУ явно не згодні з тезою: сильний центр і сильні республіки. Скоріше навпаки, їх мета – обмеження і знесилення центральної влади. За прикладом "Народного фронту" Естонії у проекті Програми висувається вимога: "При розв'язанні питань, що стосуються тієї чи іншої республіки, на всесоюзному рівні – ця республіка повинна мати право "вето" (С. 7).

Цей далеко не виключний перелік антиконституційних положень проекту Програми свідчить про те, що автори, декларуючи відповідність діяльності Руху Конституціям країни та республіки, фактично відмовилися від ними ж проголошеного принципу.

III. Міжнаціональні відносини

Одне з актуальних питань, що стоїть на вістрі міжнаціональних взаємин – надання українській мові статусу державної. Це питання зараз вирішується. 27 січня 1989 року Президія Верховної Ради УРСР прийняла рішення про розробку проектів доповнень до Конституції УРСР і Закону про мову [11].

Положення проекту Програми, що право вільного вибору мови навчання є недемократичним і несправедливим, явно суперечить рішенням XIX партконференції. Там відзначається, що розвиток національних мов не повинен протиставлятися демократичному принципу вільного вибору мови навчання. Автори проектів по суті проголошують перевагу прав і свобод українців і обмежують права і свободи інших національностей.

IV. Про Відозву до всіх громадян УРСР

Відштовхуючись від вірного положення про те, що реформа політичної системи радянського суспільства – справа кожного громадянина і наводячи слова М. С. Горбачова з цього приводу, автори Відозви пишуть: “Але сама собою ця система не зміниться, її повинні зламати ми, рядові громадяни нашої великої країни”. Саме для цієї мети, за словами авторів Відозви, об’єднуються мільйони людей у Народні фронти.

Тобто, замість реформи політичної системи, передбаченої рішенням XIX Всесоюзної конференції КПРС і запровадженої (щодо першого етапу цієї реформи) законами, прийнятими на позачерговій XII сесії Верховної Ради СРСР, пропонується її злам, знищення, здійснювані безпосередньо громадянами. Це або словесна еквілібристика, або заклик до застосування сили.

Автори Відозви намагаються протиставити трудящих республіки партійному і радянському апаратові, органам державної влади, “всесоюзним відомствам” і “централізованій системі”.

“Всесоюзні відомства”, “союзні органи” звинувачуються у “засиллі”, “відстороненні українського народу та всього населення України від участі в управлінні економікою”, у порушенні “економічного суверенітету Української РСР”, в “економічному диктаті”. Однобоко висвітлюється міграція населення. Особливо небезпечні відверто підбурювальні звинувачення “Центру” та “Москви” в “навмисному отруєнні” води, ґрунтів, повітря України, “радіаційному забрудненні” території республіки.

Автори Відозви вдаються до досить вільного тлумачення деяких політичних положень, що висловлюються офіційними особами. Зокрема, на с. 5 наводиться цитата з відповідей члена Політбюро ЦК КПРС, секретаря ЦК КПРС В. А. Медведєва на запитання редакції журналу “Коммунист”: “Всі ці процеси закономірні, в тому числі пов’язані й з тим, що система громадських організацій, яка склалася в минулому, якоюсь мірою виявилася заформалізованою, а тому багато в чому й непідготовленою для того, щоб виразити плюралізм думок і інтересів людей. Ми проти того, щоб ці нові форми активності розглядати мало не як небезпеку для нашого суспільного ладу, – а такі настрої є. Ці настрої не відповідають лінії нашої партії на демократизацію, гласність, плюралізм”.

Тут думка обірвана, але продовжимо її за текстом В. А. Медведєва: “Звичайно, – підкреслював далі секретар ЦК КПРС, – в даному випадку не йде мова про створення структур, які можна було б використати проти соціалізму, для нав’язування нашому народові поглядів і рішень, чужих його корінним інтересам, – це вже виходить за межі соціалістичного плюралізму думок” (“Коммунист”, 1988, № 17, С. 14–15).

Отже, текст обривається там, де вигідно авторам. Такий підхід, за визначенням В. І. Леніна, є науковою недобросовісністю.

В програмних документах Руху містяться розбіжності з партійними документами, що унеможливлює участь у ньому членів КПРС.

V. Тональність тексту проектів документів Руху

В обох проектах 19 разів говориться про те, що Рух буде "вимагати" і "домагатися". Ще 71 раз в такому ж розумінні використовуються синоніми цих слів. Це не демократична термінологія, в ній звучать авторитарні мотиви, засуджені всіма, в т. ч. і авторами документів.

Тому вони нагадують не програму, не план практичних дій за перебудову, а маніфест політичних вимог. Правда, є там чимало і таких слів як "сприяти", "боротися", "підтримувати", "висувати ініціативи", "викривати", "брати участь". Але переважно не визначаються напрями, методи практичної діяльності.

VI. Висновки

Перше. За своїм характером, змістом, всеосяжністю проекти документів претендують на створення альтернативної КПРС політичної структури, яку можна було б використати проти єдності нашої держави. Ніяка назва Руху не може приховати саме цього.

Друге. Нема чіткої відповіді на питання про соціальну базу Руху. Це гурток інтелігентів, чи волевиявлення всіх верств населення?

Хто і коли радився з робітничим класом, селянством, іншими соціальними групами?

Хто і коли уповноважив мандатами виступати від його імені?

Без відповідей на ці запитання серйозна політична розмова не можлива.

Третє. Із змісту пропонованих документів видно, що Рух, охоче беручи собі право диктувати власну волю, вимагати і домагатися, не ставить завдання брати на себе відповідальність за практичну роботу по вдосконаленню суспільства і за її результати.

Четверте. Проекти документів практично не містять конструктивних ідей, спрямованих на поглиблення перебудови.

П'яте. У справі створення Руху не можна допустити політичної гри, яка неминуче приведе до політичного банкротства.

(Л. Кравчук)

01.02.89.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 28–34.
Оригінал. Машинопис.

№ 4
Рішення семінару ректорів вищих навчальних закладів УРСР стосовно доцільності створення Народного Руху України та оцінки його програми

13 лютого 1989 р.

Учасники семінару ректорів вузів республіки, ознайомившись з проектом Програми Народного Руху України за перебудову, підготовленого ініціативною групою Київської організації Спілки письменників України та Інституту літератури АН УРСР, вважають своїм громадянським обов'язком в цей відповідальний для долі країни час висловити свою стурбованість з цього приводу.

Насамперед необхідно однозначно зауважити, що з часу після історичного квітня 1985 року КПРС вироблена широка всебічна програма революційної перебудови соціально-економічної, політичної і духовної сфери соціалістичного суспільства, в тому числі в нашій республіці. Поворотним в підходах партії до суспільних процесів є те, що в центрі всіх планів та звернень поставлена людина, забезпечення її інтересів.

Трудові колективи розгорнули роботу по втіленню в практичні діла масштабних планів перебудови. Відбуваються позитивні зміни і в діяльності вищої і середньої спеціальної школи.

Звичайно, перебудова йде не завжди тими темпами, як того вимагає час, зустрічає на своєму шляху адміністративно-бюрократичні перепони, намагання окремих осіб свідомо гальмувати процеси перебудови. Тому накреслена партією програма перебудови настійно вимагає сьогодні об'єднання зусиль всього народу. Що ж стосовно проекту програми "Руху", то вона навпаки не націлена на консолідацію трудових колективів, громадських організацій. Через весь проект програми проводиться думка, що "Рух" претендує на якесь особливе місце в керівництві процесами перебудови. По суті проект програми орієнтує на фетишизацію цього громадського об'єднання.

Учасники семінару ректорів республіки підтримують думки та оцінки, викладені в статті "Революційна перебудова – кровна справа народу" (газ. "Радянська Україна" від 18.02.89 р.) щодо проекту програми "Руху", виступи представників робітничого класу і трудової інтелігенції, що вважають недоцільним створення громадської організації "Народний рух України за перебудову".

За дорученням семінару ректорів вузів республіки:
голови рад ректорів вузівських центрів

(В. Свиридов)
(Терентьев)
(Г. Г. Пивняк)
(Попов В. С.)

(Кондратец)
(Коняев)
(Кузьмин)
(Малеев Г.)
(Онищенко А. Г.)
(Лавриненко)
(Силин)
(Гончарук Е. И.)
(Чугаев В. П.)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2557, арк. 4–5.
Оригінал. Машинопис.

№ 5
Лист першого секретаря ЦК Компартії України В. Щербицького ЦК КПРС про протидію негативним тенденціям у роботі самодіяльних громадських об'єднань в Україні

17 лютого 1989 р.

ЦК КПСС

О противодействии негативным тенденциям в деятельности некоторых самодеятельных объединений в Украинской ССР

Партийные комитеты республики ведут планомерную идейно-воспитательную работу, направленную на расширение гласности и углубления социалистической демократии. Для этого применяются разнообразные формы и методы: встречи с трудящимися в коллективах и по месту жительства, публичные дискуссии, заседания "за круглым столом" и другие. Активно используются средства массовой информации.

Внедряются новые подходы к подготовке идеологических кадров, способных вести диалог, инициативно и наступательно отстаивать принципиальные позиции. При партийных комитетах создаются специализированные пропагандистские группы, к экспертной работе привлекаются сотрудники научных учреждений, преподаватели вузов.

Развертывается спокойный, взвешенный диалог со всеми силами, стоящими на позициях обновления, социализма и пролетарского интернационализма. В последнее время оживилась работа партийных организаций в трудовых коллективах, особенно в период прошедших недавно отчетов и выборов в партийных организациях, подготовки к выборам народных депутатов СССР. Коммунисты обретают опыт живой

идеологической и организаторской работы в условиях социалистического плюрализма мнений. Дискуссии направляются в русло конструктивного, практического решения назревших вопросов.

В то же время наблюдается стремление некоторых лиц из числа политических демагогов, националистических и антисоциалистических элементов использовать демократию и гласность во вред перестройке. Для достижения своих эгоистических, амбициозных целей они пытаются искусственно разжигать нездоровые страсти, накалять обстановку.

Партийные комитеты республики сориентированы на поиск и поддержку в каждом общественно-политическом движении конструктивного начала, всего того, что служит перестройке. Одновременно ведется бескомпромиссная борьба с теми, кто пытается создать политические организации экстремистского, антинародного, пронационалистического толка.

Особое внимание, с учетом остроты проблемы, уделяется решению вопросов в сфере межнациональных отношений, которые чаще всего используются антисоциалистическими элементами. С этой целью разработана конкретная программа действий по гармонизации межнациональных отношений, развитию национально-русского двуязычия, расширению сферы употребления украинского языка. Приняты документы, в которых определены сроки и ответственные за реализацию тех или иных мер. В процессе подготовки принятого в январе т. г. постановления ЦК Компартии Украины по этим вопросам был обобщен опыт деятельности партийных организаций республики, учтены предложения, высказанные партийными и советскими органами, трудовыми коллективами, научной и творческой интеллигенцией, представителями общественности, в том числе самодеятельных объединений. Документы положительно восприняты общественностью республики.

Полезную работу проводят национально-культурные общества – польское, еврейское и другие. Намечается создание венгерского культурно-просветительного общества. Результаты этой работы становятся достоянием гласности и оказывают положительное влияние на совершенствование межнациональных отношений.

Под постоянным контролем ЦК Компартии Украины держит те самодеятельные объединения, которые пытаются придать своей деятельности политическую направленность, идущую вразрез с интернационалистической идеологией, принципами социализма, занимают антиперестроечные позиции. Среди них так называемые Украинский хельсинский союз (УХС) [12], Украинский демократический союз (УДС), Украинский культурологический клуб (УКК) [13], некоторые другие. Эти немногочисленные групки насчитывают по несколько десятков, как правило, одних и тех же лиц. Они устанавливают связи с соответствующими формированиями в других республиках, пытаются проникнуть в трудовые коллективы, создать организационные структуры.

Чтобы не допустить расширения их влияния, партийные комитеты применяют различные формы работы. Среди них – анализ “программ”, “воззваний”, “уставов” и разъяснение людям вредности, опасности подобных позиций, их антисоциалистической направленности, несоответствия законам и Конституциям СССР и УССР.

Ведется оперативный анализ деятельности экстремистских объединений, индивидуальная работа с их лидерами.

Эффективно, мы считаем, была проведена работа по разоблачению целей УХС, УДС, УКК. Были внимательно проанализированы программные документы этих объединений. Результаты анализа стали достоянием идеологического актива, трудящихся. Подготовлены и направлены в партийные комитеты республики ориентировки, опубликован ряд статей, вышли в эфир специальные теле- и радиопередачи.

Предвидя возможности возникновения на Украине объединений типа известных “народных фронтов”, ЦК Компартии Украины внимательно анализировал тенденции в общественной жизни республики, предпринимал упреждающие меры.

Проведена открытая дискуссия, в которой приняли участие члены ЦК. Телевидение, радио оперативно подготовили специальные передачи о состоявшемся собрании писателей, было опубликовано несколько статей с анализом обсуждавшихся на ней документов так называемого Народного движения Украины за перестройку (НДУ). Население республики смогло убедиться в истинных целях этой группы, увидеть расхождение подготовленных ею проектов документов с Конституцией СССР и Конституцией УССР, решениями XIX Всесоюзной партийной конференции.

ЦК Компартии Украины направил в обкомы партии проекты обсуждавшихся документов с аналитическими материалами, подготовленными экспертной группой ученых и специалистов. Поступающие с мест многочисленные отклики свидетельствуют, что люди осуждают политический экстремизм и национальный эгоизм, подчеркивают, что любое движение, любое самодеятельное объединение должно действовать в рамках существующих политических структур. Однако немногочисленная группа членов Союза писателей Украины занимает неконструктивную позицию.

Поскольку проект программы НДУ, содержащий националистические идеи и экстремистские положения, идущие вразрез с политической платформой перестройки, нашими основополагающими принципами, опубликован в органе союза писателей газете “Літературна Україна” [14], ЦК Компартии Украины, обкомы партии организовали широкое его обсуждение, критический анализ несостоятельности, вредности целей и задач НДУ. Рабочие, колхозники, интеллигенция отмечают неприемлемость основных положений проекта, обнажают

истинные намерения группки политических демагогов, выдающих себя за выразителей интересов народа.

Повышению наступательности всей этой работы способствуют практические действия по выполнению постановления ЦК КПСС “О мерах по противодействию попыткам антисоциалистических элементов создать оппозиционные КПСС структуры”, реализация установок М. С. Горбачева, изложенных на встрече с представителями рабочего класса страны 14 февраля с. г.

Все это способствует созданию в республике в целом здоровой политической обстановки, адекватной сложным процессам нашей жизни. Она характеризуется политической активностью людей, острым, чувствительным восприятием перемен, происходящих в обществе.

Вместе с тем, в работе по противодействию попыткам создания новых политических структур имеются проблемы и недостатки. Их наличие обусловлено, в первую очередь, сложностями реализации планов перестройки в социально-экономической сфере, известными трудностями в обеспечении населения продовольственными и промышленными товарами, экологической обстановкой в ряде регионов республики, на которых спекулируют демагоги и экстремисты.

ЦК Компартии Украины, Совет Министров УССР, партийные и советские органы на местах принимают меры по улучшению ситуации, однако существенных результатов пока что добиться не удалось. Партийный, идеологический актив систематически ориентируется по всем этим вопросам, оказывается практическая помощь партийным организациям.

Сообщается в порядке информации.

Секретарь ЦК Компартии Украины
(В. Щербицкий)

17.02.89.

[Завізовано:]

(В. Івашко)	(Л. Кравчук)	(Ю. Єльченко)
17.02.89.	16.02.89.	17.02.89.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 14–18.
Оригінал. Машинопис.

№ 6
Із аналітичного матеріалу ідеологічного відділу ЦК Компартії України про історію створення та основні положення Відозви і Програми Народного Руху України

27 лютого 1989 р.[*]

Для служебного пользования
Материал к выступлению

I. Предыстория создания инициативной группы по организации НДУ.

1. В октябре 1988 года на экологическом семинаре, проходившем в Союзе писателей Украины (СПУ), в выступлении писателя Ф. Бурлачука прозвучало предложение создать Народный фронт Украины. Оно было поддержано С. Плачиндой. Но никаких решений принято не было.

2. В ноябре на отчетно-выборном партийном собрании Киевской писательской организации вновь было предложено создать Народный фронт, но оно не было поддержано.

3. В том же месяце при парткоме СПУ создается инициативная группа содействия перестройке.

4. В конце ноября около здания СПУ состоялся немногочисленный митинг, в котором приняли участие некоторые неформальные организации. Было принято решение рекомендовать СПУ создать Народный фронт Украины.

По инициативе И. Драча началось преобразование инициативной группы содействия перестройке при парткоме СПУ в Народный фронт.

В это же время в Институте литературы имени Т. Г. Шевченко по инициативе секретаря партбюро В. Брюховецкого также была создана инициативная группа. На партсобрании Института было предложено объединить эти группы и начать разработку документов.

5. На декабрьском заседании парткома СПУ предложения проекта не были одобрены, но в январе 1989 г. партком уже в общем поддержал подготовленные документы – проект программы НДУ и воззвания к украинскому народу.

6. 30 января проекты документов были одобрены собранием коллектива Института литературы [АН УССР им. Т. Г. Шевченко].

7. 31 января 1989 г. состоялось общее собрание Киевской писательской организации (на нем присутствовало меньше половины членов организации). Собрание в целом одобрило предложенные документы, несмотря на то, что они содержали ряд националистических, антиконституционных положений. Было принято решение доработать их.

[*] Дата розсилання матеріалу членам і кандидатам у члени Політбюро ЦК КПУ, першим секретарям обкомів партії.

На собрании выступил заведующий идеологическим отделом ЦК Компартии Украины Л. М. Кравчук с критическим анализом документов.

8. Группа писателей (И. Драч, Ю. Мушкетык, Д. Павлычко, Б. Олейник и др.) были приглашены в ЦК Компартии Украины для беседы. Однако доводы о нецелесообразности создания НДУ инициаторов этого шага их не убедили. Пленум СПУ принял решение создать НДУ и опубликовать документы (в то время, как членов пленума СПУ насчитывалось 51 человек, на заседании присутствовало более 200, из 28 выступивших лишь 7 – члены пленума).

В этих условиях возникла политическая необходимость с целью открытого разоблачения намерений инициаторов создания НДУ опубликовать проект программы движения в органе СПУ "Літературна Україна".

9. 16 февраля 1989 г., после доработки инициативной группой, проект программы НДУ был опубликован в газете "Літературна Україна".

II. Политическая сущность проекта программы НДУ и его главные недостатки.

1. Вместо конструктивной работы по перестройке всех сфер жизни советского общества авторы проекта втягивают нас на вязкую почву перманентных дискуссий. Основным в центре документа является отношение к КПСС. Будем откровенны, вынесенный на обсуждение проект представляет собой не что иное, как манифест политических требований, поэтому его следует воспринимать не как программу действий общественной добровольной организации, а как документ альтернативной КПСС политической структуры. [...]

3. Всесторонняя программа революционной перестройки, предложенная КПСС, возрастающие масштабы и темпы ее практического воплощения в жизнь властно требуют объединения, теснейшей консолидации усилий народа, наращивания реального вклада каждого человека в дело перестройки. Время разговоров и дискуссий прошло, нужны конкретные дела и результаты.

Однако это не все поняли. Некоторым хотелось бы митинговать до бесконечности, выдвигая все новые требования и новые прожекты.

Перед нами еще один манифест – это проект программы НДУ. Однако неизбежно возникает вопрос: на завершении четвертого года пятилетки, имея четкую программу перестройки, нужна ли эта организация вообще? Есть ли в проекте ее программы что-либо конструктивное? Ответ на эти вопросы однозначный – нет! Движение берет на себя несвойственные общественным организациям функции – право только диктовать собственную волю, только контролировать, только требовать, но не берет на себя ответственность за практическую работу, за ее результаты.

4. Текст проекта программы НДУ по существу является политическим плагиатом. В позитивной части он списан с Программы КПСС, материалов XIX Всесоюзной партийной конференции, предвыборной платформы КПСС, Конституции СССР и УССР, а в негативной – с документов различных политизированных самодеятельных объединений (УХС, УДС, "Саюдис" [15]).

5. Ряд положений явно выходит за рамки партийных и государственных документов. В частности, в проекте вводится новое понятие "народной собственности". Оно расходится с конституционным понятием общенародной (государственной) собственности. Если оно означает то же, что и в Конституции, то нечего изобретать новый термин. Если же им пытаются замаскировать понятие республиканской собственности, то оно неприемлемо.

Это нововведение примыкает к понятию экономического суверенитета республики. Эта идея, если ее расшифровать в контексте других требований движения, является базовой для возможных существенных изменений в политическом и государственном строе СССР. А в контексте с "народной собственностью" предложение "экономического суверенитета республики" прослеживается как линия, направленная на демонтаж единого народнохозяйственного комплекса.

Положение о том, что "...практика свободного выбора родителями языка обучения ... требует пересмотра со стороны правовых и моральных норм" прямо противоречит решениям XIX партийной конференции, Конституциям СССР и УССР, международным пактам по экономическим, социальным, культурным и политическим правам. В них предусмотрено обеспечение прав человека независимо от языковых отличий.

Положение о "переходе на преподавание во всех средних специальных и высших учебных заведениях УССР на украинский язык" находится в противоречии с принципом национально-русского двуязычия, Конституциями СССР и УССР.

6. Другие положения имеют явно утопический характер. Это, в частности, относиться к предложению перейти от экономики, в которой непомерно большую часть занимают добывающие энергоемкие отрасли и предприятия, к экономике, в которой будет преобладать точное и сложное машиностроение.

Это предложение иначе как экономическим романтизмом не назовешь, так как успешное развитие машиностроения без развитой добывающей промышленности невозможно. С учетом экономического и финансового состояния республики явно нереальным для ближайшего будущего является и призыв к экономически чистому и безотходному производству. Такого производства просто пока еще не существует.

Совершенно очевидно, что авторы проекта берутся не за свое дело, когда выдвигают требование бороться за радикальную реформу религии. Это явное вмешательство во внутренние дела церкви.

7. Особого внимания заслуживает требование проекта программы НДУ публичного пересмотра дел граждан УССР, несправедливо осужденных в период застоя по сфабрикованным политическими или религиозным обвинениям. Здесь необходима полная ясность.

Прежде всего следует иметь в виду, что граждане привлекаются к уголовной ответственности не по политическим либо религиозным мотивам, а за совершение преступлений, предусмотренных Уголовным кодексом Украинской ССР. Поэтому, если в проекте речь идет о гражданах сознательно совершивших такие особо опасные государственные преступления, как антисоветская агитация и пропаганда; участие в антисоветских организациях, либо преступления против порядка управления; распространение заведомо ложных измышлений, порочащих советский государственный и общественный строй; посягательство на личность и права граждан под предлогом исполнения религиозных обрядов, то ни о какой реабилитации в отношении их речь идти не может.

Если же авторы проекта имеют в виду умышленное незаконное привлечение к уголовной ответственности граждан, которые преступлений не совершали, то наша позиция в этом случае однозначна и не только в отношении указанных преступлений, ни и любых иных, такие дела должны быть пересмотрены, а виновные в беззаконии лица – наказаны.

8. Раздел “Организационная структура и формы деятельности” подтверждает намерения лидеров НДУ создать именно разветвленную политическую структуру с руководящими органами, финансовыми средствами.

Пункт 1 раздела показывает, что инициаторы создания предполагают вести работу среди школьников, учащихся ПТУ (членом НДУ могут быть граждане, достигшие 15 лет), т. е. несовершеннолетние.

III. Меры, направленные на разъяснение ошибочности проекта программы НДУ.

Трудящиеся республики принципиально оценили проект создания “Народного движения”, однозначно отнеслись к этому, как к ненужной затее. В печати появились первые отклики ученых, специалистов в различных отраслях народного хозяйства, трудовых коллективов. Отрицательно отозвались о движении рабочие Донбасса на встрече с М. С. Горбачевым. Обсуждение продолжается.

ЦК Компартии Украины рекомендовал партийным организациям высказать свое отношение к происходящему. В сложившейся ситуации нельзя проявлять робость, отдавать на откуп сомнительным группировкам дело перестройки. Каждый член партии должен четко определить свою позицию. Попытки отсидеться, закрыть глаза на стремление лидеров “движения” разжечь неприязнь к Компартии Украины и советским органам власти, должны получать строгую партийную оценку.

Такую же работу намерены провести профсоюзные, комсомольские, другие общественные организации. В ближайшее время станет известно мнение крупных научных коллективов о проекте программы “Народного движения”.

Ход обсуждения будет широко и всесторонне освещаться в средствах массовой информации.

Идеологический отдел
(Л. Кравчук)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 20–27.
Оригінал. Машинопис.

№ 7
Інформація Одеського обкому партії ЦК Компартії України про реагування громадськості Одеської області на спроби створення осередків Народного Руху України

3 березня 1989 р.

ЦК Компартии Украины

О реагировании общественности Одесской области на попытки создать так называемый “Народний рух України”

Предпринимаемые группой киевских литераторов попытки создать “Народний рух України за перебудову” воспринимаются общественностью области в целом негативно. По этим вопросам резко высказываются коммунисты, трудящиеся на собраниях в трудовых коллективах, пленумах горкомов и райкомов партии, сессиях Советов народных депутатов.

В действиях инициаторов названного “движения” трудящиеся усматривают стремление создать политическую организацию, противостоящую Компартии Украины, под прикрытием громких, красивых фраз увести народ Украины от решения главных задач перестройки, разжечь националистические страсти.

В принятом по предложению группы рабочих предприятий г. Одессы, участников состоявшейся 20 февраля с. г. встречи в горкоме партии – обращении говориться, например: “Нас не могут не тревожить попытки некоторых, по нашему рабочему мнению, безответственных и недальновидных людей увести нас от реальных практических дел на окольные пути митинговой демократии, бесплодных дискуссий, эмоциональных всплесков... Без преувеличения можем сказать: нас и наших товарищей по труду возмутила позиция некоторых литераторов. Возмутило то, что инициативные группы Киевской организации Союза

писателей УССР и Института литературы им. Т. Г. Шевченко взяли на себя миссию выступать от имени всего украинского народа, значит, и от имени всех нас, от имени рабочего класса. Позвольте спросить: кто дал такое право уважаемым литераторам, кто их уполномочил делать такие заявления? Откуда такая легкость в обращении с нашими помыслами, чаяниями, надеждами, об истинном содержании которых киевские писатели и представления не имеют.

В этом документе мы не увидели настоящей заботы о будущем своего народа, конструктивности, дельных предложений, – ничего, кроме попытки помешать перестройке, завести ее в тупик лозунговой демократии, разжечь межнациональную вражду в республике. Сейчас, как никогда, необходимо объединение усилий всего народа, нужна напряженная грамотная работа на перестройку, нужно, чтобы каждый компетентно занимался конкретной своей работой, осуществлял реальный вклад в перестройку".

В единогласно принятом 28 февраля т. г. на сессии областного Совета народных депутатов письме в адрес Центрального Комитета Компартии Украины и Президиума Верховного Совета УССР говориться: "Сегодня наш народ вооружен четкой программой переустройства общества. Она выработана Коммунистической партией на XXVII съезде КПСС и XIX Всесоюзной партийной конференции.

КПСС начала перестройку, делает все для ее осуществления. Поэтому в новых политических платформах мы не нуждаемся. А кое-кто под флагом перестройки вынашивает совершенно другие цели – создать многопартийную систему, разъединить наш многонациональный Союз Советских Социалистических Республик.

Демократия этими творцами воспринимается только как личное право высказывать свое мнение, а критика в их адрес – это уже нарушение демократии. Разве все это может нас не волновать, разве может оставить равнодушными?

Мы твердо убеждены, что эти проблемы могут быть решены только при условии руководящей роли КПСС, у нас нет другой силы, да она нам и не нужна, которая бы обеспечила осуществление задач перестройки. Убеждены, что эта позиция будет поддержана абсолютным большинством жителей Одесской области".

На пленуме Одесского горкома партии, состоявшемся 25 февраля т. г., в беседах в трудовых коллективах, на семинарах, совещаниях, на встречах с трудящимися вопрос ставится так. Поскольку оппозиционный характер так называемого " Народного руху України" не вызывает сомнений, необходимо, чтобы в этом принципиальном деле четкую позицию занимали члены партии, прежде всего руководители. Выступивший на пленуме горкома первый секретарь Приморского райкома партии г. Одессы т. Копанский И. С. спросил: "Почему до сих пор о своем отношении к "движению" не высказался в печати Б. И. Олийник –

кандидат в народные депутаты СССР от КПСС. Если он за программу "НРУ", то, видимо, следует ставить вопрос о его отзыве из кандидатов в депутаты. Если против – то должен проявить активность в разоблачении экстремистски-националистической платформы движения". Такую постановку вопроса поддержали участники пленума.

Большой помощью в работе партийного актива в связи с попытками создать "НРУ" явились ориентировки, своевременно поступившие из ЦК Компартии Украины, материалы, публикуемые в республиканской печати.

С большим интересом и одобрением восприняты положения речи тов. Щербицкого В. В. перед избирателями и выступление тов. Ельченко Ю. Н. на заседании Президиума Академии Наук УССР.

Считаем также необходимым проинформировать о том, что некоторой частью людей, главным образом из числа интеллигенции, негативно или сдержанно воспринимаются критические публикации в республиканской печати по поводу проекта программы "НРУ", предпринимаются попытки навязать обсуждение этого документа.

На партийном собрании Одесской организации Союза писателей Украины, например, заместителем секретаря партбюро т. Глущаком А. С., который до этого побывал у киевских коллег, было внесено предложение рекомендовать правлению писательской организации обсудить проект программы "НРУ" на общем собрании. При этом он одобрительно отзывался об указанном документе. Тов. Глущака А. С. поддержали руководившие в разное время Одесской организацией СПУ и освобожденные от руководящих должностей за недостатки в работе тт. Колисниченко А. И., Стриженюк С. С. Они пытаются навязать свою позицию членам Общества украинского языка им. Т. Г. Шевченко.

Правление Одесской организации СПУ на своем заседании 2 марта с. г. признало нецелесообразным выносить проект на обсуждение общего собрания, так как позиция правления по отношению к "НРУ" совпадает с позицией непринятия этого движения, как альтернативного КПСС, выраженной тов. Щербицким В. В. на встрече с избирателями. Это решение было поддержано единогласно всеми присутствовавшими членами правления, в том числе секретарем партбюро т. Федюком Т. А.

Нечеткую позицию в этом вопросе заняли некоторые журналисты. Так, выступая в предвыборной радиопередаче, как кандидат в народные депутаты СССР, редактор газеты "Вечерняя Одесса" т. Деревянко Б. Ф. на вопрос об отношении к "НРУ" заявил: "Я, во-первых, считаю, что Устав может вырабатывать любая группа лиц. Наверное, наши писатели, литераторы и ученые должны были бы привлечь к выработке этого Устава значительно большее количество лиц и организаций. Значительно больше. Если это народное движение, инициативная группа не должна состоять из нескольких писательских имен. Но что я не приемлю, так это то, что сейчас на этот Устав и Движение, которого еще нет, обрушена такая мощь пропагандистская. И что обиднее всего – клеймят, осуждают, отвергают

люди, которые сами Устав этот не читали. Ну как это можно совместить с демократическими принципами? А тут отметается с ходу, да делается это таким образом, что противопоставляется рабочий человек творческому. Так не должно быть. У нас в стране это уже было...”

Непонятную позицию выжидания заняли и редакторы областных газет “Чорноморська комуна” и “Знамя коммунизма” тт. Белоус А. Г. и Мазур Ю. М. Несмотря на разъяснения и ориентировки, они на протяжении двух недель уклонялись под различными предлогами от публикации откликов рабочих, колхозников, представителей интеллигенции на попытки создать “НРУ”, показа неприемлемости этого “движения”. Более того, в газете “Чорноморська комуна” был помещен, по существу, подстрекательный приказ высказываться по вопросу об отношении к украинскому языку, “якому приділено не аби яку увагу в проекті програми НРУ”.

В связи с тем, что в рабочем порядке убедить тт. Белоуса А. Г., Мазура Ю. М., Деревянко Б. Ф. в неприемлемости занятой ими позиции не удалось, 27 февраля секретариат обкома партии предупредил их о недопустимости такого поведения.

Перед руководителями средств массовой информации поставлена задача помочь парторганизациям области консолидировать людей на платформе XIX Всесоюзной партконференции.

Оценка позиции, занятой некоторыми руководителями средств массовой информации, будет дана и бюро обкома партии.

С целью разъяснения позиции партийных комитетов по отношению к “НРУ” были проведены встречи секретарей обкома партии с секретарями горкома и первыми секретарями райкомов партии г. Одессы, собкорами центральных и республиканских газет, радио и телевидения, руководителями областных организаций творческих союзов, секретарями парткомов вузов и их заместителями по идеологии, творческими работниками облтелерадиокомитета. Сориентированы лично все первые секретари горкомов и райкомов партии.

Партийные организации усиливают работу по разъяснению вредности и нейтрализации попыток создать альтернативные КПСС политические структуры, ячейки “НРУ” в трудовых коллективах.

Докладывается в порядке информации.

Секретарь Одесского обкома
Компартии Украины
(Г. Крючков)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2557, арк. 16–21.
Оригінал. Машинопис.

№ 8

Інформація Комісії партійного контролю при ЦК Компартії України ЦК КПУ про бесіду з секретарем партійної організації Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР В. Брюховецьким стосовно його участі у створенні НРУ*

15 квітня 1989 р.

ЦК Компартии Украины

13 апреля 1989 года в Комиссии партийного контроля при ЦК Компартии Украины проведена беседа с секретарем партийной организации Института литературы АН УССР т. Брюховецким В. С. Ему сказано, что он занимается созданием оппозиционной по отношению к КПСС системы – Народного движения Украины (НДУ) и что подобная деятельность несовместима с пребыванием в партии.

Тов. Брюховецкий В. С. заявил, что ему точка зрения ЦК Компартии Украины в отношении "Руха" не известна, так как официальных решений по этому вопросу, в частности, Пленума ЦК нет. Знает лишь позицию отдельных должностных лиц.

В ходе встречи т. Брюховецкий В. С. рассказал о том, что в настоящее время под руководством координационного совета НДУ работают две комиссии. Одна из них отрабатывает проект Устава НДУ, другая, которую возглавляет сам он, – структуру НДУ. По его мнению, примерная структура будет следующая: в трудовых коллективах, в учреждениях, на предприятиях, в колхозах, совхозах создаются инициативные группы. В рамках города, района из представителей этих групп будут созданы координационные советы. Из представителей советов городов, районов – координационные советы областей. По такому же принципу будет создан республиканский совет.

Обязательное членство НДУ не предполагается. Существовать "Рух" будет за счет добровольных пожертвований. Тов. Брюховецкий В. С. заявил, что если "народу будет нужен НДУ, то люди его поддержат, зря деньги платить не будут".

Считает, что в настоящее время отношение к "Руху" стало более лояльным, сославшись на телепередачу 12 апреля т. г. (встреча зав[едующего] идеологическим отделом ЦК Компартии Украины т. Кравчука Л. М. с зав[едующим] отделом Института философии АН УССР т. Поповичем М. В.).

После того, как т. Брюховецкий В. С. был предупрежден о недопустимости дальнейшего проведения организационной работы по

---

* На документі є резолюція В. Щербицького: *"Озн[акомиться] членам ПБ. [підпис]"*.

созданию альтернативной партии структуры политической организации, он заявил: “Мы подумаем”.

В ходе беседы т. Брюховецкий В. С. дважды подчеркнул мысль, что прекратить работу по созданию “Руху” они не могут. “Люди поверили нам, о чем свидетельствует большое количество писем, что они скажут”.

В конце т. Брюховецкий В. С. спросил, может ли он проинформировать об этой встрече собрание партийной организации института. Ему сказано: это его право.

В беседе приняли участие тт. Гаевой В. М., Пелих А. Д., Дащенко В. А., Булдович В. Р.

Сообщается в порядке информации.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2557, арк. 129–130.
Оригінал. Машинопис.

№ 9
З листа першого секретаря ЦК Компартії України В. Щербицького ЦК КПРС про деякі тенденції розвитку політичної ситуації в республіці та спроби створення “Народного Руху України за перебудову”

4 травня 1989 р.

ЦК КПСС

О некоторых тенденциях развития политической обстановки в республике

Произведенный анализ свидетельствует, что политическая обстановка в республике в целом здоровая, адекватна сложным перестроечным процессам. Она характеризуется значительно возросшей общественной активностью людей. Политическая линия КПСС на перестройку и демократизацию получает поддержку практически всех слоев населения. Об этом свидетельствуют выборы народных депутатов СССР.

Вместе с тем, наблюдается стремление некоторых лиц из числа политических экстремистов и демагогов, националистических и антисоциалистических элементов использовать демократию и гласность во вред перестройке, искусственно обострить обстановку в республике. В частности, нарастает тенденция к “митинговой демократии”. Организаторы различных сборищ используют ее для провоцирования недовольства среди населения, очернения социализма, дискредитации КПСС.

В последнее время при подстрекательстве и материальной помощи из-за рубежа заметно активизировалась противоправная деятельность т. н. "Украинского хельсинского союза" (УХС), ядро которого составляют украинские националисты, возвратившиеся из мест лишения свободы (свыше 250 чел.). Лидеры УХС ведут линию на подрыв конституционной законности и правопорядка, создание оппозиционных КПСС структур, развертывание широкого "национального движения" за выход Украины из СССР, реабилитацию оуновщины.

Они установили контакты с антиобщественными формированиями в других регионах страны, входят в число учредителей мигрирующего т. н. "Координационного комитета национально-демократических движений народов СССР", регулярно принимают участие в его сборищах и выработке решений провокационного характера.

Сегодня в республике имеется 15 самодеятельных формирований крайне негативной направленности, в программных документах которых выдвигаются провокационные требования о провозглашении права на существование в нашей стране "демократической оппозиции" и, в частности, многопартийной системы, внесении изменений в Конституцию СССР "о добровольности вхождения в СССР союзных республик в рамках конфедерации" и т. п.

Усилилась подстрекательская деятельность крымско-татарских автономистов. Они оказывают давление на органы власти путем организации антиобщественных акций. Ситуацию обостряет массовый характер переселения татар в Крым. Только в прошлом году их количество в Крымской области возросло более чем а 2,5 раза (с 13748 до 35076 чел.). В 1989 году переселилось свыше 2,8 тыс. человек.

Активизируются попытки создания в республике т. н. "Народного движения Украины за перестройку" (НДУ) – широко разветвленной, по замыслу ее инициаторов, политической структуры, ставящей себя над партийными и советскими органами. Опасность организации НДУ подтверждается тем, что ряд враждебных экстремистских группирований, в частности, "Украинский хельсинский союз" (Львов), "Украинская народно-демократическая лига" (Киев) [16] объявили откровенно о своем вхождении в "движение", пытаются объединить вокруг него формирования антисоветской направленности. [...]

Секретарь ЦК Компартии Украины
(В. Щербицкий)

04.05.89.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2555, арк. 22–23.
Оригінал. Машинопис.

№ 10
Записка завідувача ідеологічного відділу ЦК Компартії України Л. Кравчука про спроби створення в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка осередку НРУ*

26 травня 1989 р.

ЦК Компартии Украины

О новых попытках объединения и организационного оформления сторонников "Народного движения Украины за перестройку" в Киевском государственном университете им. Т. Г. Шевченко

В последнее время организаторы так называемого "Народного движения Украины за перестройку" предпринимали настойчивые усилия для привлечения на свою сторону студентов и преподавателей Киевского университета. Для этого активно использовалась предвыборная кампания, выступление писателей И. Ф. Драча, Д. В. Павлычка. Пропаганда сомнительных идей "движения" осуществлялась через приложение "Дружба" к газете "Киевский университет", учебную газету факультета журналистики "Молодой журналист", которые издавались в условиях бесконтрольности, с грубыми нарушениями установленного порядка.

Вследствие недооценки парткомом сложности обстановки, его ухода зачастую от четких политических оценок происходящих в вузе процессов, обсуждение проекта программы "движения" на ряде факультетов превратилось фактически в его пропаганду. Решение о поддержке идеи "движения" принял комитет комсомола (секретарь – член КПСС Н. В. Томенко).

19 мая 1989 года в Киевском университете собралось более 100 преподавателей, сотрудников и студентов вуза, которые объявили себя учредительным собранием университетского отделения "Народного движения Украины за перестройку". Среди них были и члены КПСС. Перед собравшимися выступил сопредседатель так называемого координационного союза "движения" профессор М. В. Попович. Было принято два документа: "Организационные принципы отделения Народного движения в КГУ" и "Платформа отделения Народного движения за перестройку в университете". Собрание избрало также координационный совет и редакционную коллегию бюллетеня отделения.

---

* На документі є резолюція В. Щербицького: *"1) Озн[акомить] членов и канд[идатов] в члены ПБ и т. Голушко Н. М. 29.05.89г. 2) Ельченко Ю. Н. – прошу продумать меры. [...]. [підпис]. 29.5.89."*. Також містяться підписи членів та кандидатів у члени Політбюро ЦК КП(б)У, що свідчать про ознайомлення їх із документом.

В состав координационного совета избран, в частности, народный депутат СССР, член КПСС, доцент физического факультете В. П. Грищук, который не присутствовал, но от его имени была зачитана телеграмма. 22 мая 1989 года с помощью персонального компьютера издан первый номер бюллетеня “Выбор”, в котором опубликованы платформа и организационные принципы отделения, некоторые другие материалы экстремистского и подстрекательского характера.

На собрании выступили ректор университета В. В. Скопенко и секретарь парткома В. И. Полохало, а также ряд секретарей парторганизаций и членов партийного комитета, которые пытались направить обсуждение в конструктивное русло, подчеркивали, что собравшиеся не могут представлять общественность университета. Их присутствие оказало некоторое сдерживающее действие, но существенным образом на ход собрания не повлияло.

На состоявшейся 25 мая 1989 года в идеологическом отделе ЦК беседе с тт. Скопенко В. В. и Полохало В. И. намечены меры по усилению влияния партийного комитета и ректората на происходящие в вузе процессы, оздоровлению морально-политической обстановки. В частности, предполагается активизировать индивидуальную работу со сторонниками “движения”, привлечь к пропагандистской деятельности более широкий идеологический актив, организовать ряд публикаций в республиканской прессе, а также в университетской многотиражной газете с целью разоблачения подлинной сущности “движения”, показа неблаговидных приемов, с помощью которых его организаторы пытаются вовлечь в него людей.

Партийному комитету предложено дать принципиальную оценку фактам безответственности и беспринципности членов КПСС.

Несмотря на утверждение ректора и секретаря парткома, что непосредственное участие в НДУ принимает незначительная часть студентов и преподавателей, по мнению отдела, ситуация в вузе остается достаточно сложной. Совместно с Киевским горкомом Компартии Украины отдел оказывает практическую помощь партийной организации университета.

Зав[едующий] идеологическим отделом
(Л. Кравчук)

26 мая 1989 года.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2557, арк. 142–143.
Оригінал. Машинопис.

№ 11
Записка завідувача ідеологічного відділу ЦК Компартії України Л. Кравчука про доцільність перенесення головних зусиль у боротьбі з НРУ та іншими опозиційними структурами КПУ в площину дискусій

3 червня 1989 р.

Секретно

ЦК Компартии Украины

О совершенствовании работы с политизированными объединениями

Анализ политической обстановки в областях республики позволяет сделать вывод о том, что она в целом спокойная. В то же время продолжает поступать информация о том, что в некоторых областях по-прежнему предпринимаются попытки создания ячеек НДУ, активизируются действия лидеров УХС и УНДЛ.

По имеющимся на 31.05.89 г. данным в 7 областях республики и г. Киеве действуют различные структуры НДУ (ячейки, инициативные группы, координационные советы), которые насчитывают от 20 до 70 человек. Предпринимались попытки создать подобные структуры и в других областях.

Следует отметить, что позиции и деятельность инициаторов НДУ неоднозначны.

С одной стороны, например, в Киеве, часть из них постепенно осознает необходимость поиска компромиссных решений, заявляет, что пересмотрела свои взгляды на НДУ как республиканскую централизованную организацию со своей структурой, поддерживает идею образования Координационного совета общественных организаций.

С другой – ряд лидеров НДУ занимает экстремистские, непримиримые позиции, отказывается от конструктивного диалога, выдвигает ультимативные требования скорейшего оформления, конституирования НДУ.

Так, 7.05.89 г. в г. Львове была проведена учредительная конференция НДУ (участвовало 188 человек), в которой приняли участие представители Ивано-Франковской и Днепропетровской областей, а также УХС, Комитета защиты Украинской католической церкви. Было создано 5 секций, утвержден высший орган НДУ, принято решение об издании печатного органа, избрано 5 делегатов на республиканскую конференцию.

Подобные попытки образования структур НДУ отмечаются и в г. Киеве, в частности, Киевском госуниверситете.

Тем не менее, публичные дискуссии, которые велись по телевидению, радио и в печати вокруг проекта программы НДУ, по

мнению партийных комитетов, идеологического актива, сформировали общественное мнение, в целом, не приемлющее идею создания такой организации.

Понимание ее ненужности расширяется и в среде творческой интеллигенции. К примеру, отрицательно отнеслось к этой идее творческое совещание представителей русскоязычных писателей СПУ. В республике не получили поддержки попытки создания структур НДУ на заводах, в колхозах и совхозах, предприятиях транспорта и связи, торговли, бытового обслуживания.

Это понимают инициаторы НДУ и стремятся активизировать работу в производственных коллективах, использовать массовые мероприятия – митинги, конференции, различные собрания для пропаганды своих идей.

Определенный отпечаток на всю ситуацию вокруг НДУ накладывает Съезд народных депутатов СССР. Идущая на съезде открытая дискуссия по всем наиболее острым вопросам нашей жизни, плюрализм мнений создали в духовной, политической сфере несколько иную ситуацию, возможность активизироваться всем, в т. ч. и деструктивным силам.

В связи с этим, идеологический отдел ЦК Компартии Украины считает целесообразным главные усилия в борьбе против попыток создания оппозиционных КПСС структур перенести на дискуссионные формы работы: встречи с инициаторами НДУ, обсуждения проблем с участием партийных, советских, комсомольских, профсоюзных работников, специалистов народного хозяйства, научной и творческой интеллигенцией, занимающей взвешенные, конструктивные позиции. Намечается провести ряд встреч с членами координационного совета НДУ по обсуждению форм и методов вовлечения трудящихся в решение задач перестройки. Эта работа будет широко освещаться в средствах массовой информации, что позволит не допустить формирования общественного мнения о якобы только запретительных методах деятельности партийных комитетов, советских органов. Дискуссионные формы работы с самодеятельными организациями будут несомненно сочетаться с мерами правового воздействия к тем, чье поведение выходит за рамки закона.

Отдел по ВЧ-связи 30 мая с. г. сориентировал секретарей обкомов партии на необходимость усиления работы в трудовых коллективах, на недопущения создания ячеек НДУ и осуществлению постоянного контроля за деятельностью уже созданных. Предложено по всем вопросам, связанным с попытками создания НДУ, руководствоваться решениями майского (1989 г.) Пленума ЦК Компартии Украины [17].

Считаем также целесообразным в случае подготовки Координационным советом (тт. Попович, Брюховецкий, Дончик) проектов новых документов организовать их обсуждение на телевидении, радио и в печати.

Учитывая, что неформальные объединения – заметное явление в политической жизни нашего общества, считали бы целесообразным,

чтобы Советы народных депутатов стали основными центрами по координации и руководству их деятельностью.

Зав[едующий] идеологическим отделом
ЦК Компартии Украины
(Л. Кравук)

3 июня 1989 года

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 68–70.
Оригінал. Машинопис.

№ 12
Інформація ідеологічного відділу ЦК Компартії України про підсумки установчої конференції НРУ м. Києва та Київської області

4 липня 1989 р.

Секретно

ЦК Компартії України

Про установчу конференцію Народного руху України за перебудову міста Києва та Київської області

1 липня 1989 року в місті Києві відбулася установча конференція київської регіональної організації Народного руху України за перебудову, яка тривала 9 годин. На конференції були присутні близько 700 чоловік, в тому числі майже 450 чол. – з ухвальним голосом. Більшість становили представники наукової і творчої інтелігенції, студенти. Це, як правило, одні й ті ж особи, що входять до різних політизованих самодіяльних об'єднань. Прибули також 186 запрошених з областей республіки. Вибори делегатів не проводились. Персональний склад учасників визначався кулуарно Координаційною радою.

На порядку денному стояло шість питань:

– Рух сьогодні (доповідач І. Драч);

– про підсумки обговорення проекту програми Народного руху України за перебудову (доповідач В. Дончик);

– про завдання і основні напрями діяльності Київської організації Руху;

– прийняття декларації та резолюції;

– вибори Координаційної ради Київської організації Руху;

– вибори організаційного комітету по підготовці республіканського установчого з'їзду Руху.

До президії конференції був обраний весь склад Координаційної ради Руху, в тому числі тт. В. Брюховецький, І. Драч, Д. Павличко, М. Попович.

Президія займала зовнішньо витриману позицію, яка, не виключено, є наслідком тонкого політичного розрахунку. Підтвердження цього – примиренське ставлення до відверто антикомуністичних, сепаратистських виступів, загравання з залом, верх в якому брала УХС.

Доповіді тт. Драча і Дончика характеризувались декларативністю, перенасиченістю емоційними гаслами, в них не було конкретних пропозицій. Надмірно загострювались деякі проблеми історії радянського суспільства, функціонування української мови, церковного життя, національної символіки, взаємовідносин партійних організацій республіки і Руху.

Переважна більшість виступаючих були настроєні деструктивно. Часом вони висували безвідповідальні лозунги, скочувались до політичного підбурення, брутального протиставлення КПРС Рухові, прямих нападок на Комуністичну партію, Ради народних депутатів, закликали до багатопартійності. Між тим, ще донедавна лідери ініціативних груп Руху визнавали керівну роль партії. Тобто за період з лютого 1989 року відбулася значна еволюція вправо.

Особливо одіозними, навіть провокаційними, були виступи представників Народного фронту Латвії та "Саюдіса", народних депутатів СРСР тт. В. Яворівського, С. Конєва, а також тт. Д. Поїзда (інспектор Шевченківського відділу міліції), П. Кислого (член-кореспондент АН УРСР), П. Осадчука , лідерів так званої УХС – Є. Сверстюка, В. Чорновола.

Активну підтримку залу знайшли висловлені в гострій формі пропозиції С. Конєва "не допустити в народні депутати республіки, місцевих Рад партійних, радянських, господарських працівників, підготовку до виборів взяти в свої руки".

Атмосфера в залі визначалася особами, сповненими ворожості щодо партії, її керівних органів, радянської федерації, соціалістичного ладу. Найбільш екстремістські виступи, скажімо, заклики представника "Саюдіса" до відокремлення України від СРСР під жовто-блакитними прапорами, "за нашу і вашу волю", зал і президія зустрічали овеціями, стоячи. Особливий емоційний фон створювало те, що майже кожний другий делегат мав на грудях значок з жовто-блакитним прапорцем або тризуб. Радянської символіки не було. Жовто-блакитних прапорів в залі також не було.

Враховуючи, що ситуація в залі весь час ускладнювалась, виступаючі проголошували безвідповідальні лозунги, вдавались до політичного підбурювання, штучно протиставляли Рух і КПРС, буквально шельмували партійну організацію республіки, було визнано за потрібне зробити на конференції від імені партійного активу міста і області політичну заяву, в якій дати оцінку подібним виступам, засудити їх, а також звернути увагу президії на те, що вона не реагує на антирадянські випади.

Однак присутні на конференції перші секретарі райкомів партії (тт. С. Волошина – Ленінський р-н, М. Горовенко – Залізничний р-н, Л. Косаківський – Печерський р-н, І. Салій – Подільський р-н, секретар Київського обкому партії т. М. Донченко, інші товариші) визнали таку акцію недоцільною, мотивуючи тим, що це ускладнить ситуацію і закриє двері для конструктивного співробітництва з Радою Руху.

Оцінку таким випадам міг би дати і т. Салій, який виступав передостаннім, але він цього не зробив.

Вважаю, що це не що інше, як відмова від принципового діалогу з силами, які стали на ворожий перебудові шлях, розпалюють міжнаціональні чвари.

Розповсюджувались газети, що самочинно видаються регіональними осередками Руху: "Вісник Руху", "Вибір" (Київ), "Віче", "Голос Карпат" (Львів).

Слід звернути увагу і на таке. На конференції називались прізвища тт. Щербицького В. В., Шевченко В. С., Івашка В. А., Єльченка Ю.Н., які виступили "проти Руху". Інші члени Політбюро, мовляв, публічно не зробили цього. В кулуарах це розцінювалось деякими учасниками конференції як факт відсутності єдиної точки зору на Рух у керівників республіки.

У виступі т. Осадчука (поет, член бюро Ленінського райкому партії) розкривалась "технологія" роботи партійних органів, йшлося про те, які орієнтировки надсилаються в райком з вищестоячих партійних органів. В зв'язку з цим було б доцільно ще раз звернути увагу перших секретарів обкомів і Київського міськкому партії на суворе дотримання інструкції по роботі з документами і диференційований підхід до ознайомлення з ними активу.

До складу Координаційної ради Київської регіональної організації Руху обрано 70 чол., до організаційного комітету республіканського з'їзду Руху – понад 20 чол.

Характерний такий епізод: під час виборів І. Драч заперечив проти масового висунення до складу керівних органів Руху представників УХС. Але, як показує аналіз, 13 членів цієї організації та 10 тих, хто з нею активно співпрацює, на той час уже були обрані. 2 липня делегати конференції провели мітинг, на якому в більш різкій формі оприлюднили свої погляди на роль партії в суспільстві, соціалістичну перспективу, радянську федерацію. Мітинг проходив під жовто-блакитними прапорами і ніхто з присутніх, в т. ч. і офіційних осіб не виступив проти цього.

Вважали б за необхідне:

1. Обласним, міським та районним партійним комітетам, первинним партійним організаціям, ідеологічному активу розгорнути широку роз'яснювальну роботу, спрямовану на висвітлення дійсних намірів лідерів ініціативних груп Руху, виділяючи тих з них, які хочуть вести конструктивну роботу, готові до співпраці.

У зв'язку з виступом Генерального секретаря ЦК КПРС, Голови Верховної Ради СРСР по Центральному телебаченню 1 липня 1989 року,

провести в трудових колективах і партійних організаціях збори, на яких розглянути актуальні питання реальної політичної обстановки, ставлення до проблем національної культури і мови, символіки, екології, діалогу з усіма суспільними силами, в т. ч. з групами Народного руху за перебудову, іншими самодіяльними громадськими організаціями. Взяти в них участь секретарям обкомів, міськкомів, райкомів партії, членам виборних органів, ідеологічному активові.

2. Провести зустріч членів Ідеологічної комісії Київського міськкому партії з лідерами Координаційної ради Руху. На ній підкреслити, що дальше співробітництво можливе лише за умови приведення документів Руху у відповідність з рішенням XIX Всесоюзної конференції КПРС, Конституціями СРСР та УРСР, рішучого відмежування від УХС, УКК, УНДЛ та їм подібних організацій екстремістського, націоналістичного спрямування.

3. Редакціям газет "Прапор комунізму", "Вечірній Київ", радіо і телевізійних передач на Київ і область підготувати критичні, але об'єктивні, без перехльостів матеріали про конференцію і мітинг, в яких дати політичну оцінку антипартійним, антисоціалістичним випадам, які прозвучали там. Матеріал повинен бути викривальним, основуватися на найбільш переконливих фактах. Водночас не слід створювати враження, що міська партійна організація зачиняє двері до співробітництва з Координаційною радою Руху. Редакціям газет "Радянська Україна" та "Робітнича газета" підготувати власні матеріали, в яких дати політичну оцінку конференції.

4. Після опублікування проекту "Принципів та змісту діяльності Руху" партійним комітетами, засобам масової інформації розгорнути ділове, принципове його обговорення з метою нейтралізації впливу екстремістського крила, викриття політиканства, сепаратизму, антисоціалістичних ідей.

5. Правоохоронним органам республіки і перш за все органам міліції не допускати використання буржуазно-націоналістичної символіки на мітингах, інших громадських заходах.

6. Президії Верховної Ради Української РСР встановити відповідальність за видання друкованих органів всупереч установленому порядку (як це зроблено в Білоруській РСР).

7. Офіційні інформації Київського міськкому партії та міськвиконкому про конференцію і мітинг розглянути в Секретаріаті ЦК Компартії України.

Зав[ідувач] ідеологічним відділом
ЦК Компартії України
(Л. Кравук)

4 липня 1989 року

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 90–94.
Оригінал. Машинопис.

№ 13
Із записки завідувача ідеологічного відділу ЦК Компартії України Л. Кравчука про заходи щодо оздоровлення ідеологічної атмосфери в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка і нейтралізації діяльності НРУ в студентському середовищі*

5 липня 1989 р.

ЦК Компартии Украины

О работе по оздоровлению идеологической обстановки в Киевском государственном университете им. Т. Г. Шевченко

В соответствии с поручением проанализирована работа по оздоровлению идеологической обстановки в Киевском университете. Киевский горком, Ленинский райком партии, партком и ректорат разработали и осуществляют меры по повышению роли и ответственности партийных организаций за перестройку учебно-воспитательного процесса, его демократизацию, овладение политическими методами руководства, новыми формами идейного влияния на студенческую молодежь и профессорско-преподавательский состав. Расширяется сфера применения украинского языка, изучается национальное историческое наследие, изданы новые учебники по общественным наукам.

Во всех подразделениях в июне т[екущено] г[ода] прошли партсобрания, на которых дана оценка работы парткома в сложившейся идеологической ситуации, определены задачи коммунистов. На расширенном заседании ученого совета рассмотрен вопрос об усилении влияния преподавателей-обществоведов на идеологическую обстановку в вузе. Проведена аттестация преподавателей и заведующих кафедрами, в ходе которой особое внимание обращалось на их участие в идейно-воспитательной работе.

В сентябре месяце будет проведено расширенное заседание парткома по вопросу совершенствования работы с кадрами. В ближайшее время предполагается заменить отдельных проректоров, руководителей некоторых факультетов и подразделений, переизбрать заместителя секретаря парткома по идеологической работе. Партком принял конкретные рекомендации по улучшению деятельности комитета комсомола и студенческого профкома по развитию самоуправления.

В парткоме создан сектор по работе с самодеятельными формированиями. Активизировала работу социолого-психологическая

---

* На документі є резолюція В. Щербицького: *"Озн[акомить] секр[етаря] ЦК т. Ельченко Ю. Н. Надо усилить контроль и помощь [підпис]. 8.7.89."*.

служба. С коммунистами и комсомольцами проводиться индивидуальная работа. Это дало возможность отсечь от “Народного движения” экстремистские элементы, нейтрализовать попытки УГС и некоторых других объединений идейно вредной направленности создать в университете свои филиалы. [...]

Зав[едующий] идеологическим отделом
ЦК Компартии Украины
(Л. Кравук)

5 июля 1989 года.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2555, арк. 61.
Оригінал. Машинопис.

№ 14
Інформація заступника голови виконкому Київської міськради Г. Менжерес про мітинг прихильників Народного Руху України в Києві

6 липня 1989 р.

ЦК Компартии Украины

О проведении митинга, организованного
координационным советом Киевского
отделения “Народного руху України за перебудову”
“Вся власть – Советам!”

Руководством горкома партии и горисполкома мне было поручено принять участие в митинге, проводимом 2 июля 1989 г. координационным советом “Народного руху України за перебудову”.

На учредительной конференции, проходившей 1 июля в Доме кино, я обратился к председателю оргкомитета по проведению этого митинга Брюховецкому В. С. с предложением предоставить мне слово на митинге и вместе с организаторами вести его, поскольку тема митинга “Вся власть – Советам!”. Брюховецкий сначала ответил, что все уже расписано и всем известно, что митинг будут вести он и Яворивский В. А., но потом, после нашей беседы, он посоветовался с Яворивским В. А. и мое предложение было принято.

Придя на предстадионную площадь 2-го июля за полчаса до начала митинга, я увидел очередь записывающихся на выступление у Яворивского к тем спискам, которые у него уже имелись. К началу митинга

записавшихся было, по словам Яворивского, более 180 чел. Затем запись продолжалась на протяжении всех 4-х часов.

К началу митинга были развернуты несколько желто-голубых флагов [18], а также Государственные флаги СССР и УССР.

Вступительным словом митинг открыл Яворивский В. А. и представил троих ведущих. После объявления [заместителя] председателя горисполкома в толпе раздались крики негодования и свист. Ведущий успокоил публику и предоставил слово для выступления Менжерес Г. Н. Когда в выступлении мною было заявлено о том, что на учредительной конференции в Доме кино некоторые выступающие высказывались против партии, против Советов, против Союза братских народов, а зал овациями поддерживал, в связи с чем возникает вопрос: “Куда же ведет Рух? За какую он перестройку?”. Возмущенная толпа криками “Брехня”, “Геть” заглушила выступление. После паузы выступление было продолжено (текст выступления прилагается).

Затем выступили 40 чел., в т. ч. 4 народных депутата Союза ССР (Яворивский, Назаренко, Грищук и Кононенко), первый секретарь Подольского райкома партии Салий, секретарь парткома завода “Большевик” Калита, писатели: Сергей Плачинда и Олена Гордисевич из Донецка; ученые и преподаватели киевских вузов: Виктор Шевченко из сельхозакадемии, Анатолий Артеменко из КПИ, Николай Зозуля из КГУ, Юрий Попов – кандидат биологических наук; журналисты: Раиса Скалий – “Літературна Україна”, Виктор Омельченко – издательство “Дніпро”, Сергей Махун – Гостелерадио УССР, журналисты “Молоді України”, инженеры, рабочие, представитель Украинской [греко-]католической церкви, пенсионеры, представители неформальных объединений.

Обращает на себя внимание тот факт, что среди участников митинга было много приезжих. Только среди выступающих были представители из Литвы, Грузии, Сахалина, Москвы, Львова, Крыма, Днепропетровска, Донецка, Ровно, Винницы, Черкасс, Чернобыля, Обухова, Броваров, с. Гнидын Киевской обл. и др. Экстримистски настроенная часть участников митинга, сосредоточившаяся у трибуны, скандировала дать слово Салию, Черноволу, Поезду. Все они выступили.

Многие выступающие яро поддерживали Народный Рух Украины, восхваляли события в Прибалтике, государственность украинского языка, возрождение национальной символики, говорили о необходимости создания оргкомитетов и ударных групп по подготовке к выборам в местные Советы.

Народные депутаты критиковали М. С. Горбачева за ведение съезда, зарубежные поездки, украинскую депутатскую группу. Наиболее провокационными и вызывающими были выступления Черновола

и Горыня из Львова, Несоты из Обухова, Каплана из Литвы, Червоного* из Ровно, Поезда из Киева.

Ряд выступающих высказывали возмущение тем, что среди участников митинга и "Руху" мало киевлян.

Атмосфера митинга была накаленной, толпа возгласами реагировала на провокационные выступления, раздавались провокационные и оскорбительные выкрики в адрес руководителей ЦК Компартии Украины, Президиума Верховного Совета УССР.

Таким образом, заявление, поданное Московскому райисполкому, о целях митинга, его лозунгах, не что иное, как умышленный обман.

Более того, организаторы митинга Брюховецкий и Яворивский по своей инициативе не опротестовали ни одного провокационного высказывания. Поведение "особо активных" участников, манипулирующих желто-голубыми флагами, транспарантами и лозунгами, их угрозы в адрес представителя горисполкома старались не замечать. В ходе митинга Яворивский, явно провоцируя толпу, несколько раз по микрофону обращался к службе по трансляции, которая якобы усложняет условия проведения митинга, хотя для таких заявлений не было никаких оснований. Трансляция звука велась нормально.

Митинг прерывался исполнением песни, созданной о Народном Рухе. Поступило многочисленное количество письменных вопросов, на некоторые из них давались ответы председательствующими по ходу митинга.

Большинство вопросов касалось различных аспектов развития "Руху", строительства АЭС, захоронения радиоактивных отходов, наличия льгот у партийных и советских работников, т. н. "спеццехов", больницы в Феофании, поликлиники по ул. Верхней, использования Мариинского дворца, распределения жилья в г. Киеве, мыла, сахара и др.

Закончился митинг в 16 [часов] 18 мин[ут] исполнением песен о Рухе и на слова Т. Г. Шевченко. После этого Яворивский пригласил участников возложить цветы к памятнику Т. Г. Шевченко и посетить концерт в Центральном парке культуры и отдыха.

После завершения митинга меня окружила большая группа киевлян – участников митинга с различными вопросами и критическими замечаниями в адрес горисполкома, с которыми я беседовала еще около 40 мин. Как потом оказалось, в это время группа экстремистски настроенной части пошла к памятнику Т. Г. Шевченко.

На митинге присутствовали ответственные работники горкома и горисполкома, райкомов и райисполкомов, сотрудники органов внутренних дел.

Накануне учредительной конференции Народного Руху Украины и митинга состоялось бюро горкома партии с участием первых секретарей

---

* Правильно – В. Червонія.

райкомов, на котором обсуждались вопросы участия партийного актива в этих акциях.

Однако, как показали события, меры были недостаточными и не эффективными.

Данная информация доложена президиуму горисполкома.

Направляется в порядке информации.

Заместитель председателя
(Г. Менжерес)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2557, арк. 150–153. Оригінал. Машинопис.

№ 15
Лист першого секретаря ЦК Компартії України В. Щербицького ЦК КПРС про роботу партійних організацій республіки у зв'язку з активізацією дій ініціативних груп зі створення НРУ

7 липня 1989 р.

Секретно

ЦК КПСС

О работе партийных организаций республики в связи с активизацией действий инициативных групп по созданию т. н. "Народного движения Украины за перестройку"

В республике в течение нескольких месяцев инициативными группами, главным образом из числа писателей и ученых, предпринимаются усилия по созданию политизированной организации т. н. "Народного движения Украины за перестройку" (НДУ). Анализ нескольких вариантов проекта программы НДУ свидетельствует о стремлении его инициаторов сформировать по существу структуру, альтернативную КПСС, преследующую сепаратистские цели и призывающую к национальной изоляции республики.

События показали, что к НДУ сразу же попытались примкнуть различные антиобщественные элементы, в том числе лица, отбывавшие ранее наказание за антисоветскую деятельность, откровенно националистическая, экстремистская группировка – Украинский хельсинский союз (УХС) и т. п.

Явочным порядком на различного рода собраниях и митингах объявлено об организации отделений НДУ во Львовской и Харьковской

областях, а также его ячеек в ряде научных, проектно-конструкторских организаций, учебных заведений и в отдельных производственных коллективах.

1 июля с[его] г[ода] в г. Киеве состоялась учредительная конференция Киевской региональной (г. Киев и Киевская область) организации НДУ. Конференция, избрав организационный комитет, объявила о начале подготовки республиканского съезда.

В работе конференции участвовало около 700 человек, в том числе почти 450 – с правом решающего голоса. Большинство присутствующих составляли представители научной и художественной интеллигенции, студенты.

Выборы делегатов на конференцию не проводились, персональный состав ее участников был определен келейно Координационным советом. Прибыли также 186 приглашенных из других областей республики и из-за ее пределов (Москва, Прибалтийские республики, Дальний Восток).

Доклады на конференции, большинство выступлений отличались декларативностью, крикливостью, не содержали конструктивных предложений. Чрезмерно заострялись некоторые сложные вопросы истории, функционирования украинского языка, национальной символики, религии, взаимоотношений движения с партийными организациями. Имели место грубые нападки на КПСС, советские органы.

Непродуманными, а порой и безответственными были выступления народных депутатов СССР В. Яворивского (Киев) и С. Конева (Днепродзержинск), других участников конференции, в том числе представителей Народного фронта Латвии и литовского "Саюдиса". Раздавались прямые призывы "не допустить в народные депутаты республики, местные Советы партийных, советских, хозяйственных работников, подготовку к выборам взять в свои руки". Представитель "Саюдиса" прямо призвал к отделению Украины от СССР "под желто-голубым флагом", провозгласил лозунг "За нашу и вашу свободу!".

На конференции в состав Координационного совета НДУ из 78 его членов 13 избрано от УХС.

Созданию Киевской региональной организации НДУ был по существу посвящен и санкционированный митинг, заявленный его инициаторами как встреча с народными депутатами СССР под лозунгом "Вся власть Советам!". Он состоялся 2 июля на площадке у Республиканского стадиона, продолжался 4 часа, в нем участвовало до 4 тысяч человек.

Большинство выступавших в еще более резкой, подчас ультимативной форме, выразило свои негативные взгляды на роль КПСС в нашем обществе, на социалистическую перспективу его развития и советскую федерацию. Ряд выступлений, в том числе представителя нелегальной Украинской католической церкви (униатской), был выдержан в откровенно экстремистском тоне, в них содержались призывы

к открытой борьбе против партии, политических институтов нашего общества. Грубым, оскорбительным нападкам подвергались партийные кадры, аппарат.

Были подняты желто-голубые националистические флаги. Большую часть митинга вел народный депутат СССР В. Яворивский, который поощрял наиболее наглые выходки экстремистов.

Как показывает анализ, широкой социальной базы у НДУ пока нет. На всех проведенных в 1989 году мероприятиях с целью создания различных его организационных структур присутствовали практически одни и те же люди. Мандаты распределялись узкой группой инициаторов, в основном среди студентов, представителей интеллигенции, которые придерживаются экстремистских взглядов.

Таким образом, есть все основания для вывода, что идея создания НДУ используется как удобная ширма для консолидации действующих в республике группировок и формирований антисоветской и националистической направленности.

С учетом этого ЦК Компартии Украины, партийные комитеты республики ведут планомерную борьбу против экстремизма и национализма, стремятся нейтрализовать антиобщественные элементы. Они разоблачаются в печати, на телевидении и радио, в трудовых коллективах.

Принципиальная оценка сути НДУ дана на майском (1989 г.) Пленуме ЦК Компартии Украины. Соответствующим образом сориентированы партийные организации республики. Подчеркнуто положение о несовместимости пребывания в рядах КПСС лиц, занимающихся созданием оппозиционных КПСС организаций.

В различных регионах республики обстановка не одинакова. Особенно она осложнилась во Львовской, Харьковской областях и г. Киеве. В связи с этим ЦК Компартии Украины, всесторонне проанализировав обстановку, принял постановление о серьезных недостатках в организаторской и политической работе некоторых партийных комитетов по противодействию экстремистским, антисоциалистическим плементам. В нем, в частности, обращено внимание Львовского и Харьковского обкомов, Киевского горкома партии на политическую пассивность в работе, нерешительность в организации отпора идейно вредным, объективно направленным на срыв перестройки действиям экстремистских элементов. ЦК потребовал принятия более решительных и политически взвешенных действий, опоры на здоровые силы, повышения ответственности коммунистов за свои поступки в осложняющейся обстановке.

Осуществляя разработанный ЦК Компартии Украины перспективный план действий по недопущению создания альтернативных КПСС структур, партийные комитеты устанавливают деловые контакты с активистами самодеятельных общественных формирований. Проводятся встречи в ЦК на уровне секретарей и в отделах, партийных комитетах на

местах. Особое внимание уделяется работе с теми сторонниками НДУ, которые верят в его конструктивные возможности, идут на сотрудничество с партийными и советскими органами.

По всем вопросам работы с неформальными объединениями широко информируется общественность, различные категории населения. В июне – июле с. г. состоялись встречи членов Политбюро ЦК Компартии Украины с молодежью, ветеранами партии, войны и труда, военнослужащими. На этих встречах были обсуждены политические итоги Съезда народных депутатов СССР, вопросы участия представителей всех поколений трудящихся в конкретных делах перестройки. С участием членов ЦК КПСС и ЦК Компартии Украины, депутатов проводятся дискуссии на телевидении и по радио. Идет обсуждение этих проблем в печати.

Принципиальные вопросы работы с самодеятельными общественными организациями рассмотрены в идеологической комиссии ЦК Компартии Украины. Ею выработаны рекомендации для партийных организаций. Они опубликованы в прессе.

Принимаются меры по оперативному решению острых вопросов, поднимаемых на митингах и собраниях, особенно в области национальной политики. Открываются школы, классы и детские садики с украинским языком обучения и воспитания, факультативы по изучению национальных языков, создаются культурно-просветительные общества для малочисленных национальных групп. Идет подготовка Закона об изменениях в Конституции УССР, предусматривающих, в частности, придание украинскому языку статуса государственного и обеспечение свободного развития других языков в республике, а также Закона "Об украинском языке и других национальных языках в Украинской ССР" [19]. С участием творческих союзов, ученых разрабатываются и осуществляются долгосрочные программы развития украинской национальной культуры, исторических исследований. В Комиссии Верховного Совета УССР по межнациональным отношениям с привлечением экспертов рассмотрен вопрос о национально-государственной символике, принято и опубликовано в печати решение о порядке ее применения.

В связи с усиливающимся негативным влиянием политизированных объединений, партийные организации республики, широко используя выступление М. С. Горбачева по Центральному телевидению, активизировали массово-политическую работу, проводят собрания трудящихся, коммунистов по актуальным вопросам политической обстановки. В печати публикуются материалы, раскрывающие опасность действий антиобщественных, националистических группировок.

Правоохранительные органы активизируют работу по усилению борьбы с антиобщественными экстремистскими проявлениями, пресечением несанкционированных митингов и иных массовых собраний.

Президиум Верховного Совета УССР подготовил законодательные акты о порядке использования государственной и иной символики, полиграфической и множительной техники, а также об ответственности за нарушение этих законоположений.

В целом партийные комитеты, советские органы политической обстановкой владеют, принимают меры по нейтрализации антиобщественных сил.

Направляем в порядке информации.

Секретарь ЦК Компартии Украины
(В. Щербицкий)
[Завизовано:] (Ю. Ельченко)

07.07.89.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2558, арк. 107–112.
Оригінал. Машинопис.

№ 16
Інформація ідеологічного відділу ЦК Компартії України про необхідність здійснення низки заходів з огляду на підготовку Установчого з'їзду НРУ в Києві

15 серпня 1989 р.

Таємно
ЦК Компартії України

Про заходи у зв'язку з підготовкою республіканського установчого з'їзду Народного руху України за перебудову

В ідеологічному відділі ЦК Компартії України 11 серпня ц. р. відбулася зустріч з Яворівським В. О. – головою координаційної ради Київської регіональної організації НРУ, головою оргкомітету по проведенню Установчого з'їзду і членом цього оргкомітету Драчем І. Ф. Вона показала, що ініціатори створення НРУ мають твердий намір провести республіканський Установчий з'їзд НРУ 8-10 вересня ц. р. Пропозицію перенести проведення з'їзду на пізнішій строк вони не прийняли.

Ініціатори з'їзду надають йому в своїх політичних планах великого значення і мають намір створити враження про цю подію як про "історичний етапний момент" в житті республіки. З цією метою на з'їзд буде запрошено якомога більше відповідно настроєних народних депутатів

СРСР, в основному тих, котрі підтримують ідеї НРУ і входять до складу міжрегіональної депутатської групи. Передбачається, що з'їзд відкриє Гончар О. Т. і основні доповіді на ньому зроблять народні депутати СРСР Грищук В. П., Черняк В. К., Щербак Ю. М., Яворівський В. О.

Зараз розгорнуто активну роботу по формуванню делегації на з'їзд від областей. За наявними даними, його ініціатори прагнуть забезпечити представництво переважної більшості екстремістськи і націоналістично настроєних осіб. За їх задумом, у залі, де відбуватиметься з'їзд (актовий зал Київського політехнічного інституту, ректор КПІ, народний депутат СРСР Таланчук П. М. дав згоду), повинна бути представлена історична, регіональна символіка України, в тому числі і та, що використовувалася українськими буржуазними націоналістами. Під цією символікою мислиться після закінчення з'їзду зробити похід до пам'ятника Т. Г. Шевченка і провести там мітинг.

При явному небажанні лідерів НРУ йти на будь-який компроміс із партійними і радянськими органами у питаннях підготовки і проведення з'їзду, зустріч в ідеологічному відділі ЦК, однак, дозволила прояснити їх позиції, пов'язані з проведенням з'їзду, посіяти певні сумніви щодо змісту документів, що готуються. Проекти цих документів, як заявив Яворівський В. О., будуть представлені ідеологічному відділу ЦК.

На нинішній момент у республіці склалася неоднозначна ситуація з оцінкою НРУ. В абсолютній більшості трудових колективів НРУ підтримки не знаходить, а в багатьох – засуджується навіть сама ідея створення його. Разом з тим, окремі програмні положення НРУ, насамперед ті, що стосуються захисту рідної мови, культури, навколишнього середовища, а також ряду соціально-економічних проблем, знаходять схвалення певної частини інтелігенції, представників інших соціальних груп. Не можна не зважати і на той факт, що багато людей не розібралось в антисоціалістичних і націоналістичних цілях екстремістського крила цієї організації.

Тому відділ вважає, що протягом часу, що залишився до з'їзду, партійні комітети на місцях повинні значно активізувати роботу по викриттю справжніх намірів екстремістської частини "руху", запропонувати людям сміливу, конструктивну програму вирішення гострих питань.

Насамперед вважається за необхідне з 20 серпня ц. р. організувати в засобах масової інформації виступи партійних, радянських і господарських керівників республіки, областей, районів, колективів з питань республіканського госпрозрахунку, екології, соціальної справедливості, національної культури і мови, боротьби з бюрократизмом, тобто всіх тих питань, які хвилюють трудящих і на яких спекулюють ініціатори створення НРУ. Такі виступи і публікації, де обов'язково слід спокійно, аргументовано, без перебільшень показувати, що уже робиться в цьому напряму, могли б, по-перше, цілеспрямовано формувати

громадську думку, по-друге, позбавити лідерів НРУ підстав виступати в ролі "ініціаторів" постановки і розв'язання цих проблем, знизити у цій частині пропагандистський ефект з'їзду, на який розраховують його організатори і прихильники.

Було б також доцільно найближчим часом опублікувати проект основних положень економічної самостійності республіки, організувати широке обговорення його в трудових колективах, громадських організаціях, в т. ч. і самодіяльних, за місцем проживання трудящих, в засобах масової інформації, зокрема, провести ряд прямих дискусій по республіканському телебаченню.

Слід оперативно завершити роботу над проектом закону про мови з тим, щоб опублікувати його на початку вересня, активізувати діяльність всіх організацій і відомств республіки, які мають відношення до питань екології, розвитку національної культури, історичних досліджень.

Вся ця пропагандистська, роз'яснювальна, організаторська робота має набути характеру широкого, масового наступу на програмні позиції ініціаторів НРУ з тим, щоб показати громадськості, хто дійсно пропонує і організовує конструктивний підхід до розв'язання найактуальніших проблем життя республіки.

Як свідчить практика, у багатьох партійних комітетах на місцях ще немає досить чіткої уяви як про діяльність НРУ, так і про свою позицію щодо нього. Деякі працівники партійних комітетів вважають можливою участь комуністів у структурах НРУ з тим, щоб вивести його членів з-під впливу екстремістськи настроєних лідерів. Досвід Львова, Києва і деяких інших міст показує, що на даному етапі, коли в "рухові" політичну атмосферу визначають представники УХС, УНДЛ і їм подібні, такий підхід не дасть бажаного результату. Більше того, досвід прибалтійських республік показав навіть політичну помилковість подібного підходу.

Вважали б за доцільне, щоб на з'їзді був виступ від ЦК Компартії України. У цьому виступі варто було б з конструктивних, принципових позицій дати оцінку з'їзду, показати можливі наслідки дій екстремістських, лівацьких сил "руху", відверто сказати про боротьбу з цими силами. Таку участь в роботі з'їзду можна було б при необхідності використати і в подальшій роботі. Відділ вважає необхідним дещо змінити тактику у висвітленні НРУ і подій навколо нього. Насамперед не слід акцентувати увагу на самому "Рухові" і його галасливих акціях, на які саме і розраховують ініціатори НРУ. Виступи засобів масової інформації варто було б зосередити на критиці конкретних екстремістських, антисоціалістичних і націоналістичних проявів і дій учасників "Руху", на розвінчанні окремих лідерів і активістів НРУ, їх програм, заяв тощо.

Що стосується висвітлення в пресі роботи з'їзду, то його слід повністю записати на телебаченні, рекомендувати органам масової інформації взяти участь у засіданнях з'їзду. Питання про кількість

телепередач, публікацій вирішити після завершення з'їзду, в залежності від його характеру і прийнятих рішень.

Слід сказати і про таке. Активізація роботи ініціаторів НРУ навколо проведення Установчого з'їзду, проголошення багатьма з них екстремістських, націоналістичних лозунгів і вимог на різних мітингах і зборах, у підпільних виданнях НРУ викликають глибоку тривогу і стурбованість у різних верствах населення республіки за дальший хід подій.

У численних листах і телеграмах до ЦК Компартії України висуваються вимоги організації протидії політичному екстремізму лідерів НРУ, не допустити розпалювання міжнаціональної ворожнечі, дестабілізації обстановки в республіці.

Виходячи з того, що для протидії "Рухові" у такому вигляді, як його замислили ініціатори, лише критичних виступів преси зараз недостатньо, варто приділити якнайсерйознішу увагу підтримці ініціатив трудових колективів, ветеранів війни і праці по створенню своїх самодіяльних об'єднань на підтримку перебудови. Було б доцільно, щоб партійні комітети на місцях допомогли таким організаціям оформитися організаційно, виробити такі конструктивні програми дій, які дозволили б перехопити ініціативу у прихильників НРУ.

З цією метою можна було б дати доручення засобам масової інформації, щоб вони підтримали альтернативні НРУ громадські організації на місцях і таким чином формували думку про можливість справжнього руху трудящих на підтримку перебудови. Враховуючи досвід і конкретні пропозиції з місць, варто було б об'єднати на конструктивній основі зусилля трудящих у боротьбі за перебудову на республіканському рівні, створивши організацію типу "Єдність", яка б рішуче виступила проти екстремізму і націоналізму.

Вважали б за доцільне довести цю записку до обкомів і Київського міськкому партії.

Зав[ідувач] ідеологічного відділу
ЦК Компартії України
(Л. Кравчук)

15 серпня 1989 року

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 122–125.
Оригінал. Машинопис.

№ 17
З інформації Хмельницького обкому партії ЦК Компартії України про політичну ситуацію в області й активізацію діяльності НРУ

22 серпня 1989 р.

ЦК Компартії України

Про деякі тенденції розвитку політичної обстановки в області

Відділи обкому, міськкоми, райкоми партії систематично аналізують політичну ситуацію в області, настрій людей, враховують їх в практичній роботі. В обкомі партії створена група по вивченню громадської думки, яка проводить анкетні опити різних верств населення, узагальнює інформації, що надходять від партійного активу. Підготовлені матеріали про реагування трудящих області на роботу З'їзду народних депутатів, про діяльність на території області неформальних об'єднань. 16 червня ц. р. бюро обкому затвердило групу по координації роботи партійних, радянських і правоохоронних органів по протидії негативним явищам. Встановлено чергування відповідальних працівників у партійних, радянських органах, на підприємствах.

В цілому в області обстановка контролюється, в колгоспах, радгоспах, на підприємствах і установах забезпечується нормальний трудовий ритм. Позитивно оцінюються підсумки роботи З'їзду народних депутатів і Сесії Верховної Ради СРСР. Разом з тим, частина населення області критично настроєна щодо позиції на З'їзді депутатів від України, робились зауваження про пасивність депутатів від області. В окремих робітничих колективах, установах висловлюються думки, що свідчать про невдоволення ходом економічної реформи. [...]

У зв'язку з підготовкою до виборів народних депутатів УРСР та місцевих Рад, спостерігається активізація неформалів, які намагаються вплинути на настрої людей, негативно зорієнтувати їх щодо можливих кандидатів. В м. Хмельницькому виявлені листівки негативного змісту. Слід зазначити, що активнішу позицію, ніж під час підготовки минулих виборів, займають партійні організації. Ними виробляється чіткіша стратегія передвиборної боротьби. Партійні комітети і Ради народних депутатів орієнтують актив щодо передвиборної партійної платформи, озброюють його необхідною інформацією, готують до живої роботи серед людей.

Активізуються певні кола, зв'язані з НРУ. Хмельницький координаційний центр НРУ намагається провести обласну конференцію і вибори делегатів на республіканський з'їзд Руху. Ці спроби підігріваються відповідним чином з Києва. На позиціях НРУ стоїть частина членів товариства "Спадщина" (м. Хмельницький), первинної організації

Товариства української мови “Рух” (м. Нетішин), об’єднання “Творчість” (м. Кам’янець-Подільський). [...]

Секретар обкому Компартії України (В. Купратий)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2555, арк. 79, 81.
Оригінал. Машинопис.

№ 18
Інформація Донецького обкому партії ЦК Компартії України про проведення регіональної установчої конференції НРУ

23 серпня 1989 р.

Секретно

ЦК Компартии Украины

О пребывании в Донецкой области народного депутата СССР Яворивского В. А. и проведении региональной учредительной конференции Народного движения Украины за перестройку

В период с 16 по 18 августа 1989 года в области находился народный депутат СССР Яворивский В. А. 16 августа он посетил шахту им. Засядько, где присутствовал на завершении посменного открытого партийного собрания. После собрания, в присутствии 50 человек т. Яворивский В. А. в течение двух часов отвечал на вопросы, касающиеся работы Съезда народных депутатов СССР, сессии Верховного Совета СССР и другие. При этом он в основном занимался критиканством, не высказывая конструктивных подходов в решении тех или иных проблем.

В ответ на вопрос о его оценке деятельности т. Горбачева М. С. он сказал, что “...можно понять политику ошибок Горбачева, так как на него давит аппарат, отсюда вытекает и шараханье, и политическая проституция”.

Во время встречи всячески подчеркивал дружеские отношения со своими единомышленниками Сахаровым А. Д. и Ельциным Б. Н. Заявил о необходимости внесения серьезных изменений в проект закона “О выборах народных депутатов УССР”. Особенно критично отозвался по поводу статьи 1, предусматривающей избрание депутатов от Компартии Украины. В заключение пригласил горняков на стадион “Шахтер”, где предполагалась его встреча с жителями города.

18 августа 1989 года на стадионе “Шахтер” собралось около 100 человек, в основном члены неформальных объединений. Шахтеры на встречу не прибыли. Тов. Яворивский В. А. говорил о тех же вопросах, что и на шахте им. Засядько. Кроме того, отметил, что партийные и советские работники показали себя с отрицательной стороны во время событий в Чернобыле, не проявили заботу о жизни и здоровье людей пострадавших территорий. Подробно рассказывал об НДУ. Заявил, что является центристом и не поддерживает ни левых, ни правых течений в этом движении. По его мнению, желто-голубой цвет, как цвет национального флага Украины, должен быть узаконен.

Тов. Яворивский В. А. дал негативную оценку деятельности руководства республики и высказал мнение о необходимости ухода на пенсию тт. Щербицкого В. В. и Шевченко В. С. Подчеркнул, что должна быть внепартийная печать и в Киеве готовится к выпуску газета “Голос”, главным редактором которой он является. Подготовлен альтернативный проект закона о выборах в местные Советы Украинской ССР.

Сказал, что органам правопорядка не доверяет, так как в Киеве 13 августа подразделением отряда милиции особого назначения из числа “откормленных ребят, с хорошей зарплатой и обеспеченных жильем” были нанесены телесные повреждения одному из руководителей НДУ.

Тов. Яворивский В. А. была предпринята попытка встречи с шахтерами г. Макеевки. Однако ему удалось побеседовать только с отдельными членами городского стачечного комитета.

Во время пребывания в г. Донецке т. Яворивский В. А. проживал у Ратниковой Е. Н., руководителя группы “Плюрализм”, поддерживающей идеи УХС и ДС.

20 августа 1989 года в Донецком госуниверситете состоялась региональная учредительная конференция Народного движения Украины за перестройку. Присутствовало 109 делегатов-представителей 8 городов и районов области. Делегаты не избирались в коллективах предприятий и организаций, а приглашались по прямым контактам и личному знакомству. Большинство участников является членами неформальных объединений “Плюрализм”, “Мемориал” [20], “Демократический союз” (г. Мариуполь) и других. Присутствовал представитель НДУ из Львовской области.

Конференцию открыл Тищенко Н. А., научный сотрудник Института физико-органической химии и углехимии АН УССР.

На повестку дня были вынесены следующие вопросы:

- общие принципы и направления работы Народного движения Украины за перестройку в Донецкой области;
- утверждение устава организации;
- выборы координационного совета;
- выборы делегатов на республиканский учредительный съезд НДУ.

С докладом по первому вопросу выступил доцент кафедры философии Донецкого госуниверситета Пасько И. Т. Он пытался обосновать

необходимость создания НДУ. Ввел термин “нижние верхи”, имея в виду партийный и советский аппарат на местах. Утверждал, что партия опаздывает с документами о перестройке и меняет направления под давлением народных фронтов. Перестройка может идти только через национальное возрождение, национальный суверенитет. Субъектом собственности является народ одной национальности. Необходимо установить республиканскую собственность на средства производства. Следует ликвидировать номенклатуру, которая является тормозом развития.

Доклад изобиловал наукообразными терминами и, по мнению самих же руководителей конференции, не удался.

В обсуждении доклада приняло участие 23 человека.

В большинстве выступлений содержались нападки на руководство партийной организации республики и правительство. Утверждалось, что руководители партии и правительства любыми путями пытаются тормозить перестройку, поэтому необходимо объединиться в НДУ. Настоящие коммунисты должны быть в “Рухе”. “Пока будут руководить перестройкой авторы застоя, тт. Щербицкий В. В., Шевченко В. С., ее не будет”, – заявил Побережный П. И. – бригадир проходчиков шахты им. Засядько, г. Донецк.

Подчеркивалось также, что если Компартия Украины хочет поднять свой авторитет, она должна присоединиться к “Руху”. НДУ должно быть оппозицией КПСС. Профсоюз и комсомол находятся в феодальной зависимости от партии. Предлагалось отменить ст. 6 Конституции СССР.

Одним из основных был вопрос о национальном возрождении и суверенитете республики. Утверждалось, что суверенные союзные республики были превращены в провинции. “В областях Украины, в том числе в Донецке, украинское население вымирает и т. Шевченко В. С. нужно заняться вопросом повышения уровня рождаемости населения, а не бороться с национальной символикой. В республиках, где есть народные фронты, 70–75 процентов дохода остается в республиканском бюджете, а у нас лишь 45 процентов” (Шутов И. Я., юрист).

Представитель Львовской организации НДУ Рак Н. И. призвал бороться за особое положение украинского языка на территории Украины и Донбасса, за национальный “жовто-блакитный” флаг, афишировать его на массовых мероприятиях.

Вносились предложения о создании в Донбассе свободной экологической зоны, повсеместного перехода на украинский язык обучения, возрождение украинской католической и православной церкви.

В то же время, в ряде выступлений прозвучали достаточно конструктивные предложения. “Нельзя проводить разделение людей по национальному признаку. Необходимо избегать авантюризма и провокаций, потребительского отношения к перестройке” (Губерная Г. К., профессор, заведующая кафедрой политэкономии Донецкого института советской торговли). “Если в “Народном Рухе” будет

заправлять кучка людей и не будут учитываться интересы народа, то шахтерам там делать нечего" (Стародубцев И. В., горнорабочий шахты им. Горького, г. Донецк). "Перестройку нужно спасать делом, а не словами. Забастовки проблем не решают, а приводят к перекладыванию денег из одного кармана в другой. Нужно думать и работать, а не идти на площади и качать права" (Ермак Н. Л., младший научный сотрудник Института проектирования технологии машиностроения, г. Краматорск).

В ходе конференции выявились разногласия между отдельными ее участниками и группами. Члены объединения "Почитателей украинского языка" из г. Краматорска пока отказались присоединиться к НДУ. В г. Краматорске высказывается мнение среди рабочих и интеллигенции о создании интердвижения, как альтернативы НДУ.

Конференция избрала временный координационный совет в составе 30 человек и 20 делегатов на республиканский учредительный съезд. Координационный совет назван временным, так как участники конференции надеются, что после республиканского съезда будет значительный рост рядов "Руху" и тогда они смогут провести конференцию "по-настоящему".

Во время конференции было внесено предложение вывесить в аудитории "жовто-блакитный" флаг. Однако оно было отвергнуто и решено установить в зале государственные флаги СССР, УССР и "жовто-блакитный". О недопустимости использования националистической символики организаторы конференции были предупреждены заранее. Поэтому данный факт задокументирован сотрудниками милиции в установленном порядке.

После окончания конференции ее участники в количестве 35–40 человек возложили цветы к памятнику Т. Г. Шевченко. Нарушений общественного порядка не было.

На конференции присутствовали партийные, советские работники, представители средств массовой информации. Два партийных работника выступили.

На основе полученных сведений, отделами обкома партии сделаны соответствующие выводы, внесены коррективы в работу.

Секретарь Донецкого обкома
Компартии Украины
(А. Винник)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 128–133.
Оригінал. Машинопис.

№ 19
З інформації Донецького обкому партії ЦК Компартії України про мітинг у Донецьку 27 серпня 1989 р. та участь у ньому членів НРУ й інших неформальних політичних об'єднань

29 серпня 1989 р.

ЦК Компартии Украины

По инициативе представителей стачкома шахты им. Засядько и оргкомитета по созданию городского клуба за демократические выборы, на стадионе "Локомотив" 27 августа с 15.00 до 21.00 состоялся митинг, посвященный памяти шахтеров, погибших на шахтах, урокам забастовки и предстоящим выборам в местные Советы.

На митинге присутствовали около 4-х тысяч человек. Были развернуты лозунги:

"КПУ – провинция КПСС";

"Бойко – с нами! Винник, Кучеренко, Масол – с кем вы?"

"Вся власть Советам";

"Донецк – образец застоя";

"Долой привилегии" и другие.

В митинге приняли участие первый секретарь обкома т. Винник А. Я., председатель облисполкома т. Смирнов Ю. К., заведующие отделами обкома, первый секретарь Донецкого горкома партии т. Игнатов В. Г., председатель горисполкома т. Онищук Г. И., секретарь горкома т. Пашнова Ж. К. и другие партийные, советские работники.

Из приглашенных депутатов Верховного Совета СССР (тт. Ельцин Б. Н., Кучеренко В. Г., Масол В. А.) никого не было.

Митинг открыл председатель оргкомитета Фурманюк С. П. В выступлениях, в т. ч. председателя городского стачкома Бокарева А. Д., в острой форме говорилось, что ничего не сделано по требованиям, подписанным правительственной комиссией. Указывалось на недемократичность выборов председателя облисполкома.

Большинство выступающих, в т. ч. все народные депутаты (Зубанов В. А., Саунин А. Н., Бурых Ю. Е., Бойко А. Н.), высказали свое несогласие с проектом Закона о выборах. Отдельные его статьи они характеризовали как антидемократичные и отвергали их.

На митинге присутствовали представители Украинского РУХа, а также члены УХС из г. Львова (примерно 15 человек). Все они, особенно последние, постоянно выкрикивали антипартийные, антисоветские, экстремистские лозунги, злобные реплики, направленные против тт. Щербицкого В. В., Шевченко В. С., Масола В. А., Ельченко Ю. Н. В противовес им провозглашали фамилии своих лидеров – Яворивского

и Черновола. Двое из группы (Деркач и Петрик) выступили и призывали всех встать под желто-блакитный флаг (флаг не разворачивали) и также резко высказались против нынешних руководителей республики.

Усилиями вышеназванной группы при поддержке местных, экстремистски настроенных членов РУХа и УХС, в т. ч. участвующих в проведении митинга, создавалась обстановка общего психоза, попытки конструктивного диалога подавлялись. […]

Секретарь Донецкого обкома
Компартии Украины
(А. Винник)

29.08.89.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2555, арк. 91–92.
Оригінал. Машинопис.

№ 20
Із стенограми Установчого з'їзду Народного Руху України про національний, соціальний і фаховий склад делегатів з'їзду

8–10 вересня 1989 р.

[...] Ц е к о в: Українців – 944, росіян – 77, євреїв – 9, поляків – 6, білорусів – 6, вірменів – 2, корейців, греків, угорців, чехів, німців, естонців, кримських татар – по одному чоловіку. Отже, серед делегатів представники 13 національностей. А можливо й того більше. Понад 60 делегатів, на жаль, в анкетах забули вказати національність. Ось, я не думаю, що це з ультранаціональних міркувань, не думаю, що в них були підстави законспірувати своє походження. Це, очевидно, неуважність.

За статтю. Чоловіків – 1011, жінок – 98.

За освітою – вищу освіту мають 800 чоловіків – 72 відсотки. Середня спеціальна освіта – 94 чоловіки. Незакінчена вища – 44 чоловіки, середня – 88 чоловік, незакінчена середня – 5 чоловік. Не вказано – 66. Початкова – 2 чоловіки.

За родом занять. Робітників – 109 чоловік. Працівників сільського господарства – 16. Інженерів – 329. Студентів – 5. Працівників науки – 121, працівників культури – 104. Журналістів – 42. Медиків – 48. Юристів – 25. Працівників партійного і радянського апарату – 6. Священнослужителів – 3. Працівників освіти – 130. Архітектори – 2, товарознавців і бухгалтерів – 3, кооператорів – 6, акторів – 5, домогосподарка – 1, прокурор – 1 і безробітних – 2.

За партійністю – членів і кандидатів КПРС – 228 чоловік, 224 комуністи і 4 кандидати, членів ВЛКСМ – 24.

За віком – до 30 років – 167 осіб. Середній вік учасників з'їзду – 42 роки. Не вказали вік 68 чоловік. Думаю, що, очевидно, це сприйняли, як питання не зовсім... Жінки...*

Так, серед делегатів з'їзду [є] ветерани війни і праці, відзначені високими бойовими нагородами, численними трудовими відзнаками, передовики виробництва і недавні страйкарі, відомі вчені і славетні митці, секретарі партійних організацій і групорги, і молоді комуністи, днями прийняті в партію. Є також виключені з КПРС за участь у Русі. Обрані делегатами 9 народних депутатів. Є серед нас лауреати Державних премій СРСР, 6 лауреатів Державних премій Української РСР, три академіки, 2 члени-кореспонденти Академії наук, 28 докторів наук, 96 кандидатів наук. Мандатна комісія перевірила всі матеріали, з якими працювала мандатна група, і визнала повноваження всіх делегованих представників обласних організацій дійсними. На нашому з'їзді присутні гості від народних фронтів Білорусії, Естонії, Латвії, Молдавії, Грузії, Азербайджану, представники Литовського "Саюдіса" і Російського народного фронту, Вірменського загальнонаціонального руху, Московського і Ленінградського народних фронтів, Ризької асоціації національно-культурних товариств і Об'єднання білоруських спілок. На наше запрошення приїхали гості з Канади, США, Польської Народної Республіки, Румунії, Чехословацької Соціалістичної Республіки, Великобританії. [...]

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 2, арк. 8–9
Копія. Машинопис.

№ 21
Із промови письменника Олеся Гончара на Установчому з'їзді Народного Руху України

8–10 вересня 1989 р.

Наші з вами спільні друзі, ініціатори Руху, виявили мені високу честь, запропонувавши сказати слово на відкриття з'їзду. Слово моє – це слово пошани, приязні і привіту до вас, учасників Першого Всеукраїнського установчого з'їзду Народного Руху України за перебудову, за докорінне оновлення життя. Щось важить уже навіть те, що зібралися ви вдома, що не довелося вам шукати притулку десь у сусідів, скажімо, у Молдавії, або податися в Литву, як довелося це нашим білоруським сябрам, котрі змушені були проводити, як ви знаєте, свій з'їзд у Вільнюсі, бо на рідній білоруській землі для її синів і дочок не знайшлося місця.

* Так у стенограмі.

Українському Рухові, виходить, поталанило більше, адже незважаючи на недавні шквали телевізійних та газетних атак, делегатам з'їзду стало можливим зібратися, все ж, у себе в Києві і за це спільно подякуймо колективові політехнічного [інституту] та його ректорові Петру Михайловичу Таланчуку.

(Оплески)

Тут, гадаю, зібралися не ті, кого привели сюди амбіції та якісь неблагородні цілі, не ті, кому нібито сняться бюрократичні просиджені крісла, як це деколи чуємо у чиновницьких коментарях. З трибуни з'їзду, сподіваємося, до народу промовлятиме сама безкорислива правда життя, пекучі його проблеми, високі почуття громадської відповідальності, розуміння обов'язку, справжнє уболівання за долю перебудови, за наше спільне майбутнє. Тільки традиційна схильність до ярликування здатна й сьогодні так самовпевнено, безапеляційно, в дусі дремучозастійницьких часів осуджувати будь-який вияв живої недогматичної думки, зображувати зростаючу громадянську активність людності республіки як щось підозріле, або патріотичну, цілком природну діяльність на захист зневаженої рідної мови і культури, на підтримку національного відродження народу витлумачувати як діяльність неодмінно спрямовану проти когось, ну звісно ж, передусім, проти людей інших національностей. Старі пісні. [...]

Умільців сіяти підозри, культивувати ненависть, нацьковувати одних на інших в нас ніколи не бракувало. Дієде ет імпере – відоме людям ще з римських часів. Але не такі ми наївні, щоб і в наш цивілізований вік не навчитись читати підтексти, щоб і далі вишукувати образ ворога там де його нема, де натомість постають перед нами істини: взаємодовіра, взаємопідтримка, ораторська вселюдська єдність перед лицем майбутнього.

(Оплески)

Наука терпимості допомогла відчутно зменшити міжнародну ядерну напругу, досягти діалогу між Сходом і Заходом. То невже ж ми у себе не порозуміємося, не знайдемо конструктивних шляхів, щоб бодай наблизитись до розв'язання своїх внутрішніх проблем. Загостренням ситуації нічого не досягти. І це мають збагнути не лише молоді гарячі голови, а й солідні володарі кабінетів, яким би слід частіше запитувати себе: чому в нас так багато покривджених людей. [...]

Це добре, що шановні наші керівники останнім часом вдарились у культуру. Приміром, на дні літератури і мистецтва [України] [в] Казахстан, як ви бачили по телебаченню, офіційні наші керманичі вирушають у таких кількостях, що за ними і артистів не видно.

(Оплески)

Хотілось би тільки, щоб ці керманичі і в себе вдома були уважніші до потреб культури, толерантніші до творчої інтелігенції, не підбурювали проти неї людей непоінформованих, бо чого варте, хоча б оце безпрецедентне цькування народних депутатів, які без дозволу тих, хто на

Україні монопольно володіє пресою, посміли, бачите, висловити у московському виданні свої нестандартні думки про характер наступних виборів у республіці. З якою категоричністю, як безапеляційно відома виборна особа відчитує в газеті всіх, хто з нею не згоден, хто сміє пропонувати альтернативний виборчий проект, не схвалюючи офіційного, що його потім на київським багатотисячнім мітингу буде названо троянським конем застою.

(Оплески)

Відомо, що в партії є здорові конструктивні сили, які стали ініціаторами перебудови, але не бракує в ній і спринтерів кар'єризму, чемпіонів показухи, зокрема й таких, котрі зовні визнаючи перебудовні гасла, насправді віддають перевагу дню вчорашньому, науці брежнєвській, де, згадаймо, основним предметом були підступність, цинізм і демагогія, що в своїй безсовісності не мали меж. Стиль застійництва живучий. Він досить агресивний і, хіба часом не він найчастіше спричинює ті напруги, які раз-у-раз виникають у різних суспільних середовищах. Формуючись у винятково складних умовах, Рух має бути максимально вимогливим до себе, вдумливо виважувати кожне слово і кожен крок, дорожити єдність. Тоді ніякі інсинуації йому не страшні.

(Оплески)

З-поміж багатьох проблем національних, соціальних, економічних мабуть, чи не найпекучіша нині є проблема відвернення екологічної катастрофи. Бути чи не бути – ось про що йдеться. Зустрічати третє тисячоліття народові нашому судилося під знаком Чорнобиля. Бюрократична централізація, відомча сваволя, технічна непідготовленість, дегуманізація науки, відсутність гласності, відсутність реального суверенітету республіки, хіба не цим найперше пояснюється Чорнобиль? А ті нові потенційні Чорнобилі? Всі оті АЕСи – Рівненська, Хмельницька, Новоукраїнська та інші, що по-крутійськи, потайки, залишають розширювати до безпам'яті? Хто скаже, чим вони можуть обернутися для цілих регіонів?

Україна експортує колосальну кількість електроенергії. А нам кажуть: треба продавати ще більше. Треба валюти, треба ставити нові й нові реактори. Та доки ж Україна, сама знемагаючи в дефіцитах, буде електричним донором для зарубіжжя?

(Оплески)

Депутатські запити поки що нічого не прояснили. Білорусія, скажімо, прийняла на Верховній Раді Республіки величезну програму допомоги потерпілим, а до нас приїздять зі своїми термосами та бутербродами високі віщувальники, титуловані світила і, пустивши очі в землю, щось там тлумачать непевне, суперечливе про нові допустимі норми берів, розказують десь у Народичах свої казочки враженим цезієм дітям та нелікованим, кинутим напризволяще, старим.

(Оплески)

Відомства нікого не бояться. Не страшить їх і та грізна сталева валькірія [21], що замахнулась на когось мечем зі своєї відьминої гори. Хоча, здається, скорше личило б їй зі своїм бутафорним мечем стояти не біля Дніпра, а десь у прип'ятській зоні, поряд із саркофагом і подібно загадковому сфінксу…

(Оплески)

…І подібно загадковому сфінксу, сфінксу, що тисячі літ стереже піраміди серед гарячих єгипетських пустель – стерегти б і їй серед атомної мертвизни, серед радіоактивної Чорнобильської пустелі скоєне зло. Стерегти той страхітливий саркофаг, що став промовистим гербом чиновницької епохи, епохи великого скудоумія, несмаку, марнотратства і непрощенних знущань над природою і людьми.

(Оплески)

Іноді здається, товариші, що довготривала, виснажлива боротьба з відомствами уже не залишає нам шансу, що всі наші можливості вичерпані. Просили, благали, тисячі петицій пішли до центру. І що? До наших волань глухі. То що ж зостається? Миритись? Віддати АЕСам і всю Україну з її Дніпром, з містами і селами, національними святинями, життя живих і ненароджених? Чи може вдатися до іншого, вирішального способу, до якого при потребі вдаються цивілізовані народи? Я маю на увазі народний, всенародний референдум, який спитав би 50-мільйонну людність республіки, що вона думає про дальшу долю Чорнобиля і про всі ці нав'язувані нам, розташовані у густонаселених пунктах АЕСи, що їх потайки збираються розширювати та нарощувати? Оскільки відомствам всі потурають, і в центрі, і в керівництві республіки, оскільки ніхто їх не береться отямити, то, може, якраз таке всенародне опитування, проведення, скажімо, за участю Руху, асоціації "Зелений світ" та інших громадських організацій, могло б виявити волю народу, всіх, хто живе й трудиться на нашій землі.

(Оплески)

Думається, що і новообраний український соціалістичний парламент мав би забезпечити собі право накладати вето, коли виникає доконечна потреба захистити від руйначів людину і її довколишнє середовище.

(Оплески)

Товариші, ми різні люди. Ми неоднакові. Але мета наша спільна – побудова правової держави, Федерації оновленої, Союзу такого, звідки справді нікому не захотілось би вийти. Тільки спільними зусиллями можемо звершити перебудову країни. Зусиллями людей різних поглядів, думок, темпераментів, залучивши до сконсолідованих дій усіх здатних до чесної співпраці: партійних і безпартійних, людей різних національностей і віросповідань, всіх, хто відчув себе господарями країни і прагне її вдосконалювати. Адже держава правова тим і відрізняється від держави тоталітарної, режимної, що вона має усунути будь-які дискримінації, значно поглибити нашу демократію. Правова – це та, де не буде корупції,

злочинності, де спецкостоломи за одну лиш безневинну репліку не ламатимуть людям ребра.

(Оплески, вигуки)

Держава правова, це та, де ніхто не розглядатиме республіку як свою вотчину, де пануватимуть не просто закони, а закони справді демократичні, де нині існуюча напівгласність стане гласністю повною, де стане таки реальністю народовладдя, де найвищий спільно вироблений народами Союзний договір, стане надійним гарантом і справжнього суверенітету республіки, і прав кожної людської особистості.

(Оплески)

Певне, тільки правовій державі буде під силу приборкати тих супергігантів, надмогутність тих збюрократизованих відомчих структур, чиє верхоглядне планування розорило країну, хто господарювати не вміє інакше, як по-хижацькому, знищуючи природу, завдаючи найтяжчих, може й генетичних ушкоджень багатьом націям та народностям країни. Україна – з найбільш потерпілих.

(Оплески)

Декому ситуація, мабуть, і уявляється так, що Україна має народжувати мутантів. Ні. Земля пісень, земля нашого болю, нашої любові, нашої духовності, земля найродючіших у світі чорноземів, іще недавно чистих, блакитних, сонцесяйних рік, земля Шевченка і Гоголя, вона не для мутантів, не для осьминогих нещасних лоша, вона має народжувати для світ у повноцінних, здорових людей, обдарованих трударів, мислителів і поетів.

(Оплески)

Якщо після всього, що Україна зазнала, якщо після поколінь розстріляних, депортованих, замучених по тюрмах та концтаборах народ іще вберіг себе, якщо наш дух не занепав і воля до життя не зникла, якщо сьогодні на зміну тим, що були стаюсь до дії, до праці нові покоління роботящих, безстрашних, здатних піднестися до найвищої єдності душ, то віриться – такому народові жити.

(Оплески)

Вітаю всіх вас, хай вам щастить.

(*Оплески)*

(Зал скандує “Слава”)

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 1, арк. 1–5.
Копія. Машинопис.

№ 22
Із виступу голови організаційного комітету з проведення Установчого з'їзду Народного Руху України В. Яворівського

8–10 вересня 1989 р.

То що ж все-таки ми за народ такий? Запитуємо себе багато століть, запитуємо і нині. А у відповідь хіба що почуємо: нащо нас мати привела, чи для добра, а чи для зла, чого живем, чого бажаєм, і не дознавшись помираєм і полишаємо діла. І діла, і наші понищені храми, і зацьковані змалечку комплексом другосортності душі наших дітей, і нашу поросту лободою і чортополохом історію. Вже вкотре полишаємо напризволяще, сподіваючись хіба що на щасливий випадок, що може й нам поталанить, якщо доля наша буде в доброму гуморі.

Та як зурочено. Вже кілька століть. Оскільки ми мовчимо, то на наше питання, хто ж ми такі, відповідають за нас сусіди. Ближні і далекі. Одні кажуть, що ми занадто повільні. Ба, навіть, ледачі. Таки повільні, бо великі. Та й куди нам було поспішати? Якщо нас ніхто не чіпав, ми неквапливо вилізали на піч, цей багатовіковий полігон нашого характеру, орали землю, годували себе і півсвіту, складали повільних пісень і згадували минуле. Ми такі ледачі, бо нам нікуди було поспішати. У майбутнє? У нас його ніколи не було. Хіба що замріє в імлі проблиск надії і знову погасне, як привид. Ми не поспішали, бо в нас завжди було більше минулого, ніж майбутнього. Інші кажуть, що ми занадто сентиментальні і мрійливі. І це правда. Бо мрія – єдине, що рятувало нас від занепаду і байдужості, ми змушені були постійно вигадувати себе. То в слові, то в пісні, то в малюванні, то в Сковороді, то в Шевченкові, то в Софії, то в соборі без жодного цвяшка, то в опишнянському глекові, то під пензлем Катерини Білокур. Ми сентиментальні. Бо в нас завжди було багато неба і землі, є де ширяти уяві, ми сентиментальні, бо мрійливість – це не політика, бо за це нас не переслідували і не саджали до тюрем. Ми сентиментальні, бо великі. Кажуть, що ми народ занадто домашній. Правда. Ми рідко відлучалися від свого дому. Вряди-годи ходили під Цар-город, Варшаву, Москву та до Криму по сіль. Це вже в 20-му столітті лиха доля розвіяла нас, як мак, по Америках, Канадах, Австраліях. Та все-одно більшість залишалася дома. Навіть коли нас мільйонами вивозили до Сибіру, бо ми великі... Ми таки домашні, бо допомагали іншим народам навести лад в їхньому домі, забуваючи про свій власний. Кажуть, що ми співучі. Так. Половина з нас завжди співала, щоб не чутно було, як друга половина стогне.

(Оплески)

Ми співучі, ми співучі, бо мусимо співати, щоб світ знав, що ми іще є. Зрештою, нам дозволяли співати. По-перше, ми завжди робили дуже красиво, а, по-друге, коли людина співає, тому, хто слухає, це нічим не загрожує. Тому й особливо ми прославилися кобзарями. Незрячі і руки зайняті кобзою – хай співає.

(Оплески)

Кажуть, що ми сепаратисти. А яким нам бути, коли нас століттями пропускали крізь сепаратор, з кожного покоління відбираючи вершки для Петербурга і Варшави, для Відня і Москви? Тим, які залишалися дома, було легше від того, що ними керують все-таки свої – Розумовські чи Безбородьки, Ворошилови чи Брежнєви.

(Оплески)

Кажуть, що ми самостійники. І то правда. Вистояли під татаро-монголами і турками, під поляками, вистояли в 33-му і в 37-му, вистояли під фашизмом, вистояли під чорнобильською блискавкою. Що нам іще! Вистоїмо!

(Оплески)

Ми не лише самостійники, а й самосійники, бо нагадуємо спориш. Чим більше нас топчуть, тим глибше входить корінь у землю.

(Оплески)

Одначе, ми самостійники особливі. За всю нашу довгу історію ми лише кільканадцять років мали відчуття своєї державності, були господарями своєї долі, але й за це платили за найжорстокішим рахунком. За роки Хмельниччини розквиталася Катерина, за літа Ленінського відродження виставив кривавий рахунок Сосо Джугашвілі – в миру Сталін. Отакі ми самостійники. Самозастійники.

(Оплески)

Кажуть, що серед нас багато перевертнів. Більше, ніж дозволено на душу населення в інших народів.

(Оплески, вигуки "Ганьба")

Куди дінешся? Правда і це. Історія і доля так несамовито нас перевертала в своєму казані, що тільки найсильніші встигали стати з голови на ноги, а решта такими й залишалися до гробової дошки. Так що ми самостійники в перевернутому стані. Хоч би хтось із сусідів підійшов та сказав: встаньте нарешті на ноги. Посполиті, добродії і товариші. П'ятий рік ми уже дивимось на світ іншими очима, а ви і досі стоїте на голові. Встаньте, ну скільки ж можна!

(Оплески)

Інші вже перемогли атрофію і йдуть далі. Кажуть, що ми націоналісти. Теж правда. Причому унікальні націоналісти. Без мови, без історії, без суверенної республіки, без національної свідомості, без землі – тільки отруєна хімікатами і радіацією територія, без власної історичної символіки, без власних виходів на міжнародну арену, без національної інтелігенції, без... А втім, все-одно націоналісти. Бо хочемо все це мати.

(Оплески)

Ще кілька років тому ми були нормальним в лапках народом. А сьогодні під приливну хвилю перебудови захотіли і собі усе це мати. Не загони міліції особливого призначення, не концтабори на півночі та Сибіру, а демократію. Ні, ми таки, націоналісти!

(Оплески)

Та годі. Наш портрет допише час. Або у вигляді чергового доносу на цілий народ, або у вигляді жорстокого, але чесного пророцтва: загинеш, Україно, не буде й сліду на землі, або в могутньому самовідродженні народу, який так важко з тріском в суглобах випростується сьогодні і запитує кожного стрічного: що ж ми за народ такий, що йшли і йшли, і йшли, і йшли. Від Володимира Великого й пришли до Володимира Васильовича [22]...

(Вигуки у залі, оплески, зал скандує "Таньба")

[...] Від княгині Ольги, яка послала сусідам голубів із запискою, до Валентини Семенівни [23], якій підсовують подмьотниє пісьма під двері.

(Вигуки, оплески)

Нашу історію, нашу історію і наш портрет допише час. Таки допише, якщо не випаде перо з його знесиленої від лейкемії з Чорнобиля руки. А поки що ми є. Повільні, сентиментальні й мрійливі, домашні й співучі, сепаратисти й самостійники, перевертні й націоналісти, всякі, бо нас багато. Вдома і по світах. Та які ж ми насправді, якщо багато хто на планеті довідався про нас тільки після квітня 86-го, після Чорнобиля. Так, ми всякі. Ось телеграма, яку я отримав з Києва на з'їзд народних депутатів Радянського Союзу: "Сотні років рабства наклали на народ України глибокі сліди, які не дали нам вчасно включитися в нове життя країни і вибрати в Верховну Раду СРСР людей перебудови. На з'їзді нашу делегацію очолюють люди застою. Наша національна культура розчавлена, наша рідна українська мова повністю витіснена із сфери науки й культури, відсутня в урядових колах. Це призвело до повного духовного зубожіння народу. З'їзд відбувається в атмосфері загального замовчування, кричущих катастрофічних проблем нашої республіки. На території України, яка складає 2,7 відсотка [території] Союзу сконцентровано понад 1000 шкідливих хімічних підприємств, що отруюють все живе навколо, а Україна використовує з їх продукції лише 7 відсотків. На території України працює 13 [атомних] енергоблоків, планується довести їх до 23-х. Під Львовом працює величезний завод по переробці ядерних відходів, атомні відходи звозяться до нас із багатьох зарубіжних країн та союзних республік. Саме лише перевезення атомних і хімічних відходів небезпечне для життя людей. У Чорнобилі будується новий завод по переробленню ядерних відходів, у Хмельницькій області будується велетенський завод по переробці шкідливих відходів хімічної промисловості, який буде обслуговувати не лише європейську територію Союзу. Під Білою Церквою, в Сквирі, знову відведена величезна територія під поховання атомних відходів. Тисячі гектарів плодючих земель забрала в нас АЕС союзного підпорядкування, енергією якої користувалися сусідні країни та союзні республіки. Століттями ця територія буде пустельною, буде наганяти страх і моторошність на випадок стихійного лиха – повіней і ураганів. В цьому страшному горі нас залишив напризволяще наш республіканський уряд, та

й уряд всесоюзний. Наче проблеми Чорнобиля вже не існує. Міністерство охорони здоров'я України вирішило цю проблему, піднявши максимально допустиму дозу радіації в десятки разів.

(Вигуки "Таньба!")

Благаю вас, Володимир Олександровичу від мільйонів онімілого українського народу, прорвіться на трибуну і скажіть про це. Коваленко Ганна Володимирівні. Київ-212, Героїв Дніпра, 5, квартира […]"

(Оплески)

Не прорвався. Не допустили свої ж таки. Вже згодом я довідався, що літня українська жінка всі свої зароблені гроші тратить на цупкий папір і фломастери, пише від руки екологічні плакати з цифровими викладками і простоює з ними на Хрещатику біля входів в метро. Міліція забирає в неї плакати, цькує і погрожує, а Ганна Володимирівна знову пише їх і виходить на вулицю.

(Оплески, вигуки "Слава!")

Ото ж ми і такі. Та після з'їзду на Мінський райвиконком у розірваному конверті я отримав листа від киянина Бойка, правда, без імені та без адреси. Телеграма і лист ось у мене є, хто хоче, подивиться. Ось його фрагмент: "Последній наш тебе совет от імені робочіх, ти Рухом не муті нам свет і не іщі охочіх, надо історію учіть, пісака неудавшійся, всегда вас білі, будем біть оуновцев зарвавшихся".

(Вигуки "Таньба!")

Далі, в автора здали нерви і він перейшов на прозу: "Я хохол і роботяга, еслі прізовут таких как ви вешать, то я всегда готов. Как піонер. Запомні сам і прочті желтопузим бандеровцам-петлюровцам. Києв, 17-во июля 89-во года Бойко".

(Вигуки у залі)

І це також ми. На мітингу в Донецьку 23 липня цього року кандидат технічних наук з Донецького політехнічного Звягінцев назвав прохання перейменувати Ворошиловський район міста на Шевченківський оголтєлим українським націоналізмом. А службовець однієї з шахт назвав це вєлікоукраїнським шовінізмом. Це тоді, коли в мільйонному Донецьку досі немає жодної української школи. І мабуть, не буде найближчим часом, бо на запит групи народних депутатів СРСР з цього приводу, перший секретар Донецького обкому партії товариш Винник навіть не відповів. Зачитую одну з директив від 12 серпня 1919 року, опубліковану в газеті "Новая жізнь" номер 109 в Єлисаветграді: "Об'являя государственним язиком на всьом пространстве Росії язик руській, считаю совєршенно недопустимим і запрещаю прєслєдованія малоруского народного язика. Каждий может говоріть в местних учереждениях, в земствах, прісутствєнних местах і в судє по малорускі. Частниє школи, созданиє на частниє средства, могут вєсті прєподаваніє на каком угодно язікє. В казьонних школах, єслі найдуться желающие, могут бить учрєждєни

урокі і малоруского народного язика в ево класическом образце. Равним образом не будєт нікакіх огранічєній в отношеній малоруского язика в пєчаті". Кінець цитати.

(Вигуки у залі)

Що ж страйкарі донецьких шахт, які своїми гумаками зачорнили мармурові плити перед будинком обкому, але не витоптали жодної троянди, не ставлять у своїх вимогах державність української мови. Не ставлять. Не вина це їх, а біда. Одначе, вони, товаришу Винник, вже вимагають відкликати вас із вашим колегою, головою облвиконкому Кучеренко із народних депутатів СРСР та з ваших посад, вимагають демократичного закону про вибори і відміни 6-ї статті Конституції СРСР.

(Оплески)

[...][*] Там, під Донецьком, російсько-українським жаргоном-покручем все-одно живе душа нашого народу.

Так, ми повільні. Ми дуже повільні, бо неймовірно стомлені. Лише в двадцятому столітті над нами було здійснено всі можливі експерименти: і економічні, і екологічні, і фізичні, і політичні, і духовні. Ґвалтівна колективізація, яка розчавила аграрний талант нашого народу, яка довела нас до нечуваного штучного голодомору. На землі, де й телеграфний стовп може коржі родити, ми були відкинуті до випадків людоїдства. Це також правда про нас. Ми пережили сотні економічних реформ, але кожна з них лише вишиковувала нас у довжелезні черги. І тому ми звикли запитувати: хто останній? Забуваючи запитати, хто ж, все-таки, перший.

(Оплески)

Гідромеліоратори й хімізатори, обібравши нас до нитки, обіцяли нам земний рай. А ми голодні, з порожньою казною, без річок, без землі, без повітря. На злиденних наших базарах новоявлені мародери продають яблука та самосійну картоплю з тридцяти кілометрової чорнобильської зони. Ціла черга висуванців з лобод [24], згадайте "Собор" Гончара, за кілька грамів золота на груди [25] з Москви продали і нашу землю, і наші повітря, і нашу воду, і нас усіх гамузом!

(Оплески, вигуки)

І нашу воду, і нас усіх гамузом, а тепер і майбутнє наших дітей. От такий ми народ. Якщо посереднього, не позначеного ні богом, ні природою партійного лідера Шелеста [26], який одважився назвати, що продукує республіка та не дуже забороняв говорити нам рідною мовою, вважаємо й нині національним героєм.

(Поодинокі оплески)

У двадцятому столітті ми пішли за комуністами, бо повірили в ідею соціалізму, за якого зможемо залишитися нацією зі своєю культурою, мовою, матеріальним достатком, своєю вірою і своєю правдою, своєю історією і своєю державністю.

---

[*] Перервано запис плівки.

(Поодинокі оплески)

Такий ми народ. Отакий ми народ! Що нас нищили голодом, мільйонами вивозили в концтабори, розстрілювали в казематах, змушували продавати один одного, готувати з нас яничарів, а ми й сьогодні віримо, що він можливий – соціалізм із людським обличчям. Віримо і готові іще потерпіти. Віримо і готові потерпіти, аби лише з-за сталінсько-брежнєвської маски проступили живі і рухливі його риси? Тому, саме комуністи, не доцьковані, не пересаджені до тюрем, не загнані до тюрем українські письменники заснували Народний Рух України за перебудову.

(Оплески, вигуки "Слава!")

Заснували тоді, заснували тоді, коли стало очевидним, що перебудова на Україні йде шляхом удосконалення застою, що скрипуча командно-адміністративна система малоросійського взірця знову залишить нас на задвірках історії, а сама відрапортує до Москви, що і перебудова і відродження України це вже реальність, з якою пора кінчать і розпочинати репресії проти тих, хто занадто випростався.

(Оплески)

Кажуть, що ми все робимо в останню чергу. І все ж, ідея Народного Руху України за перебудову народилася вчасно. Спершу думалося про Фронт. Але... такий ми вже народ, що якби стали створювати Народний Фронт, то нас би був І-й Український, ІІ-й Український, ІІІ-й...

(Сміх, оплески)

...І тоді треба було б уводити якийсь із білоруських, щоб ми заспокоїлись. Через те – Рух, саме Рух.

Після вічної мерзлоти, застою і стагнації, тільки Рух як виклик економічній, політичній, духовній, національній атрофії українського суспільства, в якому разом з нами задихаються мільйони росіян, євреїв, угорців, поляків, білорусів, молдаван, гагаузів, греків, кримських татар, болгар, німців. Нам просто нічого ділити в нашому спільному домі. Нічого, крім спільних наших бід і смут. Відроджена, демократична, духовна, багата, економічно розвинена, екологічно чиста Україна їм потрібна як і нам. І ніхто нас не спровокує на ворожнечу, бо вирішити все це ми зможемо лише разом. [...]

Для України ми всі однакові, тим більше, що ми однаково скривджені великодержавною брехнею, чиновницькою бездушністю, знеособленням національного обличчя кожного з нас, дефіцитами і примарністю нашого спільного майбутнього. Рух уже народився. Під гуркіт ортодоксальної критики і тотального шельмування. Ми всі так облиті брудом і очорнені, що іноді схожі на шахтарів, які щойно вийшли із лави. Це символічно, це об'єднало нас більше, ніж поплескування по плечу.

(Оплески)

[...] Запитують, як Рух ставиться до партії? Безглузде сьогодні запитання. Як чесні, мислячі люди можуть ставитися до комуністів Гончара

і Мартиросяна, Павличка і Салія, голови страйкому шахти імені Засядька Авер'янова і Драча, Кислого і Дончика, голови Львівської міськради Котика і Загребельного? Та особливих симпатій і особливої покірності чекає від Руху саме партійний апарат, що й сьогодні хоче говорити за всю партію, говорити не перед тисячами людей, котрі пильно вдивляються тобі в очі, а зі сторінок "Правды Украины", взірця сусловських стереотипів.

(Оплески, вигуки)

Що ж! Рух платить апарату навзаєм. Та ми ладні забути про наші образи заради діла й поступу, заради того, щоб одійти від прірви, до якої нас цей апарат і привів. Не партія, а саме він, апарат, що перегнав живий динамічний інтелект та сміливу енергію партії у розфасовані догми, чиновницьке свавілля, власну безкарність, черпаючи для себе енергію в спецрозподільниках.

(Оплески)

Кажуть Рух багато мітингує. Що ж, надто багато накопичилося, нанімувалося за літа мовчання. Він вийшов на мітинги, щоб не допустити бункерного, а точніше, дачного закону про вибори, за яким можна стати депутатом, не виходячи з урядової дачі.

(Оплески)

В законі, здається, не вистачає лише однієї єдиної статті, що керівники республіки обираються депутатами довічно.

(Оплески)

То що ж ви накажете нам робити? Пити горілку, як у часи передзвону золотих зірок на грудях сірого партійного апаратника [27], що очолив державу і на похмілля послав наших дітей до Афганістану [28]? А як у нас нема іншої влади, крім влади сказаної прилюдно правди? Та ми іншої і не шукаємо. Краще знаки оклику в кінці кожного виступу на мітингах, як гумові кийки в руках новоявлених загонів політичної поліції.

(Оплески)

Отакий ми народ. Вели нас кудись і вели, і вели. І обіцяли золоті гори і кисільні береги, а ми йшли. Міліонами, натовпом, не помітили, коли збочили і зупинились. І стояли довго. Тепер починаємо рухатися. Під свист, тюгукання, а то й постріли в спину тих, хто окопався назавжди. Час нас розсудить. Ми терплячі. [...]

То ж слава нашій тихій терплячій матері Україні. Буде слава у неї, буде слава і в кожного з нас. Вистачить на всіх.

(Оплески, вигуки).

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 1, арк. 6–14.
Копія. Машинопис.

№ 23
Із виступу письменника І. Драча на Установчому з'їзді Народного Руху України

8–10 вересня 1989 р.

Аби моя доповідь була ще більш нестерпною для мене самого і для вас, тому що вона називалася "Україна за 72 роки", я її принаймні зазначив так: "Домінанта української душі за 72 роки". І у співавтори свої попросив Миколу Хвильового і Олександра Довженко, Юрія Яновського і Василя Стуса. *(Оплески).* Лютували шаблі і коні бігали без вершників, і половці не пізнавали один одного. Дехто простягав руки – і йому рубали руки, підіймав до неба вкрите пилом і потом обличчя – і йому рубали шаблею обличчя, падав на землю і їв землю, захлинаючись перед смертю тугою – і йому рубали по чім попало і топтали конем, степові пірати зчепилися бортами і їх кружляв задушливий шторм степу. Був серпень нечуваного тембру. І десь лютують ідеологічні шаблі, і десь коні бігають без вершників. Хай називаються вони космічними ракетами, а їхній темпоритм визначають комп'ютери. І десь половці, тобто ми з вами, не впізнаємо або не хочемо впізнавати один одного. І доки не впізнаємо, доки будемо віддаватися на волю шабель, так вигідно буде всім, хто стоїть супроти нас. Будемо посміхом в людях, посміховищем в нарадах, тяглом в поїздах їх бистроїздним, глузуванням будемо аж до космічного потойбічного реготу. І згадається мені, згадається батько половець і його старі слова: "Тому роду не буде переводу, котрому браття милують згоду". І досі лунає з другого: "Ненька Україна кривавими сльозами обливається, а ти гайдамачиш по степах із ножем за халявою". І досі лунає з третього боку: "Рід наш роботящий, та не всі в роді путящі". Є горем горьовані, свідомістю підкуті, пролетарської науки люди, а є й злодюги, й несвідомі, вороги й наймити ворогів. [...]

Я їхав у червоному поїзді до зупинки "Вітчизна" – цей давній польський афоризм має непроминальну цінність. Коли ми офіційно стверджуємо примат загальнолюдських цінностей над всілякими іншими – класовими, расовими, ідеологічними – ми повинні бути послідовними і достосовувати цей священний постулат до української ситуації, до української нації. Ніжний і веселий, задиркуватий і смішний, потоптаний і незнищимий, самоіронічний і жартівливий, самопоїдаючий, по-малороськи всезнищувальний, бо громадянин вільного інтернаціонального світу, Микола Хвильовий – у нього вся гама, вся розкутість молодої, незалежної ні від кого радянської республіки. Він дихає на повні груди, але відчуває, що груди ті треба розширювати і випрямляти, він весь належить ейфорії свободи і непідлеглості. Нічого не боїться, нічого не цурається, сміється з міщуків, але ще більше висміює себе самого, бо вірить, що сміх – то здоров'я. Повірив, що не лише сам так може найкраще здійснитися як людина, але й повірив, що саме так найкраще здійсниться його доба. Вірив на повну силу, тому такою великою ціною

заплатив за повноту віри. Інші так не вміли, або не могли, або не хотіли, тому зуміли перетривати, а були ж то геніальні особистості, такі як Тичина і Довженко. Навіть такі народовинищувальні акції перетерпіли, як сталінський голодомор 33-го року. Може, як ніхто, Хвильовий картав усе лихе в своєму народі, але ж він вірив у нього попри все і казав вустами редактора Карка: "Вклоняюсь тобі, мій героїчний народе", – і, звертаючись до своєї жорстокої доби, доскіпувався за всією одчайдушністю романтика: "Невже я зайвий чоловік тому, що люблю безумно Україну?" І цей градус освідчення був вже близький до того самоспалення, що видихнув вічні слова: "Я так її, я так люблю, мою Україну убогу, що проклену святого бога, за неї душу погублю". Поляки теж не цуралися громадянської війни, тепер і їхні діти, і їх внуки з усіх сил намагаються відродити нову Польщу, а російські секретарі Правління Спілки письменників Союзу, які недавно називали Солженіцина "літературним власовцем", прийшли до думки тепер, що вони всього-навсього сучасники Солженіцина, великого російського письменника, який взяв на себе планетарний тягар *(оплески)*. [...] А Україна ніяк не може вийти із громадянської війни. [...]". В одних українців найзапекліші вороги – це українські буржуазні націоналісти, а в других українців найзапекліші смертельні вороги – це більшовики, кагебісти, східняки і тому подібне. Наче сама Україна живе не серед народів, які всі намагаються єднатися, а існує у вигляді космічного, біологічного, кровожерного елементу, де брат має їсти брата і насолоджуватись сподіяним. Скільки це буде тривати? Кому це вигідно? Хто за цим стежить і не нарадується? Коли Івана Дем'янюка [29], Івана Грозного з Освєнціму, судили в Ізраїлі, на суд приводили цілі школи, цілі покоління й показували: "Оце в клітці за ґратами Україна. Оце Богдан Хмельницький. Оце Тарас Шевченко". І хіба ми почули якесь спростування з приводу поєднання катівського ремесла і високого покликання людини, хіба ми почули бодай людську занепокоєність суверенного уряду Республіки на чолі з Володимиром Щербицьким і Валентиною Шевченко на захист самого імені України? Так юні покоління єврейських дітей упевнились на майбутнє, що українець – це кат, а ми з вами маємо зупиняти планетарні сили антиукраїнської пропаганди своїми мізерними зусиллями у вигляді антисемітських анекдотів. Руська Православна Церков святкує тисячоліття хрещення Русі-України звідти, де у 1988 році можно було похрестити лише бурого ведмедя, забувши при цьому білорусів з його княжим Полоцьком взагалі, а ми радуємось – не нарадуємось щодо русифікаторських методів, дуже об'єктивних, звичайно, через армію і залізницю, через суди і діловодство, ще йде активна русифікація самої душі народу і дивуємось тим захисникам Української [Греко-]Католицької церкви, Української Автокефальної церкви, які ще не перевелися. Адже там хоч дихає українська мова, дихає українське слово. І ось, цитую в російському варіанті Первое Послание коринфянам апостола Павла: "Ибо когда я молюсь на незнакомом языке, то хоть дух мой и молится, ум мой остается без плода. Что же делать? Стану молиться духом, стану молится и умом. Буду петь духом, буду петь умом" *(оплески)*.

Коли на останньому київському мітингу виступили народні депутати СРСР Володимир Яворівський, Володимир Черняк, а серед них і новий перший секретар міськкому партії Анатолій Іванович Корнієнко, поруч, недалеко на плацу, на виду оторопілого київського населення робили своєрідну руханку (від слова РУХ), щоб не застоятись, київські загони омоновців. Вони були присутні про всяк випадок, як про всяк випадок сиділа в жовто-блакитних машинах київська міліція *(оплески),* і колір цих машин не дратував начальство, а посилював його певність у своїй правоті і ідейній переконаності. *(Оплески).* А я найбільше думав про те, що ото мої діти: хлопці віком мого Максима, готові розрубувати саперними лопатами [30] дівчат, віком моєї Мар'яни. І ото були мої найбільша печаль, найбільша біда душі моєї скорботної, найлютіша мука вересня 89 року. *(Оплески).*

Вам послання від Олександра Довженко до нас, до нашого залу. Прийшло воно, це послання, в дуже дивному варіанті, прийшло з того світу від Василя Стуса, від сьогоденних страстотерпців. Перше. З приводу возз'єднання нашого. Возз'єднання, яке з одного боку привело нас сюди, возз'єднало навіть і мою родину, і воно, звичайно, крім всього іншого, не може називатись і таким словом як возз'єднання в пащі сталінського крокодила. Ось слова Довженко. Я їх наводжу тому, що вони навіть у цьому виданні, яке зараз іде в журналі "Дніпро" і буде у видавництві "Радянський письменник". Далеко не все там є, багато чого повипадало, тому я вам цитую все до повної крапки: "Об'єдналися усі українські землі. Буде єдине стадо, єдин пастор. Усі тепера будемо однакі. Не будемо вже польським бидлом, ні румунським, ні чесько-угорським. Не будемо зневажати галичан за то, що вони добріші і культурніші від нас. Так Довженко писав...* Галичани не будуть боятись нас за те, що ми великі і жорстокосерді, несамостоятельні люде, не європейські, не азіатські, отдєльниї, як казав той дядько. Узнаємо Закарпатську Україну, про яку у нас не було написано ні однієї книжечки, ні одного малюночка, ні одної вісточки. Жили ми поруч тисячу літ, не сказавши одне одному слова, ми, принаймні, великоукраїнці. Одягнемо прекрасну Буковину – мальовничу слов'янку в перат-попівський бушлат землянистий. А далі йде три крапки. А що ж там, за тими трьома крапками вилученими стоїть? Перат-попівський бушлат землянистий, панюкового покрою, вишлемо м'ягкосердечно і сльотливо, обвинуватимемо покараних і вишлемо до Сибіру, і будемо тихенько ненавидіти один одного, і топити, переконуючи при всякій нагоді. І буде нас, брати мої, по чужих далеких східних Україні". Оце – слова Довженка.

І ще одні слова Довженка, які навіть не намагалися вставити у те прекрасне видання, яке буде називатися "Україна в огні", через те, що, ви зрозумієте чому. І воно буде дуже точно показувати співмірність того, що живе в нашій душі, співмірність кривавості і одного типу і другого. І ось як вони, ці слова, звучать: "21.09.44 року. Прийшов до мене герой – партизан

* Нерозбірливий текст.

з учителів, вихвалявся як легко і приємно йому вбивати людину, коли вона ворог. Нічого, вона не стоїть, скільки завгодно. Одного націоналіста я повісив вниз головою і палив на повільному вогні, і різав з нього шмаття м'яса. Довженко далі пише: я побачив, що йому скучно на вищих партійних курсах, де він зараз вчиться. Йому хочеться мучити, звір покуштував м'яса і понюхав отруйного пару крові, і кров кличе убогу його двоногу душу. Ні не стануть люди кращими ніколи, – розпукується Довженко, – я трохи не спитав його: І що ж ти його жарив теє шмаття й глитав? А очі героя засвітилися жорстоким вогнем і великий рот його, похожий на щілину з білими зубами, заходив ходором, а він каже, гадюка, так і вмер кажучи: "Слався Україна". От гадина! Скільки я їх перемучив...

(Оплески)

"І я почув, як дише в горлі осінь тим вересневим сонцем самоти, яке я тоскно відчував досі, як, може, в серці відчуваєш ти. І я почув, як осінь в сурми свище, а я не встиг збудити землі, що лиш розкутурхав чорне попелище, де грали океани чебрецю. Хіба проблемам, зібраним на хуторі, твердіти й досі, й провінційно скніть, надірвешься, – казали мені мудрі, це справа не років – хіба століть. Та вже тисячоліття нами котять, та вічність чорна б'є без каяття. Що ж нами вродить? Нами й заскородить. Нема народу – то нащо й життя?"

Спасибі.

(Оплески, тривалі оплески, оплески у президії).

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 1, арк. 27–32.
Копія. Машинопис.

№ 24
Телеграма білоруського письменника В. Бикова І. Драчу з привітанням на адресу Установчого з'їзду Народного Руху України

8 вересня 1989 р.

Минск

Киев
Драчу Ивану

Сердечно приветствуем съезд движения братского украинского народа. Желаем ему расти и шириться по всей Украине, достичь многих успехов в деле перестройки на основе братства дружбы и справедливости.

(–) Василь Быков
Белорусский народный фронт

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 14.
Телеграфна стрічка.

№ 25
Вітальна телеграма народного депутата СРСР поета Є. Євтушенка на адресу Установчого з'їзду Народного Руху України

8 вересня 1989 р.

Москва

Киев
Центр Политический институт
Учредительный съезд
Народного Руха Украины
Драчу
Яворивскому

В Каменец-Подольской крепости есть чучело Устима Кармалюка на цепи. Бюрократия хотела бы превратить всех наших народных героев, и русских, и украинских, в эти безопасные для них комфортабельные музейные чучела на цепи. Но народный дух не поддается этой чучелизации. Приветствую учредительный съезд Народного Руха Украины. Не забудем, что Русь начиналась с великой Киевской Руси. Сила Народного Руха – есть сила народного Духа. Уверен в том, что не разъединение, а объединение двух наших великих народов, украинского и русского, должны стать нравственной основой этой организации. Обнимаю. С вами всей душой.

Народный депутат СССР
от Харьковского территориального округа номер 520
(–) Евгений Евтушенко

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 10.
Поштовий бланк.

№ 26
Вітальна телеграма духовенства і вірних Української Греко-Католицької церкви на адресу Установчого з'їзду Народного Руху України

8 вересня 1989 р.

Установчому З'їздові Народного Руху України

Єпископат, духовенство, монахи і монахині, і вірні Української Греко-Католицької Церкви засилають свої вітання з'їздові Народного Руху

України на Київські гори, у місто, що є колискою Християнської України, у місто, де дістала повне завершення благословенна Апостольською Столицею місія Солунських братів і разом з привітанням дякуємо за нашу Українську Греко-Католицьку Церкву, яка почалася саме тут, у Києві, де був тисячу років тому охрещений український народ, де дозріла ідея Берестейської Унії, щоб увести українську націю у потужну велич європейського відродження.

Бажаємо вам Божого благословення та здійснення нашої спільної ВЕЛИКОЇ МЕТИ – повернення до справжніх християнських цінностей та національних ідеалів.

Львів
8 вересня Року Божого 1989

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 4.
Копія. Машинопис.

№ 27
Вітальна телеграма освітньо-культурного товариства "Київська Русь" на острові Сахалін (Росія) на адресу Установчого з'їзду Народного Руху України

8 вересня 1989 р.

Южно-Сахалинськ

Київ
Дмитру Васильовичу Павличку
З'їзду Руху

Вельмишановні побратими і посестри – делегати та гості Установчого з'їзду Народного Руху України за перебудову. Щиро вітаємо всіх нас з цією історичною подією в бутті нашого народу. Представники освітньо-культурного товариства "Київська Русь" на Сахаліні душею та помислами з вами. Дуже просимо надіслати для перегляду у товаристві повний відеозапис з'їзду та Статут і Програму НРУ рідною мовою.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 12–13.
Телеграфна стрічка.

№ 28
Вітальна телеграма Ліги українських жінок Канади Установчому з'їзду Народного Руху України

8 вересня 1989 р.

Торонто

Леонід Мілавський
Актова зала
Київського політехнічного інституту
проспект Перемоги 37
Київ

Вітаємо учасників конгресу Народного Руху. Бажаємо ділових і успішних нарад.

Ліга українських жінок Канади
Торонто, Канада

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 69.
Телеграфний бланк.

№ 29
Вітальна телеграма Львівського міського комітету ЛКСМУ на адресу Установчого з'їзду Народного Руху України

Не раніше 8 вересня 1989 р.

Бюро Львівського міськкому комсомолу вітає Установчий з'їзд Народного Руху України за Перебудову. Сподіваємося, що створення нової прогресивної організації сприятиме поглибленню перебудови в республіці. Звертаємося до делегатів із закликом пам'ятати про величезну відповідальність всіх, хто сьогодні причетний до громадського життя, не зрадити народних інтересів, принципів демократії та гуманізму.

Бюро Львівського міського
комітету ЛКСМ України

Секретар Львівського міського комітету
(Олександр Шлапак)

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 57.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 30
Вітальна телеграма первинного осередку НРУ – Товариства української мови в Міністерстві народної освіти УРСР на адресу Установчого з'їзду Народного Руху України

9 вересня 1989 р.

Київ, проспект Перемоги 55
Політехнічний інститут
Установчому з'їздові Народного Руху України за перебудову
Яворівському В. О.
Драчу І. Ф.

Первинний осередок НРУ – Товариство української мови підрозділу Міністерства народної освіти щиро вітає зі святом. Віримо, настане перелом зарослій бур'янами освітній ниві. Спільною працею розіб'ємо окови догматизму, страху, байдужості.

Хай живе національне відродження
Хай живе свобода
Слава Україні

За дорученням осередку

(–) Нестерчук Микола Трохимович

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 30
Поштовий бланк.

№ 31
Привітання Народних фронтів Латвії, Литви та Естонії на адресу Установчого з'їзду Народного Руху України

9 вересня 1989 р.

Киев, Украинская ССР, пр. Победы 37
Киевский политехнический институт
Учредительный съезд Народного движения за перестройку

Друзья, мы вместе с вами идем по пути демократизации общества и национального возрождения, борясь с засильем бюрократии и сверхцентрализованного управления. Нам всем дороги и важны защита среды, уважения прав человека, гарантированные права наций на самоопределение, на родной язык и культуру, на родную землю. Эти идеи

и общие стремления объединяют нас с вами. От имени массовых демократических народных движений балтийских стран поздравляем Учредительный съезд Народного Руха Украины за перестройку. Желаем успехов и выражаем нашу готовность к сотрудничеству за вашу и нашу свободу.

Принято на заседании Балтийского совета Народного фронта Латвии, Народного фронта Эстонии и Литовского движения за перестройку "Саюдис".

(–) Эдгар Сависаар, Эстония
(–) Дайнис Иванс, Латвия
(–) Витаутас Ландсбергис, Литва

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 17.
Поштовий бланк.

№ 32
Телеграма організаційного комітету з відновлення автономії інгушського народу з привітанням на адресу Установчого з'їзду Народного Руху України

9 вересня 1989 р.

Украинская ССР
г. Киев
Президиуму съезда украинского народа

Организационный комитет ингушского народа по восстановлению своей автономии сердечно приветствует съезд украинского народа. Желаем ему плодотворной работы, счастья и успехов братскому украинскому народу в перестройке нашего общества во имя благополучия братской семьи советских народов.

Оргкомитет ингушского съезда
г. Грозный

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 68.
Поштовий бланк.

№ 33
Телеграма народного депутата СРСР М. Тернюка В. Яворівському з нагоди Установчого з'їзду Народного Руху України

10 вересня 1989 р.

Київ
Брест-Литовський проспект
Політехнічний інститут
З'їзду Народного Руху України
Яворівському

Дорогий Яворе! Ти зробив титанічне. Зроби ще одне. Не допустити, щоб символіка Руху була тільки жовто-блакитною на Слобідській Україні, на сході Чернігівщини, в Криму та інших місцях. Цей колір ніколи не домінував. Робітники Харкова схильніші вважать за національні прапори [прапори] війська Запорізького – першої республіки на Україні. Ми підтримаємо і прапор світового пролетаріату, який піднімав і Самійло Кішка [31]. Солідарні з донецькими шахтарями, машинобудівниками Запоріжжя та іншими.

Хай щастить Україні!

(–) Микола Тернюк,
народний депутат СРСР

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 13, арк. 115.
Телеграфний бланк.

№ 34
Інформаційний матеріал ідеологічного відділу ЦК Компартії України про Установчий з'їзд НРУ в Києві 8–10 вересня 1989 р.

Не раніше 10 вересня 1989 р.

З'ЇЗД НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ ЗА ПЕРЕБУДОВУ

В Києві 8-10 вересня ц. р. відбувся Установчий з'їзд Народного руху України за перебудову.

В роботі з'їзду брало участь 1109 делегатів (із 1158). Серед учасників – 32 народні депутати СРСР. Було запрошено біля 300 гостей. Це представники народних фронтів, інших політизованих об'єднань з республік

СРСР, Москви і Ленінграда, а також від страйкових комітетів Донбасу. В числі зарубіжних гостей – відомий діяч української націоналістичної еміграції, головний редактор журналу "Сучасність" [32] Тарас Гунчак, депутати польського сейму від "Солідарності" [33] Міхник та Мокрий.

На з'їзд не були допущені офіційна делегація Одеської області, а також представники робітничих колективів Кіровоградської, Сумської, Чернігівської областей.

Мандатна комісія з'їзду не підготувала повноцінної доповіді про соціальний, віковий, професіональний склад делегатів. Зрозуміло, однак, що на з'їзді переважали, визначаючи його спрямування і тональність, представники інтелігенції, зокрема, творчої і наукової. Робітників було лише 109, працівників сільського господарства 16. Впливові позиції на з'їзді мали представники екстремістських угрупувань (УГС та інші). Їхні лідери виступили із доповідями та промовами, головували на окремих засіданнях (наприклад, М. Горинь).

Вважається, що делегати представляли приблизно 280 тисяч учасників Руху на Україні.

На з'їзді було акредитовано понад 130 журналістів, в тому числі від 22 зарубіжних газет і телекомпаній.

Не одержали допуску представники республіканської газети "Правда Украины". Українському телебаченню спочатку були дозволені лише епізодичні зйомки, а потім взагалі кореспондентам УТ "відмовили у довірі".

Зал, де проводився з'їзд, був насичений націоналістичною символікою.

Антирадянські, антипартійні, націоналістичні висловлювання, яких було чимало, зустрічались овеціями. Ораторів, що їх виголошували, зал вітав стоячи.

Члени КПРС, народні депутати СРСР, представники творчої інтелігенції, по суті, не намагалися ввести з'їзд у конструктивне русло, не дали відпору антирадянським, антипартійним промовам. Навпаки, окремі з них (письменники П. Мовчан, І. Драч, С. Плачинда, народний депутат СРСР С. Конєв, історик М. Брайчевський та інші) практично зімкнулись багатьма позиціями з націоналістично-екстремістськими, клерикальними елементами.

Більш-менш спокійний і певною мірою конструктивний характер прийнятих з'їздом документів різко розходився з атмосферою, що панувала в залі засідань.

Оскільки весь попередній досвід свідчить, що декларації НРУ мають суто пропагандистське значення і заходи осередків Руху їм досить часто не відповідають, очевидно, не виключається дальша ескалація деструктивних і навіть екстремістських начал у фактичній діяльності його організацій.

В ході з'їзду це вже продемонстрували так звані "групи підтримки", які прибули із Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей і м. Києва до будинку, де йшли засідання, і постійно знаходились біля нього (250–300 чол.).

З'їзд затвердив установчі документи Руху, сформував Велику Раду. Головою НРУ, як і передбачалось, став письменник І. Драч.

Короткий виклад доповідей та виступів

Вступне слово, доповідь

Відкрив установчий з'їзд письменник, народний депутат СРСР Яворівський В. О.

Робота його розпочалась вступним словом письменника, народного депутата СРСР Гончара О. Т.

Він оцінив з'їзд як торжество живої, недогматичної думки справжніх патріотів України.

Учасників з'їзду протиставив "солідним володарям кабінетів", які не думають, чому на Україні так багато покривджених.

Розвиваючи тезу про відрив "керманичів республіки" від народу, промовець зіставив представницький з'їзд НРУ і Дні літератури та мистецтва України в Казахстані, куди, за його словами, керівників вирушило стільки, що "за ними й артистів не видно". Керівництво республіки, зокрема, "відома вам виборна особа" (т. Шевченко В. С.), було звинувачене також у цькуванні депутатів СРСР.

Основну частину промови Гончар О. Т. присвятив екологічним проблемам, закликав до проведення під наглядом Руху всенародного референдуму з питань будівництва та експлуатації АЕС, інших екологічно небезпечних підприємств на Україні.

Характеризуючи правову державу, визначив її як таку, де "спецкостоломи за одну лиш безневинну репліку не ламатимуть людям ребра".

В ході виступу оратор поглумився над пам'ятником Матері Батьківщині в Києві, назвавши скульптуру "відьмою з Валькірієвої гори".

Промова закінчилась словами про невмирущість талановитого українського народу.

З доповіддю виступив голова оргкомітету з'їзду, письменник, народний депутат СРСР Яворівський В. О.

Виголошене ним слово не містило відповіді на жодне з практичних, ділових питань про цілі, програму діяльності та організаційну побудову Народного руху України за перебудову.

За формою це була справді яскрава публіцистика, суцільно метафоризована, насичена ефектними образами, по-ораторському майстерно виголошена.

За змістом же цей публіцистичний виступ В. Яворівського зведено (особливо у поєднанні з декількома його ж фразами перед промовою О. Гончара) до утвердження, що український народ, який пройшов шлях "від Володимира Великого до Володимира Васильовича" і "від княгині Ольги до Валентини Семенівни", насправді до цього часу своєї

національної історії ще не мав і, що його справжня історія починається лише зараз (із заснуванням НРУ).

Весь пафос промови В. Яворівського мав знущально-викривальний характер, спрямований проти всіх історичних і нинішніх лідерів, які продали "нашу землю, воду, нас усіх гамузом і майбутнє наших дітей".

При цьому виступ був насичений такими дошкульними і переважно голослівними фразами:

"Українці – домосіди. Але вряди-годи ходили під Царгород, Варшаву чи під Москву...";

"Ми нагадуємо спориш: чим більше нас топчуть, тим глибше входить наш корінь у землю";

"Ми націоналісти, але націоналісти унікальні: без мови, без історії, без суверенної республіки, без національної свідомості, без землі (тільки отруєна хімікатами територія), без власної історичної символіки, без власного виходу на міжнародну арену, без власної національної інтелігенції";

"В чергах ми запитуємо, хто останній, але забуваємо дізнаватись, хто ж перший";

"В двадцятому столітті над нами провели всі експерименти";

"Безкарне гульбище командно-адміністративної орди";

"Нинішні законопроекти відтворюють бункерний, дачний принцип виборів. Залишається лише записати, що керівники республіки обираються довічно".

Головуючий письменник Драч І. Ф. слова В. Яворівського про історичний шлях України прокоментував зі свого боку: "Ми ж дійшли не тільки до Володимира Васильовича Щербицького, а й до Володимира Олександровича Яворівського і Володимира Кириловича Черняка".

В цілому конструктивних позицій доповідь В. Яворівського не має.

Виступ на з'їзді

Черняк В. К., народний депутат СРСР.

Основною причиною кризи економіки України назвав одержавлення всього і вся (людини, партії, ідеології). Потрібна денаціоналізація економіки і денаціоналізація управління. Основні питання поточного моменту – питання про владу і питання про власність. Завдання полягає в тому, щоб змінити не систему господарювання, а модель соціалізму, вирватись із сталінської моделі. За його словами, маємо не адміністративно-командну, а авторитарну систему. Горбачов лібералізує авторитарну систему, а Рижков модернізує адміністративно-командну систему, підбирає сильних міністрів. Треба міняти не міністрів, а систему. Чим сильніші міністри, тим довше ця система проіснує.

Висунув лозунг: від апаратної перебудови, до перебудови апарату.

Вихід із кризи бачить в пануванні плюралізму: економічного, ідеологічного, політичного. Однопартійність – історичний нонсенс нашої країни.

Економічний плюралізм – різні форми власності: державна, кооперативна, індивідуальна, приватна, муніципальна. Запропонував прийняти:

а) закон про землю, який передбачав би радикальну земельну реформу, передачу землі тим, хто її обробляє;

б) закон про державне підприємство, який повинен розкріпачити державний сектор (питома вага державної власності – не більше 50 %);

в) закон про економічну самостійність республіки, проголошення її зоною вільного ринку (від вільних зон, вільного ринку – до вільної України).

Швайка М. (Львів), науковий співробітник.

Стверджував, що український народ повинен звільнитись від політичної і економічної залежності Центру.

Нинішня адміністративна система на Україні, яка націлена на єдину систему управління з єдиною державною власністю, діє за допомогою диктату. Перехід в усіх сферах життя від різноманітності до одноманітності завдав такої шкоди, яка значно більша від Чорнобилю. Вважає, що таке становище на Україні вигідне Центру.

Запропонував повністю ліквідувати відомчу форму управління і державну форму власності. Дати повну свободу народу, щоб він вирішував, що виробляти і як він хоче жити.

Потрібна нова система виробничих відносин. Потрібна реформа цін, тому що на Україні ціни занижені і виходить, що Україна займає 7-ме місце по виробництву національного доходу.

Потрібна власна банківська система, власні гроші (взірець є у Львові), власна кредитна система.

Управління позичковим фондом і справою створення кредитних ресурсів і капіталу повинні бути в руках народу.

Відносно проблем села: оренда не годиться – це чергова компанія, потрібно землю передати селянину.

В цілому тон виступу галасливий.

Іван Драч, письменник.

Тема доповіді "Домінанти української душі за 72 роки".

Для підняття емоційного впливу виступу майстерно використав уривки з творів М. Хвильового, О. Довженка, Ю. Яновського, В. Стуса.

Ведуча ідея: "І досі (як і в громадянську війну) лютують ідеологічні шаблі, і досі українці не впізнають, нищать один одного. І доки ми не будемо пізнавати – так вигідно буде тим, хто стоїть супроти нас. ...Через те, що ми не впізнаємо один одного, і лютують шаблі, і чорнобильське сонце палить з верху, ... а в наших дітей та онуків немає майбутнього, окрім чорнобильського. ...Великий червоний півень щоранку будить нас, щоб ми проснулись і нарешті впізнали один одного, а ми і досі перепитуємо своїми ураженими радіаційними голосами, чи весь світ за нас... і Карл Маркс.

...Віра в світову революцію, пролетарське царство, ще одна ілюзія на шляху довгого і кривавого історичного шляху народів.

Використовував слова, які мають провокаційний підтекст.

В публіцистичних конструкціях він стверджує, що Україна ніяк не може вийти із громадянської війни. У одних українців найзапекліші вороги – українські буржуазні націоналісти, у других – більшовики, кагебісти, східняки і т. п. Брат їсть брата. Ставить риторичні питання: хто за цим стежить і не нарадується, кому це вигідно?" Звинувачує український уряд на чолі з В. Щербицьким і В. Шевченко за те, що свого часу не стали на захисті самого імені України, коли на суді в Ізраїлі над освенцівським катом (вихідцем з України), вона паплюжилась, як нація зрадників, катів і таке інше.

У національному кольорі зачепив тему русифікації українського народу (через армію, залізницю, суди, діловодство і т. д.). Дісталося і православній церкві за те, що вона бореться з українською католицькою церквою та українською автокефальною православною церквою.

Зачепив тему об'єднання українських земель, охарактеризувавши цей процес, як об'єднання... "в пащі сталінського крокодила".

Взагалі вся його промова – це звинувачення існуючого уряду, системи. Собі в цій системі він відвів роль героя, борця і т. п.

Сергій Головатий, юрист (м. Київ).

Говорив про відродження української державності після 1917 р. Функціювання різних політичних партій.

Тоді була плюралістична система.

Зараз маємо втрату економічної, політичної, юридичної самостійності української держави, змішування функцій партійних та державних органів, надмірне одержавлення суспільного життя, суспільну кризу.

Наріжним каменем національно-державного будівництва УРСР є питання самостійності республіки, боротьба за наповнення союзного договору новим змістом.

Законопроекти про вибори свідчать, що нинішнє керівництво республіки пішло у зворотній бік від ідеї досягнення справжнього народовладдя.

Закликав зробити все, щоб у оновленому суспільстві, до якого прагне Рух, людина здобула свободу, а вільна людина здобула вільну Україну.

Анатолій Артеменко.

Основна теза виступу: від політичного монополізму до політичного плюралізму в молодіжному русі. Всі неформальні об'єднання, в тому числі УГС, повинні мати молодіжні організації. Закликав молодь до вступу в "Спілку молоді України", "Незалежну студентську спілку" та інші.

Запропонував на підтримку альтернативного проекту Закону про вибори в УРСР організувати напередодні сесії Верховної Ради УРСР людський ланцюг від пам'ятника Т. Г. Шевченка до будинку Верховної Ради.

Сергій Конєв, народний депутат СРСР (м. Дніпродзержинськ).

Це один із найвойовничіших, найагресивніших виступів проти політичної системи республіки.

На думку промовця, "номенклатурно-родові клани", партапарат, "заповідник динозаврів" – уряд УРСР, "сірі кардинали", "манкурти", "злочинці Чорнобиля" влади не здадуть.

Щоб добитись радикальних змін, необхідно, вважає С. Конєв:

- відкинути офіційний і підтримати альтернативний проект виборного закону;
- йти шляхом корінних парламентських реформ;
- об'єднати всі неформальні рухи;
- створити тимчасовий комітет "За демократичні вибори на України".

"Я наполягаю, – сказав промовець, – на негайному скасуванні повноважень політичного керівництва України на чолі з двічі героєм застою та його застійним оточенням".

Оратор охарактеризував Заяву ЦК КПРС про становище у Прибалтиці як "чергову провокацію", що "нагнічує шовіністичну істерію". Передрік розпад СРСР у наш час [34] (через 35 років після смерті Сталіна), якщо ситуація не зміниться.

Григорій Мусієнко, математик, доцент (м. Київ).

Уславлював історичну символіку України, в тому числі тризубець і "священний" жовто-блакитний прапор.

Зробивши основною темою виступу питання соціальної справедливості, говорив плутано. Відхилив можливості комуністичного шляху вирішення цих питань. Однак і перспективи Руху в їх розв'язанні оцінив, по суті, песимістично.

Відзначив, що Рух не знає, що буде робити після того, як "не сьогодні завтра піде у відставку Щербицький, піде Шевченко".

Закликав перетворити Рух у громадсько-політичну організацію з чіткою ідеологічною платформою. Запропонував провести ближчим часом науково-практичну конференцію "Ідеологія Народного руху України за перебудову".

Михайло Горинь, психолог (зараз працює кочегаром).

Тема виступу – права людини.

Були голод, терор проти українського народу, зараз – мікрорепресії. "Машина репресій працює в чверть сили, але завтра може бути пущена на повний хід". Вовки ніколи не стануть ягнятами. 4 роки перебудови не перетворили Україну на суверенну державу.

Владою організоване масове порушення законних прав громадян: напади міліції і партпрацівників на греко-католицькі храми в Галичині, розгром дитячо-юнацького табору "Пласт" на Львівщині. Активних учасників Руху переслідують за громадську діяльність.

До психлікарень запроторено в цьому році педагога Анатолія Ільченка з Миколаєва і поета Степана Гуру з Цюрупинська. Виявляється діють "психушки". Поет Є. Євтушенко повідомив у листі, що в Союзі таких 50 випадків.

Боротьба українських католиків всесвітньо відома. Зібрано 50 тис. підписів за легалізацію їхньої церкви. 3 місяці віруючі голодують у Москві.

Беззаконня освячують засоби масової інформації, які знаходяться в руках партії. Партократія відводить їм роль дубинки, якою глушить окремих активістів чи цілі організації.

"УГС" цькують газетники всіх рівнів.

Україна випила повну чашу концтабірного соціалізму. Перебудова не ліквідувала політичних таборів, не реабілітувала в'язнів, радянський уряд не вибачився перед своїми жертвами.

Реакційний закон про право вибору батьками навчання дітей – це війна проти нашого народу.

Коли ж нам кажуть, що в 1939 р. Східна і Західна Україна об'єдналася, – то це насмішка над мільйонами тих, хто загинув до 39-го року і сотнями тисяч тих, які лягли в сиру могилу після вересневих подій.

Нова політична платформа ЦК з національного питання наводить на думку, що йдеться про косметику збанкрутілої всесоюзної структури. Завдання Руху – домогтися достойного життя українського народу у вільній українській державі.

Ярослав Одинак.

Україна займає 1 місце в країні за ступенем розораності території.

Душогубками сповільненої дії стала більшість обласних центрів.

Мокрий, член парламенту (ПНР).

Вітання від українців – членів "Солідарності".

Заявив, що в українців відібрали мову, віру, знищили навіть землю (Чорнобиль).

Зрозуміла боротьба за відродження. На Україні відроджується непідконтрольна влада (Рух), а в Польщі "Солідарність" уже контролює владу.

Це треба розуміти, як зазначення Мокрим цілком певного орієнтиру.

Сергій Плачинда, письменник (м. Київ).

Тема: українське село.

За останні 17–18 років, коли республіку очолює тов. Щербицький, українське село зазнало великих руйнацій – економічних, демографічних, етнічних, культурних. Втрачає навіть мову рідну, втрачає людей. Зараз вже нікому йти з села. Йде вимирання української нації в селі. Зникають села. Село деградувало. 50 % українських сіл без шкіл. Висока дитяча смертність. Україна займає І місце в світі за рівнем смертності дітей.

Україна втрачає землю. Захімізована. Бездумна меліорація. Україна – 1 чорне місце у світі за рівнем онкозахворювань. (Одеська обл., Кіровоградщина, Полтавщина, Київщина).

Керівництво республіки ці дані знає, але замовчує, не аналізує.

Настав час під егідою НРУ утворити українську селянську партію.

Далі уславлював "правічну українську національну символіку" (тризуб, жовто-блакитний прапор). Ратував за відродження народної творчості.

Звіт фінансової комісії

Всього пожертвувань надійшло на суму 29439 крб. 32 коп. Надходження приходили у вигляді поштових переказів робітників, селян, інтелігентів, осередків, та регіональних організацій Руху.

Надіслали:

Олена Смолич	– 1 тис. крб.
Невідома	– 1 тис. крб.
Зачепа, Звенигород	– 100 крб.
Грушка (Київ)	– 100 крб.
Скобченко (90 років)	– 50 крб.
Тарас Гунчак (США)	– 120 доларів
Київське регіональна організація	– 6163 крб.
Львів	– 3502 крб.
Борислав	– 1000 крб.
Дрогобич	– 500 крб.
Самбір	– 500 крб.
Тернопіль	– 2000 крб.
Одеса	– 2000 крб.
Дніпропетровськ	– 1000 крб.
Ровно	– 1000 крб.
Київська область	– 1402 крб.
Івано-Франківськ	– 1000 крб.
Чернівці	– 1000 крб.
Вінниця	– 1200 крб.
Волинь	– 1000 крб.
Миколаїв	– 360 крб.
Полтава	– 215 крб.
Черкаси і Умань	– 790 крб.
Крим	– 130 крб.
Харьків	– 2000 крб.

Витрати – 10487 крб. 84 коп.

(друкування матеріалів, закликів, відозв, оформлення залу, медикаменти і т. ін.).

Фінансові справи Руху, за заявою комісії, мають виражений політичний характер.

Пожертвування були б більшими, якби не беззаконня наших можновладців.

Мирослав Попович, філософ (м. Київ).

У своїх “міркуваннях вголос” охарактеризував з’їзд як подію, що започатковує національне відродження.

Вказавши, що політиків оцінюють за наслідками дій, закликав до діяльності за формулою “я не можу інакше”, за формування моральної політики.

Рух не може залишатись на рівні гасел. Необхідна конструктивна дія – з урахуванням існуючих реалій. Мало проголосити українську мову державною. Щоб спільний дім різних народів, яким є Україна, заговорив українською мовою, треба багато працювати. Щоб ліквідувати АЕС, треба підготуватись до цього, багато працювати.

“Ми повинні під гасла Руху зібрати всю красу української інтелігенції”, – говорив промовець.

Лозунг “Україна для українців” назвав ганебним, показав, що його спростував навіть М. Грушевський.

Проект Закону про вибори в УРСР, який офіційно запропонований для обговорення, назвав найчорнішим (“чорнішого проекту немає”).

Іван Дзюба, літературний критик (м. Київ).

Виступ відвертий, різкий, але такий, що в цілому як розсудливий, конструктивний.

“Не можна допустити краху перебудови, – говорив оратор. – Замість неї може прийти лише фашистська диктатура під гаслами захисту Радянської влади”.

І. Дзюба дав чітко зрозуміти учасникам з’їзду, що вони не можуть виражати волю всієї України. Закликав влитися у спільну роботу всього народу.

Конструктивно-критичними моментами у виступі стали негативні оцінки екстремістських елементів, що влаштовують провокації “зі злобним характером”, закликають до виходу із Радянської федерації, сконцентровують увагу навколо жовто-блакитного прапора і тризуба таким чином компрометують Рух.

І. Дзюба – “за вихід України на рівень справжнього суверенітету в рамках оновленого СРСР на базі нового союзного договору”. Оратор вважає за необхідне “наповнити новим змістом патріотизм загальнорадянський”, перевести на науковий рівень терміни “інтернаціоналізм” і “націоналізм” та їх використання.

Вніс ряд пропозицій на підтримку національно-культурного розвитку національних меншостей України.

На думку І. Дзюби, Рух має заявити про розвиток традиційної взаємної дружби між українським і російським народом.

Боча Голашелі

Привітання від Народного фронту Грузії (грузинською мовою).

Закінчив його закликами:

Хай живе вільна Україна!

Хай живе вільна Грузія!

Хай живе свобода!

Передав Рухові прапор Грузії 1918–1921 років, коли "Грузія була вільною".

"Настане час, коли цей прапор знову буде майоріти поряд із українським (жовто-блакитним)", – остання фраза промови.

Євген Сверстюк (м. Київ)

Тема – духовні джерела відродження українського народу.

Центральною тезою прослуханої частини є піднесення "високої віри з нагірної проповіді Христа".

Вимагав запровадження закону божого в усіх школах республіки.

Пастушенко, шахтар (м. Донецьк)

Страйк почався від того, що в шахтарів лопнуло терпіння.

Промовець не згоден із Щербицьким В. В., що страйк завдав економічної і політичної шкоди. Це тимчасові перипетії. Страйк розбудив людей і показав як бюрократизм усіляких мастей, так і те, що народу надоїло мати на своїй шиї всіляких бюрократів.

Страйк мав політичний зміст. Робітники Донбасу лише недавно відкрили для себе "священний зміст" тризуба. Щоб вони пішли за українською національною символікою, треба їм усе вдумливо роз'яснити.

Володимир Мулява, доцент (Вінниця)

Перше наше завдання – це питання виборів. Потрібно забезпечити справжні демократичні вибори. Якщо цього не зробити, то гасла "вся влада Радам" може стати реакційним. Рух не прагне до влади, він прагне, щоб вибори зробити демократичними, а Ради – народними.

Друге завдання – організувати в рамках Руху навчання мас науковому господарюванню, школи менеджування.

Пора навчатись безконфліктно жити. У Вінницькій області намагаються продовжувати наклепи на Рух. Методи – оббріхування, перекручення. У Могильові-Подільському відкрито переслідують "Меморіал", Товариство української мови. Той, хто безконтрольно п'є вино влади, любить опій сваволі, стає алкоголіком влади, наркоманом сваволі. Пора кінчати з цим алкоголізмом і з цією наркоманією.

В'ячеслав Чорновіл (м. Львів)

Від імені УГС, яка, як він зазначив, ввібрала в себе кращі сили боротьби за національне відродження і наш національний порятунок, привітав учасників з'їзду.

Заявив, що він не поділяє ейфорії багатьох ораторів і депутатів. Нам допомогли запізнитися рівно на рік, який може виявитись фатальним для долі нашого народу. "Партійна кляса" за цей час опанувала перебудовною термінологією і перегрупувала свої сили.

Стверджував, що ідею народних фронтів несла Хельсінська спілка, і ці ідеї зараз зустрічаються у програмі Руху. Говорить це для того, щоб упередити роз'єднання УГС і Руху, чого домагаються партапаратчики.

Далі оголосив: УГС – політична організація, альтернативна політиці КПРС.

Текст свого виступу насичив такими фразами: застійна Україна, перебудова не принесла Україні нічого, крім голосного батігування минулого, крім імперського царювання на її території 60 комітетів.

Зупинився на виступі І. Дзюби. Обвинуватив, що він не продумав своїх заяв про символіку. Сьогодні не розуміють її в Донбасі – завтра зрозуміють. Звернувся до Л. М. Кравчука. Мовляв, у боротьбі за символіку шляху назад немає, УГС не відступить. Наголосив на тому, що УГС ставить питання про організоване повернення кримських татар за допомогою тої влади, яка їх висилала.

Промову закінчив гаслом "Слава Україні".

Кондратенко, професор (м. Харків)

Владу беруть. Від кого її треба брати? Від партії. Але партія це і партійні осередки, освіта, це суди, прокуратура... Це величезна сила, яка може себе проявити. Що маємо ми? Ми маємо моральну підтримку, але цього не досить, потрібні осередки НРУ на місцях.

Закликав до створення своєї політичної партії, бо КПУ не є самостійною партією. Вона не має свого статуту, програми, а значить не може в політичному плані захищати своїх громадян. КПУ – це регіональна частина російської Комуністичної партії.

Відповідно і уряд УРСР не є самостійним урядом, а є колоніальною адміністрацією в імперський колоніальній системи, покликаній грабувати наші багатства.

Суверенній Україні повинна відповідати суверенна комуністична партія, яка б захищала інтереси українського народу. Закликав розпочати в партійних осередках роботу по створенню незалежної Комуністичної партії України.

В. Цимбалюк (м. Одеса)

Виступ почав з того, що звинуватив В. Щербицького, який за його словами, перетворив Україну в заповідник застою. З цією метою в Одесу із Москви був присланий Г. К. Крючков, який цей застій здійснює в Одесі. Назвав останнього динозавром від політики. Весь свій виступ перетворив у брудну лайку проти першого секретаря обкому, преси, а також проти офіційної організації Руху Одеської області.

Зробив наголос на тому, що адміністративно-бюрократичний апарат не зупиниться перед кровопроливтям. Заявив, що готуються чорні сотні, які будуть проливати кров рухівців.

Отець Богдан (м. Єлгава)

Повідомив про створення комітету по відродженню української автокефальної церкви з двох груп: радча і дорадча.

Хочу побажати, щоб наш Рух не плазував перед ідолом, а підносив народ. У нашого народу немає справжніх керівників.

Мельников А. (Московський народний фронт)

Чому немає такого руху у нас, в Росії? Тому, що російський народ продовжує пригноблювати інші народи.

Партія зараз пишається тим, що почала перебудову, а насправді завжди наслідувала традиції російського царизму.

Нехай у вас будуть свої Валенси [35].

Овсієнко В. (житомирський народний фронт)

Офіційні власті України не дозволяють перевезти рештки в'язнів совісті в республіку. Повинно в цьому КДБ. Треба включити до наших документів вимоги по перевезенню решткив, морального осуду тих, хто їх посадив у тюрму – КДБ і ЦК КПУ.

Батієв (представник людей, що зібралися на площі)

Київське авіаційне об'єднання всіляко підтримує Рух.

Ми, робітники, докладемо всіх зусиль, щоб на наступних виборах перемогла демократія.

Лесь Танюк, режисер (м. Київ)

На Україні "Меморіалу" відмовлено у регістрації. Спинити його діяльність неможливо. "Меморіал" є членом Руху.

Обурений кампанією, яка ведеться в "Правде Украины" проти збирання коштів серед української еміграції на Заході для економічного оздоровлення України.

Закликав розвивати зв'язки з українцями за кордоном. Домагатися створення українського національного банку.

Вважає за потрібне скликати міжнародний конгрес з приводу голодомору на Україні.

Висловився за негайне обрання нового міністра культури з кількох кандидатур.

Борис Марков, консультант ідеологічного відділу Харківського обкому партії

В нашій делегації є комуністи, яких попередили, що це їхні останні дні присутності в партії, але вони тут і я теж.

Рух же приносить користь. Тільки він почався, пішла в парторганізації вказівка з ЦК: займайтесь з людьми, вивчайте їх запити, вирішуйте їх. Вже цим одним Рух корисний.

Рух потрібен для захисту народу на той випадок, якщо партія знову поверне до тоталітаризму. Це можливе сьогодні.

Партія залишається недемократичним, закованим у кайдани кооптаційного номенклатуризму орденом мечоносців.

Партія як хороший прес штампує Сталіних, Кагановичів, Молотових, Брежнєвих, Рашидових, Кунаєвих і буде штампувати, якщо не виступить ініціатором багатопартійної системи. Нові партії потрібні не для знищення КПРС, а щоб була демократія.

Статтю 6 Конституції СРСР треба відмінити, бо вона закріплює царюючу позицію партії. Найбагатше живуть ті народи, де багато партій, і перманентно бідні – всі, де вона одна.

А. Шевченко (газета "Рух")

Те, що говориться на з'їзді, – це гласність, а те, що промови на з'їзді не друкують газети, не передає телебачення і радіо, – це відсутність свободи слова.

Свободи слова немає, коли партія монопольно володіє засобами масової інформації.

Я повірив би, що ми йдемо у напрямку свободи слова, якби т. Кравчук організував у ЦК Компартії України осередок Народного Руху і про це написали б наші газети.

"Правда Украины" стоїть на вухах од злості і шаленства.

Вніс пропозицію створити масову всеукраїнську газету НРУ, назвати її "Народна газета".

Це буде прообраз незалежної преси вільної України. Спочатку – двічі на місяць, а потім щотижня, форматом "Недели".

В поліграфічній базі ми маємо бути в рівних умовах з усіма виданнями, що виходять в республіці.

О. Бураковський (Товариство єврейської культури, м. Київ) [36]

Наголосив на тому, що виїзд євреїв з країни зараз провокується пресою.

Висловився за національно-культурну автономію, відновлення в Київському університеті кафедри єврейської мови і літератури, за єврейські видавництва, театри.

Критикував звернення групи євреїв м. Києва "Сіонізму – ні!", яке за його словами, "циркулярно розмножене", підготовлене емісаром "Антисіоністського комітету" [37].

Йосип Зісільс (м. Чернівці)

"Народний рух, – сказав промовець, – це модель, прообраз майбутнього устрою у країні. Ми не повинні чекати, коли нам подарують демократію та національне відродження зверху".

Засудив "антидемократичний" офіційний проект Закону про вибори, закликав виступити разом проти його прийняття.

Нав'язував думку про те, що, мовляв не партія розпочала перебудову, а, як сказав він, "частина партапарату приєдналася до тих процесів, що визрівали та розвивалися в народі".

Павло Мовчан, поет (м. Київ)

Це був один із найбільш виразних екстремістських виступів.

На думку промовця, український народ найжертовніший, найбезправніший з усіх народів на землі. Його гнобили протягом багатьох віків, але, сказав оратор, "ніколи не були такими катастрофічними наші національні втрати, які сталися за роки соціалістичного, державного, монополістичного капіталізму".

Що з нами зробили? – щоразу запитував П. Мовчан, і відповідав: "Ми найконсервативніша республіка з усього так званого "союзу". Ми стали форпостом брежнєвщини, сталінщини. Ми – найслухняніші виконавці чужої волі... Українська мова перетворилася на мову провінційну, мову партійно-релігійних гімнів, холуйських похвал та підлещувань, а окремі республіканські політичні лідери перетворилися на політичних блазнів всесоюзного значення... Ось, що з нами зробила імперія. Імперія Романових, Сталіних, Суслових, Брежнєвих, і що з нами хоче зробити імперія Лігачових, Бондаревих та Проханових. Вона зробила з нас угодовців, когутів, жлобів, прислужників та прихильників того, що зветься партократією. Нас грабували до останньої унції золота з національного запасу, наші землі та родовища виснажували, нас морили голодом, розстрілювали, виварювали у великодержавному казані".

Під кінець промовець запропонував припинити переселення людей з України і в республіку, відмовитись від практики запрошення на Україну спеціалістів з РРФСР, готувати їх в республіці для своїх потреб, створити фонд сприяння для повернення переселенців з різних кінців імперії, скасувати загальну військову повинність.

Озолас Ромуальдас (Литва)

Говорив від імені "Саюдіса" литовською мовою з перекладом. З'їзд назвав початком відродження України. Наголосив на тому, що "Радянський союз існує і поводиться як імперія".

Заяву ЦК КПРС з приводу становища в Прибалтиці назвав "сумнозвісною".

"Якщо сьогодні переможе Прибалтика, – сказав О. Ромуальдас, – завтра переможе Україна, але сьогодні мені зрозуміло: Україна перемогла вже сьогодні! Тепер черга за Росією".

Левко Лук'яненко (м. Чернігів)

Представник "Української гельсінської спілки" повторив весь набір виразів та аргументів войовничої буржуазно-націоналістичної пропаганди проти єдності СРСР, єдності українського і російського народів і за вихід України з Радянського Союзу.

За його словами, злочин проти українського народу твориться понад 300 років і особливо в останні 70 років. Його чинили і чинять "правителі, імператори і, перше, генеральні секретарі".

СРСР – це імперія, найбільше зло сучасності. Проголосив вимогу відмінити статтю 6 Конституції СРСР, надати свободу друку УГС та іншим неформальним організаціям.

Дмитро Павличко, письменник

Тему своєї співдоповіді назвав: "Про саперні лопати чи понтонні мости".

Почав з того, що демонстрації, страйки російськомовного населення не зустрічають осудження з боку центра. Центральна преса, телебачення створює заохотливу атмосферу для тих, хто виступає проти запровадження

в наше життя демократичних принципів. Критикував створену в Черкасах організацію "Єдність". Порівнював це з діяльністю монархічного "Союза русского народа" [38] на початку нинішнього століття. Заспівувачами російськомовного населення, організаторами "Єдностей", "Інтерфронтів", на його думку, як правило, виступають не росіяни, а люди українського походження, яких промовець назвав перевертнями.

Нову "історичну спільноту" радянський народ Д. Павличко характеризував як "брежнєвсько-сусловську химородну ідеологічну категорію, що має на меті відстоювати і оправдувати уніфікацію та злиття народів СРСР з одною мовою, територією єдиної і незалежної Росії". Критикував російських літераторів, у яких теж проявляються, за його словами, ноти неділенної імперської Росії, централізму.

Проводив думку про анахронізм ідеї Великої Росії у формі СРСР. Мовляв, самій Росії таке об'єднання з народами не потрібне. Сама вона була б сильніша, ніж в купі з другими народами.

Під оплески присутніх промовець проголосив: "Хочемо незалежності України, хочемо мати не паперову, а справжню державність, суверенність". Боячись звинувачення в сепаратизмі, оратор далі підкреслив, що він не закликає до виходу з Радянського Союзу, а до перетворення СРСР в сузір'я вільних держав, об'єднаних справжньою волею націй. Рух, на його думку, може стати значною силою в запобіганні катастрофи міжнаціональних уособиць в Україні.

Висловився проти тризуба і жовто-блакитного прапора як символіки Руху. Але тільки тому, щоб не обмежувати її як символіку народу, символіку загальнонаціональну.

Промовець закінчив свій виступ зверненням до росіян: "Подайте нам руку в цей великий і тяжкий час. Давайте думати не про саперні лопати генерала Родіонова, а про понтонні мости, які ми тільки разом можемо збудувати".

Представник Азербайджану

Основна ідея виступу: міжнаціональна ворожнеча – підступи партійної бюрократії, її заговір проти народу. Партія створила карально-адміністративну систему, проти якої треба боротися спільно.

Представник Народного фронту Молдавії

Виступ екстремістський. Промовець закликав боротися за звільнення від колонізації Росії. На думку промовця, парадокс, коли "колонізатори бастують у своїх колоніях" (посилання на страйки російськомовного населення в Молдавії і Прибалтиці), і що ці страйки підтримуються центром.

Салій І. М. перший секретар Подільського міськкому партії м. Києва

Закликав до співробітництва Руху і партії. Сказав, що огулом несправедливо шельмувати партію. Що в ній різні люди. І не треба до всіх підходити з одною міркою. Це ж стосується і партапарату.

Відзначив, що потрібно пам'ятати про те, що Рух став результатом активності народу, до чого закликала XIX Всесоюзна партконференція. Складається в нинішніх умовах така ситуація, коли Рух може себе замітингувати, а він не повинен відриватись від народу, тому що одна справа – маніфести і лозунги і зовсім інша – виконувати ці лозунги.

Представник кримськотатарського народного руху Умаров

У всіх народів один, сказав оратор, ворог: партократія, великодержавний шовінізм, радянський тоталітарний режим. З'їзд НРУ знаменує кінець партократії.

Побережний М. І., заступник голови страйкового комітету (м. Донецьк)

Партапарат, на думку промовця, намагається розділити інтелігенцію та робітників.

Практична соціальна політика на місцях після страйку спрямована проти М. С. Горбачова. Робітники цього не допустять.

Г. Петрук-Попик, відповідальний секретар Тернопільської письменницької організації

Якщо в країні, сказав промовець, перебудова кульгає на одну ногу, на Україні на дві, то в Західній Україні – повзе навкарачки. Головна причина, що там з самого початку узурпували радянську владу найбільш сталінсько-берієвські, а пізніше брежнєвсько-сусловські, найбільш консервативні і найбільш реакційні чиновники. Переважну більшість ключових посад в партійних, радянських, правоохоронних органах, КДБ займають ті, хто мордує людей ще більш вишукано, як це робили фашисти.

Брудній лайці піддав дії тих, хто боровся з українським буржуазним націоналізмом. Платформу КПРС з національного питання виступаючий назвав заохоченням до великодержавного шовінізму.

Виступ закінчив такими словами: "То ж єдина у нас надія, а коли так, то й мета єдина – новий суверенітет України, повна її незалежність і самостійність".

Отець Василик (уніат)

Промова була зведена до виправдання Української католицької церкви, наповнена вимогами реабілітувати та легалізувати її як жертву сталінізму.

Орест Влох, професор Львівського університету

Україна пережила геноцид, етноцид і екоцид. Відбулось перемішування народів, цькування української культури, знищення української церкви і армії. Український народ сидить на міні сповільненої дії, тішиться, що "ми умираємо тихо і не всі відразу".

Оратор говорив про громадянський обов'язок вивчати рідну мову, про розвиток української дитячої літератури, кінематографії, телебачення, національного спортивного руху, про повернення на Україну всіх раніше розкрадених національних культурних цінностей із-за рубежа, з Москви і Ленінграда.

Висловився за ліквідацію союзних відомств і творчих спілок у галузі культури і науки. На союзному рівні можуть бути лише координаційні ради.

Ашот Манчурян, представник загальновірменського національного руху, депутат Верховної Ради Вірменської РСР.

Закликав до об'єднання всіх національних державних рухів. Це єдиний гарант демократизації і свободи.

Весь виступ акцентує увагу на розмежуванні "вони і ми". "Вони" – партапаратчики, які нині зімкнулись навіть з "бандформуваннями". "Ми" – національно-демократичні рухи.

Для фронтів і рухів, на думку А. Манчуряна, головна проблема – проблема влади: як її "відібрати у партійної номенклатури і передати народові".

У виступі широко пропагувався, по суті, як інструкція, настанова досвід загальновірменського національного руху у боротьбі за владу.

Михайло Брайчевський, історик (м. Київ)

Основна частина виступу присвячена більш-менш об'єктивному висвітленню історичного шляху української державності. При цьому наголошувалось, що Київська Русь в основному була розміщена на території нинішньої України, що білоруські і руські землі до неї приєднались пізніше ("старший брат виявився наймолодшим за віком").

Оратор наполегливо проводив тезу, що в сучасному світі "краще живуть маленькі держави".

Чому не може існувати Україна "як абсолютно незалежна держава" поряд з Англією і Барбадосом? – запитував він.

Виступ закінчився провокаційними гаслами про розпуск "сталінсько-брежнєвського союзу" і створення нового об'єднання суверенних держав.

При цьому не потрібні загальний центр, союзна Конституція, єдина армія. Можуть бути лише координаційні органи.

Юхновський, представник львівської організації "Меморіалу"

Вважає, що головна мета Руху – "побудова суверенної української республіки в складі Радянської федерації".

Сказав, що, крім висунення політичних гасел, треба займатися господарською перебудовою. Виступив на користь децентралізації економіки.

Мартиросян, військовослужбовець, народний депутат СРСР (м. Ровно).

Весь виступ був зведений до компрометації партійних працівників, керівників партії і уряду республіки.

Головне наше завдання, сказав промовець, – брати владу в свої руки, якісно провести вибори. Треба бити тих, хто сьогодні "біля керма, а не звалювати вину на тих, кого давно немає".

Волков, робітник (м. Івано-Франківськ)

Промовець запропонував створити сильну українську народну армію, щоб наші діти служили тільки на Україні, не були окупантами в Прибалтиці і не розганяли демонстрації в Тбілісі.

Треба зламати імперію зла. Нам не потрібен диктат Москви. Тільки повна економічна, воєнна, політична незалежність може врятувати Україну.

Поїзд Д. В. (м. Київ)

Завдання Руху охарактеризував таким чином:

– Проведення через діючу Верховну Раду справді демократичного виборчого закону [39].

– Пошуки найсильніших кандидатур з надр народу, які повинні стати новими депутатами і членами Уряду.

– Зробити Україну правовою державою через усунення тоталітарної однопартійної системи.

– В партії вже немає єдності, очевидні три різні платформи.

– В Рух все більше звертається людей із своїми темами, які не найшли вирішення у офіційних органах.

– Створені спеціальні загони для охорони Руху. Недавно викрали Старушко, сума викупу якраз 30 тис., тобто стільки, скільки пішло на проведення з'їзду. У мене немає доказів, але я певний, що це політична акція.

Це ще раз говорить про те, що в структурі Руху має бути створена колегія правопорядку і правового захисту громадян (із своїми структурними підрозділами).

Партійними ідеологами і правоохоронними органами створена така напружена обстановка, що, наприклад, прохідник однієї з шахт м. Кривого Рога, побувавши у медвитверезнику, потім узяв на шахті вибухівку, повернувся і підірвав себе разом з персоналом. Бачте, як довели людину!

Зараз створені робітничі загони сприяння міліції, але, як мені сказали, туди направляють тих, хто погано працює, ледарів. Хтось з керівництва республіки, хто – не знаю, бо сам не чув, сказав, що ми створимо такі загони і направимо їх проти екстремістів Львова і Києва, а вже потім проти організованої злочинності.

Наш з'їзд повинен висловити недовір'я КДБ, який займається не своєю справою: охороняє однопартійну ідеологію.

Партія сама взяла на себе право визначати кадрову політику, але цим повинні займатись тільки Ради. У такому разі влада автоматично перейде до них.

Станкевич (московський народний фронт, народний депутат СССР)

Є багато речей на з'їзді, які мене хвилюють і турбують. Демократія, ще не встигнувши народитися, може захлинутись злобою, яку ми самі породжуємо.

У вас демократичне захлинання превалює над здоровим глуздом. Історія вже знає багато подібних випадків. Треба більше розуму, менше серця.

В Горлівці відроджується незалежний робітничий рух. Це було б злочинно.

На з'їзді прийнято звернення до народу УРСР, в якому, зокрема, говориться, що чутки про Рух, політичні звинувачення спростовані і розвіяні волею і конструктивними рішеннями 1109 делегатів, які представляли всі регіони республіки. Підкреслюється значення Руху як об'єднуючої суспільної сили, яка бореться не за владу, а за те, щоб влада перейшла до рук демократично обраних Рад, підтримка НРУ "прогресивних сил" КПРС. Говориться про взаємодію в рамках НРУ представників усіх національностей, політичних переконань, віруючих і атеїстів. Заслуговує на увагу, що в зверненні засуджується як прояви шовінізму, національного нігілізму, так і націоналізму.

Водночас звернення не містить конкретних конструктивних пропозицій, має емоційно-закличне забарвлення, розраховане на залучення до співробітництва з НРУ найширших верств населення.

Ухвалено також окреме звернення до російського населення України. У зверненні засуджується практика організації страйків на ряді підприємств Прибалтики і Молдавії, констатується, зокрема, що "не схотіли представники великого народу" зрозуміти почуттів народів, національне існування яких – під загрозою.

Велику увагу приділено мовним питанням, закликам до російськомовного населення сприяти вирішенню проблем розширення функціонування української мови на території республіки.

Загальний тон звернення свідчить про намагання організаторів НРУ засвідчити нейтральне ставлення Руху до російськомовного населення, подолати у взаємовідносинах з ним існуючі і можливі у майбутньому бар'єри політичного, мовного, психологічного характеру.

З'їзд ухвалив рішення про підтримку основних положень альтернативного проекту закону про вибори (опублікований газетою "Ленінська молодь"), підтримав висловлену в ультимативній формі пропозицію опублікувати альтернативний проект у республіканській, обласній пресі, а в разі невиконання цього – зайнятися підготовкою і організацією страйкових комітетів на місцях.

М. Попович оголосив проект резолюції "Про сталінізм і сталінщину", в якому в загальній формі засуджено факти масового політичного терору в роки культу особи, прояви авторитарного монополізму в сучасному літературно-мистецького і політичного житті. Проект запропоновано допрацювати робочим органам з'їзду.

З'їзд обрав раду представників.

Всього на з'їзді виступило 78 чоловік. Прийняті Статут і Програма Народного Руху України за перебудову. Проголошено створення нової громадсько-політичної організації, сформовані її керівні органи. Головою вибрали поета І. Ф. Драча, його заступником – народного депутата СРСР

С. І. Конєва, керівником постійного робочого органу (секретаріату) затверджений один із лідерів Української гельсінської спілки М. Горинь. Заснований друкований орган НРУ "Народна газета". При керівних органах НРУ створена група народних депутатів СРСР.

Прийнято 13 резолюцій, в тому числі "Про майбутні вибори в республіці", "Про економічну самостійність Української РСР", "Про проект заходів* про мови", "Про екологічну обстановку на Україні", "Про святкування 50-річчя возз'єднання Західної України з Української РСР, "Про національну символіку", "Про переслідування церков", "Про визволення політв'язнів" та інші. Схвалено кілька відозв – до народу Української РСР; до робітників і селян України, до російського населення України, до українців, що проживають за межами України, до армії, міліції, КДБ та ін. Підтримана відозва до М. С. Горбачова групи народних депутатів СРСР "Про політичну ситуацію на Україні".

(підпис)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 163–188.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 35
Проект листа ЦК Компартії України ЦК КПРС про Установчий з'їзд НРУ в Києві

13 вересня 1989 р.

ЦК КПСС

Об учредительном съезде т. н.
"Народного движения Украины за перестройку"

С 8 по 10 сентября в Киеве проходил учредительный съезд т. н. "Народного движения Украины за перестройку" ("Рух"). В его работе приняли участие 1109 делегатов и около 300 приглашенных, в том числе 33 народных депутата СССР, 228 членов и кандидатов в члены КПСС. Подавляющее большинство делегатов – представители интеллигенции (984 чел.).

Оценивая работу съезда в целом, можно сделать вывод, что он, как и ожидалось, подтвердил стремление инициаторов "Руха" создать массовую политизированную структуру, альтернативную КПСС.

* Так у документі, але, мабуть, "Про проект законів про мови".

В результате целенаправленной политической и идеологической работы, проведенной партийными организациями, съезд не стал заметным событием в общественно-политической жизни республики. На протяжении всего периода подготовки, партийные комитеты вели конструктивный диалог с инициаторами “Руха”, разъясняли их позицию и цели в средствах массовой информации, организовывали публичные дискуссии вокруг проектов программных документов. В газетах, на радио и телевидении трудящиеся выступали с протестами против нарушения демократических норм выборов делегатов съезда, которые, по сути, назначались организационным комитетом.

Важнейшим фактором нейтрализации деструктивных идей “Руха” стало постоянное информирование трудящихся об осуществлении широкой программы решения проблем, накопившихся в политической, экономической, социальной, экологической, национально-культурной сферах.

На съезде поднимались многие вопросы, справедливой критике подвергались административные методы управления, бюрократизм в работе советских и хозяйственных органов, отставание партийных организаций от процесса перестройки в обществе, медленные темпы реализации требований экономической реформы. Однако все это носило декларативный характер. Здоровая часть съезда оказалась в меньшинстве, верх взяли эмоции, экстремизм, политическая демагогия.

В большинстве выступлений откровенно высказывались националистические и антисоциалистические взгляды, звучали нападки на марксистско-ленинскую идеологию, оскорбления в адрес В. И. Ленина, огульно шельмовалась Коммунистическая партия. Раздавались призывы к многопартийности. Предлагалось отменить ст. 6 Конституции СССР, создать из членов КПСС, входящих в “Рух”, самостоятельную Коммунистическую партию Украины, организовать Украинскую крестьянскую партию.

Выдвигались требования ликвидировать ведомства, превратить Украину в зону свободного предпринимательства, ввести в оборот собственные деньги, взять под контроль “Руха” добычу урановой руды и производство атомного оружия.

Ставились вопросы о выходе Украины из СССР, ее полной независимости, выводе Советской Армии с территории Украины, создании республиканской армии и флота, службы безопасности, ликвидации органов КГБ, отмене всеобщей воинской обязанности, превращении УССР в безъядерную зону и др.

Представители от “народных фронтов” других республик предложили создать в стране единый координационный центр. Через многие выступления проходила мысль о возможности и необходимости захвата власти, но мирным, парламентским путем.

В принятых программе, уставе и резолюциях острые углы во многих случаях сглажены, истинные цели и подлинные позиции закамуфлированы. Несмотря на это, четко просматривается линия, направленная на "превращение Союза ССР из многонационального союзного государства в союз государств". Очевидно также, что устав "Руха" фактически предусматривает формирование параллельных органов власти в республике (Совет представителей, Совет национальностей, Совет коллегий, казначейство, комиссия по международным связям и т. д.).

Активное участие в работе съезда приняли некоторые народные депутаты СССР. В ряде случаев они выступали с экстремистских, антипартийных позиций. Создана депутатская группа "Руха", пять депутатов вошли в его руководящие органы. Выдвинута задача достичь союза, координации действий "Руха" и стачечных комитетов, в первую очередь, в угольной промышленности.

Организаторы съезда проявили нетерпимость к инакомыслию, неприятие критики, грубо нарушали принципы демократии и гласности. Отдельные корреспонденты и органы массовой информации были лишены аккредитации, представителям республиканского телевидения во второй день в грубой форме было предложено покинуть съезд.

В ходе съезда в республиканских средствах массовой информации помещались критические статьи, реплики, представлялось слово делегата и гостям, необоснованно не допущенным на съезд.

В связи с состоявшимся съездом "Руха", а также возможным его негативным влиянием на общественно-политическую обстановку в республике, ЦК Компартии Украины разработан план организационно-политических и идеологических мероприятий по разоблачению идей и действий "Руха".

Подготовлено и опубликовано в печати развернутое сообщение Радиотелеграфного агентства Украины, в котором изложены партийные оценки итогов съезда. В помощь партийным комитетам направлены ориентировка и необходимые информационные материалы.

Предусмотрено проведение митингов и собраний в трудовых коллективах и по месту жительства, на которых будет выражено принципиальное отношение к итогам съезда. В них примут участие члены ЦК Компартии Украины, народные депутаты СССР, депутаты Верховного Совета республики, работники партийных комитетов, а также делегаты съезда "Руха", стоящие на конструктивных позициях.

В печати, по радио и телевидению будут опубликованы и переданы аналитические материалы по программным документам, дана оценка практических действий "Руха".

Партийные организации анализируют и дают политическую оценку пассивной, безыдейной позиции отдельных членов КПСС, ставших на националистические позиции, сомкнувшихся в организационных

структурах “Руха” с различного рода антисоциалистическими элементами. Повышена требовательность к коммунистам, работающим в средствах массовой информации.

Для выработки мер по оздоровлению общественно-политической обстановки широко используются отчеты и выборы в партийных организациях.

Активизируется деятельность правоохранительных органов по применению действующего законодательства в отношении организаторов несанкционированных митингов и сборищ, других лиц, нарушающих порядок, разжигающих межнациональную вражду, антисоветские настроения. Формируются рабочие отряды охраны общественного порядка.

Решительный отпор экстремистским, националистическим проявлениям сочетается со все более активным диалогом партийных комитетов с широким кругом общественных организаций, неформальными объединениями, поиском компромиссов, совместными действиями, направленными на решение конкретных вопросов, на ускорение перестройки.

Секретарь ЦК Компартии Украины

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2557, арк. 175–179. Копія. Машинопис.

№ 36
Орієнтировки відділів ідеологічного та організаційно-партійної і кадрової роботи ЦК Компартії України про першочергові заходи партійних органів у зв’язку із проведенням Установчого з’їзду НРУ

13 вересня 1989 р.[*]

Таємно
Орієнтировка

Про першочергові заходи партійних комітетів республіки в зв’язку з проведенням установчого з’їзду Народного руху України за перебудову

З 8 по 10 вересня в Києві проходив Установчий з’їзд Народного руху України за перебудову. В його роботі взяли участь 1109 делегатів і біля 300

[*] Дата розсилання матеріалу обкомам партії і Київському міськкому КПУ, за підписом секретаря ЦК КПУ Ю. Єльченка.

запрошених, в тому числі 33 народних депутати СРСР, 228 членів і кандидатів в члени КПРС.

Переважна більшість делегатів – представники інтелігенції (984 чол.) Склад з'їзду багатонаціональний. На з'їзді були присутні представники всіх творчих спілок республіки, національно-культурних товариств, страйкових комітетів, екологічної асоціації "Зелений світ", української католицької церкви (уніатської), української автокефальної православної церкви, євангельських християн-баптистів і руської православної церкви, націоналістичних об'єднань: Української гельсінкської спілки, Української національно-демократичної ліги, Української асоціації незалежної творчої інтелігенції [40].

Були запрошені і виступили з вітаннями представники народних фронтів та інших політизованих неформальних об'єднань Москви, Ленінграда, Російської Федерації, Білорусії, Молдавії, Прибалтики, Закавказзя, закордонні гості з Польщі ("Солідарність"), Чехословаччини, Франції, Канади, США, Великобританії.

На з'їзді проголошено створення нової громадсько-політичної організації, прийняті статут та програма Народного руху України за перебудову, затверджено друкований орган Руху "Народна газета", сформовано керівні органи НРУ. Головою обраний поет І. Ф. Драч, його заступником – народний депутат СРСР С. І. Конєв, керівником постійного робочого органу (секретаріату) затверджений один із лідерів Української гельсінкської спілки М. М. Горинь.

Прийнято 13 резолюцій, в тому числі "Про майбутні вибори в республіці", "Про економічну самостійність Української РСР", "Про проект закону про мову", "Про екологічну обстановку на Україні", "Про святкування 50-річчя возз'єднання Західної України з Українською РСР", "Про національну символіку", "Про переслідування церков", "Про звільнення політв'язнів" та ін. Схвалено ряд звернень до народу Української РСР, до робітників і селян України, до російського населення України, до українців, які проживають за межами України, до армії, міліції та КДБ і ін. Підтримано звернення до М. С. Горбачова групи народних депутатів СРСР "Про політичну ситуацію на Україні".

В матеріалах з'їзду знайшли своє відображення багато реальних проблем в політичній, економічній, соціальній, екологічній, національно-культурній, релігійній сферах, проте, в основному, вони тлумачилися тенденційно, з відверто сепаратистських позицій. З'їзд не дав відповіді на те, що робити і як робити, не визначив власної участі НРУ в розв'язанні проблем перебудови, які висунула партія. Майже всі прийняті з'їздом документи носять декларативний характер, перенасичені емоціями, не несуть конструктивної програми дій.

Атмосферу з'їзду визначали неприкритий націоналізм, шалений екстремізм, нападки на соціалізм, Комуністичну партію, марксистсько-

ленінську ідеологію. Мали місце випади на адресу В. І. Леніна. Висувалися вимоги про вихід України із СРСР, її повної незалежності.

Активну участь у роботі з'їзду взяли окремі народні депутати СРСР. В ряді випадків вони виступали з екстремістських, антипартійних, протиконституційних позицій.

З'їзд висловився за повсюдне створення страйкових комітетів з метою тиску на органи влади.

Характерно, що всі екстремістські, антирадянські, націоналістичні, антипартійні висловлювання зустрічалися овеціями, привітаннями.

До початку з'їзду і під час його роботи всіляко порушувалися такі оголошені в програмі Руху принципи як демократизм, гласність, плюралізм, забезпечення реального здійснення права кожного громадянина доступу до інформації.

При всьому прагненні його організаторів зробити велику політику, з'їзд не привернув уваги широких верств населення.

Враховуючи сказане, а також можливі негативні зміни в громадсько-політичній обстановці в республіці в зв'язку з минулим з'їздом НРУ, агітаційною діяльністю його делегатів і розгортанням роботи по створенню структури "Руху" на місцях, вважали б доцільним здійснити наступні заходи.

Створити інформаційно-пропагандистські групи з числа членів партійних комітетів, депутатів місцевих Рад, профспілкового, комсомольського активу, авторитетних робітників і спеціалістів, учених. Забезпечити їх необхідною інформацією, провести інструктивно-методичне навчання і тільки після цього направити у трудові колективи для проведення роз'яснювальної роботи про хід з'їзду, зміст його програмних документів, дійсних мети та намірів НРУ.

При цьому не допускати голослівних звинувачень, наклеювання ідеологічних ярликів, демонструвати приклади витримки, плюралізму думок, демократизму. Рішуче викривати намагання переводу всієї діяльності "Руху" в екстремістсько-сепаратистське русло.

Важливо, щоб в цій роботі взяли участь члени ЦК Компартії України, депутати Верховної Ради республіки, працівники партійних комітетів.

В трудових колективах та за місцем проживання провести мітинги, збори та сходи громадян, на яких висловити принципове відношення до з'їзду та його рішень. Передбачити виступи на них робітників, ветеранів партії, війни та праці, партійних активістів, депутатів, представників молоді, авторитетних громадських лідерів.

Мітинги повинні бути добре організованими, стислими за часом, емоційними, змістовними, вигідно відрізнятися від тих, які проводяться з ініціативи "Руху". Творчо, по-новому, підійти до використання на них наочної агітації, не допускати спрощених, примітивних лозунгів, плакатів.

При підготовці цих заходів слід активно використовувати проект платформи ЦК КПРС по національній політиці, заяву Центрального

Комітету партії про стан в республіках Прибалтики, виступ М. С. Горбачова на телебаченні 9 вересня ц. р.

Проведення заходів, прийняті на них резолюції, постанови широко висвітлювати в засобах масової інформації. Були б бажані також публікації та виступи учасників з'їзду НРУ, які стоять на конструктивних позиціях.

Організувати в пресі, на радіо та телебаченні виступи працівників партійних, радянських, господарчих органів з актуальних питань соціально-економічного, політичного, духовного життя регіонів. Постійно інформувати трудящих про роботу, яка проводиться по вирішенню гострих, життєво важливих проблем: будівництво житла, розвиток сфери соцкультпобуту, наведення порядку в медицині, торгівлі, забезпечення соціальної справедливості, зміцнення дисципліни та правопорядку, а також про прийняті заходи до керівників, винних у незадовільному забезпеченні невідкладних потреб населення.

Проаналізувати і дати політичну оцінку роботі партійних комітетів первинних партійних організацій, членів КПРС по протидії екстремістам, націоналістичним, сепаратистським проявам. При необхідності провести співбесіди, атестацію комуністів, притягнути до партійної відповідальності тих, чия позиція та дії суперечать Програмі та Статуту КПРС.

Створити при обкомах, міськкомах, райкомах партії групи аналізу морально-політичної обстановки.

Надати практичну допомогу первинним партійним організаціям в розробці програми практичних дій по попередженню та нейтралізації можливих негативних тенденцій в трудових колективах; викликаних діяльністю осередків НРУ, страйкових комітетів, політизованих неформальних об'єднань екстремістського толку.

Активно протидіяти спробам створити нові страйкові комітети, а також консолідації діючих з організаціями НРУ. До цієї роботи слід залучити ради трудових колективів, профспілкові, комсомольські організації, авторитетних робітників.

Правоохоронним органам рішуче застосовувати діюче законодавство до організаторів несанкціонованих мітингів та зібрань, осіб, які порушують порядок, розпалюють міжнаціональну ворожнечу, антирадянські настрої. Прискорити роботу по формуванню робітничих загонів охорони громадського порядку, відродити комсомольські оперативні загони сприяння органам внутрішніх справ, перекрити канали незаконного використання розмножувальної техніки.

Підвищити вимоги та партійну відповідальність до комуністів, які працюють в засобах масової інформації за появу в них під виглядом плюралізму думок різного роду інсінуацій, матеріалів тенденційно трактуючих різні події та конфлікти, які паплюжать наш радянський лад і політику партії. Особливу увагу звернути на своєчасне реагування на кожний випадок екстремістських проявів, показувати справжнє обличчя та наміри їх організаторів.

Рішучу відсіч екстремістським націоналістичним проявам з боку організацій НРУ, враховуючи різноманітний склад і строкатість політичних орієнтацій їх членів, слід поєднувати з активним діалогом з усіма громадськими організаціями, неформальними об'єднаннями позитивного напрямку, здоровими силами організацій "Руху", йти на сумісний пошук компромісів, можливих спільних дій, направлених на вирішення конкретних соціальних проблем, прискорення перебудови, на недопущення розвитку негативних тенденцій.

Здійснюючи заходи, спрямовані на протидію "Руху", важливо не випускати з поля зору головні напрямки ідейно-виховної роботи, не допустити розширення соціальної бази його прихильників.

Ідеологічний відділ
ЦК Компартії України

(Л. Кравчук)

Відділ організаційно-партійної
і кадрової роботи
ЦК Компартії України

(Стрела)

13 вересня 1989 р.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 158–162.
Оригінал. Машинопис.

№ 37
Статут Народного Руху України за перебудову

28 вересня 1989 р.[*]

І. Загальні положення

1. Народний Рух України за перебудову (далі – Рух) – масовий громадсько-політичний рух республіки, що виник як вияв народної ініціативи за докорінне оновлення суспільства. Рух є незалежною громадсько-політичною організацією, яка не підпорядкована жодній з громадських організацій чи державних установ.

2. Рух відкритий для членів КПРС, членів громадських організацій та творчих спілок, які активно борються за перебудову. Участь Комуністичної партії України, громадських організацій та творчих спілок республіки у діяльності Руху здійснюється опосередковано, через своїх членів, які входять до Руху.

3. Прагнучи встановлення справжнього народовладдя в республіці, підтримуючи ініціативу громадян у втіленні в життя ідеї правової держави

[*] Дата опублікування в газеті "Літературна Україна".

та сприяючи залученню трудящих до управління державним і суспільним життям, Рух підтримує взаємини і співпрацює з Радами народних депутатів та їхніми органами.

4. Рух підтримує взаємини і співпрацює з громадськими організаціями, добровільними об'єднаннями та масовими рухами республіки у розв'язанні назрілих питань державного й суспільного життя Української РСР, у виборчих кампаніях з погодженою платформою чи висуненні спільних кандидатів, проведенні спільних заходів тощо.

Рух налагоджує зв'язки та співпрацює з народними масовими організаціями, фронтами та рухами, українськими громадянами та громадянами республік Союзу РСР і закордонних країн.

Рух підтримує зв'язки з релігійними організаціями (об'єднаннями), бере участь у спільному обговоренні та розв'язанні питань державного й суспільного життя республіки.

5. Налагоджуючи зв'язки і підтримуючи взаємини з будь-якою ланкою політичної системи Української РСР, Рух виходить з того, що там стосунки мають ґрунтуватися на засадах доброї волі, невтручання, демократичного діалогу та взаємної поваги один до одного. Рух розголошує будь-які спроби тиску на його учасників та його виборні органи.

6. Рух як громадсько-політична організація діє в межах Конституції (Основного Закону) Української РСР та законів Української РСР відповідно до своєї Програми та свого Статуту.

7. Рух діє демократичними, конституційно визнаними методами, з повним дотриманням принципів гласності, плюралізму думок, неприпустимості переслідування за переконання, поваги до особистості.

Рух категорично заперечує будь-яку дискримінацію, проповідь міжнаціональної, релігійної та будь-якої іншої ворожнечі і насильства.

II. Участь у Народному Русі України за перебудову

8. Рух є відкритим для всіх громадян Української РСР. Участь у ньому є однією із форм здійснення громадянами конституційних прав та свобод.

9. Рух об'єднує громадян незалежно від їхньої національності, приналежності до інших громадських організацій, релігійних переконань, статі, соціального стану. Рух згуртовує їхні зусилля на досягненні мети та здійснення цілей Руху у вільно вибраний ними спосіб.

10. Учасником Руху може стати кожен громадянин Української РСР з 16-річного віку, який визнає Програму та Статут Руху і своєю діяльністю сприяє досягненню мети та здійсненню його цілей.

11. Громадяни, які бажають стати учасниками Руху, об'єднуються в осередки Руху.

12. Колективних членів Рух немає.

У межах співпраці з існуючими в Українській РСР громадськими організаціями, добровільними об'єднаннями, товариствами, творчими

спілками, спілками за фахом та інтересами, жіночим, молодіжним, "зеленим" та іншими масовими рухами, фондами, релігійними організаціями (об'єднаннями), іншими громадськими формуваннями виборні органи Руху можуть запрошувати для участі в своїй роботі їхніх представників.

13. Особовий облік учасників Руху не ведеться. Реєстрація учасників Руху проводиться на рівні осередків. Члени виборних органів Руху мають посвідчення. Розмір щомісячного членського внеску визначається учасником Руху особисто.

14. Учасник Руху має право:

– брати участь у всіх заходах Руху, висловлювати свої погляди та висувати пропозиції стосовно діяльності Руху;

– організовувати заходи відповідно до Програми та Статуту Руху;

– брати участь у виборах, висувати свою чи іншу кандидатуру й бути обраним до органів Руху;

– вільного виходу з Руху.

Учасник Руху зобов'язаний:

– керуючись Статутом та Програмою Руху, пропагувати їх і робити посильний внесок у здійснення завдань Руху;

– узгоджувати свої вчинки в межах рухівської діяльності із принципами Статуту та Програми Руху;

– прагнути до колективної погодженості в осередку своїх рішень та дій, виконувати рішення, за прийняття яких голосував, нести відповідальність за дії осередку, в яких він брав участь.

15. Рух рішуче засуджує будь-які спроби переслідувань за участь у ньому і відповідно до Програми і Статуту захищає своїх членів від адміністративного тиску.

III. Організаційна побудова Народного Руху України за перебудову

16. Структуру Руху складають осередки, крайові народні рухи та їхні органи, республіканські органи Руху, колегії Руху та інші допоміжні утворення.

А. Низова ланка Руху – осередок

17. Осередок – постійнодіюча низова ланка Руху, у яку на добровільних засадах згуртувалися не менше трьох громадян.

Осередки створюються за місцем праці, навчання, мешкання, в творчих спілках, кооперативах, самодіяльних об'єднаннях, приходах віруючих.

Осередок діє виключно на громадських засадах. Організовує роботу осередку, репрезентує його у виборних органах Руху вищого рівня, звітує перед осередком, розпоряджається коштами осередку за його рішенням уповноважений.

18. Вступ до Руху здійснюється на основі письмової заяви за рішенням осередку. Самоприйом не допускається.

19. Учасники самі визначають спосіб та розмір матеріальної підтримки Руху. Не менш як 10 відсотків своїх коштів осередок передає до республіканських органів Руху, не менш як 20 відсотків крайовому народному рухові. Розмір відрахувань понад вказану норму визначається виключно за згодою осередку.

20. Структура осередку, форми його роботи, план діяльності, процедура проведення зборів визначаються самими учасниками. Заходи, що проводить осередок, як правило, є відкритими. Справи вирішуються звичайною більшістю голосів присутніх учасників Руху.

21. Осередки можуть об'єднуватись на вільно вибраних ними засадах. Об'єднання осередків для координації своєї діяльності можуть утворювати ради уповноважених.

У межах певної місцевості кілька осередків чи об'єднань можуть утворити територіальну (сільську, районну, районну в місті, міжрайонну, міську) організацію Руху, враховуючи також історичні традиції, не обов'язково дотримуючись адміністративно-територіального поділу.

До координаційних органів територіальних організацій Руху входять уповноважені від осередків та об'єднань.

Висунення або підтвердження повноважень представників, делегованих до координаційних органів об'єднань чи територіальних організацій – уповноважених, – здійснюється раз на рік у кожному осередку чи об'єднанні.

Осередки та об'єднання можуть у будь-який час відкликати свого уповноваженого, якщо його дії не відповідають вимогам Статуту та завданням і цілям Програми Руху.

22. Об'єднання та територіальні організації є елементами низової ланки Руху.

23. Всім осередкам, об'єднанням, територіальним організаціям належить реєструватися в органах крайового народного руху.

24. Самодіяльні об'єднання, які діють в межах певної місцевості (села, міста, сільського району, району в місті) і всі учасники яких визнають Програму та Статут Руху і бажають стати його учасниками, приймаються до Руху на правах осередку, об'єднання чи територіальної організації.

25. Осередки, об'єднання, територіальна організації у своїй діяльності керуються Програмою та Статутом Руху, а також ухвалами органів Руху незалежно від позиції координаційних органів територіальних організацій та органів крайового народного руху.

Якщо осередок, об'єднання, територіальна організація не дотримується Програми чи Статуту Руху, то кожна з цих ланок може бути відлучена від Руху ухвалою віча крайового народного руху.

26. Осередок та об'єднання співпрацюють з радами трудових колективів, громадськими організаціями за місцем праці, органами самоврядування за місцем проживання та з іншими осередками чи об'єднаннями тієї ж місцевості.

Б. Крайовий народний рух

27. Крайовий народний рух охоплює кілька осередків, об'єднання, територіальні організації, що діють як самостійні одиниці в селах, селищах, містах районного та обласного підпорядкування в межах однієї або кількох областей України, в містах республіканського підпорядкування. Територіально крайовий народний рух не обов'язково збігається з існуючим нині адміністративним поділом Української РСР.

28. Крайовий народний рух сам визначає свої форми роботи згідно з Програмою та Статутом Руху.

29. Найвищим органом крайового народного руху є віче (конференція), яке скликається не рідше, ніж раз на рік.

В роботі віча крайового народного руху беруть участь представники осередків Руху – уповноважені, а також делегати від об'єднань і територіальних організацій, що діють на території крайового народного руху. Норми представництва до віча від об'єднань і територіальних організацій визначає постійно діючий орган крайового народного руху.

30. Постійно діючим органом крайового народного руху є координаційна рада, яка формується на засадах, визначених вічем.

Координаційна рада крайового народного руху формується, як правило, з числа уповноважених осередків Руху та інших осіб, висунутих об'єднаннями та територіальними організаціями.

Координаційна рада крайового народного руху зобов'язана довести до відома осередків, об'єднань, територіальних організацій, інших структурних одиниць крайового народного руху ухвали Всеукраїнських зборів Руху, Великої Ради та документи Секретаріату.

Термін повноважень координаційної ради – 2 роки.

Крайовий народний рух є юридичною особою.

31. Віче крайового народного руху делегує кандидатів до Ради Представників.

32. Справи крайового народного руху вирішуються координаційною радою за встановленим нею порядком. Ухвали координаційної ради мають рекомендаційний характер. Координаційні ради можуть втручатися у справи осередків, об'єднань та територіальних організацій Руху за їхньою ініціативою, а також у випадках, коли дії низових ланок суперечать черговим завданням Руху.

33. Координаційна рада крайового народного руху обирає виконком та ревізійні органи.

Виконком координаційної ради крайового народного руху вирішує поточні питання, розпоряджається коштами крайового народного руху.

34. Самодіяльні об'єднання та організації, що діють на терені крайового народного руху, можуть бути включені структурно до крайового народного руху за рішенням віча.

В. Всеукраїнські збори Руху

35. Всеукраїнські збори Руху (з'їзд) є найвищим органом Народного руху України за перебудову. Вони скликаються щороку. Про скликання чергових Всеукраїнських зборів повідомляється не пізніше, як за три місяці.

Позачергові Всеукраїнські збори можуть бути скликані на вимогу Великої Ради, Секретаріату, однієї третини крайових народних рухів чи однієї третини всіх зареєстрованих осередків Руху.

36. Склад Всеукраїнських зборів формується на вічах крайових народних рухів за поданням осередків згідно з нормою представництва, визначеною Великою Радою.

37. До участі в роботі Всеукраїнських зборів можуть бути запрошені представники самодіяльних об'єднань, громадських організацій та масових рухів республіки, які підтримують Рух. Вони мають на Всеукраїнських зборах пасивне виборче право.

38. Ухвали Всеукраїнських зборів правосильні за умови участі в них не менш як $^2/_3$ делегатів. Всі справи вирішуються кваліфікованою більшістю голосів відкритим голосуванням. Виборчі та персональні питання вирішуються таємним голосуванням.

39. Питання до порядку денного Всеукраїнських зборів вносять: окремі делегати числом не менше п'ятдесяти, осередки числом не менше десяти, крайові народні рухи, республіканські органи Руху, добровільні об'єднання громадян з членством не менше ста осіб, також Верховна Рада Української РСР та Рада Міністрів Української РСР.

40. **Всеукраїнські збори:**

а) ухвалюють створення Руху та оголошують його ліквідацію;

б) визначають коло питань до розгляду; перевіряють повноваження делегатів; схвалюють процедуру прийняття ухвал та регламент; утворюють робочі органи;

в) схвалюють Програму та Статут Руху, вносять зміни і доповнення до них;

г) визначають основні напрямки діяльності та завдання Руху на наступний період;

д) вносять пропозиції до Верховної Ради та Ради Міністрів Української РСР з питань державного, народногосподарського та суспільного життя республіки;

е) роблять заяви з важливих питань державного, народногосподарського та суспільного життя республіки;

є) розглядають клопотання представників національних меншостей України у питаннях задоволення їхніх національно-культурних прав;

ж) обирають терміном на 2 роки Велику Раду, Секретаріат, Скарбничу комісію, Голову Руху, Голову Ради Представників, Голову Ради Колегій, Голову Секретаріату, заступників Голови Руху, Голови Ради Представників, Голови Ради Колегій, Голови Секретаріату з щорічним

підтвердженням їхніх повноважень; утворюють Раду Депутатів та Раду Національностей;

з) затверджують бюджет Руху та звіти про його виконання;

и) обирають редакторів і затверджують редколегії центральних друкованих органів Руху;

і) вирішують питання про символіку Руху;

ї) вирішують будь-яке інше питання, прийняте до розгляду Всеукраїнськими зборами.

41. ВЕЛИКА РАДА працює між засіданнями Всеукраїнських зборів, розглядає й вирішує питання діяльності Руху, окрім тих, які складають повноваження Всеукраїнських зборів.

42. **Велика Рада:**

а) скликає Всеукраїнські збори і визначає порядок представництва на них;

б) здійснює заходи щодо втілення в життя Програми Руху, ухвал Всеукраїнських зборів;

в) у порядку законодавчої ініціативи від імені Руху вносить до Верховної Ради Української РСР законопроекти, а також пропозиції до інших органів державної влади та управління республіки;

г) спрямовує участь Руху у виборчих кампаніях під час виборів до органів державної влади, випрацьовує виборчу платформу Руху, здійснює організаційні заходи, пов'язані з висуненням власних кандидатів, контролює перебіг виборчої кампанії з погляду дотримання виборчого законодавства;

д) робить заяви і визначає заходи з назрілих питань суспільно-політичного життя республіки;

е) затверджує напрямки господарської діяльності Руху, кількісний та особовий склад штатних працівників;

е) затверджує осіб, які мають право підпису фінансових документів;

ж) контролює діяльність Секретаріату;

з) схвалює особовий склад Колегій.

43. Велика Рада скликається не менш як 3 рази на рік за ініціативою Голови Руху, Секретаріату, Ради Представників, Ради Колегій або ініціативою третини усіх членів Великої Ради. Сесії Великої Ради ведуть Голови Ради Представників і Ради Колегій та Голова Руху почергово.

44. Ухвали Великої Ради правосильні, якщо в сесії бере участь не менш як $^2/_3$ її членів. Всі справи у Великій Раді вирішуються звичайною більшістю голосів відкритим голосуванням.

Ухвали Великої Ради підписують Голови Ради Представників і Ради Колегій.

45. Велика Рада числом, визначеним Всеукраїнськими зборами, складається з двох рівночисельних Рад: Ради Представників та Ради Колегій.

46. РАДА ПРЕДСТАВНИКІВ формується за територіальним принципом із числа обраних Всеукраїнськими зборами осіб, делегованих вічами крайових народних рухів. Представники крайових народних рухів є безпосередніми репрезентантами територіальних формувань Руху у його найвищому виборному органі. До складу Ради Представників входять представники від осередків згідно з нормою, встановленою Секретаріатом, та по два представники від кожного крайового народного руху. Норма представництва від осередків визначається в залежності від кількості учасників Руху в осередках.

Рада Представників зосереджує свою увагу на питаннях організації та діяльності всіх ланок Руху.

Голова Ради Представників рівночасно є заступником Голови Руху.

47. РАДА КОЛЕГІЙ формується за проблемно-галузевим принципом і складається з обраних Всеукраїнськими зборами осіб, висунутих делегатами Всеукраїнських зборів. Члени Ради Колегій – координатори – відповідають за опрацювання та виконання галузевих програм Руху.

Рада Колегій визначає кількість та особовий склад колегій. Голова Ради Колегій рівночасно є заступником Голови Руху.

48. Рада Представників та Рада Колегій можуть мати свої власні засідання не рідше, ніж раз на два місяці. Ухвали кожної з них правосильні, якщо в засіданні бере участь не менш як 2/3 членів цих Рад.

Ухвала, прийнята однією з цих Рад, може бути передана на розгляд іншої, і в разі схвалення останньою, набуває ваги ухвали Великої Ради.

В разі потреби Рада Представників чи Рада Колегій може наполягати на розгляді її ухвали на спільному засіданні, тобто на сесії Великої Ради.

49. СЕКРЕТАРІАТ є постійно діючим виконавчим органом Руху, кількісний та особовий склад якого визначається Всеукраїнськими зборами. Засідання Секретаріату відбуваються не рідше, ніж двічі на місяць.

50. **Секретаріат:**

а) забезпечує практичне виконання ухвал Всеукраїнських зборів, Великої Ради та Ради Представників і Ради Колегій, координує діяльність осередків, об'єднань, територіальних організацій та крайових народних рухів, налагоджує зв'язок Руху з іншими громадськими організаціями та масовими рухами, з органами державної влади і управління;

б) в разі потреби скликає Велику Раду;

в) готує проекти основних документів Руху для обговорення їх Всеукраїнськими зборами чи Великою Радою;

г) розглядає пропозиції стосовно діяльності Руху;

д) організовує заходи, акції, толоки, зібрання, мітинги, маніфестації тощо відповідно до Статуту;

е) створює робочі групи, експертні комісії; залучає відповідних фахівців; узгоджує діяльність робочих груп та експертних комісій з діяльністю Колегій Руху;

є) організовує фінансово-господарську діяльність Руху відповідно до ухвал Великої Ради; приймає на роботу працівників та звільняє їх; звітує перед Великою Радою.

51. Ухвали Секретаріату правосильні, якщо в засіданні бере участь не менш як 2/3 його членів. Справи вирішуються звичайною більшістю голосів відкритим голосуванням.

52. Голова Секретаріату рівночасно є заступником Голови Руху.

53. В засіданнях Секретаріату можуть брати участь члени Скарбничої комісії і Великої Ради – представники та координатори – з правом дорадчого голосу.

54. ГОЛОВА РУХУ репрезентує Рух в органах державної влади та управління, на підприємствах, в установах і організаціях республіки та за її межами. Голова Руху має право скликати Велику Раду та засідання Секретаріату і брати участь у їхній роботі.

Голова Руху підписує ухвали Всеукраїнських зборів.

Одна і та ж сама особа може бути обрана Головою Руху не більш як на два терміни підряд.

55. КОЛЕГІЇ РУХУ створюються для випрацювання основних напрямків діяльності Руху. Колегія Руху очолюється членом Ради Колегії, який в даному разі стає координатором Колегії Руху. Колегія складається з координатора та членів Колегії, а також учасників Руху та запрошених фахівців, які не є учасниками Руху, але дали свою згоду на співпрацю в межах певної галузевої програми.

Колегія може залучати до своєї роботи з правом дорадчого голосу будь-якого фахівця чи громадського діяча.

Кількість Колегій та їх особовий склад визначається Радою Колегій і схвалюється Великою Радою.

56. **Колегія:**

а) спільно з Секретаріатом узагальнює, випрацьовує й подає до Великої Ради і Всеукраїнських зборів пропозиції та проекти ухвал з будь-якого питання державного і суспільного життя республіки;

б) випрацьовує свої робочі програми;

в) готує проекти законів та інших нормативних актів для подання їх до органів державної влади і управління;

г) обговорює інші назрілі питання, що хвилюють громадськість, висловлює стосовно них свою думку;

д) випрацьовує інші рекомендації Великій Раді та Секретаріатові.

57. На рівні республіканських органів діють Рада Депутатів та Ради Національностей.

58. Діяльність Ради Представників, Ради Колегій, Ради Депутатів, Ради Національностей, Секретаріату, Колегій регламентується Положеннями про Раду Представників, Раду Колегій, Раду Депутатів, Раду Національностей, Секретаріат, Колегію, схваленими Великою Радою.

IV. Майно, кошти, ревізійні органи

59. Рух має кошти, які зберігаються на банківських рахунках, та майно. Кошти Руху складаються з:

а) членських внесків;

б) добровільних пожертв і перерахувань від учасників та прихильників Руху, підприємств, установ і організацій, кооперативів, громадян Союзу РСР та закордонних країн;

в) надходжень від видавничої діяльності, продажу атрибутики Руху, платних заходів Руху;

г) інших надходжень.

60. Власні кошти. Рух використовує на:

а) здійснення своїх програмних цілей;

б) видавничу діяльність і розповсюдження інформації;

в) фінансування і кредитування публічних акцій;

г) доброчинну діяльність;

д) утримання штатного персоналу;

е) матеріальну допомогу структурним ланкам Руху та його учасникам.

61. Фінансову діяльність Руху пильнує і перевіряє Скарбнича комісія, яка формується Всеукраїнськими зборами і підзвітна лише їм.

Члени Скарбничої комісії можуть брати участь у сесіях і засіданнях Великої Ради і Секретаріату з правом дорадчого голосу.

62. Кошти та майно Руху використовуються у відповідності до законодавства Української РСР. Переступство правоположень тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

63. Рух має своїх штатних працівників для виконання організаторської та технічної роботи.

64. Члени Великої Ради, Скарбничої комісії, Голова Руху виконують свої обов'язки на громадських засадах. Рух може відшкодувати їм фактичні витрати, пов'язані з виконанням обов'язків.

V. Правний статус, символи, атрибутика

65. Рух, крайові народні рухи, територіальні організації, об'єднання та осередки Руху діють на правах юридичної особи, мають баланс, поточні рахунки у банку, печатки із зображенням своєї емблеми.

66. Секретаріат як юридична особа не несе відповідальності у майнових зобов'язаннях ланок Руху, які є юридичними особами, а останні не є відповідальними у майнових зобов'язаннях Секретаріату.

67. Рух має свою атрибутику, яка схвалюється Всеукраїнськими зборами. Атрибутика Руху може бути виготовлена виключно за згодою Секретаріату.

VI. Прикінцеві положення

68. Народний Рух України за перебудову як громадсько-політичний рух, можливість утворення й існування якого гарантована статтею 49 Конституції Української РСР, є ланкою політичної системи Української РСР.

69. Справа припинення діяльності Народного Руху України за перебудову чи його реформації вирішується Всеукраїнськими зборами Руху.

70. Осідок Секретаріату Руху – місто Київ.

Опубл.: Літературна Україна. – 1989. – 28 вересня. – С. 7.

№ 38
Записка загального та ідеологічного відділів ЦК Компартії України про зміст листів громадян стосовно проведення Установчого з'їзду НРУ

23 жовтня 1989 р.

ЦК Компартии Украины

О письмах граждан, касающихся учредительного съезда Народного движения Украины за перестройку

В соответствии с поручением ЦК Компартии Украины общий и идеологический отделы ЦК проанализировали письма, касающиеся учредительного съезда Народного движения Украины за перестройку. По этому поводу в ЦК поступило свыше ста писем и телеграмм, из них почти три четверти – коллективные. Всего о НДУ речь шла в 927 письмах.

Подавляющее большинство обращений содержит крайне отрицательную реакцию на это событие и прежде всего рабочих, колхозников, ветеранов партии, Великой Отечественной войны и труда. Во многих письмах с возмущением говорится о подстрекательском, антисоветском и националистическом характере выступлений ряда делегатов съезда. Резкое осуждение трудящихся вызывают экстремистские устремления лидеров НДУ, "настойчиво рвущихся к политической власти", их демагогические, провокационные и безответственные заявления. Особенно тревожат людей прозвучавшие на съезде НДУ и раздающиеся на различных митингах и сборищах призывы к созданию "самостийной" Украины, выходу ее из Союза ССР, придать статус национальной символики желто-голубому флагу и трезубу, реабилитировать петлюровцев и бандеровцев.

Во многих, письмах остро ставится вопрос о необходимости принятия срочных и решительных мер по стабилизации общественно-политической обстановки в республике. При этом, по мнению авторов, следует “по всей строгости, принципиально спросить с коммунистов, оказавшихся в Рухе”. Вместе с тем в отдельных письмах поддерживаются идеи и программа этого движения, высказывается мнение о целесообразности сотрудничества с ним руководящих органов республики. Многие из поступивших в ЦК Компартии Украины писем и телеграмм опубликованы в республиканской печати, использованы в обзорах писем газет, радио и телевидения.

Подборка писем по этому вопросу прилагается*.

Зав. общим отделом
ЦК Компартии Украины
(П. Мусиенко)

Зам. зав. идеологическим
отделом
ЦК Компартии Украины
(В. Барсук)

23 октября 1989 р.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2557, арк. 207.
Оригінал. Машинопис.

№ 39
Довідка-прогноз ідеологічного відділу ЦК Компартії України про НРУ, ставлення до нього різних верств населення, форми стосунків з Рухом компартійних структур

*9 листопада 1989 р.***

Секретно

СПРАВКА-ПРОГНОЗ
о народном движении Украины за перестройку

Анализ показывает, что народное движение Украины за перестройку (Рух) организационно оформилось во всех областях республики. В настоящее время функционирует около 500 ячеек, из них более 70 % в Западном регионе. В гг. Киеве, Львове, Ивано-Франковске, Ровно, Тернополе ячейки образованы на многих крупнейших предприятиях (в том числе и оборонной промышленности) и в академических институтах.

* Листи не публікуються.

** Дата надходження документу до загального відділу ЦК Компартії України.

В восточных и южных областях пока произошло в основном лишь организационное оформление городских ячеек.

Общее число членов “Руха”, по данным обкомов партии, примерно около 77 тыс. человек. Основную его массу составляют инженерно-технические работники промышленности – 22,3 %, представители творческой интеллигенции – 14,9 %, 13,4% – преподаватели, 12% – научные работники, по 9 % – рабочие и служащие, 4,3% – пенсионеры, 3,6% – руководители среднего звена. При этом 60 % приходится на западные области, 25 % – на центральные, 12,0 % – на южные и всего 6 % – на восточные.

По национальному составу в “Рухе” преобладают украинцы, в то же время в Сумской, Житомирской, Одесской, Харьковской, Крымской областях довольно высокий процент русских, поляков. В основном это лица, имеющие по их словам “свои счёты с властью”, с нереализованными амбициями, многие из них являются членами УХС.

Неоднороден состав рядовых членов “Руха” по возрасту. Больше половины это люди от 25 до 45 лет. В западных областях в "Рух" удалось вовлечь значительное число молодых людей, в центральных, восточных и южных областях пока большинство составляют люди в возрасте от 40 до 50 лет. Около 8 % в нем составляют члены КПСС и свыше 35 % члены ВЛКСМ.

Характеризуя расстановку политических сил внутри “Руха”, следует отметить, что в большинстве его ячеек образовывается два крыла. В первое входят те, кто за сотрудничество с партийными, государственными органами, за экономическую самостоятельность Украины в составе СССР. Во второе – открыто выступающие за конфронтацию с официальными органами, за “самостійну Україну”. Соотношение между этими группами сегодня примерно пять к одному, а в западных областях – четыре к одному. Однако такое соотношение не должно вводить в заблуждение, так как в руководстве ячейками преобладают экстремисты. Они более активны, имеют время для пропагандистской и организаторской работы, непосредственно контактируют с активистами и рядовыми членами на низах. Во всех областях, где имеются УХС, УНДЛ, их представители входят в региональное руководство “Руха” и все активнее пытаются захватить руководящие позиции в нем, прямо заявляют о том, что их ближайшая задача – трансформироваться в политическую партию, оппозиционную КПСС, которая должна возглавить “Рух”. Кроме того, лидеры УХС активно наводят мосты, среди униатов. При этом ориентируются на то, чтобы часть их кандидатов в депутаты баллотировалась в тех населенных пунктах, где униаты пользуются широкой поддержкой населения.

Наметилась тенденция превращения первичных организаций общества украинского языка им. Т. Г. Шевченко в ячейки “Руха”.

В руководстве региональных организации “Руха” между его лидерами нет единства, наблюдаются серьезные противоречия, в основе которых

лежит борьба за власть. К примеру, 8 месяцев в Хмельницкой области работает координационный совет "Руха", но никак не может избрать председателя. Борьба за этот пост идет между четырьмя лидерами. В западных областях к руководству рвутся молодые честолюбивые люди, которые уже сейчас предъявляют счет основателям "Руха" – писателям, ученым, другим представителям творческой интеллигенции за все: от высоких гонораров до нерешительности, мягкотелости в борьбе за "вільну" Украину. В восточных и южных областях обнажаются противоречия между сторонниками повсеместной немедленной и умеренной украинизации жизни республики. Здесь даже высказываются претензии к западноукраинским "руховцам" за героизацию УПА, ОУН, бандеровцев. На этой почве произошел раскол в Харьковской организации "Руха".

Исследования мотивов участия в деятельности "Руха" рядовыми членами и его руководством показало, что они определяются следующим: озабоченностью судьбой страны, республики (84 %); желанием сберечь национальную самобытность Украины (78 %); недовольством деятельностью партийных, советских, общественных организаций (62,4 %). Третья часть опрошенных включилась в "Рух", стремясь активнее участвовать в перестройке. И лишь единицы примкнули из-за неудовлетворенности своим положением, ради самоутверждения или потому, что их сагитировали друзья.

Опрос делегатов Учредительного съезда обнаружил заметную национальную ориентированность "Руха". Если среди населения Украины более 20 % составляют граждане неукраинской национальности, а доля тех, для кого украинский язык не является родным, около 34 %, то среди участников съезда "Руха" соответственно 9,5 % и 10,4 %. Примерно четверть делегатов съезда не разделяет ту программную установку "Руха", согласно которой он руководствуется принципами интернационализма, исходя из интересов всех граждан республики, независимо от национальности.

В то же время доля открытых сторонников в той или иной мере националистической ориентации "Руха" среди делегатов съезда (24 %) и среди населения (23,5 %) оказалась практически одинаковой. Но так как среди делегатов съезда 39 % высказались за безоговорочную поддержку "Рухом" политики и деятельности УХС и УНДЛ, то это позволяет сделать вывод о том, что среди актива "Руха" националистические ориентации распространены на самом деле шире, чем среди населения. Тем более, что за отмежевание от УХС и УНДЛ высказалось только 1,2 % опрошенных делегатов съезда, а за отмежевание от партии, за соревнование с ней за политическое лидерство в республике высказалось 28 % делегатов. Таким образом, более трети актива "Руха" имеет склонность к сотрудничеству с УХС, УНДЛ и около трети – к соперничеству с Компартией Украины.

В работе с населением "Рух" сосредоточил внимание прежде всего на пропаганде решений своего съезда. Его делегаты стремятся охватить как

можно больше рабочих и студенческих коллективов, молодежных общежитий. Основная идея выступлений – все, что пишут газеты о "Рухе", съезде, – ложь, происки аппарата, который боится потерять свои привилегии. Пытаются создать демократический, интернациональный образ "Руха", представить его инициатором и единственным гарантом перестройки и, в свою очередь, дискредитировать партийные комитеты, руководящих партийных, советских работников, местную власть. Критика происходит под определенными лозунгами. Так, в западных областях наиболее мощно выдвигается лозунг "самостійної України", в остальных регионах – вопросы социальной справедливости, экологии, культурно-языковые требования.

С этой целью большое внимание уделяется организации и проведению массовых мероприятий. Практически во всех областях и г. Киеве по самой разнообразной проблематике проводятся митинги. Во Львовской области регулярно практикуются шествия с националистической символикой. В ряде областей получили распространение различные формы пикетирования советских, правоохранительных органов, обструкция мероприятий, проводимых партийными, советскими органами. В моде сбор подписей под воззваниями, требованиями, предложениями.

В настоящее время центр всей своей работы "Рух" переносит в трудовые коллективы, учебные заведения, по месту жительства людей. Здесь актив "Руха" уделяет особое внимание индивидуальной работе с людьми. В поле их зрения находятся прежде всего наиболее авторитетные работники, а также чем-либо недовольные, не сумевшие реализовать себя, и практически все "бывшие". Если из первой категории они пополняют свои ряды высококвалифицированными пропагандистами, то вторая часть нужна им для массовки.

В массовых формах упор делается на чтение лекций (даже предпринимаются попытки захватить лекционную пропаганду в свои руки), организацию дискуссий, проведение бесед, собраний, встреч с трудящимися, читку вслух программных документов своего съезда. Заметно стремление активистов "Руха" войти в состав СТК, профсоюзных комитетов, общественных организаций, повернуть их работу в нужном им направлении.

Все больше на вооружение берутся популистские идеи, стремятся повсеместно заигрывать с массами, предлагают членам "Руха", побывавшим в капиталистических странах, часть полученных там средств передавать на благотворительные цели в регионы, получившие негативную общественную известность. Эти акции проводятся при весьма шумной рекламе, в том числе и с использованием средств массовой информации. Активно начали изучать социально-экономическую ситуацию в городах и районах, настроение людей. Вырабатывают альтернативные варианты развития регионов, стремятся на их основе показать социальную

непригодность официальных программ. Для получения поддержки различных слоев населения планируют проведение митингов по животрепещущим проблемам. С помощью народных депутатов СССР из межрегиональной группы предпринимаются попытки налаживания связей со стачечными комитетами шахтеров и создания новых во главе с представителями УХС для давления на власти и саботажа важнейших правительственных решений, направленных на снижение остроты тех или иных социально-экономических проблем.

Сейчас "Рух" все больше ориентируется на подготовку к избирательной кампании. Активно идет поиск кандидатов в депутаты. Прежде всего внимание акцентируется на бывших воинах-интернационалистах, людях, имеющих известность и авторитет своей прежней деятельностью: врачах, юристах, журналистах. Их обрабатывают соответствующим образом. Для них пишутся программы. Ведется активная пропаганда лидеров "Руха" и особенно членов УХС. Во Львовской, Ивано-Франковской, Тернопольской областях ставка делается на униатов.

Особое значение придается сбору компрометирующих материалов на партийных, советских, хозяйственных работников, которые могут быть выдвинутыми кандидатами в народные депутаты УССР. Такая задача вменяется в обязанности наиболее активным членам "Руха".

В последнее время представители "Руха" стали заострять внимание населения на том, что надо верить не официальным источникам информации, а зарубежным. В унисон им западные радиоцентры увеличили время передач о деятельности "Руха", изменив при этом и их направленность. Если ранее усиленно эксплуатировалась тема украинского языка, то ныне она практически не звучит. Главный мотив – лишь НДУ отражает подлинные интересы украинского народа, Компартия Украины – "служанка Москвы" и потому лишь НДУ может обеспечить подлинный суверенитет республики. Для создания благоприятного фона деятельности НДУ, стимулирования роста его рядов западные "радиоголоса" все больше сосредоточивают свой огонь по КПСС. При этом акцент делается на то, что вся деятельность партии – это "сплошная цепь ошибок и преступлений", а ее политика ведет общество в тупик. В этой связи в ход идут пророчества о предстоящем ухудшении положения рабочего класса, запугивание его безработицей, другими социальными потрясениями.

В борьбе за массы руховцы возлагают большие надежды на самиздатовскую литературу. В 15 из 25 областей и г. Киеве выходят их газеты. Почти во всех областях распространяются листовки. В Ровенской, Ивано-Франковской областях практикуется подготовка витрин, где они выставляют свою обличительную печатную продукцию. В Днепропетровской области демонстрируются экспозиции, фотографии с изображением пришедших в упадок памятников истории и культуры. И хотя влияние на массы этих форм пока еще невелико, опасность расширения этого влияния существует. Это может, в частности, произойти

и из-за того, что партийные организации многих трудовых коллективов, учебных заведений, организаций и учреждений как бы отдают на откуп руховцам стенную печать.

Проводимая "Рухом" агитационно-организаторская работа сопровождается активными действиями по подготовке агитационных кадров. При ячейках "Руха", создаются специальные школы агитаторов, направляют своих представителей на учебу в УМЛ, особенно на отделение социологии. Так, Ровенская городская организация "Руха" для своих членов организовала экономический и юридический всеобуч. Члены "Руха" Киевской области активно посещают школу политического менеджмента, организованного в Доме политпросвещения обкома партии.

Повсеместно начала проводиться работа по сбору денежных средств для содержания освобожденных работников, транспорта, печатания самиздата.

Отношение населения республики к "Руху" противоречиво и разнопланово. Согласно опросу общественного мнения, 36,9 % людей поддерживают идею его создания, 25 % – относятся к нему отрицательно, 28 % – затрудняются ответить. Расчет социальной базы "Руха" показал, что она составляет около 12 млн. человек.

Наиболее благоприятное отношение к "Руху" – в Киеве и Львовской области. Здесь положительно его оценивают соответственно 61,8 % и 53,4 %, а самые отрицательные оценки – в Черкасской, Харьковской и Херсонской. Главный мотив положительной оценки заключается в том, что люди ожидают от "Руха" активных действий в решении острых социально-экономических проблем: экономических (44,1 %), экологических (26,3 %), культурно-языковых (12 %), политических (13,3 %).

Далее, 36,9 % населения считает, что "Рух" должен быть самостоятельной организацией, которая сотрудничает с партией, более того 33 % опрошенных видят в нем непосредственного помощника партии. И только 9 % – организацию, которая является альтернативной партии. К ним присоединяются еще 13 % – тех, кто считает, что "Рух" должен контролировать партийные и государственные органы. Таким образом, около 70 % населения республики выступают за то, чтобы партия и "Рух" сотрудничали, чтобы "Рух" стал помощником партии в перестройке и лишь 22 % – чтобы "Рух" противостоял партии. Такая картина характерна для всех областей республики. И лишь в г. Киеве 40 % опрошенных высказались за сотрудничество партии с "Рухом", в то же время 10 % – чтобы "Рух" был организацией, альтернативной партии, 21,7 % – чтобы "Рух" контролировал партийные и государственные органы.

Материалы опроса общественного мнения показали, что населением республики "Рух" не отождествляется с националистической организацией.

Наблюдается количественный рост той части населения, которая поддерживает выдвинутые "неформалами" идеи о необходимости многопартийности, многоукладности экономики, создании "свободной прессы", независимых профсоюзов.

Проведенный анализ позволяет сделать следующие выводы и прогнозы.

Значительная часть населения республики положительно восприняла идею создания “Руха” как формы реализации социально-политической активности, не связанной бюрократическими узами. Реальный “Рух” силен сегодня не своими организациями, а идеализировано позитивным отношением людей к самой идее его создания. Можно предположить, что тенденция эта будет нарастать по мере роста социально-экономических трудностей. Поэтому очевидно, что в дальнейшем политика полного отрицания “Руха” на местах может иметь негативные последствия.

В то же время выраженная большинством делегатов съезда “Руха” уверенность в широкой его поддержке населением республики не имеет пока под собой серьезных оснований в ориентациях граждан. Чтобы добиться настоящей широкой поддержки “Руха” необходимо будет либо переориентироваться на конкретное участие в решении экономических и экологических проблем, либо убедить своих сторонников в том, что решение этих проблем невозможно без решения политических, которые актив “Руха” считает самыми важными.

Что же касается культурно-языковых проблем, то переключение на них первоочередного внимания населения, поддерживающего создание “Руха”, по-видимому, имеет некоторый резерв, но весьма ограниченный. Так как только около 20 % жителей республики сейчас первоочередными считают культурно-языковые проблемы. Эта тенденция двукратно усилена во Львовской области. И если национально-языковая ситуация в республике не обострится, а “Рух” не переориентируется на приоритетность экономических и экологических проблем, то скорее всего он не сохранит той трети населения, которая сейчас неявно поддерживает его создание.

В, то же время отдельные замеры общественного мнения в Донецкой, Запорожской, Крымской, Харьковской и ряде других областей республики об отношении к проекту закона о языках в УССР говорят о том, что за месяц его обсуждения национально-языковая ситуация в республике несколько обострилась. И есть основания предполагать, что после утверждения Верховным Советом УССР опубликованного проекта может произойти дальнейшее обострение культурно-языковых проблем, так как около 50 % опрошенных представителей русскоязычного населения воспринимают его как, дискриминационный, что в свою очередь по закону индуцируемого противодействия обострит внимание к культурно-языковым проблемам и украиноязычного населения. А это может заметно расширить социально-психологическую базу националистически ориентированной части “Руха”.

Факт ориентации актива “Руха” на поддержку УХС и УНДЛ, на борьбу с Компартией Украины за политическое лидерство в республике в нынешних условиях, острокритичного отношения населения к партии,

коммунистам, результатам перестройки не дает основания для усиления конфронтации партийных комитетов с ячейками "Руха", так как такой подход будет лишь его популяризировать. В то же время то, что 62,4 % опрошенных ратуют за поддержку демократических сил в обществе, говорит о целесообразности дифференцированного отношения партийных организаций к активистам "Руха": сотрудничество, поддержка демократически ориентированных и противодействие тем, кто поддерживает УХС, УНДЛ и других принципиальных противников партии.

Зам[еститель] зав[едующего] идеологическим отделом
ЦК Компартии Украины
(В. Матвиенко)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 198–205.
Оригінал. Машинопис.

№ 40
Лист секретаря Спілки письменників УРСР голови НРУ І. Драча першому секретареві ЦК Компартії України В. Івашку про репресивні дії влади проти учасників громадсько-культурних заходів в Україні та загострення внаслідок цього політичної ситуації в республіці*

10 листопада 1989 р.

Шановний Володимире Антоновичу!

У своїх виступах Ви закликаєте до співпраці з Рухом, до шукання шляхів взаєморозуміння, до консолідації сил в ім'я перебудови. Ми таку позицію розділяємо і відповідно до неї будуємо свою роботу. Але, як показало життя, практика не відповідає теорії. Хвиля репресій, що прокотилась по Україні, свідчить протилежне. Давайте проаналізуємо ситуацію, яка склалася.

Секретаріатом Руху було прийнято рішення 15 жовтня ц. р. провести по всій Україні мітинги, на яких обговорити альтернативні проекти законів про вибори. Здавалося б, у всенародному обговоренні цих документів зацікавлені обидві сторони: як Рух, так і радянсько-партійні органи. Але! У ряді областей міськвиконкоми санкцій на такі заходи не дали.

Виконуючи рішення Секретаріату, керівники обласних організацій Руху запланували несанкціоновані мітинги, за що над організаторами вчинено репресії.

* На документі є запис: *"Тов. Івашку В. А. доповідалось [підпис]".*

Так, у Рівному трьох чоловік, – М. Поровського, І. Дем'янюка та В. Червонія засуджено до 15 діб арешту, десяток людей оштрафовано; у Чернівцях – трьох чоловік до 15 діб арешту, чотирьох оштрафовано; у Дніпропетровську проти І. Шулика порушено кримінальну справу.

Якщо М. Поровського, який є Секретарем Руху, кидають до в'язниці, то про яку взаємоповагу між радянсько-партійним Урядом і Рухом може йти мова?

Якщо ведеться жорстоке переслідування за використання національної символіки, якщо в Чернівцях кілька тисяч людей під національними українськими, румунськими та єврейськими прапорами і з гаслами "За демократичний закон про вибори" зібралися на мітинг, а їх штрафують і кидають до в'язниці, то про який вільний розквіт націй і демократизацію суспільства можна говорити?

Така реакція властей на демократичні рухи народу наводить на думку, що вони не зацікавлені в тому, щоб народ брав активну участь у розробці та прийнятті законів. До того ж, заборона обговорення проектів закону про вибори суперечить самій суті демократизації суспільства і висунутому ЦК КПРС гаслу про народовладдя, вона є антиконституційна і ґрунтується на сталінсько-брєжнєвських засадах контактів з народом. Ми написали з цього приводу листи до Верховної Ради УРСР, в Прокуратуру УРСР і в міськвиконкоми з вимогою ДАТИ ПОЯСНЕННЯ І ПРИВСЕЛЮДНО ВИБАЧИТИСЯ ПЕРЕД НАРОДОМ за вчинені властями і органами правопорядку порушення прав людини. А також вимагаємо ВИННИХ у РЕПРЕСІЯХ ПОКАРАТИ.

А як розцінювати дії властей, які чинять перешкоди створенню осередків Руху на Україні, застосовуючи ті ж методи? Це мало місце, зокрема, у Хмельницькому, коли під закінчення обласної Установчої конференції Руху міліціонери вчинили напад на учасників конференції.

А як розуміти таку ситуацію, коли в Кіровограді за намагання створити осередок Руху письменника Володимира Кобзара виключили з партії?

Крім того, ведеться лінія на придушення будь-яких спроб народу висловити своє ставлення до незаконних проявів відомств. Так, жителі села Лісної Терновиці Надвірнянського району виступили з протестом проти перетворення кар'єра, який знаходиться неподалік їхнього села, у сміттєзвалище, з якого ядовиті стоки розливаються по всіх окружних селах і стікають у річку Ворону.

Реакція на цей протест була стандартна. Загін ЗМОПівців [41] побив людей гумовими палицями. Били навіть вагітних жінок, дітей, дівчину-інваліда. У відповідь на це побоїще – страйк. Припинилося навчання в школах.

А ось ставлення до екологічного походу по місцях, уражених радіацією. Міліція, заборона, розгін. Постає питання: невже народ не має права захистити себе і своїх дітей від всесильних відомств навіть перед загрозою вимирання?

Рух має претензії до партійної преси всіх рівнів (від районки до "Правди України"), яка продовжує представляти Рух у кривому дзеркалі та заохочувати партапарат до нових репресивних заходів.

Осмислюючи сказане, мимоволі напрошується висновок, що наші публічні виступи чи розмови за "круглим столом" нічого не дають. Вони нагадують нам кота Леопольда із його смішним зверненням до мишей жити дружно [42].

Звичайно, таким ставленням до Руху, як до організації, і такими методами розмови з народом влада змушує займати нас відповідну позицію і виробити відповідну тактику. Таким чином, зумисне це чи ні, але влада створює собі опозицію.

Думається, що в умовах економічної і політичної кризи в Україні, така постановка питання шкідлива. І небезпечна. Наслідки її можуть бути непередбачені.

Секретар Спілки письменників України
Голова Народного Руху України за перебудову
(І. Драч)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2556, арк. 41–43.
Оригінал. Машинопис.

№ 41
Записка заступника завідувача державно-правового відділу ЦК Компартії України про можливий негативний вплив агітаційно-пропагандистської діяльності НРУ на підсумки виборів 1990 р. до Верховної і місцевих Рад УРСР

17 листопада 1989 р.

ЦК Компартії України

15 листопада 1989 року приблизно о 20 годині мені довелось стати свідком факту, який переконує, що Народний рух України активно включився у передвиборну боротьбу.

Біля будинку Спілки письменників України мою увагу привернула група людей (приблизно 40 осіб). Із розмов, які точилися між ними, можна зробити висновок, що це в черговий раз зібралися уповноважені "Руху", які прийшли звітувати своєму керівництву про передвиборну роботу в трудових колективах. Зокрема, називалися заводи "Арсенал", "Ленінська кузня", держуніверситет, інші підприємства і установи міста. Жваво проходив обмін думками, як краще забезпечити висунення кандидатами

в народні депутати та депутати в місцеві Ради Української РСР осіб, що стоять на платформі "Руху", і проведення їх виборів.

Вважаю, що зволікання в протидії представникам "Руху" в цих питаннях може негативно позначитися на підготовці, проведенні і наслідках виборів народних депутатів та депутатів в місцеві Ради Української РСР.

Заступник завідуючого державно-
правовим відділом ЦК Компартії України
(І. Демидовський)

17 листопада 1989 року

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2555, арк. 166.
Оригінал. Машинопис.

№ 42
Маніфест Народного Руху України у зв'язку з виборами до Рад народних депутатів УРСР

[Не раніше 18 листопада 1989 р.]

Виборчий Маніфест Народного Руху України за перебудову

18 листопада відбулася нарада представників демократичних об'єднань України, яка була присвячена обговоренню спільної діяльності в ході майбутніх виборів. У нараді взяли участь: РУХ, Товариство української мови, Українська Гельсінкська спілка, страйккоми Полтави, Миколаєва та Львівської області, Асоціація виборців, Ініціативний комітет легалізації У[Г]КЦ та інші організації.

Учасникам наради був запропонований виборчий Маніфест, укладений РУХ-ом. Нарада представників демократичних об'єднань України вирішила:

1) Утворити демократичний блок України для спільної участі у виборах.

2) Виборчий Маніфест, запропонований РУХ-ом, вважати спільним документом всіх демократичних об'єднань України.

3) Створити ініціативний комітет координації виборців.

Пресова Служба України

Виборці України!

День виборів до Рад народних депутатів України стане для кожного з нас днем іспитів на громадянську зрілість. Обрані нами органи державної влади республіки протягом п'яти років вирішуватимуть долю нашої

батьківщини. Від того, кого ми оберемо, залежить чи стане Україна вільною суверенною державою, спроможною забезпечити своєму народові матеріальний і духовний добробут, чи вона і надалі залишиться політичною, економічною та культурною провінцією центральних відомств.

Чотири з половиною роки перебудови виявились неврожайними для України.

Чотири з половиною роки перебудови: це – всевладдя одного з творців застою Володимира Щербицького та його команди; це – опустіння полиць в крамницях і нестача продуктів харчування в республіці, яка спроможна прохарчувати себе і півкраїни; це – веселощі першотравневої демонстрації 1986 року у Києві, коли чорнобильська атомна хмара вкрила Україну; це – нові, найсучасніші поліклініки для республіканської номенклатури; це – посилення репресій проти громадян України, які підтримали політику реформ і зорганізувалися в демократичні самодіяльні об'єднання; це – заміна політичних та ідеологічних дискусій гумовими кийками; це – в умовах загального зубожіння – підвищення заробітної плати партійному та комсомольському апаратові майже вдвічі; це – незабезпеченість гласності, свободи слова та інформації; це – порушення державою конституційних прав і свобод громадян України.

Як у Союзі в цілому, так і в нашій республіці, ще не створено правових і політичних гарантій від повернення назад до сталінізму і неосталінізму епохи Брежнєва-Суслова.

Ідучи до виборів, РУХ проголошує:

ні – топтанню на місці;

ні – збереженню та відновленню старої системи, бо стара система це – диктатура державного апарату і авторитарної партії, які злилися в єдину;

це – режим державного терору і репресій, коли кожна людина може безслідно зникнути в безодні тюрем і таборів, а страх – є головною силою, яка тримає вкупі соціальний організм;

це – диктат панівної ідеології, яка зробила все суспільне життя сірим та одноманітним;

це – диктатура режиму, тобто явне чи приховане гноблення націй та народів, позбавлення їх самосвідомості, політичної та національно-культурної перспективи;

це – тоталітарна організація суспільства, яка повністю виявила свою неспроможність і призвела до економічного, духовного і морального занепаду, екологічної катастрофи.

У виборчу кампанію РУХ вступає під гаслом згуртування всіх громадян України на засадах демократії та гуманізму незалежно від їхньої національної та партійної належності, релігійних переконань, соціального стану.

РУХ виступає за:

– реальний політичний і економічний суверенітет України;

– політичний плюралізм, багатопартійну систему та за скасування статті шостої Конституції СРСР, яка забезпечує привілейоване становище КПРС;

– створення економічної системи України на засадах різноманітності, рівноправних форм власності: державної, кооперативної, індивідуальної, акціонерної, приватної, змішаної;

– прийняття нової Конституції України, створеної у відповідності з міжнародними правовими угодами;

– національне відродження українського народу, за вільний розвиток культур і мов національних меншин України;

– реальну свободу віросповідання, за легалізацію Української Греко-Католицької Церкви та Української Автокефальної Православної Церкви.

Йдучи до формування нового республіканського парламенту та місцевих Рад, РУХ закликає до утворення широкого демократичного блоку виборців України з метою обрання кандидатів, які зможуть забезпечити українському народові свободу, добробут, справедливість. РУХ боротиметься за тих кандидатів, які довели свою відданість справі оновлення суспільства.

Виборці України, зробимо наш вибір розсудливо та відповідально – доля України в наших руках.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 81, арк. 2.
Друкарський примірник.

№ 43
Відкритий лист Секретаріату НРУ виконкому Ради народних депутатів м. Києва з викладом резолюції, прийнятої громадськістю Києва на жалібному мітингу 17 грудня 1989 р. у зв'язку зі смертю академіка А. Сахарова

18 грудня 1989 р.

Виконавчому комітетові Ради
народних депутатів міста Києва
Копії: Міським, обласним та республіканським
засобам масової інформації

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

Республіканський Секретаріат Народного Руху України за перебудову подає Вам резолюцію, прийняту громадськістю Києва

17 грудня ц. р. на жалобному мітингу пам'яті відомого правозахисника, вченого Андрія Сахарова.

Невідкладного вирішення потребує питання про проведення 24 грудня ц. р. жалобної демонстрації. Витяг з ухвали наводимо:

"На знак вшанування пам'яті відомого правозахисника, лауреата Нобелівської премії, академіка Андрія Сахарова та солідарності з ідеями справедливості, демократії, свободи та гуманізму, боротьбі за втілення яких він присвятив своє життя, провести 24 грудня ц. р. з 13.00 год. на центральній вулиці м. Києва – Хрещатику жалобну демонстрацію.

Демонстрація стане проявом відданості жителів столиці України справі Іперебудови.

а) Виконавчому комітетові міської Ради народних депутатів м. Києва забезпечити умови організації та проведення демонстрації, зокрема, врегулювати рух міського транспорту під час демонстрації.

До 21 грудня через засоби масової інформації міста має бути повідомлено про демонстрацію.

б) Місце збору людей, що візьмуть участь у демонстрації – майдани: під Аркою возз'єднання, біля музею Леніна та [вулиці] Жовтневої революції.

в) Просити республіканський Секретаріат Народного Руху взяти на себе організацію підготовки та проведення жалобної демонстрації.

Зі свого боку інформуємо Вас, що на засіданні Секретаріату РУХу 18 грудня ц. р. прийнято рішення виконати прохання громадськості і взяти на себе організацію та проведення жалобної демонстрації 24 грудня ц. р.

Секретаріат РУХу дотримується умов, прийнятих громадськістю – щодо місця та часу проведення демонстрації та збору людей.

Звертаємося до Вас з проханням виконати рішення громадськості про забезпечення умов проведення демонстрації:

1) врегулювати рух міського транспорту під час демонстрації;

2) повідомити про демонстрацію через засоби масової інформації до 21 грудня;

3) частково забезпечити охорону громадського порядку під час демонстрації. На 80 відсотків роботи в цьому напрямку буде здійснено Секретаріатом РУХу.

Голова Секретаріату РУХу
(М. Горинь)

Відповідальний від Секретаріату РУХу
за громадські заходи
(П. Кагуй)

18.12.89

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2658, арк. 229–230.
Копія. Машинопис.

№ 44
Записка ідеологічного відділу ЦК Компартії України про плани політичних акцій НРУ на січень 1990 р. і заходи щодо їх нейтралізації

5 січня 1990 р.

Таємно

ЦК Компартії України

Про деякі політичні акції НРУ у січні 1990 року

Керівництво НРУ усно повідомило ЦК Компартії України про намір здійснити ряд публічних акцій, присвячених черговій річниці об'єднання українських буржуазних державних утворень – УНР і ЗУНР, яке було проголошене 22 січня 1919 року.

Насамперед йшлося про проведення в Києві 13 січня ц. р. "святкової" сесії Великої Ради НРУ, присвяченої цій даті, а також про організацію 21 січня ц. р. живого людського ланцюга від Києва до Львова вздовж автомагістралі через міста Житомир, Новоград-Волинський, Рівне, Дубно, Тернопіль. Завершити цю акцію намічалося мітингами у Києві (пл. Б. Хмельницького) та Львові.

Щодо першого заходу, то його мета, за відвертим визнанням лідерів НРУ, – це перша спроба публічно відзначити роковини української самостійної соборної держави, "поклонитися УНР і ЗУНР". Живий людський ланцюг має, за задумом його ініціаторів, символізувати єдність західних і східних земель України, єдність духовної культури українського народу, єднання церков, а головне – показати наскільки населення республіки підтримує Рух.

Переконати лідерів НРУ у недоцільності організації живого ланцюга, його безплідності не вдалося. Вони наполягають на проведенні цієї акції і мають намір звернутися до партійних і радянських органів за допомогою в її здійсненні.

Що стосується "святкової" сесії, то керівництво Руху погодилося з висловленою в ЦК Компартії України пропозицією про те, що проводити її не варто. Однак замість сесії представники НРУ запропонували провести 13 січня ц. р. наукову конференцію, на якій обговорити точки зору на події 22 січня 1919 року.

Зважаючи на наміри керівництва Руху і з метою нейтралізації намічених акцій, вважали б за доцільне:

– підтримати пропозицію про проведення наукової конференції Великою Радою НРУ, але спільно з вченими інститутів історії та суспільних наук АН УРСР. Таке рішення мотивується тим, що зараз, коли все більше зростає інтерес до історичного минулого республіки,

є необхідність переосмислити складні і неоднозначні сторінки її історії, дати їм на основі відкритих архівних документів об'єктивну оцінку. Конференцію провести в руслі виконання схваленої ЦК Компартії України республіканської програми розвитку історичних досліджень і поліпшення вивчення і пропаганди історії УРСР. Основні аспекти роботи конференції в залежності від їх змісту і характеру записати республіканським телебаченням і використати в ідеологічній роботі;

– підготувати після конференції серію публікацій у пресі про розвиток революційних подій на Україні після жовтня 1917 року, про діяльність Центральної Ради, гетьманщини, Директорії і їх лідерів, опублікувати відповідні архівні документи;

– організувати на республіканському телебаченні серію "круглих столів", присвячених найбільш гострим моментам громадянської війни на Україні (інтервенція, боротьба за встановлення Радянської влади, акт злуки 22 січня 1919 р. ЗУНР і УНР, радянсько-польська війна та ін.);

– зорієнтувати обкоми партії щодо акцій НРУ 21 січня ц. р.;

– зробити оперативний аналіз передвиборних програм кандидатів у народні депутати УРСР від НРУ, УГС та інших неформальних організацій і відповідно зорієнтувати партійні комітети.

Виходячи з того, що ЦК Компартії України проводить лінію на конструктивне співробітництво з НРУ та іншими неформальними об'єднаннями у розв'язанні тих питань, які зараз гостро ставляться, а також з метою нейтралізації дій керівництва НРУ, спрямованих на реанімацію УНР, її керівних діячів, ідеалізацію і героїзацію їх діяльності, вважав би за доцільне погодитися з цими пропозиціями.

Секретар ЦК Компартії України
(Л. Кравчук)

5 січня 1990 року

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2861, арк. 1–2.
Оригінал. Машинопис.

№ 45
Ухвала третьої сесії Великої Ради НРУ про день Соборності України

13 січня 1990 р.

м. Київ

13 січня 1990 року Велика Рада РУХУ відбула свою третю (спеціальну) сесію, присвячену дню Соборності України. В роботі сесії

взяли участь науковці суспільствознавчих інститутів Академії наук Української РСР.

Беручи до уваги зміст виголошених науковцями доповідей та виступи учасників дискусій,

Визнаючи Акт злуки УНР та ЗУНР, здійснений 22 січня 1919 року, як історико-юридичний факт у розвитку української державності,

Визнаючи проголошення 22 січня 1919 року з'єднання століттями відірваних один від одної частин єдиної країни (Галичини, Буковини й Закарпатської України – з одного боку, та Великої Наддніпрянської України – з другого) – актом здійснення віковічних мрій українського народу,

Розглядаючи "Акт Злуки" 22 січня 1919 року як маніфестацію єдності і нероздільності українського народу та його прагнення жити в єдиній національній державі,

Визнаючи гостру актуальність ідеї єдності та консолідації українського народу, його духовної соборності на сучасному етапі духовного будівництва та суспільного розвитку,

Третя сесія Великої Ради РУХу ухвалила:

1. День 22 січня вважати Днем Соборності України – єдності її народу та держави і всіх українських земель.

2. Звернутися до республіканських органів влади з пропозицією стосовно визнання дати 22 січня Днем Соборності України з занесенням цієї дати до календаря.

3. З метою пропаганди ідей єдності народу України та української держави організаціям РУХу щороку 22 січня проводити масові заходи (збори, мітинги) на відзначення дня Соборності України.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 95, арк. 3.
Копія. Машинопис.

№ 46
Інформація Міністерства внутрішніх справ УРСР ЦК Компартії України про організацію НРУ "живого ланцюжка" з числа національно-орієнтованих громадян по маршруту Київ–Житомир–Рівне–Тернопіль–Львів–Івано-Франківськ та мітингів у зв'язку з 71-ю річницею Акту злуки між УНР і ЗУНР

22 січня 1990 р.

ЦК Компартии Украины

21 января в период с 12 до 13 часов по инициативе НДУ при поддержке других неформальных организаций в ознаменование

71-ой годовщины воссоединения ЗУНР и УНР была организована “живая цепочка” по маршруту Киев–Житомир–Ровно–Тернополь–Львов-Ивано-Франковск, в которой приняло участие около 450 тыс. человек. Повсеместно ими использовались плакаты, желто-голубые флаги и национальная символика.

Для доставки участников по маршруту использовалось до 840 автобусов, выделенных экскурсионными бюро и предприятиями, а также 23000 единиц личного автотранспорта.

Для обеспечения охраны общественного порядка задействовалось до 8000 работников органов внутренних дел, более 3000 членов ДНД.

Данные в разрезе города Киева и областей.

Город, область	Кол-во участников “живой цепочки”	Использ. автобусов	Использ. личного авто-транспорта	Задейств. работн. ОВД	Задейст. членов ДНД
г. Киев	5000	19	7	1200	200
Киевская область	2200	38	220	540	150
Житомирская	5000	42	60	1100	225
Ровенская	8700	106	470	708	660
Тернопольская	60000	163	4500	720	300
Львовская	300000	450	14000	3219	1250
Ивано-Франковская	65000	23	3700	440	285

Кроме этого, на территории Львовской, Ивано-Франковской, Тернопольской, Ровенской, Житомирской, Волынской областей и города Киева в ознаменование указанной даты было проведено 30 митингов, в которых приняло участие около 95 тыс. человек.

Основной смысл выступлений сводился к увековечиванию даты воссоединения ЗУНР и УНР и призывам к активной борьбе за независимую самостоятельную украинскую республику.

В городе Киеве и городе Львове прошли наиболее многолюдные митинги.

С 16 часов до 17 часов 50 минут в г. Киеве на площади Б. Хмельницкого состоялся митинг с участием народных депутатов СССР В. Яворивского, Д. Павлычко, Н. Куценко, С. Конева, отдельных кандидатов в народные депутаты УССР, представителей Киевского горисполкома. Митинг, используя две радиотрансляционные установки, открыл и вел народный депутат СССР Д. Павлычко, который во

вступительном слове сделал краткий экскурс в историю Украины. Кроме него перед собравшимися выступило еще 30 чел., в том числе писатели Б. Тимошенко, О. Гончар, Ю. Мушкетык, поэт П. Мовчан, народные депутаты СССР В. Яворивский, С. Конев, Н. Куценко, секретарь Союза писателей Украины, председатель "Руха" И. Драч, председатель секретариата "Руха" М. Горынь, представитель белорусского "Народного фронта" С. Мацькович и др.

Максимальное число участников митинга достигло примерно 16 тыс. человек, в том числе около 1 тыс. человек, прибывших из Ивано-Франковской, Львовской, Полтавской, Харьковской, Донецкой и ряда других областей республики. Участниками митинга поднималось около 550 желто-голубых, черно-красных, малиновых флагов и полотнищ, отдельные из которых венчались трезубцем. В руках некоторых участников митинга находились портреты Мазепы, Винниченко, Грушевского и Сагайдачного, а также 28 самодельно изготовленных плакатов и лозунгов, в которых в основном содержались призывы к борьбе за свободную и независимую Украину, свободу вероисповедания, социальное равноправие и улучшение экологической среды.

Тут же распространялись самиздатовские газеты "Атмода", "Агро", "Доствітні вогні", "Голос", "Тортурский курьер", продавались желто-голубые полотнища с древками, различные значки.

В 17 часов 50 минут народный депутат СССР Д. Павлычко объявил об окончании митинга, после чего его участники разошлись.

Вместе с тем еще до окончания митинга площадь Б. Хмельницкого стали покидать группы его участников по 20–30 человек, которые в 18 час. 50 мин. сосредоточились в парке имени Шевченко, а оттуда 2-тысячной колонной с 20 желто-голубыми флагами проследовали по бульвару Шевченко и улице Крещатик к зданию горисполкома. Далее они направились к площади Ленинского комсомола, а затем по улице Кирова – к гостинице "Киев". Отдельные участники толпы пытались пройти к зданию Президиума Верховного Совета УССР, однако после настоятельных требований работников милиции отказались от своих намерений и группами стали расходиться в направлении станций метро "Арсенальная" и "Площадь Октябрьской революции" и к 19 часам 40 минутам все разъехались.

Перед началом митинга около 40 лиц азербайджанской национальности распространяли рукописное обращение группы поддержки "Народного фронта Азербайджана" к участникам митинга, в котором извращались обстоятельства введения чрезвычайного положения в городе Баку, говорилось об аресте части руководства НФА, массовых расстрелах людей, в том числе женщин и детей, содержался призыв к солидарности с азербайджанским народом в борьбе за защиту своих прав.

В городе Львове с 17 до 18 часов 40 минут возле памятника Ивану Франко состоялся митинг, посвященный 71-й годовщине объединения

ЗУНР и УНР, в котором приняло участие около 20 тысяч человек. У участников митинга было до 5 тысяч желто-голубых флагов, лент и хоругвей, а также транспаранты с надписями “Соборна Україна”, “От ланцюга до самостійності”, “Слава Украине” и др.

На митинге выступили активисты и лидеры неформальных объединений гг. Львова, Киева, Закарпатской и Черниговской областей, представители партийных и советских органов, общества еврейского языка, армянского общества “Ахпюр”, член демократическом партии Литвы – всего 14 человек.

Помимо мероприятий, связанных с организацией “живой цепочки”, в ряде городов и населенных пунктов Винницкой, Волынской, Днепропетровской, Донецкой, Закарпатской, Запорожской, Житомирской, Крымской, Полтавской, Харьковской, Херсонской, Черниговской и Черновицкой областей прошли еще 15 митингов и других массовых мероприятий, в которых приняло участие около 13000 человек. На них также обсуждались вопросы о 71-й годовщине воссоединения ЗУНР и УНР, о демократизации общества и широком распространении украинского языка, проведении предвыборной кампании, социально-бытовые и другие.

При проведении перечисленных массовых мероприятий во всех областях и городе Киеве обеспечивалась надлежащая охрана общественного порядка.

Министр
(И. Гладуш)

22.01.90 год

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2767, арк. 2-4.
Оригінал. Машинопис.

№ 47
Висновок Інституту історії партії при ЦК Компартії України щодо Програми НРУ

2 лютого 1990 р.

НАРОДНИЙ РУХ УКРАЇНИ ЗА ПЕРЕБУДОВУ
(Аналіз програми)

У преамбулі програми домінуючою є негативна оцінка історичного процесу розвитку України за роки Радянської влади, перераховуються лише втрати і нічого не говориться про соціально-економічні і політичні досягнення українського народу після соціалістичної революції.

У розділі “Принципи, цілі, напрямки і способи діяльності” визнаються принципи радикального оновлення суспільства, проголошені XXVII з’їздом КПРС, проголошується, що Рух діє в межах Конституції УРСР. Багато місця в програмі відведено правам людини та народу. На наш погляд, позитивним тут є те, що передбачається захист принципу повної рівності кожного громадянина перед законом, його політичних та громадянських прав. Разом з тим, багато статей у цьому розділі трактуються дуже широко і вільно, що дає можливість всім особам, а також і організаціям, в тому числі екстремістським, націоналістичним та іншим, без перешкоди провадити антирадянську, антипартійну роботу і будь-яких санкцій до них з боку державних органів Рух не передбачає.

У розділі “Суспільство і держава” проголошується, що Рух виступає за “оновлене соціалістичне суспільство”, в якому повинні панувати демократія, духовна свобода, політичний плюралізм, створені умови для вільного розвитку українського народу і задоволення життєвих потреб всіх національностей, що проживають у республіці.

Рух виступає за відкрите для навколишнього світу і співпраці з усіма народами “громадянське суспільство”, що “гарантує забезпечення економічних підвалин політичної свободи кожної особистості”. Створення такого “громадянського суспільства” вимагає обмеження втручання держави в економічне та соціокультурне життя; забезпечення сприятливих умов для функціонування добровільних асоціацій і спілок як форми реалізації творчої енергії та ініціативи громадян; зведення до мінімуму патерналістських функцій держави у ставленні до народу: підконтрольність державних інститутів суспільству. Складається враження, що частина висловлених у програмі положень є певною мірою декларативними, оскільки не визначаються шляхи досягнення програмних цілей та відсутній механізм їх реалізації. Викликає сумнів і такий термін, що використовується у цьому розділі програми – “національна економіка України”. Він свідчить про певне протиставлення економіки республіки загальносоюзній економіці.

Що ж стосується питань національно-державного будівництва, то в даному розділі програми Союз РСР розглядається як союз суверенних держав, юридичну основу якого має складати новий Союзний договір. На відміну від платформи КПРС, де говориться про те, що в “радянській федерації закладений величезний потенціал”, що першочерговим політичним завданням КПРС є вирішення всіх питань у міжнаціональній сфері “через оновлену федерацію”, можливості федерації взагалі не розглядаються в даному розділі програми. Немає в ньому і самого поняття федерація.

Виступаючи проти асиміляції та денаціоналізації стосовно української нації, Рух у розділі “Національне питання” водночас не проти цих процесів щодо інших етнічних груп і національних меншостей, які проживають на Україні. Рух виступає за їх “інтеграцію в єдиний соціум

республіки, ядром якого є народ, що дав назву своїй національній державі", "має в республіці статус історичного господаря". Така постановка питання не виключає можливих міжнаціональних конфліктів.

На відміну від прийнятого нині порядку і існуючої практики, програма Руху висуває положення про право України установлювати безпосередні дипломатичні стосунки з іншими країнами із заснуванням в них постійних дипломатичних представництв; вимагає створення окремого національного Олімпійського комітету України.

Ряд положень програми перекликаються з положенням платформи КПРС, наприклад, про інститут республіканського громадянства. Однак, на відміну від програми Руху, де мова йде лише про наповнення цього поняття "юридичним змістом", платформа КПРС чітко визначає, що воно повинно розповсюджуватися на всіх жителів республіки і що громадянин союзної республіки одночасно є громадянином СРСР.

У розділі "Економіка" наведено цілий ряд положень, що певною мірою узгоджуються з положеннями розробленої КПРС радикальної економічної реформи (демонтаж адміністративно-командної системи управління народним господарством, ліквідація диктату союзних міністерств і відомств, підйом економіки на шляху республіканського госпрозрахунку тощо).

Поряд з цим, ряд положень розділу несуть у собі елементи сепаратизму (власна банкова система; право вибору форм власності та господарювання має належати виключно УРСР; самостійність у питаннях господарського законодавства, ціноутворення, фінансів, кредиту, грошового обігу, заробітної плати, соціального забезпечення, зовнішньополітичної діяльності тощо). Програма бездоказово вважає, що сучасна економіка України характеризується властивою для колоній структурою виробництва, незбалансованістю і диспропорціями у розвитку народного господарства, саме поняття "народногосподарський комплекс" СРСР відсутнє у розділі. Складається враження, що теоретики Руху ігнорують саме його існування і значення.

Автори програми дещо спрощено підходять до тлумачення шляхів розвитку таких найважливіших духовних чинників, як культура, мова, наука. У відповідному розділі програми зазначається, що "Рух домагатиметься утвердження культурного суверенітету України та децентралізації культурного життя в республіці". Однак цьому навряд чи сприятиме така категоричність орієнтації на відрубність української культури, адже загальновідомо, що всебічний розвиток, прогрес кожної національної культури можливий лише за неодмінної умови найширшого використання можливостей особистої участі кожного у збереженні і примноженні джерел духовності, повнішого і тіснішого прилучення до надбань вітчизняної і світової культури.

У програмі визначається ставлення рухівців до етичних проблем. Заслуговує на увагу пункт 8-й розділу "Етика", в якому наголошується, що

“вільна, чесна і сумлінна праця є однією з головних підвалин морального здоров’я суспільства, Рух виступає за відродження традиційного для українського народу відповідального ставлення до праці, визнання добре виконаної роботи важливим критерієм моральності людини”. Якби тут ще й було названо конкретний шлях до підвищення зацікавленості наших сучасників у необхідності сумлінної праці, вказано сучасні стимули самовіддано трудитися, то, думається, ми цим самим змогли б розв’язати чи не всі найскрутніші проблеми нашого існування.

В цілому правильні положення програми Руху в розділі “Охорона здоров’я і спорт”, однак вони викладені констатаційно, надто вузько і, до того ж, не підкріплені діловою конкретикою.

Узагальненими недоліками програми Руху, на нашу думку, є: по-перше, те, що акцентуючи увагу на відомих суспільно-історичних негативних явищах і наслідках нашого життя, вона апелює до національно-патріотичних почуттів трудящих, але орієнтує їх не на необхідні у складний перебудовний період конструктивні дії, а на відкидання тих позитивних надбань української нації, яких вона досягла за часів Радянської влади. Емоційно наснажена, безперечно, високогуманними загальнолюдськими й проголошеними Комуністичною партією принципами (боротьба за демократизацію життя, за, права людини, права народу, соціальну й національну рівність, екологію, інтернаціоналізм), вона хибує на стереотип заперечення, не пропонує конструктивної платформи для здійснення перебудови. По-друге, автори програми не помічають важливих суспільно-політичних зрушень, що відбуваються завдяки перебудові: здійснювану радикальну реформу в сфері економіки і політики, помітно зрослу політичну свідомість, збільшення суспільної поінформованості, гласності, зростаючу увагу до особистості, розширення суспільних демократичних горизонтів. По-третє, Рух не відмежовується від екстремістських, націоналістичних і антисоціалістичних угруповань як у своєму середовищі, так і поза ним. Більше того, Рух використовується ними як легальне прикриття їх деструктивної діяльності.

Ці суттєві недоліки програми Руху значно зменшують його можливості стати важливим конструктивним чинником перебудови.

Директор Інституту історії партії
при ЦК Компартії України
(Ф. М. Рудич)

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2767, арк. 27–30.
Оригінал. Машинопис.

№ 48
Лист керівництва НРУ Урядовій комісії СРСР у справах Чорнобиля про необхідність об'єктивної оцінки ситуації в зоні Чорнобильської АЕС

4 лютого 1990 р.

В правительственную комиссию

по Чернобылю

Народный Рух Украины настаивает на безотлагательном создании независимой экспертной комиссии с участием специалистов – представителей РУХа, зарубежных и союзных экспертов для объективной оценки ситуации на Чернобыльской АЭС. Любые акции, направленные на ликвидацию последствий аварии, могут оказываться тщетными перед лицом постоянной угрозы, исходящей от "саркофага" и действующих энергоблоков. Промедление с выводом из эксплуатации всех блоков станции могут обернуться смертельным последствием не только для Украины: не следует забывать, что Чернобыль – в центре Европы.

Народный Рух Украины обращается к вам с просьбой осуществить скорейшую остановку действующих блоков Чернобыльской АЭС [43]. РУХ готов в любое время предоставить в распоряжение комиссии конкретные предложения специалистов, обсуждавших с академиком А. Д. Сахаровым пути выхода из катастрофического состояния на станции.

Просим оказать реальную помощь в немедленном решении вопросов, важность которых для жизни и судеб миллионов людей трудно переоценить.

Председатель РУХа
(-) И. Драч

Председатель Секретариата РУХа
(-) М. Горынь

Председатель комиссии защиты
исторической среды Великой
Рады Руха
(Л. Скорик)

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 101, арк. 16.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 49
Із Статуту Народного Руху України про сутність НРУ, головну мету його діяльності та завдання

9 лютого 1990 р.[*]

1. Загальні положення

1. Народний Рух України (далі – РУХ) – масова громадська організація, що виникла як вияв народної ініціативи за перебудову та докорінне оновлення соціалістичного суспільства. РУХ є незалежною громадською організацією, яка не підпорядкована жодній з громадських організацій чи державних установ.

2. Головною метою діяльності РУХ визначає:

– побудову в Україні демократичного й гуманного суспільства, в якому буде досягнуто справжнього народовладдя, добробуту народу і умов для гідного життя людини, відродження та всебічного розвитку української нації, забезпечення національно-культурних потреб усіх етнічних груп республіки і перетворення республіки у дійсно суверенну Українську державу.

3. РУХ ставить перед собою такі завдання:

а) всіляко сприяти відродженню людини як морально відповідальної особистості;

б) сприяти розвитку національно-державного будівництва, скерованого на перетворення Української РСР в демократичну правову державу, покликану забезпечити вільний розвиток особистості, захист прав людини і нації, безперешкодне здійснення основних демократичних свобод;

в) домагання радикальної перебудови економіки Української РСР на засадах економічної самостійності й самоуправління з урахуванням регіональних і структурних особливостей економіки України та госпрозрахунку всіх суб'єктів господарювання незалежно від форм власності;

г) вести наполегливу боротьбу проти політики денаціоналізації, домагатися необхідних умов для вільного розвитку і самозбереження українського народу на споконвічній своїй території, сприяти духовному відродженню української нації на основі державного захисту української мови, всебічного розвитку української культури, формування історичної пам'яті і національної свідомості громадян, виховання почуття національної гідності;

д) сприяти всебічному розвиткові мов і культур національних меншостей та етнічних груп, що проживають на території республіки, стояти на захисті їхніх життєвих прав те інтересів.

---

[*] Дата затвердження Статуту постановою Ради Міністрів УРСР.

РУХ має свої друковані органи і здійснює видавничу діяльність згідно з чинним законодавством.

4. Прагнучи встановлення справжнього народовладдя в республіці, підтримуючи ініціативу громадян у втіленні в життя ідеї правової держави та сприяючи залученню трудящих до управління державним і суспільним життям, РУХ підтримує взаємини і співпрацює з Радами народних депутатів та їхніми органами.

5. РУХ підтримує взаємини і співпрацює з громадськими організаціями, добровільними об'єднаннями та масовими рухами республіки у розв'язанні назрілих питань державного й суспільного життя в Українській РСР, у виборчих кампаніях з погодженою платформою чи висуненні спільних кандидатів, проведенні заходів тощо.

РУХ налагоджує зв'язки та співпрацює з масовими народними організаціями, фронтами та рухами, українськими громадянами та громадянами республік Союзу РСР і закордонних країн.

РУХ підтримує зв'язки з релігійними організаціями (об'єднаннями), бере участь у спільному обговоренні та вирішенні питань суспільного життя республіки.

6. Налагоджуючи зв'язки і підтримуючи взаємини з будь-якою ланкою політичної системи Української РСР, РУХ виходить з того, що такі стосунки мають ґрунтуватися на засадах доброї волі, невтручання, демократичного діалогу та взаємної поваги один до одного.

7. РУХ як громадська організація діє відповідно до своєї Програми та свого Статуту в межах Конституції Союзу РСР, Конституції Української РСР, законів Союзу РСР та законів Української РСР.

8. РУХ діє демократичними, конституційно визнаними методами, з повним дотриманням принципів гласності, плюралізму думок, неприпустимості переслідування за переконання, поваги до особистості.

РУХ категорично заперечує будь-яку дискримінацію, проповідь міжнаціональної, релігійної та будь-якої іншої ворожнечі і насильства. [...]

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 85, арк. 48–48зв.
Друкарський примірник.

№ 50
Ухвала четвертої сесії Великої Ради НРУ про 51-у річницю утворення Карпатської України

24 березня 1990 р.

м. Хуст

Проголошення 15 березня 1939 року незалежної держави – Карпатської України [44] було одним із проявів реалізації природного права української нації на самовизначення і створення національної суверенної держави.

Незважаючи на короткочасне існування Карпатської України в оточенні держав, які постійно зазіхали на споконвічні українські території, її роль була виняткова для майбутнього будівництва Соборної України. Ще раз підкреслено прагнення українського народу з усіх українських земель, віками розірваних політичними кордонами, до єдності.

Одним із найголовніших уроків Карпатської України є висновок, що політична стабільність у Європі неможлива без справедливого розв'язання українського питання, як питання великої слов'янської та європейської нації. Цей висновок не втратив актуальності до наших днів, коли йдеться про створення мирного європейського дому.

Ґрунтуючись на заслуханих та обговорених доповідях, сесія Великої Ради Народного Руху України

ухвалила:

1. Вважати день 15 березня 1939 року національним святом всього українського народу, бо саме тоді було частково реалізовано прагнення, висловлене 22 січня 1919 року на Софійському майдані в Києві, коли возз'єдналися в єдиній державі Галичина, Буковина, Закарпатська Україна [45] та Наддніпрянщина.

2. Осудити як антиукраїнські та антинаукові спроби звинувачення уряду Карпатської України в колаборантстві з гітлерівською Німеччиною, гортистською Угорщиною, санаційною Польщею і боярською Румунією, оскільки Уряд цієї держави мав повне право вести переговори в інтересах свого народу, маючи від нього мандат і абсолютну підтримку, що підтвердили демократичні вибори 12 лютого 1939 року до Сойму Карпатської України.

3. Ліквідація молодої Карпатської України була результатом зовнішніх чинників – комбінацій Угорщини, Німеччини, Польщі та СРСР, які не були ніколи зацікавлені у відродженні української державності, поверненні суверенітету українським землям, що були поневолені сусідніми імперськими державами і намагалися утримати Україну на становищі колонії.

4. Вимагати від державних органів Української РСР офіційно переоцінити трактування подій 1938–39 рр. на Закарпатській Україні, реабілітувати всіх учасників визвольних змагань, увічнити пам'ять героїв, які полягли в боях за свободу і незалежність свого народу, встановити у Хусті пам'ятник першому Президентові республіки Августинові Волошину, забезпечити об'єктивне вивчення цих подій у курсах історії середньої та вищої школи. Звернутися до відповідних установ про відкликання з викладацької роботи всіх тих, хто далі продовжує фальсифікувати події на Україні часів боротьби за свою державність.

5. Всім організаціям Руху проводити широке роз'яснення значення цієї події серед населення України.

Голова Народного Руху України
(-) І. Драч

Голова Секретаріату
(-) М. Горинь

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 95, арк. 7–8.
Копія. Машинопис.

№ 51
Лист Секретаріату НРУ українським громадам Австралії, Аргентини, Бразилії, Канади, США, Великої Британії, Франції та інших європейських країн про підняття на щоглі біля приміщення Київської міськради українського національного прапора

24 липня 1990 р.

Українській громаді Канади
З'єднаних Стейтів Америки*,
Аргентини, Бразилії, Франції,
Великої Британії, інш[их] країн
Європи, Австралії

Національний синьо-жовтий прапор Українського Народу – над Києвом!

За рішенням Президії Київської міської Ради народних депутатів, прийнятого 20 липня 1990 р., сьогодні, 24 липня 1990 р., в присутності більш як ста тисяч киян і гостей з різних куточків України о 7 годині

* Сполучені Штати Америки.

вечора на щоглі біля будинку міськради було урочисто піднято синьо-жовтий прапор.

Проект цього рішення був запропонований представниками демократичного блоку Київської міськради. Підняття прапору було доручено заступнику Голови Київського міськвиконкому Олександру Мосіюку. Рішенням також передбачено порядок використання національного гербу "Тризуб", порядок виконання гімну "Ще не вмерла Україна". Прапор був висвячений на майдані біля Святої Софії священиками Української Автокефальної Православної Церкви і УГКЦ.

Таким чином відновлено історичну справедливість: Україні, проголосившій свій суверенітет, повертаються найважливіші атрибути державної суверенності – Прапор, Герб, Гімн.

Незважаючи на шалений комуністичний опір, справа відродження України волею нашого Народу в Україні і діаспорі ознаменована великою перемогою. Висловлюємо почуття щирої вдячності всім патріотам Батьківщини.

Слава Україні!

Зв'язковий відділу
(Л. Чугунов)

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 102, арк. 57.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 52
Із інформаційного матеріалу ідеологічного відділу ЦК Компартії України про деякі тенденції у розвитку громадсько-політичних формувань в УРСР, роль і місце в них НРУ

20 серпня 1990 р.

Про деякі тенденції у розвитку громадсько-політичних формувань на Україні

У містах Харкові, Дніпропетровську, Києві та Житомирі існують відділення загальносоюзної Конфедерації анархо-синдикалістів (КАС). Орієнтовна чисельність – 50–70 чоловік.

Конфедерація створена на установчому з'їзді в Москві у травні 1989 року. КАС вважає себе "незалежною політичною організацією непартійного типу", висуває гасло "влада – народам, а не партіям". Анархо-синдикалісти виступають за децентралізацію і самоуправління, передачу підприємств у власність трудових колективів, і в перспективі – заміну держави вільною федерацією трудових колективів і областей.

Одна з найбільш відомих газет анархо-синдикалістів "Набат" видається в Харкові. У травні 1990 року тут створена Конфедерація анархістів України (КАУ) [46], куди, крім анархо-синдикалістів, ввійшли також представники інших течій анархізму, зокрема анархо-комуністи, анархо-індивідуалісти тощо.

У Сімферополі виникло відділення Демократичної партії Росії, до нього входить 20 чоловік. У Дніпропетровську формується місцеве відділення закордонної антикомуністичної організації Народно-Трудового Союзу російських федералістів (НТС).

Серед політизованих формувань республіканського масштабу, як і раніше, визначальне місце належить Народному руху України за перебудову.

У кожній області створено організації Руху. Вони є у багатьох містах та районах, осередки – у частині трудових колективів. Всього в республіці налічується, згідно з інформацією обкомів партії, до 110 тисяч його активістів та прихильників, тоді як за даними керівництва Руху кількість його членів становить 450 тис. чоловік. У більшості областей активістами Руху є члени Товариства української мови ім. Шевченка [47]. В ході передвиборної кампанії саме осередки ТУМу масово висували представників Руху кандидатами в депутати усіх рівнів. Перемога на виборах кандидатів від Руху в ряді областей і міст республіки свідчить про певне зростання кількості його прихильників.

Фактично всіма справами у керівництві Руху заправляють представники Української республіканської партії. Найбільш активний – М. Горинь, який є заступником голови Руху і головою Секретаріату Руху – виконавчого органу цієї організації. Ним планується і під його керівництвом здійснюється переважна більшість акцій Руху.

(Михайло Горинь, 1930 р. н., за фахом психолог. У 1965 р. був засуджений до 6 років ув'язнення за протиправну діяльність, у 1981 р. – до 10 років ув'язнення і 5 років заслання. В 1987 р. звільнений достроково.

Ніде не працює. Один із організаторів УГС-УРП [48], народний депутат УРСР.

Брат – Богдан Горинь – голова Львівської обласної організації УРП, народний депутат УРСР і облради.

Брат – Микола Горинь – заступник голови Львівської обласної Ради народних депутатів).

В роботі з населенням Рух велику увагу приділяє організації і проведенню масових заходів, переважно мітингів. Останнім часом, особливо після виборів, Рух намагається перенести центр своєї роботи в трудові колективи, учбові заклади, по місцю проживання людей. Наголос робиться на читання лекцій, програмних документів Руху, організацію бесід і дискусій. Особливе значення надається індивідуальній роботі з людьми.

Активно використовується самвидавська література. У 15 з 25 областей (дані на січень 1990 р.) виходять видання газетного типу. Починаючи з березня цього року, видається друкований орган Руху – "Народна газета" (тираж 10 тис. примірників).

На сесії Великої Ради Руху, яка проходила у Києві 23–24 червня, поставлено питання про необхідність зміни тактики у нових умовах. Народний депутат СРСР В. Черняк наголосив, що без перебудови самого Руху організація не досягне поставленої мети стати всеукраїнським громадянським форумом. Прийнято рішення у жовтні поточного року провести з'їзд Руху.

На місцях неоднозначно сприймається те, що лідери Руху все більшу ставку роблять на конфронтацію. Так, у Черкаській обласній організації це призвело до відмежування значної частини членів НРУ від активістів деструктивного ґатунку. Група членів Руху, яка вийшла із Харківської регіональної організації, створила народно-демократичний фронт. Внаслідок боротьби за лідерство розкололися організації НРУ в містах Дніпродзержинську, Кривому Розі та деяких інших. Вкрай негативну реакцію та протест православних віруючих викликає втручання Руху в міжконфесійні справи. […]

Підвідділ ідеологічного відділу
ЦК Компартії України по роботі
з політичними, громадськими
організаціями і самодіяльними
формуваннями
(підпис)

20 серпня 1990 року

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2767, арк. 161–162.
Оригінал. Машинопис.

№ 53
Інформація відділу по зв'язках з Радами, політичними і громадськими організаціями ЦК Компартії України ЦК КПУ про прес-конференцію керівництва НРУ 17 жовтня 1990 р.

18 жовтня 1990 р.

ЦК Компартії України

Про прес-конференцію керівництва Руху

17 жовтня в приміщенні Спілки письменників УРСР відбулась прес-конференція за участю І. Драча, М. Гориня, М. Поровського з питань проведення Других Всеукраїнських зборів (з'їзду) Народного руху України (25–28 жовтня ц. р.).

Однак, головна увага на ній була приділена обговоренню постанови Верховної Ради УРСР з приводу вимог голодуючих студентів. М. Горинь зазначив, що "те, чого не могла домогтися Народна рада, досягла студентська молодь. Це наше найбільше завоювання". Він відверто визнав, що Рух зробив величезну роботу по організації цієї акції.

І. Драч також наголосив, що "молода кров зробила те, чого не могла зробити Верховна Рада. Наші тактичні, стратегічні ходи нічого не могли досягти. Про таку постанову ми не могли думати ще декілька днів тому".

Водночас І. Драч висловився проти розпуску Верховної Ради, аргументуючи це наслідками виборів по Дарницькому виборчому округу № 6, а також в Азербайджані. Зазначив, що ми повинні йти іншим шляхом, зокрема, застосовувати таку акцію, як обструкції небажаним депутатам. М. Горинь наголосив на необхідності використовувати для боротьби з тоталітарною системою комбінований варіант: парламентський шлях і діяльність по політизації мас, створення та підтримка страйкових комітетів, партій.

Відповідаючи на запитання щодо підготовки з'їзду Руху, його організатори повідомили, що на нього обрано 2270 делегатів, запрошено багато гостей, у тому числі й зарубіжних, а також численних представників засобів масової інформації (розраховують на акредитацію 128 видань та агентств).

Головна мета з'їзду, на думку М. Гориня, – кардинальний перегляд програми Руху, його стратегії і тактики, "виполювання всіх реверансів перед правлячою партією", відкрита заява про курс на побудову незалежної України. Визнавши помилковою спробу перетворити Рух у партію, І. Драч заявив, що завдання Руху полягає в тому, щоб ефективно протистояти монополії однієї партії. Для цього нагальною є потреба докорінно перебудувати організацію, переглянути структуру, зробити її бойовою і згуртованою.

На запитання кореспондента газети “Правда України” стосовно перспектив співробітництва Руху із Компартією України, І. Драч відповів: ми за співпрацю з окремими чесними комуністами, але ми не можемо погодитися з більшовицькою ідеологією.

Слід зазначити, що І. Драч та М. Горинь висловили стурбованість тим, що Руху і Народній раді бракує інтелектуальних сил, що політикою займаються ті, хто вже не може займатися ні наукою, ні мистецтвом. Враховуючи це, ми повинні, сказав М. Горинь, “добитися того, щоб займатися політикою, бути функціонером стало престижним”.

Учасники прес-конференції були поінформовані про порядок проведення з’їзду та його програму (додається). Планується трансляція з’їзду на вулицю біля палацу культури “Україна”.

Можна передбачити, що ця подія викличе великий наплив людей до міста, можливі багатолюдні мітинги та маніфестації. Тим більше, що 20 жовтня до Києва прибуває митрополит Мстислав (довідка Руху про нього додається). Планується проведення за його участю зустрічі з голодуючими студентами, молебня в Софії, святкування на площі Б. Хмельницького, служби в Андріївській церкві, покладення вінків до пам’ятників князю Володимиру та Т. Г. Шевченку, прес-конференції.

Враховуючи викладене, вважали б за необхідне рекомендувати:

– Київським обкому та міськкому Компартії України провести відповідну роз’яснювальну роботу в трудових колективах щодо Руху, його програмних цілей та практичних дій;

– обкомам та Київському міськкому Компартії України знайти можливості для контактів із делегатами з’їзду для нейтралізації проявів екстремізму з їх боку, більш поміркованих, виважених дій на з’їзді;

– партійним засобам масової інформації дати серію аналітико-інформаційних матеріалів, які б висвітлювали справжні наміри лідерів Руху, “досягнення” його організацій, їх позиції у питаннях стабілізації соціально-економічної та політичної обстановки на Україні, забезпечення громадської згоди.

Зав[ідувач] відділу по зв’язках з Радами,
політичними і громадськими
організаціями ЦК Компартії України
(О. Смоляніков)

8 жовтня 1990 року

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2768, арк. 44–45.
Оригінал. Машинопис.

№ 54
Ухвала Других Великих Зборів НРУ про необхідність змін у політичній системі УРСР, усунення монополії КПРС на владу і побудову суверенної демократичної Української Держави

25–28 жовтня 1990 р.

До українського народу, до всіх добрих людей в Україні і поза Україною сущою

У час великих тривог і надій виник і утвердився Народний Рух України. Минуло трохи більше року після установчих Всеукраїнських зборів Руху. Відтоді наші тривоги зросли, але надії не поменшали.

На крутому повороті історії, в умовах економічної і політичної кризи існуючої системи, Рух проголосив своє щире прагнення взяти участь у всенародній перебудові, виступив за національне відродження українського народу, його суверенний розвиток на своїй історичній території.

Головний висновок, який зробив Рух за нетривалий, але бурхливий період свого життя й мирної боротьби – потрібна не перебудова, а повний демонтаж тоталітарної системи. Заснована на обмані й насильстві, ця антинародна система тільки робить вигляд, що перебудовується. Прагнучи захистити свої імперські інтереси, центр постійно маніпулює громадською думкою, переходить у наступ на демократичні сили, веде до загострення міжнаціональних конфліктів. У відповідності з настановами й примхами найвищої всесоюзної влади діє й партійно-номенклатурне керівництво України. Легко нині оперуючи словами "суверенітет" і "самостійність", так само, як учора словами "перебудова" й "гласність", лідери КПУ та їх підручні у Верховній Раді й уряді республіки також наступають на демократичні завоювання, ладні повернути історичний процес наших днів на стару колію примусу й насильства.

У цій гострій суспільно-політичній ситуації Рух заявляє: трагедія українського народу, всіх людей в Україні сущих у тому, що Україна стала невід'ємною частиною СРСР – унітарної держави з єдиним центром і єдиною правлячою партією, яка запровадила тоталітарну систему й довела народи до межі економічної, екологічної й духовної катастрофи.

Трагедія людей усіх національностей і національних груп в Україні в тому, що вони живуть в колоніальних умовах, працюють не на благо свого народу, не на своє благо, а на користь імперського центру. Результати праці робітників і вчених, селян та інженерів, кожного з нас, як у прірву, йдуть у всесоюзні комори, поглинаються всесоюзними міністерствами й відомствами, перерозподіляються для споживання керівною бюрократичною верхівкою, марнуються в мільярдах інвалютних карбованців на підгодівлю багатьох прокомуністичних режимів –

маріонеток Москви за кордоном. Досить сказати, що тільки на потреби Афганістану союзний уряд авантюристично витрачає щомісяця 300 мільйонів доларів у той час, коли в нас кричущий валютний дефіцит: навіть на ліки не вистачає валютних асигнувань.

Порожні полиці в магазинах, отруєні земля, вода й повітря, моральний і культурний занепад, загроза голоду й холоду і громадянської війни – прямий наслідок життя народів в умовах єдиного, неділимого народногосподарського комплексу СРСР, колонізаторської політики союзного уряду та його філії – колоніальної адміністрації в уряді Української РСР.

Виживання народу перебуває в прямій залежності від того, буде чи не буде Україна незалежною державою.

Рух переконаний: запобігти загальнонаціональній катастрофі неможливо без зміни політичної системи, усунення мирним шляхом монополії Комуністичної партії на владу і утвердження політичного й економічного плюралізму, без об'єднання зусиль усіх патріотичних і перейнятих почуттям історичної відповідальності сил України, незалежно від місця проживання, національної й релігійної приналежності, партійності, соціального стану. Пошук виходу з історичного болота, куди завела народи правляча Комуністична партія – справа всіх чесних людей, не тільки творців і учасників Руху. Це справа робітників і вчених, шахтарів і селян, творчої інтелігенції і студентів, кожного, хто ситий від брехні властьімущих, кому остогидло жити в рабських, нецивілізаційних умовах, хто хоче бути вільною людиною у вільній державі.

Найближча мета Руху – позачергові вибори до Рад народних депутатів усіх рівнів на демократичній, багатопартійній основі.

Кінцева мета Руху – побудова суверенної демократичної Української Держави.

Слава Україні, яка зробить щасливими всіх, кому вона стала Батьківщиною!

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 85, арк. 26–26зв.
Друкарський примірник.

№ 55
Ухвала Других Великих Зборів НРУ про утворення політичного блоку "Демократична Україна" для участі у наступних виборах до Верховної Ради УРСР

25–28 жовтня 1990 р.

З метою підготовки до наступних багатопартійних виборів в Україні Другі Всеукраїнські Збори Народного Руху України ухвалили:

1. Звернутися до всіх опозиційних КПСС політичних та громадських організацій України з пропозицією про утворення республіканського політичного блоку "Демократична Україна" для участі в багатопартійних виборах.

2. Доручити Секретаріату Руху:

а) до 1 січня 1991 року підготувати й провести установчі збори блоку "Демократична Україна" за участю повноважних представників організацій-фундаторів;

б) розробити проекти програмних документів блоку "Демократична Україна" із врахуванням пропозицій, які містяться у співдоповіді заступника Голови Народного Руху України С. Конєва.

3. Контроль за виконанням ухвали доручити Голові Народного Руху України.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 85, арк. 25.
Друкарський примірник.

№ 56
Ухвала Других Великих Зборів НРУ "Про міжнаціональні відносини в Україні"

25–28 жовтня 1990 р.

Сучасна ситуація в міжнаціональних відносинах в Україні – закономірний результат колоніального становища республіки в складі колоніальної імперії. За винятком росіян, переважна більшість з 128 національностей, що, за даними 1989 року живуть в Україні, зупинилась у своєму демографічному зростанні, а деякі – значно зменшились.

Одна з причин зменшення – русифікація аж до повної асиміляції неросійських народів, яких під гаслом інтернаціоналізму підштовхували до визнання неперспективності своєї національної визначеності, до "добровільної" відмови від рідної мови та культури.

Російському населенню втлумачується думка про месіанську інтегруючу роль Росії, пропагується почуття великодержавної величі, під прикриттям інтернаціоналізму прищеплюється шовіністична ідеологія, яка найяскравіше виявляється в діях чорносотенної "Памяти" [49].

Російське та зрусифіковане населення, як і в інших республіках, підбурюється до активної протидії українському відродженню. Ця пропаганда знаходить сприятливий ґрунт, зокрема, в Криму, Миколаєві, Луганську та в інших регіонах сходу України. Проте з'їзд із задоволенням констатує, що облудна офіційна пропаганда не всюди досягає мети. Наприклад, за даними соціологічного анкетування, 48 % росіян в Україні підтримують ідею незалежності України і тільки 38 % – проти.

Згідно з Програмою Руху, з'їзд стверджує принцип рівноправності громадян України незалежно від їхньої етнічної приналежності й засуджує ще й досі існуючі залишки сталінсько-брєжнєвської національної політики, зокрема, обмеження за національною ознакою права на вищу освіту, престижні професії, службове просування.

З'їзд підтримує право на національно-територіальну автономію для національних меншостей, що не мають своєї державності за межами України, та національно-культурну автономію для всіх інших національностей.

З'їзд звертається до законодавчої та виконавчої влади в Україні з конкретними пропозиціями:

– створити у Верховній Раді постійну Комісію з питань національностей;

– створити в складі Ради Міністрів Комітет у справах національних меншостей;

– розробити конституційний механізм гарантованого представництва у парламенті республіки представників найбільш чисельних етнічних груп;

– заснувати та відновити національні вищі учбові заклади, кафедри, школи, дитячі садки, газети, журнали, видавництва, театри та інші культурні заклади;

– провести радикальну реформу радіомовлення й телебачення, зокрема, впровадивши радіо- й телепередачі національними мовами;

– вжити заходів для забезпечення національно-культурних товариств приміщеннями, коштами та матеріальною базою;

– повернути національним меншинам вилучені в них об'єкти релігійного та національно-історичного значення;

– разом з національно-культурними товариствами розробити й ухвалити державний перспективний план відродження національних культур.

Незалежна суверенна демократична Україна має стати гарантом прав і свобод усіх своїх громадян.

На шляху до створення самостійної Української держави Рух, шануючи права людини, буде послідовно відстоювати й захищати

національні права представників усіх народів, що живуть в Україні, для кого вона стала Батьківщиною.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 85, арк. 24–24зв.
Друкарський примірник.

№ 57
Ухвала Других Великих Зборів НРУ "Про Союзний договір" [50]

25–28 жовтня 1990 р.

Партійно-державна система найбільшої імперії світу як за останню надію самозбереження хапається за так званий "Союзний договір". Це – небезпечні передсмертні конвульсії.

Уперше документ під назвою "Союзний договір" був використаний РКП(б) для збереження імперії ще в 1922 році. Договір, підготовлений керівництвом єдиної й неподільної РКП(б), а не повноважними представниками формально незалежних республік, прийняв І з'їзд Рад СРСР, на якому Росії була забезпечена "подавляющая" більшість. Заміна цього документа в 1936 році сталінською, а в 1977 році брєжнєвською конституціями призначалась для посилення видимості юридичної законності оновленої імперії. Створений в ході цих подій "сильний центр" під старою назвою готує новий зашморг пригнобленим народам.

Така політика правлячої КПСС є справжньою причиною міжнаціональних конфліктів, веде до створення "Кримської в складі РРФСР автономії", "Новоросії", "Донецької республіки" в Україні, аналогічних утворень в інших частинах імперії. У цьому ж річищі відбувається перетворення автономних республік РРФСР у суб'єкти "оновленого Союзу суверенних соціалістичних держав". Прямі переговори між Росією й Україною, з благословення КПСС, були припинені задля виконання указів Президента Горбачова, спрямованих на збереження союзної власності. Цей захід має на меті збереження імперської економічної влади в умовах ринку у вигляді московських концернів.

Союзний договір, що готується в Москві, – це "договір" про подальший вивіз з України хліба, м'яса, цукру, руди, кам'яного вугілля, металу за "дерев'яні рублі", які в дедалі більшій кількості друкують у центрі.

Відмова від Союзного договору – необхідна умова перетворення України в суб'єкт міжнародного права. Тільки будучи незалежною державою, Україна може подолати колоніальну структуру своєї економіки, здійснити перехід до ринкових відносин. Спроба при переході до ринку створити єдиний ринок на 1/6 світу при тій різноманітності умов і традицій,

що є в імперії, приречена на провал. Тільки відмова від Союзного договору забезпечить в Україні міжнаціональний мир, звільнить Росію від "обов'язку" захищати цілісність імперії, тим самим скерувавши її потенціал на розв'язання своїх внутрішніх проблем. Тільки відмова від Союзного договору може здійснити демілітаризацію життя, конверсію військової промисловості, перетворення імперської армії, яка тримає в тривозі весь світ, в армії суверенних держав, обов'язком яких буде тільки захист власної території.

Ми виступаємо проти Союзного договору, бо він є гарантом подальшого існування всевладдя КПСС, замінюючи собою 6 статтю брєжнєвської конституції.

Ми за вільні двосторонні взаємовигідні договори між суверенними державами, передусім з нашими сусідами – Росією, Польщею, Білоруссю, Румунією, Чехо-Словаччиною, Молдовою, Угорщиною, а також з усіма іншими країнами Європи й світу.

Геть Союзний договір!

Хай живе співпраця вільних народів і держав колишньої Совіцької імперії!

Хай живе рівноправність народів і держав Європи і світу!

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 85, арк. 22зв.–23.
Друкарський примірник.

№ 58
Інформація відділів ідеологічного та по зв'язках з Радами, політичними і громадськими організаціями ЦК Компартії України про Другі Всеукраїнські Збори НРУ

30 жовтня 1990 р.

ЦК Компартії України

Про Другі Всеукраїнські збори Народного руху України (НРУ)

25–28 жовтня ц. р. в Київському палаці культури "Україна" проходили Другі Всеукраїнські збори Народного руху України. Як було оголошено, збори мали офіційних спонсорів: фірма "Виток" НРУ, товариство "Знання" УРСР, інформаційне агентство "Такі справи", Тернопільська крайова рада Руху, Київський науково-дослідний інститут "УкрНДІпластмаш". Загалом на проведення зборів витрачено понад 100 тис. крб., з них внесок товариства "Знання" – 10 тис. крб.

На зборах у перший день були присутні 2125 делегатів (всього обрано – 2294). Основна кількість делегатів (56,7 %) була з Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської областей і м. Києва. Найчисленніша делегація з Львівської області – 21,4 % учасників зборів. З присутніх на зборах учасниками першого з'їзду Руху були 445 чоловік. Абсолютна більшість делегатів – українці (95 %), росіяни – менше 4 процентів.

За соціальним станом переважна більшість учасників зборів (68 %) – інженерне-технічні працівники, службовці, наукова та творча інтелігенція. Вони представляли більше 40 різних політичних та громадських організацій республіки. Найчисленніші з них на зборах були ТУМ ім. Т. Шевченка (25,3 %) і УРП (12,6 %).

Делегатами зборів були 418 народних депутатів різних рівнів, у т. ч. 5 – СРСР, 18 –УРСР, 117 – обласних, 215 – міських та 108 – районних Рад. Гостями – представники посольств США та Канади в Москві, консульств Болгарії, Німеччини, Польщі, Румунії, Угорщини, Франції, Чехо-Словаччини у Києві, громадсько-політичних організацій із усіх республік СРСР та ряду зарубіжних країн, численна діаспора. Вітальну телеграму зборам надіслав Л. Валенса, яку зачитав депутат польського сейму В. Мокрий.

Керівництво Руху надавало великого значення проведенню зборів саме у найпрестижнішому палаці столиці республіки. Намічалося, зокрема, що біля палацу "Україна" буде велике зібрання людей, для чого було організовано теле- і радіотрансляцію на вулицю. Однак очікуваного керівництвом Руху інтересу зібрання у киян і гостей столиці не викликало. Біля палацу протягом роботи зборів людей практично не було. Майже на третину не був заповнений і зал.

На зборах були заслухані доповідь голови Руху І. Драча "Про політичну ситуацію на Україні і завдання Руху", 11 співдоповідей та шість звітів. В їх обговоренні взяли участь понад 90 чоловік, у т. ч. більше 20 гостей із-за кордону, серед яких 11 чоловік із США.

На відміну від першого з'їзду НРУ, збори мали яскраво виражене антикомуністичне спрямування. На них Рух відверто і остаточно оформився як антикомуністична, опозиційна КПРС організація.

Головна увага у доповідях, звітах та виступах була зосереджена на таких питаннях: неприйняття Союзного договору, повна незалежність України, створення української національної армії, міжрелігійні справи.

Суцільним потоком на зборах йшли брутальні нападки на КПРС і Компартію України, звинувачення їх у "війні проти власного народу", тотальна критика центру і його керівництва. У виступах неодноразово пропонувалося оголосити КПРС та Компартію України злочинними організаціями, "судити Комуністичну партію міжнародним трибуналом" (С. Хмара), "організувати інвентаризацію майна КПРС, оскільки воно "тече" крізь пальці" (К. Матвієнко, депутат Київської міськради). Стверджувалось, що "поняття народ і Компартія несумісні" (Л. Скорик). Прийнято звернення до рядових комуністів із закликом виходити із рядів КПРС.

Грубі, безпардонні висловлювання допускалися щодо Верховної Ради УРСР, депутатів-комуністів, зокрема, "парламент заслуговує на те, щоб його розігнати" (В. Чорновіл), "рахітний парламент клепає недоношені закони" (В. Яворівський) і т. п. Неодноразово звучали провокаційні заяви типу: "Москва думає про введення військового стану на Україні" (В. Мартиросян), "Компартія України готова пустити у діло зброю для збереження панування" (Л. Лук'яненко), "КПУ та КДБ організувало конфлікт на Софіївській площі" тощо.

Серед першочергових завдань Руху, про які говорили делегати зборів, особливо виділялась необхідність нарощування його впливу серед населення, в першу чергу на рівні районів і сіл ("йти в народ, акумулювати його енергію і перетворювати її у політичні дії", "піднімати народ до рівня Руху"). Реально оцінюючи нині масштаби впливу Руху на населення республіки, Л. Лук'яненко, зокрема, відзначив, що опозиція "може підняти сьогодні не більше 5 млн. чоловік". Інші делегати зазначали, що "напівпорожній зал відображає відношення до нас людей".

Висловлюючи стурбованість тим, що робітничий клас, зокрема, в особі шахтарів відвернувся від Руху, учасники зборів наголошували на необхідності завоювання їх на свій бік. Висувалося завдання сприяти створенню незалежних профспілок робітників і з їх допомогою усувати Компартію України з виробництва. До невідкладних завдань віднесена також робота у східних регіонах республіки, серед військовослужбовців, працівників правоохоронних органів та молоді.

Порівняно з першим з'їздом НРУ значно змінилася поведінка на зборах представників діаспори. Для виступів окремих з них, особливо із США, характерним був повчально-директивний тон, відвертий інструктаж, відкрита вимога відпрацьовувати зарубіжну матеріальну і фінансову допомогу Рухові, обіцянки збільшити її за умови рішучих дій. Догідливе заграваннz з ними лідерів Руху, надання представникам діаспори, а також керівному складу НРУ переваги у виступах, викликало обурення багатьох рядових делегатів. Вони називали обстановку на зборах "парадом номенклатури", заявляли про появу "нових гетьманів, що купаються в світовій славі, нічого конкретно не роблячи". Помітним також було невдоволення значної частини делегатів тим, що у виголошених доповідях та звітах, у більшості виступів переважали політичні амбіції та демагогічні заяви, намагання "найболючіше вкусити КПУ", не було конструктивних, реальних пропозицій щодо покращення соціально-економічної ситуації.

Збори розглянули і прийняли доповнення і зміни до програми та статуту Руху.

У програмі, зокрема, зазначено, що Рух переростає в організацію за національне відродження та незалежність України. Відкинута ідея співробітництва з КПРС, наголошено на її злочинах перед народом, засуджено політику і практику Комуністичної партії. Підтверджено неприйняття Союзного договору. Введена вимога "націоналізації

награбованого міністерствами майна", повернення цінностей, що належать Україні. Підкреслена необхідність розширення зв'язків з діаспорою, використання її капіталу та знань, єднання під дахом Руху усіх демократичних сил, департизації освітніх закладів тощо.

У статуті Руху виключено 10 статей і до 15-ти внесено зміни. З назви організації вилучено слова "за перебудову", по-новому сформульована мета Руху: відновлення державної незалежності України, створення парламентськими методами демократичної держави. Передбачено асоціативне членство в Русі, об'єднання в ньому всіх опозиційних КПРС організацій на терені України, виконання Рухом функцій загальнонаціональної опозиції. Створено нову ланку керівництва Рухом – політичну раду, а також перейменовано президію Руху в центральний провід (за зразком ОУН).

Гострі суперечки викликало обговорення положення про членство в Русі. Львівська делегація вимагала зазначити у статуті, що "КПРС – найлютіший ворог народу і що член КПРС не має права бути членом Руху" (С. Хмара). Більшістю голосів прийнято формулювання в такій редакції: індивідуальним членом Руху не може бути член політичної організації, керівні органи якої знаходяться поза Україною. Асоціативними членами не можуть бути організації, мета і програма яких суперечить програмі Руху.

Прийнято такі ухвали: ухвала Других Всеукраїнських зборів (основний документ), а також про Союзний договір; про створення економічних кордонів України; про утворення республіканського блоку "Демократична Україна" [51]; про міжнаціональні відносини в Україні; про політичних в'язнів; про реабілітацію ОУН-УПА та її ватажків; з приводу створення фонду допомоги кримським татарам.

Відозви і звернення: до українського народу; до селян; до військовослужбовців Радянської Армії; до народу України про службу в армії; до парламенту і народу України стосовно ситуації в Криму; до молоді; до вчителів України; до християн усіх конфесій України; до громадян України з приводу візиту патріарха Олексія II; к гражданам Украины, считающим русский язык своим родным; заява до Прокуратури УРСР з приводу порушених справ проти студентів.

Прийняття документів зборів, як і вибори керівних органів Руху, проходили фактично без кворуму, поспіхом, на що неодноразово вказували і самі делегати. Один з них (С. Одарич – заступник голови секретаріату Руху) охарактеризував вибори як фарс і відмовився ввійти до центрального проводу.

Неоднозначна ситуація склалася під час виборів голови Руху. Лише завдяки наполегливості Д. Павличка, його відвертому тиску на делегатів, збори підтвердили повноваження І. Драча як голови Руху. М. Горинь, який претендував на цю посаду і мав підтримку багатьох крайових делегацій, змушений був задовольнитися посадою першого заступника голови Руху. Він очолив також політичну раду Руху – новий орган, до якого

входитимуть представники асоціативних членів НРУ – партій і громадських організацій – для вироблення узгодженої політичної лінії. Характерна деталь – за статутом керівник політради, як і голова Руху, мають бути позапартійними. Однак М. Горинь категорично відмовився припинити своє членство в УРП, мотивуючи тим, що його вік вже не дозволяє міняти свої політичні переконання. Делегати під диктатом президії зборів змушені були погодитися з цим мотивуванням.

Статутом передбачалося 6 заступників голови Руху. Однак у загальній метушні і гармидері було обрано 15 заступників: М. Поровський (голова координаційної ради Руху), І. Заєць (голова ради колегій), О. Бураковський (голова ради національностей), С. Конєв, О. Доній (один з керівників УСС і організаторів недавнього голодування студентів), О. Лавринович, Л. Скорик, В. Бурлаков (голова секретаріату Руху, нині голова Трускавецької міськради), С. Головатий, С. Сеник (голова Львівського крайового Руху), Г. Бондаренко (Луганськ), Цимбалюк (Одеса), М. Яковина (Івано-Франківськ). З цих осіб складається центральний провід Руху.

Збори намітили ряд масових політичних акцій на найближчий період. Зокрема, передбачається "кинути усі демократичні сили – від студентів до партій – на недопущення військового параду в столиці республіки" (М. Горинь). Планується встановити намети на Хрещатику, організувати голодування студентів. Остаточна тактика з цього приводу ще розробляється.

Зважаючи на прийняті на зборах Руху документи, намічені ними цілі, шляхи і методи їх досягнення, вважали б за доцільне:

– підготувати і обнародувати заяву ЦК Компартії України з приводу прийнятих зборами Руху рішень;

– забезпечити обкоми та Київський міськком партії необхідними інформаційними матеріалами про роботу зборів Руху;

– оперативно провести в ЦК Компартії України нараду секретарів обкомів та Київського міськкому партії, на якій визначити скоординовані заходи у зв'язку з прийнятими зборами Руху рішеннями;

– рекомендувати республіканським партійним газетам підготувати серію публікацій по підсумках роботи зборів Руху.

Направити цю записку обкомам та Київському міськкому партії.

Відділи ЦК Компартії України:
ідеологічний та по зв'язках з
Радами народних депутатів,
політичними і громадськими
організаціями

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2768, арк. 107–112.
Оригінал. Машинопис.

№ 59
Ухвала Великої Ради НРУ про політичну ситуацію в Україні, створення у Верховній Раді УРСР опозиційної комуністичному режимові Народної Ради та заклик до народних депутатів СРСР від України виступити проти прийняття нового Союзного договору

1 грудня 1990 р.

Агонізуюча імперська тоталітарна система, вичерпавши свій небагатий арсенал словоблудних засобів, усвідомлюючи неминучу відповідальність за скоєні проти народу злочини, не бажаючи втратити узурповану владу, перейшла до відвертої конфронтації та розправи над молодою українською демократією і, відчуваючи загрозу неприйняття Союзного договору суверенними республіками, вдається до дезінформації про стан справ в регіонах України, провокацій і штучного загострення політичної і соціальної ситуації.

Велика рада відзначає, що тільки реальна можливість масової громадянської непокори може зупинити реакцію від нових ще небезпечніших провокацій.

Велика рада Руху вимагає негайного звільнення народного депутата Хмари та всіх заарештованих в сфабрикованому інциденті з полковником МВС і пропонує краєвим організаціям провести активні акції на підтримку цієї вимоги. Засуджуючи позицію більшості Верховної Ради УРСР щодо ув'язненого народного депутата, сесія Великої Ради Руху просить Степана Хмару припинити голодування, оскільки він потрібен Україні.

Велика рада ухвалює:

1. Політичній раді Руху та Секретаріатові скоординувати з демократичними структурами сусідніх республік плани протидії прийняттю Союзного договору.

2. Рекомендувати краєвим організаціям залучати всі атиімперські сили на всіх територіальних рівнях і на виробництві до протидії наступові реакції та прийняттю Союзного договору, створюючи з цією метою координаційні комітети (комітети національної згоди).

3. Крайовим організаціям до 8.12.90 р. подати до Секретаріату Руху аналіз незалежних робітничих структур (незалежні профспілки, страйкові комітети, робітничі комітети).

4. Представникам рухівських фракцій Рад зосередити увагу на зустрічах у трудових колективах.

5. Агітаційно-пропагандистському відділові Секретаріату Руху подати методичну допомогу крайовим організаціям: налагодити обмін літературою, газетами, іншими матеріалами.

6. Рекомендувати опозиції у Верховній Раді УРСР – Народній раді створити альтернативний парламент в межах Верховної Ради з власною структурою та апаратом.

7. Не підтримувати участь народних депутатів СССР від України в їхній законотворчій діяльності у Верховній Раді СССР і закликає їх виступити проти прийняття нового Союзного договору.

(підпис)

1 грудня 1990 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 96, арк. 1.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 60
Звернення Центрального Проводу НРУ до громадян України з приводу подій у Литві 12 січня 1991 р.

15 січня 1991 р.

Дорогі співвітчизники, всі жителі України!

Від 12 січня 1991 року увага всього світу привернута до подій у Литві. Так званий "комітет національного порятунку", який очолив співробітник ЦК КПСС Єрмалавічус, протиставивши себе законному уряду Литви, "запросив допомоги", а фактично віддав наказ регулярним військам на захоплення державних установ, що є не чим іншим, як спробою військового перевороту, спрямованого на повалення конституційної влади суверенної республіки.

Ллється кров беззахисних людей. Зневажено протести законних органів влади Литви, Латвії, Естонії, Росії.

Кому заважає прагнення народу Литви до суверенітету? Чи не станеться таке в Україні, тому що наша Верховна Рада прийняла Декларацію про суверенітет і прагне його?

Закликаємо всіх людей доброї волі в Україні:

– просимо надавати допомогу для Литви вкрай необхідними медикаментами, перев'язочними матеріалами, донорською кров'ю;

– закликаємо проводити мітинги підтримки законного уряду Литви в містах та селах, на виробництві, в установах; збирати підписи під зверненням солідарності з Литвою; надсилати телеграми підтримки до Верховної Ради Литви та телеграми протесту до М. Горбачова, Міністерства оборони СРСР та МВС СРСР;

– закликаємо до страйків на підприємствах союзного підпорядкування;

– закликаємо до пікетування установ КПСС, оскільки генеральний секретар її стоїть на ворожих Литві позиціях;

– просимо подавати адреси тих людей, котрі готові прийняти евакуйованих з Литви дітей та жінок.

Всім бажаючим допомогти Литві звертатися до Секретаріату Руху за адресою [...][*]

Голова Руху
(-) Іван Драч

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 97, арк. 10–11.
Копія. Машинопис.

№ 61
Лист голови Політичної ради НРУ М. Гориня до Конгресу США з проханням надати підтримку демократичним силам так званого соціалістичного табору і не стримувати процесу розпаду СРСР

21 січня 1991 р.

До Конгресу США

20 січня І991 року Україна відзначила День Соборності. Вдруге за час від 1919 року, коли землі України були вперше за багатовікову історію об'єднані в єдину незалежну Українську Народну Республіку, український народ відзначив це свято на всьому обширі своєї країни.

Нині Україна розпочала відбудову суверенної держави, і найважливішою міткою цього історичного процесу стала Декларація про державний суверенітет України, прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 року. Декларація, як і ряд інших важливих документів, що прийняті верховним органом влади і спрямовані на досягнення Україною дійсного і реального суверенітету, знаходять розуміння серед загалу українського народу.

Але події в республіках Балтії засвідчують, що шлях України до здобуття незалежності є надзвичайно важким. Народ України не убезпечений від використання проімперськими силами крайніх, навіть військових, заходів, спрямованих на збереження тоталітарної та унітарної структури СРСР.

Тому Політична Рада Народного Руху України вважає, що подальший шлях України до здобуття даних Богом прав народу буде стократ важчим, якщо домагання демократичних сил не отримають розуміння та підтримки з боку країн та урядів, котрі за основу своєї діяльності беруть загальну

[*] Далі подається адреса та номер телефону.

Декларацію прав людини і мають за обов'язок перед Богом і своїми народами сповідувати принципи у внутрішній та зовнішній політиці.

Поважаючи вашу послідовну відданість демократичним принципам, виражаючи надію, що Конгрес США з розумінням віднесеться до наших проблем і будуватиме свої подальші відносини з СССР з врахуванням змін, що відбулися в позиції Кремлівського керівництва, та своїми діями не стримувати об'єктивні процеси розпаду останньої в світі тоталітарної комуністичної імперії, що принесла багато горя десяткам народів.

Голова Політичної Ради
Народного Руху України,
депутат Верховної Ради України
(Михайло Горинь)

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 120, арк. 3.
Оригінал. Машинопис.

№ 62
Ухвала Центрального Проводу НРУ про ставлення Руху до Всесоюзного референдуму 17 березня 1991 р. стосовно збереження СРСР

28 лютого 1991 р.

Референдум СРСР про збереження Союзу є антиконституційним і антизаконним. Ця наша позиція викладена і обґрунтована у зверненні Руху до Верховної Ради і знайшла відображення у проекті постанови Верховної Ради УРСР, прийнятої Президією Верховної Ради 12 лютого.

Центральний Провід закликає голосувати проти питання союзного референдуму.

Організаціям Руху вести антиімперську пропаганду згідно форм і засобів, раніше прийнятих Координаційною Радою Руху.

У зв'язку з проведенням одночасно з союзним референдумом республіканського плебісциту закликаємо до активної участі в ньому.

Формулювання питання у бюлетені республіканського опитування є кроком на шляху до української державності, хоч і не відповідає повною мірою нашим цілям і завданням. Враховуючи такі фактори:

1) покладення в основу зв'язку з іншими державами Декларації про державний суверенітет України;

2) закладення формули "Союз Суверенних Держав", яка заперечує існування єдиної держави СРСР, тобто благословляє її демонтаж;

3) можливість загальнонародної підтримки Декларації про державний суверенітет напередодні прийняття Конституції України.

Центральний Провід вважає необхідним дати на запропоноване запитання ствердну відповідь.

Вважаємо, що підтримка цього формулювання започаткує перехідний період від колоніального поневолення України до незалежної Української Держави.

Голова Руху
(-) Іван Драч

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 97, арк. 17–18.
Копія. Машинопис.

№ 63
Заява Центрального Проводу НРУ з приводу підсумків союзного референдуму і республіканського опитування стосовно нового Союзного договору та Декларації про державний суверенітет України

26 березня 1991 р.

Проведене 17 березня 1991 року всенародне опитування населення засвідчило прагнення народу України до побудови власної суверенної національної держави.

Народ України (понад 2/3 всіх, хто має право голосу) сказав "так" Декларації про державний суверенітет України, яка проголошує "державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах".

Отже, підтверджено, що воля народу України спрямована до тієї мети, яку визначив на своїх Других Всеукраїнських зборах Народний Рух України: "...досягнення державної незалежності України, створення ненасильницькими засобами демократичної республіки".

Вважаємо, що Верховна Рада УРСР, отримавши загальнонародну підтримку Декларації про державний суверенітет і схвалення утворення міждержавного Союзу для вирішення спільних проблем, повинна сконцентрувати свою увагу на розробці Конституції України і прийнятті правових актів, що забезпечить виконавчій владі можливість створення і повноцінного функціонування інституцій, необхідних для суверенної держави. За таких умов Україна отримає дійсну можливість увійти в Союз держав як повноправний суб'єкт. Такий шлях реалізує волю українського народу, висловлену ним 17 березня під час опитування.

Необґрунтованою є позиція керівництва Комуністичної партії України, яке намагається подати підсумки референдуму, як благословення на збереження існуючого державного утворення – СРСР. Те, що 58,9 % населення України дало ствердну відповідь на питання союзного референдуму є наслідком відсутності правового тлумачення суті поставленого питання. Воно винесене на голосування всупереч вищим законодавчим актам СРСР та УРСР. Зокрема, як зазначено в проекті Постанови Верховної Ради УРСР, схваленому її Президією 12 лютого 1991 року, винесення цього питання на союзний референдум суперечить Конституції СРСР, Конституції УРСР, Закону СРСР про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб'єктами федерації, Декларації про державний суверенітет України. Внаслідок цього підсумки референдуму не можуть мати чинності в Україні.

При цьому слід зазначити, що голоси на референдумі, отримані при наявності практичної монополії на теле- і радіоефір, порушень Закону під час голосування, а також, не в останню чергу, внаслідок штучного, не без умислу, поєднання його питання з питанням українського опитування керівництвом КПУ та деякими державними та урядовими особами УРСР, які намагаються поєднати несумісне поняття міждержавного утворення Союзу суверенних держав з єдиною федеративною державою.

Хоча до цього вони цілком чітко розрізняли ці поняття. Візьмемо заяву ЦК КПУ від 5.02.1991 року: "...на хвилі критичних настроїв щодо Союзного договору з'явилися такі "новітні" проекти та схеми ... без єдиного центру, союзної держави, передбачають заміну Союзного міждержавними утвореннями...

Ми твердо віримо, що у комуністів, трудящих усього народу України вистачить політичного і життєвого досвіду, громадянської відповідальності, здорового глузду, щоб не дати ввести себе в оману політиканам і демагогам".

Видно, з точки зору ЦК КПУ, ні в 277 народних депутатів УРСР, які проголосували за питання республіканського опитування, ні в 66,9 % населення України, що їх підтримали, не вистачило громадянської відповідальності і здорового глузду.

Певно, що різка зміна позиції керівниками КПУ вплинула на підсумки референдуму, проте засвідчила не підтримку її позиції, а саме її непослідовність й намагання використати кон'юнктуру ситуації, не гребуючи ніякими засобами.

Якщо 19 березня перший секретар ЦК КПУ [52] заявив, що "ми повинні домагатись, щоб Союзний договір дійсно будувався на основі Декларації про незалежність..." і що КПУ єдина організація, котра від початку до кінця виступала з послідовною чіткою позицією, то слід нагадати, коли в грудні 1990 року на IV з'їзді народних депутатів СРСР на голосування було поставлене формулювання:

“Виходячи з права на самовизначення, конституційне закріпленого в кожній з 15 республік, що входять до Союзу, з’їзд визнає Декларації про суверенітет, незалежність, прийняті парламентами союзних республік як результат вільного волевиявлення. З’їзд вітає суверенні республіки, що здобули нову політичну якість, і закликає їх до конструктивного співробітництва”, керівництво КПУ (Гуренко С. І., Острожинський В. Є., Корнієнко А. І., Олійник Б. І. …) сказало “ні”. І 27 лютого, коли поіменно голосувався текст бюлетеня українського опитування, своє “ні” йому знову сказало керівництво КПУ (Гуренко С. І., Савченко А. П., Єльченко Ю. Н. …).

Де ж та послідовність і підтримка Декларації про державний суверенітет? Очевидна наявність розрахунку на правовий нігілізм і непоінформованість населення України.

Декларація, що знайшла загальнонародну підтримку, проголошує: “Українська РСР має право на власні Збройні Сили. ... Українська РСР самостійно створює банкову, цінову, фінансову, митну, податкову системи, формує державний бюджет, а при необхідності впроваджує свою грошову одиницю”.

В Програмі Народного Руху України зазначено: “Для економічної системи України необхідно щоб:

– були створені власні республіканські митна, фінансова, банківська і грошова системи...”.

А в Заяві ЦК КПУ від 5.02.91 р. стверджується: “Вдаючись до відповідальних популістських гасел про власну армію, валюту, митну службу тощо, лідери опозиційних партій та угруповань не бачать, а точніше, не хочуть бачити, що реалізація цих ідей відкинула б наш народ у політичному та економічному плані на багато десятиріч назад...”.

Очевидно, що незважаючи на те, що ЦК КПУ ставить поруч комуністів і народ України, народ підтримав позицію протилежну від точки зору ЦК КПУ.

Підсумки республіканського опитування є надійним підґрунтям просування України до своєї державності. Слово за законодавцями.

Голова Руху
(-) Іван Драч

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 97, арк. 35зв.–36зв.
Копія. Машинопис.

№ 64
Заява Центрального Проводу НРУ про соціально-економічне та політичне становище в Україні

15 квітня 1991 р.

До Верховної Ради УРСР

Дестабілізуюча антинародна політика центральних органів влади СРСР наближається до критичної межі людської терпимості. За таких умов бездіяльність вищих органів влади України по забезпеченню суверенітету своєї держави і захисту українського народу від сваволі імперських структур і гальмування переходу економіки республіки до ринку стає нетерпимою.

Хвиля робітничих страйків є попередженням і нагадуванням, що верховні органи влади Української держави не повинні наздоганяти суспільний розвиток, а діяти з відчуттям відповідальності перед своїми громадянами. Центральний провід Руху повністю підтримує вимоги страйкових комітетів. Вважаємо неприпустимим зволікання Верховною Радою УРСР з виконанням власної постанови від 17 жовтня 1990 року. Тому пропонуєм продовжити роботу сесії Верховної Ради з розгляду таких питань як:

1. Запровадження індексації прибутків населення, компенсація втрат громадян України адекватно підвищенню роздрібних цін.
2. Надання Декларації про державний суверенітет України сили Конституційного Закону.
3. Розгляд Концепції Конституції України, до прийняття якої не брати участі в розгляданні ніяких договорів, що можуть обмежити державний суверенітет.
4. Прийняття Закону УРСР про референдум.
3. Прийняття Закону УРСР про політичні партії та організації.
6. Прийняття Закону УРСР про вибори народних депутатів України на багатопартійних засадах.
7. Прийняття Закону УРСР про громадянство України.
8. Прийняття Закону УРСР про проходження військової служби громадянами України.
9. Націоналізація майна КПСС і ВЛКСМ на території України.
10. Негайне звільнення народного депутата Степана Хмари й інших політв'язнів та зняття з них обвинувачень.

Сподіваємось, що тривога за нинішній стан українського суспільства і відповідальність перед народом України дозволять включити питання наведеного переліку в порядок денний сесії і розпочати їх розгляд.

Голова Народного Руху України
(-) Іван Драч

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 97, арк. 37–37зв.
Копія. Машинопис.

№ 65
Заява Центрального Проводу НРУ з приводу участі представників України в підготовчому процесі щодо підписання нового Союзного договору

7 червня 1991 р.

Народний Рух України, як новітня форма багатовікової боротьби народу України за свою незалежність, послідовно добивається своєї мети державної незалежності України та побудови в ній суспільства, яке базується на принципах гуманізму і демократії.

Саме завдяки активній позиції широких верств громадськості, Президія Верховної Ради України прийняла Звернення, яке було схвалене Верховною Радою 15 жовтня 1990 року, та Постанову Верховної Ради УРСР № 604 від 17 жовтня 1990 року. В цих документах однозначно заявлено, що Україна може стати учасником Союзного договору лише після прийняття нової Конституції України, яка законодавчо закріпить принципи міждержавних стосунків України, як незалежної держави. А тому, до прийняття нової Конституції, представники вищих державних органів влади можуть брати участь у розробці проекту Союзного договору хіба що лише як спостерігачі. Попри некоректно сформульоване запитання всесоюзного референдуму, шалену офіційну пропаганду та тиск на громадян республіки, переважна більшість виборців України (понад 80 %) проголосувала не за членство України в оновленій Федерації, а за її статус, як незалежної держави в Союзі суверенних держав на підставі Декларації про державний суверенітет України.

Виходячи з цього, участь вищих посадових осіб – голови Верховної Ради Л. Кравчука та члена Президії Верховної Ради М. Шульги в розробці проекту Союзного Договору суперечить постанові Верховної Ради України і слід розцінювати виключно як їхню приватну ініціативу, яка не має юридичних наслідків для України.

Враховуючи реальну загрозу втягнення України в нове імперське утворення – оновлену Федерацію СССР, – всупереч Декларації про державний суверенітет України та волі її народу, Народний Рух України звертається:

– до всіх народних депутатів України з пропозицією розглянути на найближчому сесійному засіданні Верховної Ради питання про незаконність участі представників України в Підготовчому комітеті по завершенню роботи над проектом нового Союзною договору, тим більше, що цим комітетом розглядається не проект Договору про Союз суверенних держав, а проект договору про Союз ССР, як оновлену федерацію.

Висловлюємо надію, що народні депутати усвідомлюють історичну відповідальність перед народом України і не допустять винесення на розгляд сесії питання про проект Союзною договору до прийняття нової Конституції України;

– до народних депутатів України – членів парламентської опозиції, Народної Ради, з пропозицією провести найближчим часом спільну нараду з представниками всіх опозиційних політичних партій та громадських організацій, на якій розглянути перспективи діяльності всієї опозиції в теперішніх умовах, виробити спільну програму дій, спрямовану на недопущення втягнення України проти волі її народу в оновлену федерацію;

– до Уряду України з пропозицією терміново розробити програму заходів на випадок застосування проти республіки будь-яких засобів політичного, економічного та військового тиску і подати її на затвердження Верховній Раді України до кінця червня 1991 року;

– до парламентів та урядів всіх зарубіжних країн з проханням усвідомити історичну неминучість розпаду комуністичної тоталітарної імперії СССР; правову нечинність для України нового Союзного договору, якщо цей договір суперечитиме Декларації про державний суверенітет України і буде підписаний до прийняття нової Конституції; не підтримувати імперські амбіції кремлівського керівництва, сприяти мирному процесові самовизначення народів шляхом відновлення та утворення ними своїх національних незалежних держав;

– до народу України із закликом проявити в цей складний час політичну і громадянську зрілість, рішуче виступити єдиним фронтом проти чергової спроби підступно надати видимості законності колоніальному становищу України. Закликаємо всі трудові колективи, всі політичні партії та громадські організації, всіх громадян України готуватися до всіх доступних нам засобів протидії наступу реакційних імперських сил.

Народний Рух України вважає, що республіки Радянського Союзу, які цього бажають, мають право підписати договір про союз, як оновлену федерацію в будь-якій формі і в будь-який час. Не підписання Україною такого договору зовсім не означає її самоізоляції. Після прийняття нової Конституції, Україна, як суб'єкт міжнародного права, може підписати з новим Союзом ССР, як федеративною державою, міждержавний договір чи кілька окремих договорів. Підтримка депутатами Верховної Ради України такої політичної лінії, котра відбиває сподівання переважної більшості громадян України, створить можливість консолідації різних політичних сил і верств суспільства та дозволить реалізувати цілі та принципи Декларації про державний суверенітет України мирним, цивілізованим шляхом.

7 червня 1991 року
м. Київ

Центральний Провід НРУ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 114, арк. 13–14.
Копія. Машинопис.

№ 66
Ухвала Центрального Проводу НРУ про участь Руху у виборах Президента України

20 липня 1991 р.

1. Враховуючи політичну ситуацію, що полягає у фактичній монополії КПУ на владу в Україні, великий вплив ЦК КПУ на діяльність Верховної Ради і уряду України, а також те, що пасивна позиція демократичних сил у майбутній виборчій кампанії тільки збільшить можливість КПСС-КПУ в черговий раз ошукати український народ, Центральний Провід Народного Руху України рекомендує всім своїм структурам взяти активну участь у майбутніх президентських виборах. Участь Руху в передвиборній кампанії дасть змогу активно вести пропаганду ідеї незалежної демократичної Української держави як єдиного гаранта гідного майбутнього українського народу.

2. З метою консолідації народу України та всіх демократичних сил, створення реальних умов для перемоги на виборах кандидата від опозиції, Центральний Провід Народного Руху України звертається до всіх демократичних громадських організацій, політичних партій, трудових колективів із закликом висувати і підтримувати єдиного кандидата від опозиційних до КПСС-КПУ сил і виступає з ініціативою проведення протягом серпня консультативної наради з метою утворення передвиборного блоку.

3. Обговоривши можливих претендентів на посаду президента, Центральний Провід пропонує для висунення від Народного Руху України кандидатуру члена Руху, народного депутата України, голову Львівської обласної Ради народних депутатів В'ячеслава Чорновола.

4. На 1 вересня 1991 року скликати сесію Великої Ради Руху, на якій висунути кандидата на посаду президента України.

Ухвалено більшістю голосів на засіданні
Центрального Проводу Народного Руху України
20 липня 1991 року

Особлива думка члена Центрального Проводу Руху п. Л. Скорик:

У теперішніх умовах президентські вибори недоцільні як такі, що суперечать інтересам України.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 123, арк. 1.
Копія. Машинопис.

№ 67
Заява НРУ стосовно постанови Верховної Ради України від 24 серпня 1991 р. про проголошення України незалежною державою

27 серпня 1991 р.

Историческим актом Верховного Совета Украины наша Родина провозглашена независимым государством.

Сделан гигантский шаг исторической значимости для достижения цели деятельности Народного Движения Украины (Рух) – построения независимой демократической Украинской державы.

Второй раз в этом столетии сделана попытка возрождения государственности, попытка стать хозяином в своём доме на своей земле. Инициирующим импульсом для обеих попыток был кризис Российской империи, который обусловливал революционные изменения в структуре власти. Новые правители России низвергали тиранию, декларируя демократические принципы, проповедуя идеал свободы. В 1919 году эти надежды были раздавлены большевистской армадой, которая пришла в Украину из России, выполняя волю московского правительства, взявшего на себя мессианские функции "освобождения" соседних государств от их самостоятельности, превращая их в безликие колонии.

Так на место тирании российских царей пришла тирания московских генсеков – невероятно страшная и изощренно жестокая.

Сегодня власть в России перешла к демократам во главе с Президентом. Вторая попытка украинского возрождения снова, как и семьдесят два года назад, вызывает неприятие у некоторых новых демократов России – победителей красных путчистов. Снова претензии на мессианство, снова комплекс "старшего брата", имперские посягательства на своих соседей.

Мы встревожены заявлениями о пересмотре границ, стремлением расчленить нашу Родину – Украину. Надеемся, что опыт предшествующих хозяев России остановит посягательства сегодняшних руководителей РСФСР. Надеемся, что подпись Бориса Ельцина под межгосударственным Договором между РСФСР и Украиной от 20 ноября 1990 года, статья 6 которого утверждает, что Высокие Договаривающиеся Стороны признают и уважают территориальную целостность друг друга в существующих сейчас границах, свидетельствует о позиции Президента и Парламента России, а не продиктована тактической конъюнктурой продвижения к имперскому престолу. Никогда российский народ не будет иметь свободы и покоя, если он будет стремиться к порабощению других.

Призываем руководителей соседних государств руководствоваться Хельсинским Заключительным Актом, который является надежным

фундаментом добрососедства и мирного развития. Нерушимость границ, взаимовыгодное сотрудничество, открытость и искренность в общении позволят нам войти достойными членами в новый европейский дом, в мировое сообщество.

Председатель Руха
(-) Иван Драч

27.08.1991 г.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 112, арк. 9.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 68
Із Статуту Народного Руху України про його сутність, головну мету діяльності та завдання

13 листопада 1991 р.[*]

І. Загальні положення

1. Народний Рух України (далі – Рух) – масова громадсько-політична організація, що виникла як вияв народної ініціативи за оновлення суспільства. Рух є незалежною громадською організацією, яка не підпорядкована жодній з громадських організацій чи державних установ.

2. Головною метою діяльності Руху є:

– досягнення державної незалежності України;

– створення ненасильницькими засобами демократичної республіки.

3. Рух ставить перед собою такі завдання:

а) всіляко сприяти відродженню людини як морально відповідальної особистості;

б) сприяти розвитку національно-державного будівництва, скерованого на перетворення України в демократичну правову державу, покликану забезпечити вільний розвиток особистості, захист прав людини і нації, безперешкодне здійснення основних демократичних свобод;

в) домагатися радикальної перебудови економіки України на засадах економічної самостійності й самоуправління з урахуванням регіональних і структурних особливостей економіки України та госпрозрахунку всіх суб'єктів господарювання незалежно від форм власності;

г) вести наполегливу боротьбу проти політики русифікації, домагатися необхідних умов для вільного розвитку українського народу на споконвічній своїй території, сприяти духовному відродженню української

[*] Дата реєстрації Статуту в Міністерстві юстиції України.

нації на основі державного захисту української мови, всебічного розвитку української культури, формування історичної пам'яті і національної свідомості громадян, виховання почуття національної гідності;

д) сприяти всебічному розвиткові мов і культур національних меншостей та етнічних груп, що проживають на території України, стояти па захисті їхніх життєвих прав та інтересів.

Рух має свої друковані органи і здійснює видавничу діяльність згідно з чинним законодавством.

4. Прагнучи встановлення справжнього народовладдя в Україні, підтримуючи ініціативу громадян у втіленні в життя ідеї правової держави та сприяючи залученню трудящих до управління державним і суспільним життям, Рух підтримує взаємини і співпрацює з Радами народних депутатів та їхніми органами.

5. Рух підтримує взаємини і співпрацює з громадськими організаціями, добровільними об'єднаннями та масовими рухами у розв'язанні назрілих питань державного й суспільного життя в Україні, у виборчих кампаніях з погодженою платформою чи висуненні спільних кандидатів, проведенні спільних заходів тощо.

Рух налагоджує зв'язки та співпрацює з масовими народними організаціями, фронтами та рухами, українськими громадянами та громадянами закордонних країн, діяльність яких не суперечить статутним завданням Руху та чинному законодавству.

Рух підтримує зв'язки з релігійними організаціями (об'єднаннями), бере участь у спільному обговоренні та вирішенні питань суспільного життя України.

6. Налагоджуючи зв'язки і підтримуючи взаємини з будь-якою ланкою політичної системи України, Рух виходить з того, що такі стосунки мають ґрунтуватися на засадах доброї волі, невтручання, демократичного діалогу та взаємної поваги.

7. Рух як громадська організація діє відповідно до своєї Програми та свого Статуту в межах Конституції України та чинного законодавства. Рух бере участь в формуванні органів державної влади і управління, а також у здійсненні влади через своїх представників, обраних депутатами до органів влади всіх рівнів.

8. Рух діє демократичними, конституційно визнаними методами, з повним дотриманням принципів гласності, плюралізму думок, неприпустимості переслідування за переконання, поваги до особистості.

Рух категорично заперечує будь-яку дискримінацію, проповідь міжнаціональної, релігійної та будь-якої іншої ворожнечі й насильства.

9. Рух здійснює свою діяльність у такий спосіб:

а) співпрацює з державними установами, радами всіх рівнів, прогресивними, демократичними організаціями, які ставлять за мету побудову незалежної Української держави у розв'язанні питань, передбачених Програмою та Статутом Руху;

б) бере участь у виборчих кампаніях, висуваючи власних кандидатів у депутати; порушує питання про відкликання депутатів, які не виправдали довір'я виборців; бере участь у здійсненні громадського контролю за перебігом виборчої кампанії;

в) узагальнює, випрацьовує та подає державним органам влади та управління пропозиції, що випливають із завдань Програми Руху;

г) організовує вивчення громадської думки і публікує результати, вносить пропозиції щодо референдумів і допомагає в їх проведенні;

д) вдається до будь-яких законних заходів впливу на органи державної влади та управління;

е) здійснює громадський контроль за дотриманням Україною положень Загальної декларації прав людини, Заключного акту Гельсінської Наради з питань безпеки та співпраці в Європі, інших міжнародних угод з питань захисту людських прав;

є) відзначає пам'ятні національні дати та свята; сприяє відродженню національних традицій та звичаїв;

ж) здійснює в установленому порядку власну виробничо-господарську діяльність для виконання статутних завдань; організує різні види громадських робіт, доглядає за пам'ятками історико-культурної спадщини та природи;

з) організує обмін думок, диспути, колоквіуми, конференції з назрілих питань, створює на громадських засадах експертні комісії, організує лекції, проводить культурні, благодійні заходи;

и) сприяє активізації приватно-підприємницької діяльності;

і) в установленому порядку видає свої газети, бюлетені, інформаційні листки; розповсюджує інформацію у вигляді летючок, плакатів, звернень, відкритих листів, а також через засоби масової інформації;

ї) в установленому порядку організує і проводить мітинги, збори, демонстрації, марші, походи, пікетування.

10. Рух об'єднує громадян незалежно від їхньої національності, належності до інших громадських організацій, релігійних переконань, статі, соціального стану, та політичні партії, громадські організації та об'єднання. Рух згуртовує їхні зусилля на досягнення мети та здійснення завдань Руху. […]

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 85, арк. 54–55.
Копія. Машинопис.

№ 69
Звернення НРУ до українського народу у зв'язку з референдумом про підтвердження Акту проголошення незалежності України

Не пізніше 1 грудня 1991 р.

ВСТАНЕ УКРАЇНА.
І РОЗВІЄ ТЬМУ НЕВОЛІ,
СВІТ ПРАВДИ ЗАСВІТИТЬ
І ПОМОЛЯТЬСЯ НА ВОЛІ
НЕВОЛЬНИЧІ ДІТИ !...

Т. Г. ШЕВЧЕНКО

Народе України!

Дорогі посестри і побратими. Ми народилися або живемо на обширах славної землі Української. Рясно зрощена вона сльозами, потом і кров'ю багатьох поколінь люду українського, народів, що зв'язали з ним свої долі.

Чи можемо ми бути чужинцями на цій понівеченій війнами, захланій соціалістичним господарюванням, атомом і хімією землі?

Надходить вирішальний день, 1 грудня 1991 р., під час референдуму кожен повинен відповісти на доленосне питання: або омріяна протягом сторіч воля і незалежність, або рабське животіння в загребущих лабетах імперії.

Залишитись у складі, хай і "оновленого" Союзу, тримати на плечах важку кормигу союзних обов'язків – це власноруч підписати свій смертний присуд, затвердити вирок дітям і онукам.

Висловитись проти Акту проголошення незалежності України – це:

– щорічно віддавати зароблені нами 100 мільярдів крб. дармоїдам – союзним відомствам;

– сплачувати щороку 20 мільярдів крб. на утримання найбільшої в світі Радянської Армії. Нам достатнє військо, численністю як у Франції чи ФРН, що коштуватиме 4–5 млрд. крб.;

– втрачати щорічно 10 мільярдів крб., що надходять до валютної скарбниці Центру від сплати митних податків на прикордонних пунктах України;

– працювати задарма, отримувати 7–10 коп. зарплатні від кожного карбованця виробленого товару;

– залишати у хижих пазурах Центру наші багатства, допомагати йому безсоромно гарбати товари, розумові та фізичні ресурси;

– важкою працею створювати промислову й сільськогосподарську продукцію і не мати можливості залишити її в Україні;

– жити під страхом нових аварій, атомних і хімічних об'єктів, що планують будувати союзні міністерства;

– посилати дітей до Радянської Армії і забирати їх вбитими, скаліченими, приниженими;

– споживати неякісні харчові продукти, дихати забрудненим повітрям, пити отруєну воду;

– перебувати в жалюгідному стані наймички Союзу, бути зневаженим мешканцем однієї з безправних союзних республік, входити до населення Радянського табору, яке іноземці прозивають і прозиватимуть "русскиє";

– піддаватись спланованій розукраїнізації люду нашого, губити національне обличчя народів, що живуть на терені України;

МІРКУЙТЕ!

За підрахунками зарубіжних дослідних установ, з усіх республік колишнього Союзу Україна має найбільше можливостей різко поліпшити свій добробут, швидко стати квітучою, заможною, народною державою.

Єдина умова – політична, економічна, військова, культурна НЕЗАЛЕЖНІСТЬ.

Громадяни України! Перш, ніж візьмете бюлетень в руки, перш ніж проголосуйте за волю чи кабалу, згадайте воїнів Київської Русі, запорізьких козаків, стрільців Української Народної Республіки, солдатів Вітчизняної, борців національно-визвольного руху – героїв, що склали голови за самостійність Вітчизни. Спом'яніть мільйони жертв сталінських штучних голодоморів 1932–33 та 1947 рр., десятки мільйонів страчених та замордованих синів та дочок України. Не побачимо ми їх на референдумі. Життям проголосували стражденники за незалежність Батьківщини. Усі вони дивляться нам у вічі, волають: "Україні волю!". Невже зрадимо їх?

Це до нас промовляє апостол Павло: "Христос для волі нас визволив. То ж стійте в ній та не піддавайтеся знову в ярмо рабства". (Гал. 5,1).

Невже збезчестимо Україну перед вільними державами земної кулі, голосуватимемо проти свого народу, своєї державної незалежності?

Прибалтійці й молдавани, перуанці і намібійці, поляки і турки виборили право на самостійну державу, а українці так і залишаться бездержавним населенням, гідним презирства і зневаги?

Шануймо себе!

Скажемо "ТАК" державному суверенітету землі нашої! І віддамо голоси на підтримку Акту проголошення незалежності України.

Справдяться слова Христові: "От і ви тепер печаль
маєте, але я знов побачу вас, і радітиме серце ваше, і радости
ніхто не відбере від вас". (Ів. 16, 22)

Народний РУХ України

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 124, арк. 1–1зв.
Копія. Машинопис.

№ 70
Звернення НРУ до керівників держав-членів Ради Безпеки ООН з проханням відкласти на певний термін затвердження Російської Федерації постійним членом Ради Безпеки ООН

25 січня 1992 р.

КЕРІВНИКАМ ДЕРЖАВ–ЧЛЕНІВ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН

Народний Рух України звертається до держав-членів Ради Безпеки ООН з пропозицією **відкласти на 6 місяців розгляд питання про затвердження Російської Федерації постійним членом Ради Безпеки**. Наше звернення викликане розвитком подій, що відбуваються на території колишнього Радянського Союзу.

У результаті внутрішніх процесів у колишньому СРСР остання в світі імперія розпалася на 15 незалежних держав, більшість яких знаходить визнання у світі.

У ході цього процесу незалежною стала України, визнана вже більше як 80 країнами світу.

Україна заявила про свій намір стати нейтральною позаблоковою без'ядерною державою й почала здійснювати цей план. У 1994 році на території України ядерної зброї не залишиться. Територіальних претензій Україна не має до жодної з країн. Україна заявила також про визнання Гельсінських Угод і про підтримку домовленостей про скорочення озброєнь у Європі.

Проте в політичному спектрі колишнього СРСР залишилися сили, що ставлять собі за мету відродження імперії, бодай у дещо урізаному і реформованому вигляді. Базою для своїх дій вони обрали найбільшу з колишніх республік СРСР – Російську Федерацію.

Із боку Російської Федерації заявляються на найвищому рівні необґрунтовані претензії на роль єдиного спадкоємця СРСР в економічній, військовій та геополітичній сферах. Беручи під своє підпорядкування майно, армію, фінанси колишнього СРСР, Російська Федерація на порушення Статуту ООН та Гельсінських Угод фактично оголошує економічну блокаду України, пред'являє Україні територіальні претензії, намагається перетворити війська колишнього СРСР в Україні на окупаційні, як це вже зроблено в Державах Балтії, що може призвести до югославського варіанту подальшого розвитку подій.

У зв'язку з цим вважаємо, що прийняття Російської Федерації в члени ООН слід тільки за умови, що вона звернеться до ООН з відповідною заявою.

Прийнято на Великій Раді Руху
25 січня 1992 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 156, арк. 7
Копія. Машинопис.

№ 71
Ухвала Третіх Всеукраїнських Зборів НРУ про роль ОУН і УПА в боротьбі за свободу і незалежність України

1 березня 1992 р.

ІІІ Всеукраїнські Збори Народного Руху України відзначають видатну роль ОУН-УПА в боротьбі за свободу й незалежність України, послідовну політичну й збройну протидію людиноненависницьким тоталітарним системам А. Гітлера і Й. Сталіна, схиляються перед пам'яттю про героїв і ухвалюють:

Порушити перед Президентом України питання про прийняття історичного рішення:

– визнати боротьбу Організацію Українських Націоналістів (ОУН), УГВР та їхніх Збройних формувань – Української Повстанської Армії (УПА), що була воюючою стороною, – невід'ємною складовою частиною боротьби українського народу за свою свободу й незалежність, за створення самостійної соборної Української Держави;

– проголосити в Україні День національної злагоди.

1 березня 1992 р.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 129, арк. 7
Копія. Машинопис.

№ 72
Із програми НРУ про мету і напрямки діяльності Руху, затвердженої Третіми Всеукраїнськими Зборами

1 березня 1992 р.

В останнє десятиріччя XX ст. тоталітарне суспільство ввійшло у стані гострої всеохопної кризи. Вона стала наслідком насильницького впровадження соціалізму; узурпації комуністичним апаратом влади Рад; відчуження людини від засобів і продуктів виробництва; жорстокого і абсурдного диктату центральних відомств останньої в світі імперії; вихолощення суверенітету республік колишнього Союзу РСР і перетворення місцевого самоврядування у фікцію; підступного проведення під машкарою "інтернаціоналістської" фразеології – імперської політики денаціоналізації народів, уніфікації, механічного перемішування етносів та ігнорування їхніх життєвих інтересів.

XX століття принесло українському народові як великі надії на державне й національно-культурне відродження, так і тяжкі національні трагедії. Після розпаду Російської та Австро-Угорської імперій, в Україні було відновлено національну державність проголошенням Української Народної Республіки, Західно-Української Народної Республіки, а згодом і Закарпатської Народної Республіки [53]. У складних історичних умовах цей процес був перерваний насильницьким шляхом. Україна стала частиною СРСР, що сформувався як унітарна держава з єдиним центром і єдиною правлячою партією, яка запровадила тоталітарну систему й довела народи до межі економічної, екологічної та духовної катастрофи.

Терор проти селянства під гаслами "розкуркулення" та примусова колективізація; штучний голод 1933 року з мільйонами жертв; майже цілковите винищення національної інтелігенції в добу сталінських репресій; придушення будь-якого вияву національної самосвідомості під виглядом "боротьби проти українського буржуазного націоналізму", неодноразові депортації мільйонів українців; грубі порушення прав людини й народу; паплюження національної історії і культури; плюндрування історичних святинь українського та інших народів, міграційна політика, спрямована на послідовне зменшення абсолютної та відносної частини українців серед населення України; цілковите витіснення української мови майже з усіх ділянок суспільного життя республіки; байдуже, а то й вороже ставлення до національно-культурного розвитку українців за межами своєї Батьківщини; непоправне знищення природи в ряді регіонів України; чорнобильська трагедія – такі далеко не всі злочини розбудованого під керівництвом КПРС тоталітарного режиму проти українського народу.

Коли врахувати ще руїну часів спровокованої братовбивчої війни 1917–1922 років і зумовлений нею голод 1921–1922 років, звірства німецько-фашистських окупантів, голод 1946–1947 років, жертви національно-визвольних змагань 40–50-х років – то можна уявити масштаби втрат українського народу в XX столітті.

Запобігти загальнонаціональній катастрофі було б неможливо без зміни політичної системи, усунення від влади комуністичної партії і утвердження політичного й економічного плюралізму, без об'єднання зусиль усіх патріотичних і перейнятих почуттям історичної відповідальності сил України незалежно від місця проживання, національної і релігійної приналежності, партійності, соціального стану, культурно-освітнього цензу, статі і віку.

Формою такого згуртування став НАРОДНИЙ РУХ УКРАЇНИ, який продовжив у нових історичних умовах багатовікову національно-визвольну боротьбу українського народу за свою державність. Після прийняття Верховною Радою 24 серпня 1991 р. Акту проголошення незалежності України та підтвердження його 1 грудня 1991 р. всеукраїнським референдумом, Рух всіляко активізує свою участь у державотворенні,

розбудові України як держави з демократичним устроєм, ринковою економікою, повноправного члена світового співтовариства і оголошує себе Рухом за державність і демократію.

Цілі і напрямки діяльності

1. Головною метою діяльності Народного Руху України (далі – Руху) є:

– утвердження державної незалежності України;

– розбудова правної демократичної держави.

2. У своїй діяльності Рух керується принципами гуманізму, демократії, гласності, свободи слова, плюралізму, соціальної справедливості, виходячи з інтересів усіх громадян України незалежно від їх національності. Рух згуртовує їхню патріотичну енергію, виявляє їхню волю до політичного, економічного та культурного відродження України.

3. Основними напрямками діяльності Руху є:

– забезпечення прав і свобод людини, прав народу, моральне оздоровлення особи й суспільства;

– закладення підвалин і структур громадянського суспільства;

– кадрова політика в Україні;

– побудова здорової, орієнтованої на добробут людей, економіки України;

– інтегрування економіки України до світового господарства;

– соціальна справедливість;

– екологічна безпека суспільства;

– національно-культурне будівництво;

– етика й релігія;

– охорона здоров'я та спорт.

4. Рух діє в межах Конституції та законів України відповідно до своєї Програми та свого Статуту. [...]

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 130, арк. 2–2зв.
Друкарський примірник.

№ 73
Ухвала Великої Ради НРУ про хід земельної реформи в Україні

18 квітня 1992 р.

Сесія Великої Ради Руху констатує, що земельна реформа в Україні здійснюється незадовільними темпами і знаходиться лише в початковій стадії. Основними причинами невтішного становища з проведенням земельної реформи є:

– відсутність державної програми земельної реформи, незабезпеченість фермерських господарств технікою та фінансовими ресурсами, невиконання виконавчою владою існуючого законодавства;

– протидія проведенню земельної реформи з боку таких консервативних політичних сил, як Селянська партія, Соціалістична партія, Селянська спілка;

– необізнаність широкого загалу з природою і спрямованістю земельної реформи;

– відсутність контролю з боку державних органів влади та громадськості за ходом земельної реформи, діями посадових осіб.

Консервативні і реакційні сили затримують створення реального фонду земель запасу, залякують людей майбутніми "куркулями", створюючи негативний психологічний настрій. Часто людям, що хочуть узяти землю, не дають або виділяють земельні ділянки на неугіддях, далеко від поселень, із низькою родючістю ґрунтів, невеликими клаптиками.

Вихід із існуючого становища Велика Рада Руху вбачає в:

– прискоренні політичної реформи всієї вертикалі влади і управлінських структур;

– приватизації землі, тобто передачі землі в приватну власність селянам (за винятком державного резерву), як основи для створення індивідуальних селянських і колективних господарств;

– реорганізації на основі паювання колгоспно-радгоспної системи в багатоукладну систему господарювання;

– якнайшвидшій розробці державної програми земельної реформи, зокрема становлення фермерської системи господарювання, забезпечення фермерських господарств технікою, пальним, добривами тощо;

– об'єднанні діючих асоціацій фермерів в одну з забезпеченням її незалежності;

– створенні Земельного банку України з філіями на місцях;

– здійсненні пільгової податкової та кредитної політики щодо фермерських господарств, забезпеченні цінового паритету щодо сільськогосподарських підприємств;

– зміцненні матеріально-технічної бази переробних галузей потужностей для зберігання продукції;

– визначенні пріоритетів у розвитку сільського господарства, якими можуть стати виробництво зерна, цукру та олії, а також кормовиробництво, зберігання та переробка продукції;

– переході до ринкового, комерційного механізму зв'язків товаровиробників із організаціями товаропостачання і торгівлі, переробними підприємствами через прямі контакти, торгові біржі, ярмарки, аукціони, у створенні, з одного боку, ринку сільськогосподарської сировини та продовольчих товарів, із іншого – ринку матеріально-технічних ресурсів для агропромислового комплексу;

– організації теоретичної і практичної підготовки фермерів та сільськогосподарських спеціалістів;

– інтенсифікації інформаційного забезпечення земельної реформи.

Велика Рада Руху вважає за доцільне провести в кінці травня за ініціативою і при підтримці Руху Всеукраїнські збори фермерів для об'єднання їх у єдину спілку, яка б стала дійсно незалежною і могла б ефективно відстоювати інтереси фермерів та захищати їхні права. Відповідальність за проведення зборів покласти на організаційний відділ Секретаріату Народного Руху України.

Велика Рада Руху

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 145, арк. 1, 2зв.
Копія. Машинопис.

№ 74
Ухвала Великої Ради НРУ про соціально-економічну ситуацію в Україні та завдання Руху

18 квітня 1992 р.

Велика Рада констатує, що сьогодні соціально-політичну ситуацію в Україні визначають:

у політичній галузі:

– передкризовий стан Верховної Ради;

– недієвість уряду;

– наростання авторитарних тенденцій у системі державного управління;

– посилення антиукраїнської діяльності зовнішніх сил та інспірованої ними активності внутрішніх супротивників української державності;

в економічній галузі:

– відсутність завершеної програми економічної реформи та механізму її впровадження;

– податкова та фінансово-кредитна політика уряду, яка спрямована на придушення підприємництва, скорочення виробництва і, як наслідок, – розвал економіки України;

– дестабілізація споживчого ринку;

– контроль над засобами виробництва та механізмами роздержавлення і приватизації з боку представників колишньої номенклатури;

– невизначеність і непослідовність у справі аграрної політики та аграрної реформи.

Ці чинники накладаються на процеси надто повільного зростання суспільної свідомості, деполітизації та розчарування частини суспільства.

Враховуючи зазначене, Велика Рада Руху доручає фракції Руху в Верховній Раді домагатися:

– денонсування угоди про входження України до СНД [54];

– прийняття Верховною Радою ухвали про неправочинність винесення на референдум Криму питання, що стосується державно-територіального устрою України;

– зміни законодавства, що регулює податкову політику в Україні, з метою стимулювати виробництво й захистити український ринок;

– повернення в Україну військовослужбовців, що походять із України і бажають повернутися.

Велика Рада вважає за необхідне посилити пропагандивну та просвітницьку роботу, зокрема в південних та східних областях України. Для цього потрібно:

– відновити й зміцнити шефські зв'язки між крайовими організаціями Руху;

– агітаційну роботу в Криму вести у відповідності до рекомендацій оперативної групи, створеної Центральним Проводом;

– сприяти просвітницькій та пропогандивній роботі серед українського населення в державах колишнього Союзу РСР, особливо на етнічних українських землях;

– вести активну просвітницьку і роз'яснювальну роботу в війську; організаціям Руху взяти шефство над військовими частинами;

– у зв'язку з розпорядженням Президента про ліквідацію символів радянського періоду організаціям Руху взяти під свій контроль цю діяльність.

Велика Рада звертає особливу увагу всіх організацій Народного Руху України на питання добору та підготовки кадрів. З цією метою Велика Рада вважає за доцільне:

– організаціям та членам Руху брати активну участь у роботі органів та структур, які здійснюють економічну реформу в промисловості та на селі;

– домагатися введення представників Руху до органів державного управління задля впливу на ситуацію та набуття досвіду організаційної роботи;

– крайовим організаціям формувати банки даних щодо осіб, які потенційно можуть посісти місце в виборних органах влади і державній адміністрації, а також підприємницьких структурах, зокрема, задля організації, їх підготовки й підвищення фахового рівня;

– територіальним організаціям подати пропозиції щодо майбутньої платформи Руху на виборах місцевої адміністрації.

Велика Рада Руху

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 145, арк. 2, 3зв.
Копія. Машинопис.

№ 75
Заява Великої Ради УНР про підтримку українського козацтва

18 квітня 1992 р.

Міністерством юстиції України зареєстровано нову громадську організацію – Українське Козацтво.

Українське козацтво завжди стояло в обороні рідного краю, сприяло збереженню національної культури, мови, традицій.

Сьогоднішнє Українське Козацтво ми бачимо як громадсько-патріотичну організацію, яка охоплює всю територію України і, йдучи в руслі національно-визвольного руху, разом із іншими демократичними силами виборює незалежну державу. Своєю діяльністю Українське Козацтво покликане сприяти відродженню історичної пам'яті народу, української культури і мови, народних промислів, традиційних форм земельного господарювання, проводити військово-патріотичну роботу.

Рух підтримує створення в школах України патріотичних організацій юних козаків і молодих козаків.

Велика Рада Руху заявляє про найширшу підтримку Українського Козацтва в усіх його діях, спрямованих на утвердження і зміцнення незалежної демократичної Української держави.

Велика Рада Руху

18 квітня 1992 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 145, арк. 3.
Копія. Машинопис.

№ 76
Ухвала Малої Ради НРУ з приводу ситуації в Криму і створення на півострові територіальної автономії

9 травня 1992 р.

Мала Рада Народного Руху України відзначає, що антидержавні дії сепаратистських сил у Криму, які виявилися в прийнятті Акту про державну самостійність Криму, стали можливими насамперед завдяки позиції консервативної більшості Верховної Ради України та її тодішнього керівництва, що сприяли створенню кримської територіальної автономії.

Президент та Уряд України виявили ганебну безпорадність та безвідповідальність щодо очевидних фактів втручання у справи України

з боку сусідньої держави, допустили розгортання на Кримському півострові фінансової ззовні широкої антиукраїнської пропагандистської кампанії. Повну неспроможність захищати інтереси України виявили Кабінет Міністрів України, реформована з КГБ Служба безпеки України, органи прокуратури і внутрішніх справ.

Особливу безпринципність виявили українські засоби масової інформації, зокрема телебачення, очолюване Миколою Охмакевичем, що досі залишається на позиціях політичного провінціалізму та шароварництва.

Політика заграваннія і безперервних поступок шовіністам, прокомуністичним силам Криму призвела до того, що групки політичних авантюристів, об'єднавшись із прокомуністичним апаратом, очолюваним гекачепістом Багровим, поставили Крим перед загрозою кривавої міжусобиці. Зайшовши занадто далеко по шляху розкрадання державних коштів, дач та курортів, мафіозне кримське керівництво таким чином хоче не тільки уникнути відповідальності, але й посилити своє панування в Криму.

Мала Рада НРУ вимагає:

– негайної реорганізації бездіяльного Кабінету Міністрів України, який повинен очолити безпосередньо Президент держави;

– анулювання Верховною Радою України незаконного акту про самостійність Криму;

– скасування призначеного на 2 серпня незаконного референдуму;

– розпуску тимчасової Верховної Ради Криму як такої, що не була обрана як парламент населенням Криму і перевищила свої повноваження, передбачені Конституцією України і законом про статус Криму;

– на період до обрання законної Верховної Ради Криму введення в Криму президентського правління;

– притягнення до кримінальної відповідальності за протидержавну змову з метою порушення територіальної цілісності України гекачепіста Багрова та інших організаторів незаконного акту;

– усебічної підтримки повернення на історичну батьківщину кримських татар та інших депортованих народів і їхнього права на самовизначення;

– категоричних протестів через дипломатичні канали проти втручання Росії у внутрішні справи України;

– невідкладного запровадження інституту громадянства України;

– заборони діяльності партій, громадсько-політичних організацій та рухів, метою яких є порушення територіальної цілісності України.

Мала Рада НРУ закликає всі рухівські організації, всі демократичні партії та громадські об'єднання посилити роботу в місцях масового поселення українців у Росії та серед українців-військовослужбовців з метою досягнути підтримки ними ідеї української соборності.

У зв'язку з посиленням проімперських та прокомуністичних тенденцій Народний Рух України виступає за об'єднання в Протиімперський Блок Народів (ПБН) демократичних сил колишніх союзних республік та автономій.

Мала Рада Народного Руху України

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 145, арк. 14.
Копія. Машинопис.

№ 77
Ухвала Центрального Проводу НРУ щодо подій в Придніпров'ї та необхідності захисту інтересів українців у цьому регіоні Молдови

29 травня 1992 р.

Центральний Провід Руху з тривогою відзначає, що подальша ескалація кровопролитного конфлікту в Придністров'ї, спричинена втручанням третіх сил, (Росії та Румунії) призводить до загибелі і каліцтва десятків і сотень наших єдинокровних братів-українців, які волею гіркої долі змушені жити за межами своєї Батьківщини – України.

Рух підтримує прагнення Спілки українців Придністров'я захищати інтереси українського населення і вирішувати всі гострі конфліктні проблеми в Молдові мирними політичними методами.

Народний Рух України вважає, що діяльність нещодавно створеного комітету гуманітарної допомоги українцям Придністров'я зможе полегшити долю наших братів і сестер, суттєво вплине на їх культурне і духовне життя.

Зважаючи на ситуацію, що складається в Придністров'ї, Центральний Провід ухвалює:

1. Звернутися до Верховної Ради, Президента й Уряду України з пропозицією активізувати свої дії, спрямовані на негайне мирне регулювання Придністровського конфлікту, і вступити в переговори з Кишиневом з метою укладення угод та інших договірних актів, які б гарантували безпеку, вільний культурний, економічний і духовний розвиток українців Молдови.

2. Крайовим організаціям Руху згідно програми, що додається, вступити в безпосередні стосунки із Спілкою українців Придністров'я і через її структури на місцях надати необхідну гуманітарну допомогу, координуючи цю роботу з Секретаріатом Руху.

3. Затвердити Програму гуманітарної допомоги крайових організацій згідно договору.

Співголови Руху:

(–) М. Горинь
(І. Драч)
(В. Чорновіл)

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 144, арк. 39.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 78
Заява Малої Ради НРУ про підсумки пікетування членами Руху та його прихильниками Верховної Ради України з вимогою відставки Уряду В. Фокіна

20 червня 1992 р.

Сформований в умовах монопольної влади КПУ реакційною групою 239 [55], уряд, очолюваний В. Фокіним, продовжує виконувати соціальне замовлення партійно-комуністичної мафії та імперських сил. В. Фокін та його уряд за короткий час довели неспроможність захищати інтереси України та її народу. Розкрадання національних ресурсів, збагачення торгової мафії, безконтрольна приватизація комуністичною номенклатурою державного майна, спекуляції на рівні державних структур ведуть до розвалу економіки і зубожіння кожної родини.

Така політика уряду загрожує знищенням незалежності держави і відтворенням посткомуністичного свавілля.

Виявляючи занепокоєння щодо майбутнього України, Народний Рух України в період з 3 по 19 червня організував пікетування Верховної Ради з вимогою відставки уряду В. Фокіна.

У пікетуванні взяли участь представники всіх областей України. Внаслідок пікетування представники делегацій провели переговори з Головою Верховної Ради І. С. Плющем, постановили оголосити свої вимоги на засіданні сесії Верховної Ради, довести через телебачення до народу України мету пікетуючих та їх основні вимоги, провести консультації з усіма демократичними партіями і закласти умови утворення блоку демократичних партій та рухів з метою боротьби за відставку уряду В. Фокіна, протидії спробам Соціалістичної партії реанімувати комуністичний режим та за створення уряду національної довіри.

У цих умовах Мала Рада Народного Руху України вважає за доцільне припинити масове пікетування Верховної Ради делегаціями областей, продовжуючи його окремими групами з конкретними вимогами.

У той же час Мала Рада Народного Руху України вважає за доцільне в областях і районах продовжувати акції з вимогами відставки

антинародного уряду В. Фокіна та формування уряду національної довіри. З цією метою рекомендуємо крайовим організаціям провести мітинги, зробити заяви в пресі; збирати підписи під відозвами про відставку уряду В. Фокіна; провести переговори з місцевими Радами про підтримку цих вимог; готуватися до збору підписів за достроковий розпуск Верховної Ради, яка виявилася неспроможною навіть поставити на обговорення питання про недовіру урядові; готувати структури Руху до нарощення акцій протесту проти прокомуністичного уряду, очолюваного В. Фокіним.

Незалежній Україні – уряд національної довіри!

Мала Рада НРУ

20 червня 1992 р.
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 6, арк. 9зв.
Друкарський примірник.

№ 79
Ухвала Малої Ради НРУ про релігійну ситуацію в Україні та необхідність відродження українських національних церков – УАПЦ і УГКЦ

20 червня 1992 р.

Продовжуючи лінію Руху на забезпечення в Україні повної віротерпимості і свободи віросповідання, Мала Рада Руху водночас закликає всіх членів Руху підтримувати відродження українських національних церков (насамперед УАПЦ і УГКЦ). У боротьбі, яка розгорілася в межах УПЦ, Рух одностайно засуджує намагання підпорядкувати українське православ'я російській Патріархії і підтримуватиме тільки тих священиків та ієрархів церкви, які стоять на засадах незалежності (автокефалії) Православної Церкви від Московської Патріархії.

Рух вважає, що загостренню релігійної ситуації в Україні сприяє неоднозначність і непослідовність державних органів і посадових осіб щодо процесів і подій, які відбуваються в Православній Церкві і міжконфесійних відносинах, недостатність правового регулювання релігійного життя і контролю за його здійсненням.

Мала Рада Руху

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 145, арк. 16.
Копія. Машинопис.

№ 80
Ухвала Малої Ради НРУ про координацію дій демократичних сил України

1 серпня 1992 р.

Констатуючи, що саме Народний Рух є ініціатором координації дій демократичних сил України і що з ініціативи Руху за останні місяці було проведено декілька зібрань представників партій та громадських організацій для вироблення спільної тактики, а в ряді областей уже створені координаційні структури демократичних сил, вітаючи кожен щирий крок до тіснішої координації дій демократичних сил в умовах наростаючої політичної та економічної кризи і прямої загрози для державності України, Мала Рада Руху вважала б за можливе підтримати ініціативу проведення Конгресу національно-демократичних сил [56] на принципах державності та демократії з такими першочерговими завданнями:

– засудження згубної для української державності урядової політики блокування соціально-економічних реформ і вимога якнайшвидшої відставки антинародного уряду Фокіна та створення уряду національної згоди;

– вимога дострокового припинення повноважень Верховної Ради, створеної в умовах однопартійності і колоніальної залежності, і заміна її професійним парламентом, обраним на багатопартійній основі, підтримка заклику Руху, "Нової України" та інших демократичних організацій щодо збирання підписів для проведення всеукраїнського референдуму про дострокове припинення повноважень Верховної Ради, як і інших заходів для цієї мети, включаючи пікетування, мітинги та ін.;

– засудження кадрової політики Президента, яка виявляється в опорі його передусім на колишніх компартійних функціонерів, противників реформ і прихильників командно-адміністративної системи; вимога зміщення консерваторів із державних посад, передусім більшості представників Президента в областях і районах, та заміна їх новими людьми зі врахуванням пропозицій демократичних сил;

– підтримка критики проекту нової Конституції України, зокрема закладених у ньому принципів авторитаризму, зменшення ролі представницьких органів, ігнорування політичного плюралізму; вимога прийняття Конституції новим складом парламенту України або Конституційною Асамблеєю.

Вважаємо, що в організаційному плані Конгрес міг би бути координаційним комітетом у складі перших керівників чи повноважних представників партій, рухів, громадських організацій з почерговим головуванням на засіданнях для узгодження позицій і вироблення спільних підходів, а тимчасові виконавчі структури Конгрес міг би створювати тільки на час проведення конкретних спільних акцій чи

кампаній із подальшою їх самоліквідацією. Тільки рішення Координаційного комітету, прийняті консенсусом, мають вважатися чинними.

Підтримуючи саму ідею об'єднання демократичних сил, яку Рух уже реалізує як у центрі, так і в ряді областей, Мала Рада водночас висловлює стурбованість характером організації Конгресу – келійністю підготовки і поспішністю з призначенням дати Конгресу невеликою групою осіб без узгодження принципів створення Конгресу з керівними представницькими органами інших організацій, що залучаються. Не можуть не викликати занепокоєння і заяви деяких організаторів Конгресу у засобах масової інформації про створення Конгресу на противагу Рухові для підтримки Президента і Уряду, що розходиться з платформою Руху, прийнятою III Всеукраїнськими Зборами НРУ.

МАЛА РАДА РУХУ УХВАЛЮЄ:

1. Взяти участь у роботі Конгресу національно-демократичних сил.

2. Підтримати ідею утворення коаліції політичних сил національно-демократичного спрямування, початок чому покладено 31.07.92 р. координаційною нарадою 27 політичних партій і організацій.

3. У разі утворення нової політичної організації, – Рух прагнутиме до співпраці з нею у питаннях, що не суперечать Програмі і Статутові Руху, але не входитиме до неї організаційно.

4. Доручити заступникам Голови Руху Олександру Лавриновичу, Михайлу Бойчишину, членам Центрального Проводу – Юрію Ключковському, Оксані Бондаренко та члену Великої Ради Руху Василю Турецькому висловити офіційну позицію Руху.

Співголови Руху:

(–) І. Драч
(В. Чорновіл)

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 145, арк. 22–22зв.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 81
Заява НРУ з критикою дій Президента України Л. Кравчука стосовно долі Чорноморського флоту і входження України в Союз незалежних держав

5 серпня 1992 р.

Останній договір з Росією щодо прозорих кордонів і Чорноморського флоту, підписаний в Ялті Л. Кравчуком, – ще один крок України назад

в імперію, ще один болючий удар по нашій державній незалежності. Для розбудови власної державності меншим злом був би навіть перехід до України тільки частини флоту, ніж створення прецеденту спільних з Росією військових частин із базуванням їх на українській землі.

На жаль, свавільні дії Президента України, який послідовно через Мінськ, Дагомис, Ялту навертає незміцнілу Українську державу до статусу суверенної провінції, не викликають належної реакції ні з боку Верховної Ради, яка у ці важкі часи дозволяє собі тривалі канікули, ні з боку національно-демократичних сил, які президентській команді вдалося розколоти якраз напередодні ялтинської зради.

Зовсім недостатніми видаються спроби деяких партійних лідерів обійтися самою тільки критикою "помилки" Президента і закликом до Верховної Ради її виправити. Адже сьогодні стає все більш очевидним, що як саме створення СНД відразу після всеукраїнського референдуму, коли Україна мала унікальні шанси на здобуття дійсної незалежності, так і подальша поступове втягування України в спільні імперські структури – частина єдиного плану, ланки єдиного імперського ланцюга, накинутого на шию України. Наївним видається і апелювання до Верховної Ради, яка сама вела президентське всевладдя і не створила йому реальної демократичної противаги.

Сьогодні потрібна не риторика, не чергова голосна заява із засудженням СНД, кількість яких вже важко порахувати, а подолання особистих і партійних амбіцій і дійсне об'єднання всіх демократичних сил для рішучих дій на захист української державності, якій нині загрожує смертельна небезпека.

(–) В'ячеслав Чорновіл,
співголова НРУ

5 серпня 1992 р.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 146 арк. 58.
Копія. Машинопис.

№ 82
Звернення учасників розширеного засідання Великої Ради НРУ у Рівному до Президента і Верховної Ради України стосовно визнання УПА воюючою стороною у Другій світовій війні і надання її воякам пільг ветеранів

14 жовтня 1992 р.

Президентові України Леонідові Кравчуку
Голові Верховної Ради України Іванові Плющу

Про 50-у річницю створення Української Повстанської Армії

14 жовтня 1992 року у день Покрови Пресвятої Богородиці виповнилося 50 років з того часу, коли із розрізнених загонів українських повстанців на Волині була організаційно сформована Українська Повстанська Армія (УПА).

УПА народилася у кривавій боротьбі з німецько-фашистськими окупантами, від яких у 1942–44 роках повстанцями були звільнені величезні території та встановлено українську владу. УПА повела рішучу боротьбу з мадярськими, румунськими, польськими та російсько-більшовицькими окупантами за створення Української Самостійної Соборної держави. Сили були нерівними, але за 50 років УПА перемогла і український народ створив незалежну Українську державу. На жаль, у цій державі її вірні сини і дочки досі не пошановані, а деякі московські наймити, що засіли в структурах української влади, ще й зараз дозволяють собі кривдити героїв України.

Ми, учасники урочистих зборів, що відбулися у Рівному з нагоди 50-ї річниці УПА, вважаємо, що з метою відновлення історичної справедливості і з метою консолідації української нації, Верховна Рада України повинна офіційно заявити про правомірність національно-визвольних змагань УПА в 40–50-х роках в Україні, визнати УПА та інші військові українські формування, що вели боротьбу з іноземними загарбниками, воюючою стороною, надавши їм статус учасників Руху опору та поширити на них пільги ветеранів ІІ-ї світової війни.

Прийнято на спільному урочистому засіданні
громадськості м. Рівного з Великою Радою Руху,
присвяченому 50-річчю
Української Повстанської Армії

14 жовтня 1992 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 146 арк. 87зв.
Копія. Машинопис.

№ 83
Звернення Ради національностей НРУ до національно-культурних товариств, національних меншин, осередків і прихильників Руху, всіх громадян України із закликом не допустити в державі національну нетерпимість, зверхність та зневагу до будь-якого народу

7 листопада 1992 р.

Минає рік з часу всенародного референдуму 1 грудня 1991 року – історичної перемоги Українського народу на його багатовіковому та багатостраждальному шляху до незалежності та державності. Результати референдуму перекреслили сподівання захисників імперської ідеї всіх мастей на збереження останньої світової імперії – червоного "Третього Риму". Її спіткала доля попередніх утворень, побудованих на крові й визиску поневолених та обдурених народів

Результати референдуму розбили уявлення про українську націю як про народ, який за століття фізичного та духовного ярма збайдужів до найвищих цінностей і до власної будучини. Вони осоромили багатьох скептиків та песимістів, які не вірили в силу і здоровий глузд власного народу і закликали скасувати референдум.

Результати референдуму також показали, що український народ має в особі кількадцяти мільйонного контингенту громадян України інших національностей вірних друзів, що так само хочуть будувати незалежну й вільну Українську державу. Цей факт, а насамперед властива українському народові толерантність, унеможливили міжетнічні зіткнення в країні в процесі української революції кінця 80-х – початку 90-х років.

Народний Рух України зі своїх перших кроків однією з найважливіших програмових цілей поставив рівноправність громадян України незалежно від їхньої національності, захист національних інтересів, можливість творчого самовиявлення шляхом вільного розвитку всіх національних культур, право кримськотатарського народу на свою державність.

Це все зумовило активну участь представників національних меншин у НРУ. Ми можемо пишатися тим, що світова громадська думка дуже високо ставить Україну, де відсутня дискримінація людей за національною чи релігійною ознакою.

Однак, криза, що охопила суспільство в Україні, на жаль, не обминула й сферу міжнаціональних відносин. Рада національностей стривожена, що в умовах загального незадоволення економічними, соціальними, духовними умовами життя, вірус шовінізму та ксенофобії, залишений нам у спадок від білої та червоної імперії, почав активно пускати метастази в свідомості людей. Цьому сприяють дестабілізуючі чинники як за межами України, так і в самій Україні. З поза північно-східного кордону допливають отруйні випари російського шовінізму, що

свідомо ставлять за мету зіткнути між собою громадян України за національною ознакою, дестабілізувати становище в державі, особливо в місцевостях, де значна частина неукраїнського населення (Крим, Донбас, Одещина).

З другого боку, деякі духовно люмпенізовані радикал-"патріоти", в яких завжди на все готові відповіді, вустами окремих публіцистів та їхніх нечисленних, але галасливих прихильників сіють далекі від здорового націоналізму ідеї "виключності української нації", котрі, як і всяка думка про виключність будь-якого народу, нічого не можуть принести Україні, крім лиха. Хоч би якою метою не керувалися їх речники, об'єктивно вони несуть зло для нашої країни. А те, що деяка частина населення, особливо на Сході і Півдні, сприймає ці прояви, як ідеологію Руху, завдає шкоди авторитету й престижу НРУ. Подальше розростання метастазів шовінізму та ксенофобії може привести до трагедії України, такої, яку ми бачимо на прикладі Боснії і Герцеговини, тільки в незрівнянно більших масштабах.

Рада національностей НРУ, ще раз засвідчуючи свою вірність принципам програми Руху – незалежності України, рівноправного здійснення національних прав, рівності громадян, демократичного розвитку – закликає:

– Всі національно-культурні товариства України активно співробітничати з Рухом у справі відродження всіх народів, національностей та етнічних груп, які населяють Україну.

– Всі національні меншини брати активну участь у розбудові Української держави, відродженні української та своєї культури, науки, мови. Пам'ятайте, що тільки за умови повного розквіту української нації, інші народи України можуть розвиватися як самобутні частини соціуму незалежної України, що тільки вільний і відроджений український народ може гарантувати розвиток ваших етносів.

– Всі осередки та об'єднання Руху та його прихильників – активізувати роз'яснювальну роботу щодо програмових завдань Руху в галузі національної політики та міжнаціональних відносин, співробітничати з національно-культурними товариствами, ширше залучати громадян усіх національностей до своєї діяльності.

– Всіх громадян до спільної праці, взаємоповаги, уважного ставлення до національних потреб кожного народу, до трагедії кримсько-татарського народу.

Не даймо ворожим силам сіяти в нашій країні національну нетерпимість, зверхність, зневагу до будь-якого народу.

СЛАВА ВІЛЬНІЙ НЕЗАЛЕЖНІЙ ДЕМОКРАТИЧНІЙ УКРАЇНІ!

VII сесія Ради національностей НРУ

7 листопада 1992 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 145 арк. 26–28. Копія. Машинопис.

№ 84
Заява НРУ стосовно створення в Україні політичних партій, які становлять загрозу територіальній цілісності та конституційному ладу в державі

14 листопада 1992 р.

Ситуація в царині політичного життя України, що складається останнім часом, змушує нас заявити наступне:

– В порушення Закону України "Про об'єднання громадян в Україні", що набув чинності згідно Постанови Верховної Ради України з 18 липня цього року, на території нашої держави створюються політичні партії та політичні рухи регіонального характеру, які становлять загрозу територіальній цілісності України та Конституційному ладові. Зокрема, найбільша активність у творенні таких партій та політичних рухів спостерігається в Криму, на Закарпатті та в Донбасі.

– За наявної ситуації вважаємо неприпустимою споглядавчу позицію Прокуратури України та Служби безпеки, які повинні забезпечити дотримання законності на всіх теренах України та забезпечити безпеку її конституційного ладу й територіальної цілісності.

Народний Рух застерігає від спроб розшматувати Україну, зупинити процес державного будівництва, поступ до демократичного суспільного ладу.

Звертаємося до органів державної влади та управлінських структур з вимогою давати гідну відсіч зазіханням до волевиявлення народу України жити у своїй самостійній демократичній неподільній державі.

Співголови Руху:

(–) Іван Драч
(–) В'ячеслав Чорновіл

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 146 арк. 91. Копія. Машинопис.

№ 85
Інформаційне повідомлення про підсумки IV Всеукраїнських Зборів Народного Руху України та обрання на них головою НРУ В.Чорновола

9 грудня 1992 р.

Четверті Всеукраїнські збори Руху внесли зміни до Статуту організації з метою приведення його у відповідальність до Закону "Про

об'єднання громадян". Після внесення цих змін Рух зберіг самоназву і самовизначення: незалежна масова громадсько-політична організація Народний Рух України. Це означає, що Рух зберіг за собою функції як політичної, так і громадської організації – у повній відповідності до закону. Водночас, згідно з вимогами закону до організацій, що беруть участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування, Рух вилучив зі свого Статуту право на підприємницьку діяльність, а також унеможливив одночасне членство в НРУ та іншій політичній організації, яка діє на підставі своїх Статуту і Програми.

Збори прийняли концепцію державотворення, яка є офіційним програмним документом Руху поруч з його загальнополітичною Програмою, ухваленою установчим з'їздом і доповненою II і III Всеукраїнськими зборами.

Згідно з внесеними до Статуту змінами, головою Руху на дворічний термін обраний В'ячеслав Чорновіл. Підтверджені повноваження заступників голови Олександра Лавриновича та Михайла Бойчишина, членів Центрального Проводу, обраних III Всеукраїнськими зборами Руху. Задоволена заява Миколи Поровського про складення повноважень члена Центрального Проводу. Дообрані нові члени Проводу замість вибулих: народні депутати Сергій Головатий і Валерій Івасюк, доктор економічних наук Олександр Савченко.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 140, арк. 25.
Друкарський примірник.

№ 86
Заява Малої Ради НРУ у зв'язку з намірами колишніх республік СРСР підписати в Мінську Статут СНД

26 грудня 1992 р.

22 січня в Мінську планується підписання Статуту СНД [57], що є, по суті, спробою реанімації колишньої московської імперії. Виходячи із заяви Верховної Ради України стосовно Мінської угоди від 8.12.1991 р. про неучасть України в будь-яких наддержавних структурах, Народний Рух України висловлює свою стурбованість з приводу активізації проімперських сил в країнах колишнього Союзу.

Мала рада Народного Руху України ЗАЯВЛЯЄ:

1. Самий факт підписання Президентом України Статуту СНД означатиме перший крок до відновлення колишнього Союзу, що створює реальну загрозу незалежності Української Держави, побудові в Україні демократичного суспільства.

2. Народний Рух України засуджує будь-які спроби керівництва України втягнути її в нову імперію і розцінює це як зраду національних інтересів.

3. Народний Рух України звертається до всіх патріотичних сил України з ініціативою створення антиімперського блоку, спроможного протистояти намаганням відродити тоталітарну імперію та комуністичну партію. Хай ця ідея допоможе нам, забувши тимчасові незгоди, об'єднатися в ім'я свободи та незалежності нашої держави.

26 грудня 1992 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 7, арк. 2.
Друкарський примірник.

№ 87
Заява Малої Ради НРУ з приводу активізації прокомуністичних сил та їх наміри відродити Комуністичну партію України

26 грудня 1992 р.

Глибоке занепокоєння демократичної громадськості викликає активізація прокомуністичних сил в Україні.

Все частіше лунають вимоги офіційно відновити діяльність Комуністичної партії, відмінивши постанову Президії Верховної Ради України про заборону злочинної одержавленої структури, яка не мала нічого спільного з традиційним поняттям партії в цивілізованих країнах. Такі спроби робить зараз прокомуністична більшість у Верховній Раді України. Соціалістична партія та інші організації комуністичного ґатунку закликають до реставрації колишнього СРСР – антигуманної тоталітарної імперії, до повернення в "старі добрі часи" так званого розвинутого соціалізму.

7 листопада комуністичні сили організували під червоними прапорами демонстрації та покладання квітів до пам'ятників Леніну – ідеологові й провідникові більшовизму, який спричинив геноцид, етноцид, екоцид і лінгвоцид в Україні. Саме в 60-у річницю голодомору 1932–1933 років, коли Україна в жалобі схиляється перед пам'яттю своїх дітей, замордованих голодною смертю, комуністи і їх прибічники знову намагаються одурманити свідомість людей цинічною ленінською демагогією.

"Тільки при єдності дій пролетарів великоруських і українських вільна Україна можлива. Без такої єдності про неї не може бути й мови".

Ця ленінська цитата досі фігурує на постаменті пам'ятника "вождеві" в центрі Києва. Ці слова й досі таврують українську націю як меншовартісну, другосортну, не гідну мати власну державу.

Досі не ліквідовані символи тоталітарної імперії. Посилюється тиск на малочисельну демократичну пресу. Наскрізь корумповані владні структури майже суціль складаються з представників колишньої компартійної номенклатури. Спекулюючи на труднощах державотворення, прокомуністичні сили нагнітають атмосферу громадського невдоволення, провокують соціальний вибух.

Народний Рух України висловлює рішучий протест проти спроб реставрувати компартію. Рух вимагає від Верховної Ради, Президента, Прокуратури України, у відповідності з законом, відкинути такі домагання, що неминуче призвели б до утвердження тоталітарної комуністичної системи, унеможливили би побудову незалежної демократичної Української Держави та входження України до світового співтовариства.

26 грудня 1992 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 7, арк. 2.
Друкарський примірник.

№ 88
Звернення Центрального Проводу НРУ до керівників політичних партій та організацій демократичного спрямування із закликом створити Всеукраїнський антикомуністичний і антиімперіалістичний фронт

22 січня 1993 р.

У січні 1993 року Україна переживає критичний час. Активізувалися відчайдушні спроби колишніх комуністів відновити комуністичну ідеологію та її злочинну практику. Україна опинилася перед загрозою поновлення комуністичної партії. І це відбувається в той час, коли практично вся повнота державної влади в Україні належить колишнім комуністам, які на сьогодні складають багатотисячний загін умовно безпартійних або прихованих членством в Соціалістичній партії державних номенклатурників в структурах президентської адміністрації, Верховної Ради та місцевих Рад.

В той час, коли новий склад Уряду оголосив війну мафії, корупції, хабарництву, розкраданню і розпродажу України оптом і в роздріб, колишні комуністи, а теперішні можновладці, котрі самі складають ядро

мафії, відчули, що такі дії уряду на тлі розкріпачення думки і душі українського суспільства швидко призведуть до повної втрати ними влади. Тому вони пішли в наступ.

У цей час, який є критичним для кожного громадянина України, її суспільства та її державності, Центральний Провід Народного Руху України звертається до:

Михайла Гориня, голови Української республіканської партії;

Володимира Яворівського, голови Демократичної партії України;

Володимира Філенка, голови об'єднання "Нова Україна";

Сергія Плачинди, голови Української селянської демократичної партії;

Степана Хмари, голови Української республіканської консервативної партії;

Віталія Журавського, голови Християнсько-демократичної партії України;

Віталія Кононова, голови партії Зелених України [58];

Юрія Збітнєва, голови Соціал-демократичної партії України;

Володимира Московки, голови об'єднаної Соціал-демократичної партії України;

Павла Мовчана, голови Всеукраїнського товариства "Просвіта";

Євгена Пронюка, голови Всеукраїнського товариства репресованих;

Ігоря Деркача, голови Спілки української молоді, а також до впливових політичних діячів України – Івана Драча, Дмитра Павличка та інших – тобто до всіх тих, хто в часи комуністичного режиму в Україні входив до політичного ядра Народного Руху України, Демократичного блоку та Народної Ради у Верховній Раді України, з пропозицією:

Підтримати ініціативу Народного Руху України у створенні ВСЕУКРАЇНСЬКОГО АНТИКОМУНІСТИЧНОГО І АНТИІМПЕРСЬКОГО ФРОНТУ.

З цією метою пропонуємо найближчим часом провести спільне засідання Центрального Проводу Народного Руху України з представниками керівних органів політичних партій та громадських організацій України демократичного спрямування.

Голова Народного Руху України
(В'ячеслав Чорновіл)

22 січня 1993 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 178, арк. 1–2.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 89
Заява НРУ стосовно загострення політичної ситуації в Україні і необхідності домагатися дострокового розпуску Верховної Ради України

25 січня 1993 р.

Завдяки зусиллям демократичних сил і принциповій позиції Народної Ради 18–21 січня цього року вдалося зірвати спробу антидержавної змови прокомуністичних та проімперських сил. Загроза нового, краще організованого заколоту однак не минула, бо продовжує існувати база для політичних авантюр – важка економічна ситуація в Україні. Тому варто проаналізувати наміри, дії і аргументи ініціаторів скликання позачергової сесії Верховне Ради.

Немає сумнівів, що якби не активна протидія, справа не обійшлася б критикою окремих декретів уряду Кучми [59], чим в основному займалися депутати на незаконно відкритому при відсутності кворуму сесійному засіданні 21 січня. Навіть там у декого з виступаючих проривалася туга за "живительной силой социализма, взростившего три поколения", заклики прийняти статут СНД, замінити Президію Верховної Ради чи провести референдум про відставку Президента. Основною ж причиною випадів проти уряду була зовсім не турбота про дійсно зубожіле населення України (номенклатурна більшість Верховної Ради сама ж і спричинила це зубожіння підтримкою корумпованого уряду Фокіна), а захист власних шкурних інтересів, боляче зачеплених деякими урядовими декретами та започаткованою новим урядом боротьбою з мафією та корупцією.

20-21 січня у сесійному залі Верховної Ради об'єдналися проти спроб уряду навести порядок у нашому державному домі і ввести хоч якісь елементи реформ комуністи (вони ж соціалісти), шовіністи, частина директорату і представники колгоспно-радгоспного феодалізму. Це по них боляче вдарив декрет про заборону створення при державних підприємствах малих підприємств, що давало можливість з вигодою для себе залазити у народну кишеню, накручуючи ціни на державну продукцію. Тим, хто не безкорисливо і зумисне підривав фінансову систему держави, не до душі прийшлася вимога попередньої оплати за продукцію, яка відправлялася у Росію, або декрет про митний контроль, який заважав безкарно знекровлювати наш споживчий ринок. Апологети колгоспно-радгоспного ладу вороже зустріли декрет про приватизацію з правом продажу присадибних та дачних ділянок, що став першим невеликим кроком до аграрної реформи на селі.

Захист власних інтересів, власних надприбутків, власного права безкарно грабувати народ – ось основна причина дій цих новоявлених захисників народу із колишньої компартійно-радянсько-директорської номенклатури. Хоча Рух схвалює не всі заходи уряду, вважаючи деякі з них недопрацьованими, однак, очевидно, що уряд Кучми, на відміну від усіх

попередніх урядів, не тільки вдається до рятівних адміністративних заходів, але й робить конкретні кроки до реформ в економіці (декрет про корпоратизацію державних підприємств для їхньої подальшої приватизації, декрет про приватизацію присадибних ділянок). Народний Рух України і надалі підтримуватиме кроки уряду, президента та державної адміністрації, які скеровані на політичні та економічні реформи, на боротьбу з мафією та злочинністю, які служать справі збереження Української Держави. Однак ми й надалі залишаємо за собою свободу критики непродуманих заходів уряду і Президента, чи невдалих кадрових призначень.

Вважаємо, наприклад, що негайної реакції Президента і уряду заслуговує шантаж з боку директорів ряду підприємств та представників держадміністрації, які погрожували, в тому числі у сесійному залі, страйками, виступали проти політики Президента і уряду. Якби у нормальному демократичному суспільстві до страйку закликав не робітник, а керівник державного підприємства, того ж дня він вже не був би директором. Те ж стосується і не виборної, а призначуваної державою адміністрації. Відсутність твердої реакції на подібні заклики може закінчитися соціальним бунтом на чолі з вчорашньою компартійною номенклатурою.

Оскільки замах на молоду Українську Державу вийшов зі стін Верховної Ради, ще раз нагадуємо, що після президентських виборів і усунення уряду Фокіна Верховна Рада УРСР, що змінила назву, але не суть, – останній в Українській Державі після проголошення незалежності орган найвищої влади, сформований в умовах імперії і однопартійної диктатури ще на початку 1990-го року. Такими ж органами колоніальних часів залишаються місцеві Ради, без реорганізації та перевиборів яких процес державотворення приречений на невдачу. Тому закликаємо ті політичні сили, які ухилилися від проведення референдумної кампанії восени минулого 1992 року, підтримати заплановану Рухом на весну 1993 року широкомасштабну акцію за державу і демократію, яка включатиме і повторну кампанію збирання підписів за достроковий розпуск Верховної Ради.

Ще весною 1991 року, починаючи кампанію проти тодішнього уряду національної зради, Народний Рух України першим серед політичних сил висунув гасло "Україна в небезпеці". Сьогодні воно актуальне як ніколи.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

25 січня 1993 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 7, арк. 14зв.–15.
Друкарський примірник.

№ 90
Звернення НРУ до громадян України у зв'язку з підписанням у Москві Декларації про створення економічного союзу в межах СНД та загрозою державному суверенітету України

Не раніше 14 травня 1993 р.

ДО ГРОМАДЯН УКРАЇНИ!
Брати і сестри!
Україні загрожує новий союзний договір!

14 травня Кравчук підписав у Москві Декларацію про створення економічного союзу в межах так званої "співдружності незалежних держав".

Довівши Україну до повної залежності від російської нафти, газу, допустивши пограбування нашої молодої держави, уряд Кучми готує договір про поглиблення інтеграції з Росією.

Цей союз приведе до втрати державного суверенітету, ми перестанемо бути господарями українських підприємств, заводів, фабрик, української землі.

Для цього створюються наддержавні "координуючі" структури.

Економічний союз – це чергова спроба нав'язати Україні союзний договір, накинути старе імперське ярмо.

Хто довів нашу економіку до кризи, а нас усіх до жебрацького стану?
Хто несе відповідальність за високі ціни, інфляцію, спад виробництва?

Ті, хто нині при владі. Хто міцно тримається за крісла, у Верховній Раді, в уряді та в адміністрації Президента! Тільки їм потрібен союз під брехливою назвою "економічний".

Що може нам сьогодні дати Росія, яка сама знаходиться в глибокій кризі, яка відкрито посягає на наші території?

Невже ми не гідні бути господарями в своїй хаті, на своїй землі?

Не шукаймо порятунку у Москві!

Вихід України з кризового стану залежить від нас самих! Самі наведемо порядок у своєму домі!

Виступимо за **НЕГАЙНЕ** переобрання Верховної Ради і одночасний референдум про довіру Президенту!

Скажемо "**НІ**" новому кабальному договору!

НАРОДНИЙ РУХ УКРАЇНИ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 188, арк. 85.
Копія. Машинопис.

№ 91
Заява Малої Ради НРУ з приводу переговорів України з Російською Федерацією стосовно ситуації в Криму та на Чорноморському флоті

26 червня 1993 р.

Протягом останнього місяця відбувалися інтенсивні переговори між Україною і Росією. Підписаний ряд документів, зміст більшості яких залишається невідомим не лише народові України, але і його обранцям.

Народний Рух України має серйозні підстави вважати, що в цих документах зафіксовані поступки на користь Росії й на шкоду державності України. Зокрема, про це свідчить угода між Україною і Російською Федерацією з приводу Чорноморського флоту, у якій містяться положення, реалізація котрих призводить до значних порушень державного суверенітету України і створює загрозу національним інтересам держави у південному регіоні.

Насамперед, це згода розділити не лише власне флот, але й берегові війська та берегові будівлі та споруди, які, відповідно до Акту про державну незалежність України, перебувають під юрисдикцією України.

Тим самим створюється небезпечний прецедент виникнення російської власності та дислокації російських збройних сил на території України, відкривається шлях для посилення сепаратистських тенденцій в інших регіонах держави.

Абсолютно неприйнятним є допущення подвійного громадянства військовослужбовців і цивільних осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей.

Із зазначеною угодою, особливо в частині, що стосується безпосередньої участі російської сторони у фінансуванні соціально-економічної сфери Севастополя та інших міст Криму, тісно пов'язаний Указ Президента України від 23.06.1993 р. "Про режим відкритої економіки на території Республіки Крим".

Це створює передумови для контролювання економіки Криму іноземним, а, фактично, російським капіталом.

Народний Рух вважає катастрофічну для України ситуацію в Криму і навколо Чорноморського флоту наслідком непослідовності Президента в питаннях зовнішньої та внутрішньої політики, розбудови Українських Збройних Сил, зміцнення територіальної цілісності Української Держави.

Враховуючи зазначене, Народний Рух закликає Президента до рішучих та послідовних дій для розбудови незалежної держави і збереженню її територіальної цілісності.

26 червня 1993 року

м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 177, арк. 4.
Копія. Машинопис.

№ 92
Заява НРУ у зв'язку із законом Республіки Крим про вибори до Верховної Ради Криму та обмеження в ньому прав кримськотатарського народу на представництво у новому парламенті

30 вересня 1993 р.

17 вересня 1993 року так звана Верховна Рада Криму прийняла закон "Про вибори депутатів Верховної Ради Республіки Крим".

За цим законом 68 мандатів із 80 розподілятимуться між депутатами, обраними в одномандатних округах, а 12 – між представниками партій та організацій, які обиратимуться всіма виборцями республіки.

Закон практично унеможливлює гідне представництво в парламенті корінних народів та депортованих національних меншин. Його прийняття в такому вигляді є виявом дискримінації й ігнорування прав людей, що постраждали від тоталітарно-комуністичного режиму й нині терплять утиски з боку прокомуністично-шовіністичної влади.

Ситуація з виборами в Криму являє собою закономірний наслідок політики Верховної Ради та Президента України, яка зводиться до постійних поступок та невиважених дій у розв'язанні кримських проблем. Непродумане рішення українського парламенту на чолі з його тодішнім спікером Л. Кравчуком щодо надання Кримській області статусу територіальної автономії стало першим кроком на ганебному шляху угодовства, загравань з антидержавницькими силами в Криму, компромісів, які шкодять інтересам України та її міжнародному авторитетові.

Народний Рух України повністю підтримує справедливі вимоги кримськотатарського народу щодо відміни дискримінаційного закону про вибори та повторного обговорення на З'їзді народних депутатів Криму проекту виборчого закону зі зміною системи виборів.

З розумінням і підтримкою ставимося до дій громадянської непокори, до яких змушений вдатися кримськотатарський народ в боротьбі за природне право мати своїх представників у всіх владних структурах, і насамперед – у парламенті Криму. Вважаємо, що Верховна Рада України має негайно розглянути закони та постанови так званого кримського парламенту й анулювати ті з них, які суперечать чинному законодавству України.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 7, арк. 97зв.
Друкарський примірник.

№ 93
Заява НРУ з приводу подій у Москві 3 жовтня 1993 р. і необхідності саморозпуску організацій-носіїв комуністичної ідеології

4 жовтня 1993 р.

На барикадах листопада 1917 року демократія в Росії та право народів Російської імперії на самовизначення були знищені більшовиками. Відтоді пошуки внутрішнього і зовнішнього ворога, вирішення будь-яких проблем шляхом терору й силового тиску стали звичними методами втілення політичної лінії компартії.

У країнах колишнього Союзу діють компартійні структури, створюючи постійну загрозу державності, провокуючи конфлікти політичного характеру. Яскравим підтвердженням злочинності комуністичної ідеології й практики є останні події у Москві, де прибічники більшовизму у парламенті намагаються під червоними прапорами потопити у крові паростки демократії, відродити тоталітарну імперію.

Вважаємо, що у зв'язку з посиленням політичної нестабільності у Москві, Верховна Рада України має якнайшвидше розглянути питання щодо національної безпеки.

Український парламент мусить звернутися до всіх представників прокомуністичних структур, які ще спроможні тверезо оцінити ситуацію, із закликом до саморозпуску цих організацій, оскільки в самій основі комуністичної ідеології закладено насильство і конфронтація, що веде до кровопролиття, жертв і порушення людських прав.

Категорично виступаємо проти відродження організацій комуністичного напрямку в Україні та подальшої участі України в СНД.

Висловлюємо підтримку демократичним силам Росії, що обстоюють право на цивілізовану розбудову своєї держави. Хочемо вірити, що вони так само підтримають державну незалежність та демократичні перетворення в Україні.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 7, арк. 95зв.
Друкарський примірник.

№ 94
Заява НРУ у зв'язку з реєстрацією в Міністерстві юстиції України Комуністичної партії України

7 жовтня 1993 р.

У тривожні дні, коли комуно-фашистські сили намагалися з допомогою зброї придушити російську демократію, Міністерством юстиції України була зареєстрована комуністична партія. Реєстрація структури, що будує свою діяльність на підґрунті марксистсько-ленінської ідеології, засудженої в усьому цивілізованому світі, особливо на тлі заборони прокомуністичних організацій у Росії та інших посткомуністичних країнах, підриває авторитет Української держави в очах світової громадськості й може розглядатися лише як прямий виклик демократії.

Цілком зрозуміло, що санкціонувавши реєстрацію названої партії, міністр юстиції Василь Онопенко під час свого затвердження на цій посаді одержав широку підтримку з боку прокомуністичної частини парламенту.

Однак викликає здивування те, що п. Онопенко був підтриманий деякими депутатами – членами Народної Ради, котрі порушили рішення про бойкот затвердження консервативного уряду Кравчука-Звягільського [60].

Вважаємо, що найпершим завданням усіх демократичних сил є участь у процесі декомунізації українського суспільства, який триває у посткомуністичних державах.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 7, арк. 97. Друкарський примірник.

№ 95
Заява V Всеукраїнських Зборів НРУ з приводу політичного русинства та антиукраїнського руху на Закарпатті

12 грудня 1993 р.

Протягом цілого тисячоліття Українське Закарпаття перебувало під іноземним гнітом, проте вистояло, не асимілювалося, зберегло почуття єдності з Галичиною та Наддніпрянською Україною.

На своєму історичному шляху українцям-русинам Закарпаття, а також спорідненим із ними українським етнічним групам на території

сучасних Словаччини, Польщі, Сербії, Хорватії, довелося пережити тяжку добу москвофільства, спровокованого російським царатом.

Завдяки невтомній діяльності Івана Франка, Володимира Гнатюка, Михайла Грушевського, інших учених та адекватній праці закарпатських будителів, зокрема, Олександра Духновича, Юрія Жатковича та інших, перед усім світом було переконливо заманіфестовано приналежність закарпатських русинів до великого українського народу. Це врятувало найбільш упосліджену гілку нашої людності від денаціоналізації. Це стало підґрунтям для створення, хоч і не довговічної, але героїчної незалежної Карпатської України, якою керував видатний закарпатський український патріот, Президент Республіки отець Августин Волошин.

На жаль, в наш час ворожі Соборній Українській державі чинники взамін мертвого вже москвофільства спровокували сепаратистський політичний рух, який добивається визнання українсько-русинського населення Закарпаття якоюсь міфічною, окремою русинською нацією і прагне відокремити ці споконвічні українські землі від Української держави.

Цю ж мету переслідує і вимога надання Закарпаттю статусу вільної економічної зони.

Виступаючи за безумовну підтримку етнокультурних особливостей закарпатських українців, які збагачують етнокультурну палітру України, V Всеукраїнські Збори Народного Руху рішуче засуджують політичний русинізм та пов'язану з ним антиукраїнську кампанію на Закарпатті.

Ми вимагаємо заборони так званого "Тимчасового уряду Підкарпатської Русі" та "Общества подкарпатских русинов" [61], діяльність яких скерована на розчленування Української держави, а, отже, є порушенням Конституції України.

Збори протестують проти фальсифікації подій на Закарпатті деякими органами масової інформації Словаччини й Угорщини, які не сприяють стабілізації становища в цьому регіоні України.

Збори рекомендують членам фракції Руху голосувати проти надання Закарпатській області статусу вільної економічної зони.

Учасники зборів висловлюють упевненість у тому, що українці Закарпаття – горді учасники та нащадки Карпатської Січі [62], як і представники інших національностей краю, – підтримають позицію НРУ, політику державотворення в Україні.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 173, арк. 23зв.–24.
Друкарський примірник.

№ 96
Звернення V Великих Зборів НРУ до громадян України стосовно підтримки на майбутніх виборах до Верховної Ради представників демократичних сил

12 грудня 1993 р.

Шановні співвітчизники!

Для нашої держави, для кожної родини і людини настав час тяжких випробувань, суворих роздумів і невтішних висновків. Настав час виваженого свідомого вибору.

Напередодні референдуму 1 грудня 1991 року ми говорили, що незалежна Україна матиме всі передумови для зміцнення своїх позицій у світовому співтоваристві, успішного економічного розвитку і забезпечення сталого добробуту своїх громадян. Але найкращі стартові можливості не можуть бути використані без законодавчої й виконавчої підтримки, без зацікавленості влади у позитивних змінах.

Верховна Рада була обрана за однопартійного диктату і за виборчим законом, який не врахував нових політичних обставин. Це зумовило постійне протистояння між прихильниками реформ і представниками старої номенклатурної системи. Реакційна більшість блокувала всі конструктивні пропозиції вже тому, що вони йшли від демократичної меншості, сама ж не була спроможною запропонувати власні дієві законопроекти.

Протидія економічним реформам, консервування віджилої політичної системи й адміністрування на виробництві призвело до кризи в економіці, кризи влади, зубожіння населення, розгулу злочинності, мафіозного беззаконня, розбазарювання і розкрадання національних багатств.

Перекладаючи відповідальність за соціальні проблеми на плечі демократів, “партія влади” намагається дезорієнтувати виборців, створити новий образ ворога, скомпрометувати реформаторські сили в суспільстві.

Під тиском громадськості Верховна Рада прийняла рішення про дострокове припинення своїх повноважень та призначення нових виборів до парламенту. Однак це рішення аж ніяк не означає, що номенклатурна партія влади має намір добровільно відмовитися від панівної ролі у суспільстві. Дискримінаційний виборчий закон, прийнятий нещодавно Верховною Радою, зробив проблематичними надії на демократичні перетворення, дорівняв у виборчому процесі політичні партії до державних установ та підприємств.

В умовах, коли внаслідок нового стрибка цін переважна більшість населення опинилася далеко за межею бідності, коли насувається загроза енергетичного голоду і мільйони людей можуть залишитися без тепла і світла, як ніколи можливим став соціальний вибух, який обернеться

великими народними жертвами, крахом державності і встановленням диктаторського режиму з усіма трагічними наслідками.

Цілком зрозуміло, що вихід із надзвичайної ситуації передбачає застосування надзвичайних економічних заходів. Але вище керівництво України, свідомо провокуючи соціальні катаклізми, обирає курс на введення надзвичайного стану, щоб провести виборчу кампанію у таких умовах, коли придушуватимуться будь-які спроби вільного волевиявлення народу.

Звертаємося до вас, дорогі співгромадяни, з проханням виявити мужність і витримку, гідність і розуміння великої небезпеки, що нависла над нашою державою.

Закликаємо вас утриматися від передчасних виступів, які можуть бути використані владою проти народу.

Звертаємося до працівників освіти і культури, до всієї української інтелігенції із закликом стати провідниками ідей державності, демократії, економічних і політичних реформ.

Звертаємося до духовенства та вірних усіх конфесій – нехай ваше щире слово про те, як змінити наше життя на краще, увійде в кожну оселю і в кожне серце.

Підніземося ми з великої руїни, на яку прирікає Україну мафіозно-номенклатурна "партія влади" – чи опинимося у прірві жебрацтва, безправ'я і кривавих зіткнень, – залежить сьогодні лише від вас.

Закликаємо вас підтримати на виборах представників демократичних сил, об'єднатися для захисту державності, для реформування суспільства, в ім'я злагоди, миру й добробуту.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 173, арк. 25зв.–26.
Друкарський примірник.

№ 97
Із виступу голови НРУ В. Чорновола на V Всеукраїнських Зборах Руху про підсумки та уроки виборів до Верховної Ради України 27 березня 1994 р.

16–17 квітня 1994 р.

Шановні делегати, шановні гості!

В умовах демократії, навіть такої молодої, як наша, що тільки спинається на ноги, вибори – основне випробування для політичної організації, екзамен на зрілість її програми, її організаційних принципів, її структур, її кадрів – від лідера до рядового члена. В розвинених демократичних суспільствах успіх, а ще більше поразка на парламентських

виборах може стати поштовхом до радикального перегляду програми, зміни керівництва, а часом навіть самоліквідації політичної партії чи її розколу.

Тому цілком слушним було розбиття нашого з'їзду на два етапи – перший, на якому ми розробляли виборчу програму і стратегію виборчої боротьби, і другий – для оцінки результатів.

Коли підійти до наслідків виборів до нової Верховної Ради вузькопартійно і статистично, то можна було б констатувати не тільки збереження статусу кво, а навіть деякий успіх. Якщо у фракції Руху в останній період діяльності старої Верховної Ради було близько 30 депутатів, частина з яких організаційно не була пов'язана з Рухом, довільно зачисляючи себе до фракції чи виходячи з неї, то сьогодні серед трьох десятків обраних членів чи прихильників Руху (а є надія, що фракція побільшає кількісно) – абсолютна більшість або висунутих конференціями Руху, або підтриманих організацією під час виборчої кампанії, що породжує взаємні зобов'язання між Рухом і його фракцією в парламенті.

З обраних до нової Верховної Ради рухівців – 11 колишніх депутатів. Знову обрано депутатом (до того ж із першого туру) голову Руху, без чого можливість керувати організацією була б вельми проблематичною. Депутатами стали ще шість членів Центрального Проводу Руху: Лесь Танюк, Іван Заєць, Олесь Лавринович, Юрій Костенко, Василь Червоній, Сергій Головатий, що свідчить про авторитетність рухівського керівництва. (Щоправда, Сергій Головатий іще з осені минулого року ніякої участі в житті Руху не бере, хоча своє членство в Рухові підтвердив). Депутатами Верховної Ради стали п'ять голів крайових організацій (Заєць, Червоній, Бойко, Зарудний, Манчуленко). Ще четверо (Клюс, Васильчук, Ткаленко, Шулик) вийшли в другий тур, що теж можна розцінювати як успіх.

Підрахунки показують, що сумарно кандидати від Руху зібрали набагато більше голосів, ніж кандидати всіх інших партій, крім крайніх лівих, разом узяті. Це ще раз підтверджує, що при пропорційній чи змішаній виборчих системах, які характерні для всіх посткомуністичних держав, крім України і Білорусі, ми мали б велику фракцію або й більшість у парламенті.

Наші скромні результати видаються значнішими на тлі провалу інших некомуністичних партій. УРП, що виставила на вибори майже стільки кандидатів, як і ми, здобула тільки дев'ять мандатів. ПДВУ [63] – п'ять, Демократична партія [64] – три, християнські демократи [65] – також три, а соціал-демократи – два. При цьому програли керівники всіх цих партій, окрім Демократичної. І якщо програш деяких партій можна пояснити зародковою стадією їхнього існування, браком розгалужених структур, то програш структурно міцніших організацій каендеесівського [66] напрямку слід віднести на рахунок угодовської політики керівництва цих партій щодо правлячої посткомуністичної номенклатури.

Відносним успіхом можна назвати тільки сім мандатів Конгресу українських націоналістів, що не був представлений у попередньому парламенті. Але локалізація цього досягнення тільки в Галичині (жодного мандата не виборено в Східній Україні), виборча стратегія КУНу [67], побудована на позаетичних методах поборювання інших партій, насамперед Руху, і на демагогічному протиставленні понять "націоналізм" і "демократія", що зблизило КУН із крайніми правими (УНА-УНСО [68] та Хмарою), свідчать про обмеженість ідейної та кадрової бази КУНу.

З політичних організацій тільки комуністи і Рух спроможні створити у Верховній Раді власні фракції, решті доведеться або об'єднуватись, або переструктуровуватися в самому парламенті.

Разом демократичні сили поки що налічують приблизно 80 депутатів, комуністичні (комуністи та соціалісти) – понад 110 депутатів, крайні праві, без КУНу, – п'ять депутатів. Решта депутатського корпусу – представники владних структур, аграрії, підприємці, військові та інші "незалежні" депутати. За них, очевидно, й розпочнеться боротьба між крайніми лівими та центристськими угрупуваннями.

Такий склад парламенту, що характеризується проривом радикалізованих сил (як лівих, так і правих), пояснюється насамперед соціально-економічною ситуацією в Україні, різким падінням життєвого рівня населення, що завжди стає добрим ґрунтом для політичної демагогії і примітивного популізму. Безумовно, прислужився й антипартійний виборчий закон, що не сприяв структуруванню Верховної Ради і привів до неї людей випадкових, не готових до конструктивної праці, а швидше – до політичних баталій.

Якби не зумисний зрив виборів, коли при співучасті або бездіяльності влади чи в результаті широкомасштабних фальшувань інспірувалася відсутність половини виборців або недобір обома кандидатами голосів, демократичні сили, насамперед Рух, могли мати удвічі більше місць у парламенті. Тільки в Києві, який дав п'ять демократичних депутатів (з них – чотири рухівці, а один – підтриманий Рухом) і вивів у другий тур іще 16 демократів (з них – 12 рухівців), вибори зірвано у 18 округах.

Очевидна закономірність: чим більше наших кандидатів давала область на другий тур, тим масовішим був там зрив виборів (12 округів на Дніпропетровщині, 7 – на Вінниччині, по 5 – Київській, Полтавській областях). Масовими були зловживання в тих округах, де рухівські кандидати мали реальний шанс перемогти. Можна назвати Корабельний округ Миколаєва, де рухівець Юзюк буквально розгромив відомого партократа Білоблоцького, але через чітко зафіксовані спостерігачами злочинні дії адміністрації та членів дільничих і окружної комісій нібито не добрав усього кількасот голосів, щоби стати депутатом. Цілий букет зловживань, від яких тхне Кримінальним кодексом, допущено при протягуванні в депутати по Уманському округу Черкаської області комуніста Роєнка, що змагався в другому турі з рухівцем Доманським.

А як дивитиметься в очі виборців теперішній міністр економіки Шпек, якому в Косівському виборчому окрузі Івано-Франківщини всіма правдами і неправдами натягували 50 відсотків голосів для перемоги. Цинічна операція Дніпропетровської районної держадміністрації, яка хотіла вкрасти кілька тисяч голосів у голови Січеславського [69] крайового Руху Івана Шулика, вже набула широкого розголосу.

Такі приклади можна наводити десятками. Однак складена під партію влади Центральна виборча комісія залишає їх без уваги, зате вдалася до ретельної перевірки безглуздої скарги фаворитки Президента, що зазнала поразки від рухівського кандидата…

Окремо треба говорити про відвертий політичний терор, організований проти Руху у зв'язку з виборами. Політичний підтекст таємничого зникнення голови Секретаріату Народного Руху України Михайла Бойчишина сьогодні безсумнівний, а цинізм, з яким правоохоронні органи, тільки імітуючи слідство, зводять порахунки з рухівськими прихильниками та спонсорами, безпрецедентний. У цьому ряду можна розглядати і напади на управи Руху в кількох областях України, і фізичний терор проти наших кандидатів у депутати, і не до кінця ясні обставини смерті координатора виборчої кампанії Руху в Київській області Сергія Бабайкіна, і згадані вже вище потоптання закону при проведенні виборів.

Оце така "демократичність" і "законність" виборів, як їх назвали обдурені західні спостерігачі!

Частка вини за результати виборів лягає і на демократичні партії, що переоцінили свої сили. Не маючи ні структур, ні засобів для агітації, вони все ж таки наводнили округи своїми кандидатами, часом зовсім випадковими людьми, і не церемонилися в засобах передвиборчої боротьби між собою. Проти мене, наприклад, крім кількох майже відвертих комуністів та одного офіційного соціаліста, виступали також кандидати від УРП, УКРП [70], ХДПУ, УХДП [71], навіть від міфічного ВНРУ [72]. Мабуть, і комуністи не спромоглися б на таку зливу бруду і дезинформації, яку вилила на заступника голови Руху Олеся Лавриновича команда одного з функціонерів КУНу Жижка у Дрогобицькому районі на Львівщині. Кажуть, крайнощі сходяться. У Сімферополі я недавно бачив на огорожі метровими літерами напис: "Рух – это фашизм", на дрогобицькому асфальті не меншими літерами за день до виборів писалося: "Рух – це комунізм". Зворушлива солідарність російського шовініста й українського псевдонаціоналіста в ненависті до демократії…

Нагадаю, що саме Рух у жовтні минулого року став ініціатором спільної заяви партій і громадських організацій про принципи виборчої співпраці, за дотримання яких розписались і я, і Михайло Горинь, і Слава Стецько… То чому ж так грубо порушувалися домовленості про взаємне непоборювання в тих округах, де не вдалося зійтися на єдиній кандидатурі? В атаці на Рух дружньо об'єдналися комуніст Симоненко,

соціаліст Мороз, кунівець Жижко, унсовець Вітович, укаерпіст Хмара і уерпіст Лук'яненко. Останній, очолюючи спільний виборчий комітет, дозволив собі приїхати в неузгоджені округи Тернопільщини агітувати за кандидатів УРП проти рухівців і розповсюджувати різні небилиці про голову Руху… […]

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 199, арк. 1–3.
Друкарський примірник.

№ 98
Звернення НРУ до громадян України з огляду на активізацію антиукраїнських сепаратистських сил в Криму

14 травня 1994 р.

Останнім часом у Криму різко активізувалися підтримувані вищими урядовими колами Росії антиукраїнські сепаратистські сили. Від агітаційно-мітингових заходів вони перейшли до організаційно-законодавчих дій, що становлять загрозу територіальній цілісності України, ведуть до розпалювання братовбивчої громадянської війни.

Через це мир в Україні, а відтак у всьому європейському та чорноморському регіоні, ставиться під загрозу.

Прагнення протягти через Верховну Раду Криму Конституцію від 6 травня 1992 року, окреме громадянство Криму та подвійне громадянство, ухвалу про ліквідацію українського республіканського статусу Севастополя, міністерства внутрішніх справ та служби безпеки; вимоги передачі Чорноморському флотові Росії севастопольської військово-морської бази, вимоги вивести з Криму українські збройні формування – це далеко не повний перелік порушень Конституції України, Гельсінських угод та неправомірних дій Президента і Верховної Ради Криму з метою розшматування України і розпалювання громадянської війни, ескалації конфлікту між Україною та Росією до тієї межі, коли його вирішення стане можливим тільки шляхом збройної боротьби.

Всі ці дії безвідповідальних керманичів Криму не без відома Президента Росії заохочуються депутатами Державної Думи Російської Федерації.

Для силового тиску на Україну та загострення ситуації використовується також Чорноморський флот. Стало відомо, наприклад, про наміри передислокувати з Росії до Криму дві аеромобільні дивізії під приводом захисту флоту, якому нічого не загрожує.

Президент Криму Юрій Мєшков [73] та шовіністична більшість Верховної Ради Криму свої вимоги і дії виправдовують нібито необхідністю забезпечення інтересів "народу Криму".

У той самий час цілковито ігноруються інтереси сімсоттисячного українського населення Криму, яке не має можливості слухати українське радіо, дивитися програми українського телебачення, читати українські газети, навчати своїх дітей в українських школах.

Досі не відновлені права 250 тисяч татар, які приїхали до Криму з місць депортації, не створені умови для повернення на батьківщину багатьох тисяч депортованих та їхніх дітей. Кошти, які виділяє Україна на потреби депортованих, що повертаються до Криму, місцевими урядовцями використовуються на інші цілі.

Замість вирішення економічних завдань для стабілізації та розвитку виробництва, торгівлі, сфери послуг, пожвавлення роботи курортних зон Верховна Рада та Президент Криму створюють на півострові зону політичної та воєнної нестабільності. Зменшення ж кількості людей, що приїжджають до лікарень, санаторіїв, курортів та будинків відпочинку, призведе Крим до економічних збитків та зубожіння.

Вимагаємо від світової спільноти рішучих дій, спрямованих на припинення втручання у справи суверенної Української держави з боку урядовців і Державної Думи Росії, а також гарантій безпеки та територіальної цілісності України.

Від Верховної Ради та Президента України вимагаємо вжити дієвих заходів щодо виконання в Криму Конституції і законів України та забезпечення територіальної цілісності Української держави.

З проханням не допустити розшматування України та громадянської війни ми звертаємося також до Ради Безпеки ООН і Наради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ).

Громадяни України, зокрема жителі Криму!

Ваш голос, ваша активна позиція, ваша апеляція до Президента та Верховних Рад України і Криму – важливий внесок у справу запобігання громадянській війні, у справу збереження миру, територіальної цілісності та розквіту нашої єдиної Батьківщини.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

14 травня 1994 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 52зв.–53.
Друкарський примірник.

№ 99
Лист голови НРУ В. Чорновола Меджлісу кримськотатарського народу з приводу 50-річчя депортації кримських татар

18 травня 1994 р.

МЕДЖЕЛІСУ
КРИМСЬКО-ТАТАРСЬКОГО
НАРОДУ

Народний Рух України схиляє голову перед світлою пам'яттю жертв депортації і геноциду кримсько-татарського народу [74]. Злочин, вчинений російським комунофашизмом 50 років тому, є злочином проти людства і людяності і може бути спокутий лише через відновлення кримських татар в їхніх історичних правах шляхом повернення їх на свою батьківщину і надання їм можливості національно-державного самовизначення у складі України.

В ситуації, коли влада в Криму опинилася в руках шовіністичних сил з яскраво вираженою проімперською орієнтацією, виникла пряма загроза перспективам відновлення історичної справедливості щодо кримських татар. Рух підтримує кримсько-татарський народ в його боротьбі і підтверджує свою готовність надати йому всіляку допомогу у демократичному розв'язанні кардинальних питань національного буття.

Закликаємо братній кримський народ до спільних дій проти спроб відродити імперію, позбавити незалежні народи надій на процвітання, демократію і прогрес.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 207, арк. 40.
Копія. Машинопис.

№ 100
Заява Малої Ради НРУ про підсумки виборів Президента України та пропозиції Руху стосовно діяльності новообраного Глави держави

19 липня 1994 р.

Мала Рада Народного Руху України схильна розглядати підсумки виборів Президента України скоріше як поразку політики попередньої влади, ніж як перемогу позиції новообраного Президента.

Постійне декларування вищим українським керівництвом своєї відданості ідеям незалежності, демократії, своєї прихильності справі економічних перетворень і реформування владних інституцій, на жаль, не було підкріплене конкретними кроками і твердими рішеннями.

За відсутності реалістичних програм і рішучих заходів, спрямованих на розбудову держави та підвищення рівня життя народу, ці декларації лише поглиблювали соціальний нігілізм і несприйняття ідеї державності в аполітичному середовищі та сприяли радикалізації поглядів серед політизованої частини населення.

На підсумку виборів позначилися роз'єднаність демократичних сил і дрібнопартійна та особиста амбіційність частини їх лідерів; самоусунення президентської команди від виборчої кампанії, а часом і пряма її агітація проти кандидата в Президенти Л. Кравчука. На Схід України ринула агітаційна злива з боку засобів масової інформації сусідньої держави.

В результаті в Україні вступив на посаду новий Президент.

Ми мали надію, що певні передвиборчі заяви Леоніда Кучми та його команди, які могли б розглядатися як спрямовані на обмеження суверенітету України, були висловлені у розпалі боротьби за голоси виборців. На жаль, вони отримали підтвердження у промові нового Президента під час інаугурації (щодо "євразійського простору", російської мови як офіційної та інше).

Вважаємо за необхідне внести новообраному главі держави такі пропозиції щодо основних напрямків його діяльності:

1. Гарантування недоторканості основних підвалин держави, передбачених Декларацією про державний суверенітет, Актом проголошення незалежності, Конституцією; політичного та економічного суверенітету, власної фінансово-грошової системи, функціонування на засадах міжнародних норм власних кордонів, позаблоковості й виведення всіх іноземних військ з території України, збереження української державної символіки та реальне забезпечення державності української мови.

2. Ініціювання якнайшвидшого прийняття Конституції України і припинення в Україні правової сваволі.

3. Збереження на весь період президентства статусу Президента як глави держави і виконавчої влади.

4. Активне втручання Президента як глави виконавчої влади у прискорення економічних реформ.

5. Активна протидія інформаційній інтервенції сусідніх держав, державна підтримка української культури та мови, українських засобів масової інформації та українських видавництв на Півдні і Сході України.

6. Реальна боротьба із мафією і злочинністю з періодичним оприлюдненням її результатів.

Сподіваємося, що наші пропозиції будуть реалізовані в ім'я розбудови незалежної соборної України, миру і злагоди в суспільстві, щастя і добробуту нашого народу.

Голова Народного Руху України,
народний депутат України
(В'ячеслав Чорновіл)

19 липня 1994 р.
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 202, арк. 16.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 101
Заява Великої Ради НРУ щодо переговорів між Україною і Російською Федерацією з укладання міждержавного договору і зазіхання російської сторони на зверхність в українсько-російських відносинах

13 вересня 1994 р.

Протягом останніх років міждержавних взаємин України й Росії Рух обстоював необхідність послідовних дій до створення умов для ефективного взаємовигідного співробітництва наших держав. Така взаємодія і співпраця потрібні й можливі при взаємоповазі, рівноправності сторін і насамперед визнанні існуючого кордону між ними.

Проте, як свідчать проміжні результати переговорного процесу, саме це основне положення відкидається політичним керівництвом Росії. Якщо поруч з цим врахувати позицію російської сторони щодо подвійного громадянства, зміни механізму і форм економічного співробітництва, то стає очевидним намір керівництва Російської Федерації всіляко стримувати і гальмувати процес розвитку взаємовигідного співробітництва.

Велика Рада Руху вважає неприйнятними позиції і дії російської сторони, її зазіхання на зверхність в українсько-російських відносинах. Вважаємо, що відповідальність за відсутність ефективної взаємодії і співпраці між нашими державами повністю лягає на політичне керівництво Російської Федерації

Велика Рада Руху вимагає від державного керівництва України послідовного відстоювання національних інтересів України в переговорному процесі з Російською Федерацією.

13 вересня 1994 року
м. Одеса

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 207, арк. 54.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 102
Звернення Великої Ради НРУ до українських політичних партій та громадських організацій демократичної орієнтації з пропозицією створення механізмів співпраці у новому складі Верховної Ради України*

13 вересня 1994 р.

Три роки від проголошення державної незалежності України ще раз підтвердили: процес державотворення може бути успішним лише за умови поєднання національно-визвольної революції з кардинальною трансформацією усіх економічних відносин у суспільстві. Практика довела, що зміцнення державності та соціально-економічні перетворення взаємозалежні та взаємообумовлені.

Україна продовжує перебувати під загрозою поступової ліквідації своєї державності. Однією з причин такого становища є відсутність згуртованості демократичних сил навколо гасла соціально-економічних реформ. Українські демократи об'єднувалися, головним чином, навколо ідеї національної державності, тобто навколо питання про форму існування українського суспільства. Спільна соціально-економічна та політико-правова доктрина держави не стала предметом дискусії в демократичному середовищі, а отже і не була вироблена. Саме цим, зокрема, пояснюється розпорошеність демократичних сил, відсутність серед них взаємопорозуміння.

Це значно полегшило шлях до влади для виразників лівих, антиреформістських і проімперських позицій – комуністів та соціалістів. Ліві сили, маючи деякі розбіжності щодо форми втягування України в імперію, у вирішальних питаннях все ж стоять на спільних доктринальних засадах – обмеження ринкових відносин, уповільнення реформ і в перспективі їх згортання, домінування в економіці малоефективного державного сектору, який є джерелом збагачення лівої номенклатури.

Серед патріотичних, державницьки орієнтованих верств населення України постійно лунає вимога єдності демократичних партій і організацій перед загрозою реваншу комунізму та імперіалізму. Народний Рух України завжди був і є прихильником консолідації всіх демократичних, патріотичних, реформаторських сил. Однак ми переконані, що механічне об'єднання не дасть бажаного результату. Будь-які об'єднання, асоціації чи угрупування життєспроможні лише тоді, коли вони створюються на спільній платформі з політичних, правових, економічних та соціальних питань.

Ми впевнені, що за нових політичних умов набуває особливої актуальності проблема згуртування прихильників державності, демократії,

---

* На документі від руки написано: *"Для крайових організацій"*.

реформ, вироблення ними спільної платформи, яка базуватиметься на засадах розбудови інститутів незалежної Української держави, кардинальних політичних та економічних реформ, здатних забезпечити захист соціальних прав населення, формування громадянського суспільства.

Сподіваємося, що лідери демократичних організацій, усвідомлюючи свою відповідальність за долю України, піднімуться над партійними та особистими амбіціями.

Звертаємося до керівників демократичних партій і організацій з пропозицією розпочати процес консультацій для вироблення механізмів співпраці. Форми та методи об'єднання мають бути вироблені в ході цих консультацій.

Як перший крок пропонуємо створення координаційного комітету в складі лідерів демократичних партій, що мають своїх представників у Верховній Раді України та консультативних комітетів у регіонах, для розробки спільної соціально-економічної та політико-правової доктрини, здатної привернути прихильність більшості громадян України, згуртувати всіх, хто прагне позитивних змін у нашому житті.

13 вересня 1994 р.
м. Одеса

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 207, арк. 55.
Копія. Машинопис.

№ 103
Звернення Великої Ради НРУ до Президента і Верховної Ради України з приводу ситуації в Криму

13 вересня 1994 р.

Ситуація в Криму, яка характеризується гострим протистоянням між місцевими гілками влади, викликає тривогу й занепокоєння. Наростання конфлікту у вищому керівництві півострова становить серйозну загрозу безпеці кримського населення, посилює атмосферу напруженості не тільки в регіоні, а й на Європейському континенті.

Перебіг подій свідчить, що за обома конфронтуючими сторонами стоять сили мафіозного ґатунку, які нині сперечаються за право безконтрольно грабувати народ.

Під гаслами самостійності в Криму підігрівалися антиукраїнські настрої, всіляко заохочувалася діяльність угрупувань, щедро підтримуваних сусідньою державою. Гадаємо, що нині кримські виборці

дедалі більші переконуються, що унезалежнення Криму від України є унезалежненням кримінального лоббі від українських законів, щоб розкрадати народне добро.

Діяльність обох гілок кримської влади, що походять від одного сепаратистського кореня, є однаково шкідливою для населення півострова.

Влада Криму незаконно спробувала вивести його з правового поля Конституції України. Логічним продовженням цього є правове свавілля і потоптання Ю. Мєшковим Конституції самого ж Криму.

В цих умовах найважливішим завданням вищого українського керівництва є захист населення Криму, забезпечення стабільної обстановки в регіоні, збереження територіальної цілісності України.

Вважаємо, що Верховна Рада Криму, яка грубо порушувала Конституцію України, не може претендувати на роль законодавчого органу. Обраний всупереч Конституції України президент Ю. Мєшков, чия діяльність сприяла протиставленню Криму Українській державі, розпалюванню ворожнечі серед кримського населення, повинен бути усунутий від керування автономією.

Пропонуємо Президентові України Л. Кучмі ввести президентське правління на території Криму для захисту миру і правопорядку на півострові, а Верховній Раді України – позачергово розглянути питання про ситуацію в Криму і прийняти рішення про розпуск кримського парламенту й скасування територіальної автономії півострова, послідовно створюючи умови для реалізації своїх, природніх прав корінному кримсько-татарському народові та всім етнічним групам.

Сьогодні найвищі органи державної влади країни складають іспит на спроможність не допустити хаосу на території нашої держави, відстояти загальнодержавні інтереси України. Якщо Президент, Верховна Рада не зможуть цього виконати, то вони практично визнають своє політичне банкрутство.

Закликаємо Президента, Верховну Раду України виявити рішучість і чітку, послідовну позицію з кримської проблеми. Йдеться про захист людей, про мир і спокій у регіоні, про національні інтереси та авторитет Української держави.

13 вересня 1994 року
м. Одеса

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 207, арк. 57.
Копія. Машинопис.

№ 104
Заява Малої Ради НРУ у зв'язку з відзначенням 50-ї річниці від початку депортації українців Закерзоння (Польща)

29 жовтня 1994 р.

Виповнюється півстоліття від початку виселення корінного українського населення Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя (так зване Закерзоння) – однієї з трагічних і, на жаль, поки що мало відомих подій недавньої історії нашого народу.

У відповідності з угодою від 9 вересня 1944 року між урядом УРСР і Польським комітетом національного визволення це виселення називалося добровільною евакуацією. Фактично ж воно було типовою депортацією, яка супроводжувалася дискримінацією, терором, випадками масового вбивства української людності. З вересня 1945 року, коли виселення українців Закерзоння на територію УРСР із застосуванням найбрутальніших методів насильства офіційно здійснювали польські військові підрозділи (оперативна група "Жешув"), про добровільність цієї акції вже й де-юре не могло бути жодної мови.

Від середини жовтня 1944 року до серпня 1946 року з Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя на територію УРСР, за офіційними даними, було депортовано понад 482 тисячі українців.

Завершальним і найбільш злочинним етапом цього етноциду українського народу на його західних етнічних рубежах стала акції "Вісла", в ході якої протягом квітня – липня 1947 року польський тоталітарний режим брутально депортував на західні та північні землі повоєнної Польщі ще понад 150 тисяч осіб – решткі українського населення Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя – з метою їх швидкої полонізації й таким чином остаточного розв'язання "української проблеми" у Польщі.

Народний Рух України висловлює надію, що Президент, Верховна Рада та Кабінет Міністрів України на державному рівні визнають насильницьке виселення українців Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя в 1944–1947 роках як акт депортації з усіма політично-правовими наслідками, що з цього випливають.

Рух підтримує вимоги української громади сучасної Польщі щодо засудження Сеймом Республіки Польща депортаційної акції "Вісла", створення державної програми повернення бажаючих українців на їх споконвічні землі та швидшого відродження українського національно-культурного і релігійного життя на цих теренах.

Голова Народного Руху України
(В'ячеслав Чорновіл)

29 жовтня 1994 р.
м. Львів

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 202, арк. 22.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 105
Заява Центрального Проводу НРУ у зв'язку з подіями у Чеченській республіці Ічкерії із закликом до Президента України прийняти рішення про виведення за межі держави всіх російських військ

21 січня 1995 р.

Перебіг подій у Чеченській республіці Ічкерія свідчить, що Росія взяла курс на повне винищення чеченського народу. Російські війська перетворилися на банди вбивць, озброєні найсучаснішою бойовою технікою. Така "армія" становить серйозну загрозу безпеці як самого російського населення, так і народам сусідніх з Росією держав.

Протягом усього часу від проголошення своєї незалежності Україна зазнає економічного й політичного тиску з боку Російської Федерації. Погіршення економічної й внутрішньополітичної ситуації в Росії призводить до посилення агресивних реваншистських настроїв у російському суспільстві. Про це яскраво свідчить безпрецедентне з позицій міжнародного права внесення до порядку денного засідання Державної Думи Росії питання про "об'єднання Росії" та денонсування Біловезької угоди.

Вважаємо, що перебування військових формувань сусідньої держави на території України, особливо в нинішніх умовах, створює серйозну загрозу безпеці Української держави та її громадян.

Наголошуючи на необхідності дотримання Україною статусу позаблокової країни, звертаємося до Президента з пропозицією прийняти рішення про виведення за межі нашої держави всіх російських військ, дислокованих на її території, та посилення захисту державних кордонів України.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

21 січня 1995 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 66.
Друкарський примірник.

№ 106
Заява Великої Ради НРУ з приводу розвитку українсько-російських відносин і загрози обмеження державного суверенітету

4 березня 1995 р.

Велика Рада Народного Руху України висловлює глибоку стурбованість небезпечними тенденціями в розвитку українсько-російських стосунків, що виявили себе протягом останніх місяців.

Починаючи з сумнозвісної угоди про МЕК [75], денонсування якої Рух вимагав від самого початку, зроблено кроки, які суттєво обмежують державний суверенітет України, ставлять її у підпорядковане становище щодо північно-східного сусіда.

Внаслідок угоди про МЕК новостворене Міністерство Російської Федерації у справах СНД надсилає до міністерств та інших урядових структур незалежних держав свої вказівки та вимоги. Тим самим окреслюється реальний механізм здійснення наддержавних, неоколоніалістських розпорядчих функцій у межах СНД. Цьому сприяло і підписання колишнім прем'єр-міністром зрадницького "нульового" варіанту щодо розподілу боргів та активів колишнього СРСР, що завдало важкого удару по нашій економіці.

Ті ж тенденції виявляються і у військово-політичному плані. Відзначаючи певні успіхи української дипломатії з підготовки загальнополітичного українсько-російського договору, ми зобов'язані звернути увагу на те, що підготовані паралельно військово-політичні угоди про об'єднану систему протиповітряної оборони та про розподіл Чорноморського флоту безпосередньо суперечать Акту незалежності України та Декларації про державний суверенітет. Вони фактично віддають повітряний простір і значну частину території України під військовий контроль Росії, створюють прецедент присутності іноземних військ на українській території, ставлять під сумнів нейтральний та позаблоковий статус України, що є серйозною перешкодою для інтеграції нашої держави у європейські політичні структури.

Велика Рада Народного Руху України попереджає Президента, уряд та Верховну Раду, що політичний курс на узалежнення України від будь-яких держав, на визнання і договірне закріплення її другорядної ролі у міжнародних стосунках, на включення України у сферу неоколоніалістського впливу Росії, яка вперто демонструє світові прагнення до відновлення імперії, викличе рішучий спротив демократичних і патріотичних сил в Україні. Такий курс поставить під сумнів консолідацію реформаторських сил українського суспільства і здійснення програми економічних і політичних реформ.

Тільки політика зміцнення державної незалежності України, поступового, але цілеспрямованого виходу із СНД та його структур, які

намагаються обмежити суверенітет нашої держави, відкриває перспективу економічного та соціального розвитку України, майбутнього поліпшення умов життя її громадян.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

4 березня 1995 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 68зв.
Друкарський примірник.

№ 107
Ухвала Великої Ради НРУ про вшанування пам'яті жертв голодоморів в Україні

4 березня 1995 р.

1997 року Україна вшановуватиме пам'ять жертв штучного голодомору 1947 року, коли більшовицька система вкотре використала свою надійну зброю – голод – проти тих, хто зі зброєю в руках боровся з фашизмом, хто зазнав нелюдських мук за часів гітлерівської окупації.

Найбільше від цього голодомору потерпіло населення Східної України.

1997 рік стане тим 50-літнім рубежем, що відділяє нас від катастрофічних для України 1921, 1932–1933, 1947 років.

Велика Рада ухвалює:

1. В 1997 році відзначити пам'ять жертв голодоморів 1921, 1932–1933, 1947 років на всеукраїнському рівні.

2. Запропонувати Президентові України Л. Кучмі видати указ щодо відзначення пам'яті жертв усіх голодоморів в Україні.

3. Центральним місцем проведення скорботних заходів, пов'язаних з вшануванням пам'яті жертв голодоморів, пропонуємо обрати Дніпропетровську область, як одну з тих, що найбільше потерпіли від цього лиха. Приміщення музею комсомольської слави в м. Дніпропетровську, на нашу думку, слід передати для розташування постійної експозиції, присвяченої жертвам більшовицьких репресій.

В м. Дніпропетровську пропонуємо спорудити меморіал жертвам голодоморів.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

4 березня 1995 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 67зв.
Друкарський примірник.

№ 108
Заява Центрального Проводу НРУ з приводу політичної ситуації в Україні та активізації лівих сил

15 квітня 1995 р.

Останні події у Верховній Раді продемонстрували Україні і світові, що крайні ліві сили роблять спробу зупинити й повернути назад процеси демократизації та реформування у нашій державі. Комуністи та соціалісти вдалися до безсоромних дій і в присутності Президента влаштували провокацію, мета якої – спаралізувати діяльність законодавчого органу держави.

Ліве керівництво Верховної Ради України, спираючись на відносну більшість, протягом багатьох місяців блокує чи прямо зриває проходження життєво важливих законопроектів щодо приватизації, податкової політики, земельної реформи, реального захисту інтересів громадян України, а тепер – і найважливіший закон про владу, фактично не даючи Президентові сформувати уряд. Представники комуністичної та соціалістичної фракції при цьому намагаються відігравати роль захисників народу, прикриваючись демагогічними "соціальними" гаслами.

Реальний рівень їх підтримки був продемонстрований на початку квітня, коли комуністи зробили спробу підняти людей на антидержавницькі дії, закликаючи до ліквідації інституту президентства в Україні, до відновлення СРСР. За даними державних органів, на їхні заходи, що відбулися лише в кількох містах, прийшла мізерна кількість людей, переважно похилого віку.

Такі провокаційні та деструктивні дії призводять до подальшого поглиблення кризи у суспільстві, що зіштовхує країну у прірву хаосу і безладдя.

Тепер конче необхідно провести реформу управління державою задля створення умов для ефективного розв'язання економічних і соціальних проблем.

Україна зараз потребує міцної влади з чітко означеними функціями кожної з її гілок, уряду, якій буде здатний реально просувати реформи.

Центральний Провід Народного Руху України вважає за необхідне наголосити на тому, що саме лицемірна позиція та зухвалі дії комуністів і соціалістів у парламенті дестабілізують ситуацію в державі. Деструктивність стала свого роду девізом роботи Президії Верховної Ради на чолі з її головою – головою Соціалістичної партії Олександром Морозом.

Вимагаємо негайної відставки керівництва Верховної Ради України та перетворення її в дієздатний законотворчий орган.

Замість конструктивної роботи щодо виведення суспільства з кризи комуно-соціалісти знову хочуть збаламутити людей і втягнути їх у нові реваншистські політичні акції.

У відповідь на ці провокаційні дії об'єднані демократичні сили організують першотравневі заходи під гаслом: "Державність, демократія, реформи".

Закликаємо усіх, кому не байдужа доля української державності, взяти участь у цих першотравневих заходах, спрямованих на зміцнення єдності реформаторських сил у суспільстві.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

15 квітня 1995 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 9зв.
Друкарський примірник.

№ 109
Заява Центрального Проводу НРУ з приводу політико-правової ситуації в Автономній Республіці Крим

15 квітня 1995 р.

З часу прийняття Верховною Радою України та Президентом України рішень, спрямованих на подолання глибокої кризи в економічній, соціальній, управлінській сферах у Криму, щодо забезпечення безперешкодної дії українського законодавства на всій території держави, діяльність керівництва та частини депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим послідовно спрямовувалася на ігнорування законів України, стимулювалися процеси дестабілізації ситуації на півострові. Логічним кроком у цьому контексті став виступ голови Верховної Ради Автономної Республіки Крим у Держдумі із наклепами на органи державної влади України та закликами до втручання Росії у внутрішні справи України.

За таких обставин Центральний Провід Народного Руху України вважає необхідним заявити, що подальше існування кримської автономії в її сучасному вигляді – це постійний дестабілізуючий чинник на півдні України, який гальмує процес ефективних реформ. Тому вважаємо, що настав час прийняття рішень на державному рівні щодо усунення джерела напруженості в Україні, тобто скасування територіальної автономії Криму

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

15 квітня 1995 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 71–71зв.
Друкарський примірник.

№ 110
Заява Центрального Проводу НРУ у зв'язку з підписанням Конституційного договору між Президентом і Верховною Радою України

9 червня 1995 р.

8 червня 1995 року підписаний Конституційний договір між Президентом і Верховною Радою України. Закладено основи мирного, цивілізованого шляху виходу з політичної кризи. Зроблено важливий крок до демонтажу системи радянської влади і реального розподілу влади як основи демократичного ладу.

Народний Рух України не перебільшує значення договору, вважаючи, що він має тимчасовий характер і не може замінити собою Конституцію. Тому обидві сторони, які підписали цей документ, зобов'язані максимально прискорити розробку нової Конституції України.

Головним наслідком Конституційного договору є усунення політичних перешкод для здійснення глибоких і послідовних економічних реформ, вкрай необхідних Україні. Президент отримав можливості сформувати уряд згідно з власним баченням, а не під тиском тієї чи іншої політичної сили, для уряду створено можливість проводити реформи і нести пряму відповідальність за результати своєї діяльності. Для цього необхідно, щоб у складі нового Кабінету міністрів не було представників антиреформаторських та антидержавницьких сил.

Створилися умови для того, щоб Верховна Рада стала справді законодавчим органом, який дріб'язково не втручатиметься в діяльність виконавчої влади.

Оскільки теперішнє керівництво Верховної Ради перебуває в полоні стереотипу багатовладдя, ефективна діяльність законодавчого органу можлива лише за умови зміни його керівництва. З іншого боку, уряд не повинен втручатися у законодавчий процес. Нинішня структура Кабінету міністрів з його аморфністю, паралелізмом, надбудовами непридатна для ефективної праці. Плідна робота уряду потребує зміни його структури і функцій.

Найближчі місяці дозволять оцінити результати реалізації тих можливостей, які відкрило підписання Конституційного договору.

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 74зв.
Друкарський примірник.

№ 111
Заява НРУ у зв'язку з підписанням угоди між Україною і Росією стосовно Чорноморського флоту

11 червня 1995 р.

Підписання угоди між Україною і Росією щодо розподілу Чорноморського флоту і його базування викликало неоднозначну оцінку в українському суспільстві. Питання Криму взагалі і флоту зокрема стало нашою національною проблемою, приводом для шантажування України сусідньою державою. Тугий вузол протиріч був затягнений колишнім вищим керівництвом України, яке у сприятливих на той час умовах не виявило належної рішучості й послідовності в обстоюванні національних інтересів. Наслідком цього стали принизливі, нерівноправні угоди в Ялті й Дагомисі. Попередня Верховна Рада не домоглася внесення коректив у зазначені угоди, через що нинішнє керівництво України практично опинилося в безвихідній ситуації. Над Сочі витала зловісна тінь Ялти.

Певною мірою позитивним у новій угоді є те, що Севастополь не передано повністю іноземній країні. Крім того, відкрито шлях до підписання Угоди про дружбу, співпрацю і партнерство між Україною і Росією, яка має стати правовою основою для міждержавних стосунків, котрі дотепер не врегульовані.

Водночас підписаний президентами двох країн документ щодо Чорноморського флоту має досить загальний характер і потребує серйозних уточнень і коректив. Насамперед ідеться про уточнення щодо роздільного базування Чорноморського флоту Росії та Військово-Морських Сил України, чітке визначення місця базування ВМФ України в Севастополі, а також термінів і умов оренди військово-морської бази Росією у відповідності з принципами міжнародного права та з урахуванням існуючої міжнародної практики. Слід визначити статус іноземних військ на території України та громадянський статус російських військовослужбовців і членів їхніх сімей.

Всі ці питання мають бути розв'язані виключно на міжнародних правових засадах, відкидаючи будь-які обумовлення "стратегічним партнерством" чи "особливими стосунками".

Саме цими засадами повинна керуватися українська сторона у змішаній українсько-російській комісії під час вироблення остаточних умов базування російського флоту на території нашої держави.

За цих обставин вимагаємо від Верховної Ради України негайного розгляду питання про ратифікацію угоди стосовно Чорноморського флоту для внесення необхідних коректив у відповідності з державними інтересами України.

Голова Народного Руху України
(–) В’ячеслав Чорновіл

11 червня 1995 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 75–75зв.
Друкарський примірник.

№ 112
Заява НРУ у зв’язку з перепонами влади щодо поховання померлого Патріарха УПЦ Володимира на території Софіївського собору в Києві

18 липня 1995 р.

День національної ганьби
ЗАЯВА
Народного руху України

Українська церква зазнала великих втрат – почив у Бозі Святійший Патріарх усієї Руси-України Володимир.

Він залишиться в пам’яті вірних Української Православної церкви, всіх громадян України як видатний релігійний діяч, котрий доклав значних зусиль до становлення національної церкви і національної справи.

Святійший Синод Української Православної церкви Київського патріарху прийняв рішення про поховання тлінних останків вірного сина України, Святійшого Патріарха Володимира у національній святині українського народу – Соборі Святої Софії.

Це мінімальне визнання заслуг Патріарха, на жаль, не було сприйняте деякими представниками влади. Ще раз проявилися пережитки радянського режиму, за якого невідомо хто приймає рішення і ніхто за них не відповідає.

Багатотисячна похоронна процесія, що супроводжувала тіло Святійшого Патріарха до місця його останнього спочинку, зустріла на своєму шляху брутальні перепони. Загін ЗМОПу перекрив доступ до Софіївського собору. Проти віруючих людей, у тому числі жінок і священників, було застосування фізичної сили супроти жалобної процесії, [що] є блюзнірством, наругою над святими почуттями людей, спрямованою проти консолідації українського суспільства.

Ми вимагаємо негайного припинення провокаційних дій.

Святійший Патріарх має бути похований відповідно до його сану і заслуг на території Собору Святої Софії.

Сподіваємося, що Президент і прем'єр-міністр України вживуть необхідних заходів для виявлення і покарання службових осіб, винних у провокації.

(–) В'ячеслав Чорновіл,
Голова Народного Руху України,
народний депутат України

18 липня 1996 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 11, арк. 22зв–23.
Друкарський примірник.

№ 113
Звернення Великої Ради НРУ до Президента України Л. Кучми із закликом розробити ідеологію української державності і протиставитись антиукраїнським діям проімперських угрупувань

9 вересня 1995 р.

Шановний пане Президенте!

Протягом століть Російська імперія цілеспрямовано нищила українську націю. Дискримінація в галузях освіти, науки, культури, мови, примусові міграційні процеси, неприхований державний терор на всю потужність застосовувалися проти кожного, хто прагнув залишитися українцем, і проти цілого великого народу.

Тоталітарно-комуністичний режим повною мірою успадкував україножерну політику від своїх попередників – Петра й Катерини [76], інших царів, царят і їхніх пахолків.

За винятком нетривалого періоду "українізації" 20-х років, наша культура, мова, духовність жевріли в надрах нації завдяки її глибинному зв'язкові з пракоренями, завдяки високому подвижництву національно свідомих патріотів. Всупереч зневазі й потоптанню, гонінням і репресіям, український народ жив, вижив і здобув власну державу.

Цілком природньо, що в державі Україна має приділятися постійна доброзичлива увага розвиткові всіх етнічних груп, які мешкають на її теренах. Але найбільшої уваги потребує відродження, піднесення нації, яка дала назву цій державі. Саме держава через свої структури мала б утверджувати українську державну мову, дбати про українську науку й освіту, виховувати патріотів України на основі цілісної, продуманої ідеології державності.

На жаль, сьогодні занепадають навіть ті паростки українського відродження, які з'явилися після проголошення нашої самостійності.

В доповіді на урочистих зборах, присвячених четвертій річниці незалежності України, Ви, пане Президенте, задекларували можливість надання права регіонам вирішувати питання культури, мовної політики. Вже маємо дуже сумні наслідки. В деяких областях адміністрації чинять перешкоди викладанню українською мовою в школах і вузах. Є факти переведення українських шкіл на російську мову навчання. На Сході України з'являються агітатори, які підбурюють батьків протестувати – аж до страйків – проти навчання дітей в українських школах.

Антиукраїнські тенденції знаходять підтримку в керівництва адміністрацій, у працівників управлінь освіти, командного складу української армії.

Вважаємо, що виправдання цієї катастрофічної ситуації з допомогою аргументів на зразок "так історично склалося" є не лише недоречним, а й глибоко шкідливим за своєю суттю. Так не склалося – так планувалося і втілювалося імперською владою. І нині без державної підтримки відродження українства стає вельми проблематичним.

Звертаємося до Вас, пане Президенте, як до першої особи в Українській державі, яку Ви репрезентуєте перед своїми співвітчизниками й світовою спільнотою.

Нарешті повинна бути розроблена ідеологія української державності, створена програма заходів, чітко скерованих на становлення національної освіти, культури, науки. Має виконуватися Закон про мови.

Держава повинна протиставити антиукраїнським діям можновладців у центрі й на місцях і діяльності проімперських угрупувань силу закону і міць свого авторитету.

Сподіваємося на Ваше усвідомлення важливості цієї проблеми й необхідності її нагального вирішення.

Слово за Вами, пане Президенте!

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

9 вересня 1995 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 44зв.
Друкарський примірник.

№ 114
Заява Великої ради НРУ з нагоди шостої річниці створення Руху

9 вересня 1995 р.

9 вересня 1989 року постала перша в новітній історії України масова громадсько-політична організація національно-демократичного спрямування – Народний Рух України.

Тоталітарно-комуністичній системі було вперше протиставлено не виступи поодиноких звитяжників чи окремих груп опозиціонерів, не стихійні протести доведених до відчаю, – але організована, структурована сила, згуртована спільною метою і спільними завданнями.

Найпершою метою і найголовнішим завданням Руху стало здобуття державної незалежності України. Щоб її досягнути, необхідно було зруйнувати комуністичну російську імперію, звільнити український народ від впливу більшовицької ідеології.

Антиімперське, антикомуністичне, державницьке спрямування Руху знайшло підтримку широких верств українського суспільства. Під рухівськими гаслами 1 грудня 1991 року український народ висловив своє прагнення мати власну державу.

Після досягнення державної незалежності Народний Рух України заявив про себе як провідна сила української національної демократії. Рух запропонував цілісну концепцію державотворення в Україні, послідовно обстоює ідею державності, демократичні перетворення, проведення глибоких політичних і економічних реформ в ім'я добробуту українського народу.

За роки свого існування Народний Рух України пройшов шлях від широкого народного фронту до партії, що будує свою діяльність на чітких ідеологічних, політичних і організаційних засадах. Ідеологія руху передбачає розбудову держави, яка гарантує права людини і нації, сприяє вільній ініціативі, розвиткові економіки на основі приватної власності.

Народний Рух домагається реалізації своєї програми через депутатську фракцію у Верховній Раді України, своїх представників у місцевих органах влади.

Сьогодні Рух активно працює для поширення ідеї й практики демократії, зміцнення незалежності й національного характеру Української держави, реформування всіх сфер суспільного життя.

Ми переконані, що державність, демократія, послідовні ринкові реформи зможуть вивести українське суспільство з тривалої кризи, створять гідні умови життя українському народові.

Ми послідовно виступаємо за координацію дій всіх патріотичних, демократичних, реформаторських сил і готові співпрацювати з ними в ім'я України, в ім'я побудови національної Української держави,

в ім'я високої мети, для досягнення якої був створений, живе й житиме Народний Рух України.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

9 вересні 1995 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 12, арк. 44.
Друкарський примірник.

№ 115
Із доповіді голови НРУ В. Чорновола на VI Всеукраїнських Зборах НРУ про пройдений Рухом шлях та політичне становище в Україні

15–17 грудня 1995 р.

За Україну – українську!

Дорогі рухівці, друзі, однодумці! Шановні колеги – представники української національної демократії! Високоповажні гості Зборів!

Ми нещодавно відзначили шосту річницю Установчого з'їзду Народного Руху України, а вже через три місяці наша найстарша крайова організація – Тернопільська – святкуватиме своє семиріччя. Як на наш динамічний і пружний час, це вже немалий відтинок історії, яку треба серйозно проаналізувати й узагальнити.

У зв'язку з уже кількома спробами написати кон'юнктурні або поверхово-компілятивні "історії" Руху, нещодавно Центральний Провід Народного Руху України доручив Інституту національного відродження України, що його очолює активіст Руху з моменту його зародження Ігор Герета, зібрати всі матеріали і створити правдивий життєпис нашої організації, місце для якої в історії забезпечене доти, доки існуватимуть Україна й українці *(оплески).*

Але поки історія ще не написана, дозвольте мені хоча б на якусь хвилину озирнутися в наше минуле.

Згадаймо бурхливі мітинги 1988–89 років, створення Народної Ради, перемогу демократичних сил у Галичині, ланцюг єднання, свято козацької слави, грандіозний масовий виступ, у результаті якого достроково припинила діяльність остання Верховна Рада УССР.

Нехай хоча б на мить знову сповняться наші серця безмежною радістю, яку відчули ми 16 липня 1990-го і 1 грудня 1991 року.

З тихим смутком і щирою вдячністю пригадаймо наших побратимів, які відійшли в заобрійну далеч, залишившися у нашій пам'яті.

З висоти нашого сьогоднішнього досвіду зважмо, якої втрати зазнала Україна відразу після референдуму 1991-го, коли Рух, доклавши надзвичайних зусиль у здобутті державності, втратив ініціативу, котру вмент підхопила всюдисуща і всепроникаюча вчорашня компартноменклатура.

Впевнений: Україна значно далі пішла б шляхом позитивних перетворень, демократичні сили й узагалі ідея демократії не зазнали б такої дискредитації, коли б частина тодішніх лідерів послуговувалася поняттями політичними, а не романтико-революційними. Коли б інша частина ставила інтереси державності, демократії вище за вузькопартійні чи приватно-кон'юнктурні інтереси.

Лише на відстані часу стає остаточно зрозуміло, перед якою небезпекою опинився наш Рух у січні – лютому 1992-го. Нема жодного сумніву, що не лише в теперішньої, а й у тодішньої влади були наміри зупинити структуризацію суспільства, зліквідувати в зародку партійний плюралізм. Якщо нині наявні спроби реалізувати ці наміри згори (згадаймо хоча б послідовно антипартійний проект нової Конституції України), тоді планувалося знищити або послабити новітні партії демократичної орієнтації, зіткнувши їх між собою, нацькувавши одне на одного їхніх лідерів. Боляче, що бодай почасти цей задум вдався.

Тільки тепер ми усвідомлюємо, що власними волею, інтуїцією, здатністю аналізувати й прогнозувати, зрештою, може, й волею Господньою, ми уникли знищення. Нині нас могло вже не бути, якби не обрали правильний шлях на переломних Третіх Зборах.

Ще й досі дехто зловмисне чи за інерцією намагається закінчувати історію Руху як масової громадсько-політичної організації початком 1992 року, після чого, мовляв, під тією ж назвою з'явилася зовсім інша організація – Рух-партія. Я попрошу і делегатів, і членів Президії, які були учасниками хоча б одного із перших трьох з'їздів Руху, підняти руку. Здається, аргумент переконливий.

Ми зберегли абсолютну більшість нашого активу. Ми зберегли наші структури на місцях – а це сьогодні 25 крайових організацій і 413 районних, 1803 осередки у районах, містах, селах і селищах. Від нас відійшли люди, далекі від національно-демократичної ідеї, в діапазоні від Чародєєва та Гриньова до Вітовича. Відійшли члени двох партій, які тоді щойно зароджувалися в Русі, але це склало не більше кількох відсотків чисельності всього Руху. До того ж, коли постала потреба визначитися, багато рядових членів цих партій вирішили залишитися в Русі. Відійшла невелика група переважно столичної інтелігенції, яка не зрозуміла курсу Третього З'їзду на організаційне зміцнення Руху, хотіла зберегти романтично-мітингову суть його юнацького періоду та організаційну аморфність (хочу – називаю себе рухівцем, а хочу – ні, хочу – виконую рішення про підтримку рухівського кандидата, а хочу – агітую за його опонента, і тому подібне). Але, повторюю, рухівський кістяк лишився

незмінним. Ті, хто започаткував Рух, особливо в областях і районах, і сьогодні, за невеликим винятком, – серед нашого активу, багато хто з них – і в цьому залі.

Може, сьогодні Рух відрізняється від Руху 1990–1991 років своєю ідеологією? Ні ж бо! Попри певну невизначеність перших програмових документів Руху (бо такий був час!), Рух від самого заснування стояв на позиціях національної демократії, тобто виступав за українську державність, за національне відродження, за широке політичне і економічне реформування суспільства в ім'я розквіту України. На Четвертому З'їзді у грудні 1992 року ми конкретизували ці засади, внісши в програмні документи Руху уточнення, що ми будуємо не просто незалежну українську державу, а державу **українського народу**, державу на базі корінної нації, яка на своїй етнічній території реалізує своє природне право на самовизначення. Звичайно, забезпечуючи права національних меншин.

Тому незрозумілою стала недавня заява, яка прозвучала з вуст одного шановного політичного лідера, що поняття "національно-демократичне" уже свій вік віджило, треба вживати тільки "демократичне". І це в час, коли "партія влади" пропонує нам варіант неукраїнської України, коли відновилося витіснення української мови з офіційного вжитку, коли маємо більш неукраїнську – і за національним складом, і за знанням державної мови – верхівку влади, ніж навіть за часів УССР. Мав слушність інший партійний лідер – Володимир Філенко – коли сказав, може трохи з жалем, що за національною демократією поле діяльності ще не на роки, а на десятиліття. Справді, не так просто і не так легко після століть неволі й терору витворити із населення – націю.

На нашому з'їзді, пропонуючи нову редакцію Програми Руху, ми робимо спробу чіткіше визначити саме поняття національної демократії як ідеології, що синтезує основні цінності консерватизму, лібералізму і соціальної демократії з метою становлення національної демократичної держави європейського типу, як політичну течію, започатковану наприкінці минулого століття Іваном Франком.

Детальніше про це говоритимемо завтра при обговоренні Програми. Тому дозволю тут ще тільки одне уточнити. В програмових засадах і виступах лідерів партії демократично-реформістського спрямування можна зустріти тезу про те, що соціальною базою тієї чи іншої партії є середній клас власників. Дуже багато партій, і кожна одна поперед інших називає себе партією середнього класу. Часом кажемо це і ми, рухівці, хоча така теза хибна, бо нав'язує непридатні для сьогоднішнього суспільства марксистські догми про класовий характер партійності. Політичні партії не виростають безпосередньо на базі класів чи інших соціальних груп. Вони відображають суспільні інтереси через світогляд, ідеологію, переконання. Не відкидаючи величезного значення для остаточного утвердження демократичного суспільства появи економічно незалежного громадянина,

всіляко сприяючи цьому, ми водночас повинні визначити своєю базою **весь український народ**. Ми пропонуємо свою програму, свою модель глибоких економічних і політичних реформ **для всіх прошарків нашого народу** *(оплески)*. Як, зрештою, роблять сьогодні всі серйозні політичні партії Європи й Америки, що давно вже відійшли від класового принципу.

Попри всі ці уточнення, наша ідеологічна позиція, повторюю, в основних рисах залишилася незмінною з часу заснування Руху. То що ж змінилося? Невже відходу в інші партії чи на поважні посади кількох колишніх лідерів достатньо для твердження, що Рух – уже не Рух?

Сьогодні дещо наївною видається недавня дискусія про те, чи бути Рухові партією, чи громадською організацією. За великим рахунком ми були партією від початків свого існування. Ми стали партією вже на Установчому, а остаточно – на Другому З'їзді Руху. Адже організація, яка має єдиний статут, єдину програму чи програмові засади, яка ставить перед собою політичні завдання (а хіба не такими були задекларовані нами від початку завдання здобуття незалежності і проведення широких реформ?), організація, яка висуває своїх представників до виборних органів влади (згадайте вибори 1990 року або вибори першого Президента), – це і є партія. Правда, між Першим і Третім з'їздами, та й ще якийсь час після Третього, Рух був ближчим до партії відкритого, американського типу, не маючи в багатьох областях чітко розбудованих структур, визначаючи кількість своїх членів умовно, часто за кількістю учасників мітингів чи демонстрацій. І все-таки – це була партія.

Тож коли всередині руху стали з'являтися інші організації з власними програмами, статутами, структурами, сталося, власне, те, що мало неминуче статися. І воно, це розмежування, могло відбутися менш болісно, коли б довкола нього не створювалася штучно якась нездорова ажіотажна ситуація.

Ми збереглися як цілісна, структурована організація. Маємо, єдині серед демократичних партій, повновартісну фракцію у Верховній Раді. Представники Руху очолюють близько ста місцевих Рад та адміністрацій різного рівня. Маємо свого міністра, це – міністр охорони навколишнього середовища та ядерної безпеки – Юрій Костенко. Маємо трьох членів Президії Верховної Ради *(оплески)*. Це небагато, але це вже добрий початок на майбутнє. Нами розроблені Конституція державотворення, виборча платформа, проекти законів, важливих для життєдіяльності держави і суспільства. На розгляд сьогоднішніх Зборів пропонується проект нової редакції Програми Руху. Повторюю, не нової Програми, а нової редакції Програми, тому що основні програмові засади, з яких виходив Рух, залишилися ті ж самі.

Нині мета, проголошена Другими Всеукраїнськими Зборами Руху, здається досягнутою. Україна стала незалежною державою. Але чи та це держава, про яку мріяв наш народ і за яку йшли на смерть чи в тюремні каземати українські патріоти? Держава, в якій кримінальні злочинці, що

винні в пограбуванні і зубожінні народу, сидять у найвищих урядових чи парламентських кріслах. Держава, в якій військовики, покликані захищати Батьківщину, її національну честь і гідність, її символи, з вигуками "бей хохлов!" дубасять по головах старенських бабусь, озвіріло топчуться по державному прапору, а їхній командир після цього кандидує в депутати Верховної Ради. Ні, це ще не та держава, яку ми хочемо мати.

Держава, насамперед, має бути керованою. Чи є вона такою? Чи зацікавлена нинішня влада у передбачуваності внутрішньодержавних процесів, у наведенні елементарної виконавчої дисципліни? На жаль, ні.

І чотири, і два роки тому, й сьогодні серйозну загрозу стабілізації економіки, нормальній політичній обстановці в країні становить "партія влади". Якщо ліві сили відверто виступають проти самого існування держави, – згуртована, наскрізь корумпована бюрократія цю державу розкрадає, переорієнтовую на рейки, якими можна дістатися хіба що в глухий кут. Треба відверто сказати: Україною керують "патріоти посади", а не патріоти держави, люди які думають одне, говорять друге, а чинять третє, вранці висловлюють одні галса, увечері – інші.

За час від першого до другого президента верхівка партії влади змінилася якісно. Колишня компартійна номенклатура хоч і не пішла з арени, але посунулася біля керма на користь партії нової олігархії – промислового істеблішменту. Але внутрішня суть її не змінилася. Може, декому моя думка здасться несподіваною або й неприйнятною, але я вважаю, що "партія влади", розвалюючи державу і дискредитуючи саму ідею незалежності, несе не меншу загрозу для України, як ліві сили *(оплески)*.

Нині триває шалена міжкланова боротьба за перерозподіл влади. Жоден з кланів, що претендують на владний пиріг чи бодай його вагомий шмат, попри всі декларації, не зацікавлений у формуванні інститутів громадянського суспільства, у його структурованості. Адже тільки партії, профспілкові та інші політичні і громадські об'єднання, можуть захистити інтереси громадян від сваволі державної бюрократії, відстояти їхні права.

Чому досі не прийнятий закон про партії, закон про вибори з урахуванням реалій багатопартійності? Чому догідливі засоби інформації раптом перестали помічати існуючі політичні партії й громадські організації? Тому, що в цьому зацікавлена вища влада, наш "поза-партійний" Президент і його оточення. В цьому контексті соціаліст Мороз виглядає хоча й ідеологічно нам неприйнятним, але більш послідовним, аніж "вільний стрілець" Леонід Кучма, чия начеб-то ні від кого незалежність часто обертається цілковитою залежністю від свого не зовсім чесного і зовсім не українського оточення *(оплески)*.

Як це не прикро констатувати, в незалежній державі відсутня державницька ідеологія. Керівники найвищого рівня досі не визначилися, яку ж державу ми будуємо і для кого – для міфічного "народу України" чи для українського народу, ядром якого є українська нація? Нація, котра

споконвіку прагнула мати власну державу, котра вперто, невтомно, по цеглинці зводила підмурівок цієї держави, щедро поливаючи його кров'ю кращих своїх синів і дочок. Нація, що дала світові геніального літописця Нестора і геніального поета-пророка Шевченка, великого державника Мазепу і великого демократа Франка, незламного борця з тоталітаризмом Стуса і невтомних борців за українську духовну твердиню Мстислава Скрипника і Андрея Шептицького.

Нас нищили голодоморами. Наші спини списані канчуками своїх і зайшлих гнобителів. Наші душі толочив чобіт "визволителів" і брунатних загарбників. Нині випадкові люди із високих передпокоїв намагаються нам втовкмачити, що "національна ідея не спрацювала", що наші попередні змагання – марні, а недавні – потрібні лише для того, щоб оті панки в'їхали до владних апартаментів.

Ми таки змусили нинішню владу відмовитись від цієї блюзнірської думки, заговорити про ідею державності. Нині ми мусимо запропонувати суспільству державницьку ідеологію, зробити все, щоб "населення України" стало повновартісним українським народом *(оплески)*.

Ми мусимо сприяти незворотності процесу структуризації суспільства, логічним вислідом чого стане перебрання влади представниками політичних сил, а значить, і відповідальність цих сил за державу, шляхи її розвитку, сьогодення і майбутнє її громадян.

На зміну партії любителів наживи і кар'єри має прийти партія державників, демократів, реформаторів, готових генерувати ідеї позитивних перетворень і втілювати їх в інтересах усіх соціальних верств. Ми маємо зробити все, щоб виконати завдання цивілізованої партії: прийти до влади парламентським шляхом, аби втілити свою мету – **побудувати могутню, незалежну, демократичну національну державу на основі цілісної державницької ідеології** *(оплески)*. [...]

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 211, арк. 4–6 та зв. Друкарський примірник.

№ 116
Звернення VI Всеукраїнських Зборів НРУ до Президента України Л. Кучми з вимогою ліквідації антидержавної символіки в Україні

17 грудня 1995 р.

Вельмишановний пане Президенте!

Протягом чотирьох років незалежності не виконано розпорядження Президента України про демонтаж символів неіснуючої держави СРСР, забороненої КПРС, антидержавної атрибутики.

Це викликає негативний психологічний ефект, створює враження тимчасовості існування Української держави, курсу на економічні і політичні реформи. Ставиться під сумнів можливість національного й духовного відродження українського народу.

У зв'язку з цим вважаємо, що нині вкрай необхідні постанова Президента України про ліквідацію символів, наявність яких шкодить розбудові демократичної правової держави Україна, та оприлюднення термінів і механізмів виконання постанови. Мають бути також визначені адміністративні санкції стосовно посадових осіб, які не виконують зазначеної постанови.

17 грудня 1995 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 214, арк. 72.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 117
Ухвала Центрального Проводу НРУ з приводу економічної політики і необхідності сприяння розвитку підприємництва

20 січня 1996 р.

Нинішня ситуація в Україні характеризується занепадом економіки, яка поставила народ у важкі соціальні умови.

Основну відповідальність за це мають нести представницькі, виконавчі органи влади та державного управління.

Продовжується відвертий саботаж реформ внаслідок, зокрема, непослідовності та бездіяльності державних структур.

Центральний Провід ухвалює:

1. Президії Центрального Проводу внести пропозицію Прем'єр-міністру переглянути контракти, укладені галузевими міністерствами з керівниками підприємств, які не виконують умов контрактів і не забезпечують ефективності виробництва.

2. Економічній Раді підготувати проекти законів про систему оподаткування, яка б сприяла розвитку підприємництва і покінчила б з практикою надмірного оподаткування результатів господарювання та стимулювала розвиток виробництва (оподаткування фонду оплати праці, матеріальних затрат, замість прибутку) та банківсько-кредитну систему.

3. Проаналізувати хід виконання соціально-економічної і політичної стратегії Президентом України, оприлюднених у Зверненні і Доповіді Верховній Раді України у жовтні 1994 року.

4. Крайовим організаціям вивчити забезпечення обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями виконання державних гарантій у сфері праці.

20 січня 1996 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 13, арк. 3зв.
Друкарський примірник.

№ 118
Заява Президії НРУ про діяльність антидержавницьких сил в Україні і загрозу українській державності

30 січня 1996 р.

Виконуючи рішення незаконного з'їзду "громадян СРСР" та наради комуністичних партій, що відбулися в Москві, ліві партії України (КПУ, СПУ, СКУ, КПСС, ВКП(б) та інші) за сприянням осіб, які посідають керівні посади в Уряді, Верховній Раді, державних адміністраціях, збирають підписи за проведення всеукраїнського референдуму, який веде до ліквідації незалежності України. Комуністи вимагають відновити СРСР, соціалістичні "завоювання", скасувати державні символи України, ввести російську мову як державну, скасувати інститут президентства, ведуть шалену антиукраїнську пропаганду, закликають до акцій громадської непокори та інших радикальних дій – аж до збройного повалення Української держави, створюють антидержавні об'єднання та організації на кшталт "Союзу совєтських офіцерів" та "Руху за Радянський Союз". Як це не парадоксально, але допомагають їм у цьому депутатські групи і комісії Верховної Ради, посадові особи державних органів влади. Так, на державному підприємстві "Луганськ-тепловоз" в кабінеті з техніки безпеки

знаходяться підписані листи й збираються підписи за проведення референдуму. Про це знає облдержадміністрація, обласне управління СБУ, одначе жодних протидій цьому не робиться.

У Дніпропетровську за сприянням місцевих органів влади проведено установчу конференцію Союзу совєтських офіцерів, де звучали заклики до збройного повалення Української держави. В конференції брали участь офіцери, що нині служать в лавах Збройних Сил України. Є спроби створити осередки цього союзу у військових частинах. Подібні конференції найближчим часом плануються в Одесі, Луганську, інших містах. Зловісною на цьому тлі є заборона участі офіцерів і військових підрозділів у заходах вшанування пам'яті юних героїв Крут, видана начальником соціально-психологічної служби Міністерства оборони України генерал-майором Г. Ситником.

Представник Президента України у Великомихайлівському районі Одеської області І. Варбанець позвозив активістів КПУ з усього району, забезпечив їх приміщенням і сам виступив як головний доповідач з пропозицією створити ініціативну групу, яка буде збирати підписи під антиукраїнськими вимогами.

Начальник автоколони Одеського АТП-15154 Н. Шевчук з дозволу директора В. Шашкіна збирає підписи в підписному листі з антидержавними вимогами в робочий час, викликаючи людей до кабінету директора.

У Миколаєві з дозволу генерального директора І. Овдієнка на Чорноморському суднобудівному заводі підписи збирає голова заводської районної організації СПУ Малишенко; в Сільськогосподарському інституті (ректор М. Куліш) збором підписів займається викладач О. Свинарчук, а в середній школі № 50 (директор Л. Колінько) – вчителі.

В місті Корюківці Чернігівської області підписи збирають у державних установах під час оформлення субсидій.

Факти участі керівників державних підприємств, установ, навчальних закладів, голів колгоспів, місцевих органів влади, у тому числі і призначених Президентом голів державних адміністрацій, виявлено в більшості областей України. Чітко простежується тенденція зради деяких представників Президента державних інтересів України.

Занепокоєна громадськість інформує Президента України, Уряд та Верховну Раду України про повсюдну активізацію антиукраїнських, комуношовіністичних сил, але і Президент України, і Генеральна прокуратура, і відповідні міністерства зберігають спокій і бездіяльність на межі зради української державності.

Народний рух України вимагає:

від Президента України – з позиції національних інтересів українського народу та української державності дати об'єктивну оцінку діяльності лівих сил, як такої, що спрямована на користь інших держав, та притягти до відповідальності активістів антиукраїнських акцій: керівників

державних підприємств, установ, глав державних адміністрацій в областях та районах;

від Міністерства юстиції та Генеральної прокуратури – заборонити діяльність лівих партій та громадських організацій, що ведуть ворожу щодо Української держави діяльність і своїми діями сприяють закордонним антиукраїнським силам; притягти до кримінальної відповідальності осіб, які закликають до насильницьких дій і повалення державного устрою України;

від міністра оборони України – звільнити з лав Збройних Сил України та притягти до відповідальності офіцерів – членів антиукраїнських організацій.

Держава, що будується, потребує захисту.

Державні урядовці мають служити державі, оберігати її суверенітет та територіальну цілісність, а не діяти на її розвал.

(В. Чорновіл)

30 січня 1996 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 218, арк. 1–2.
Оригінал. Машинопис.

№ 119
Лист голови НРУ В. Чорновола Президентові України Л. Кучмі про необхідність видати указ щодо відзначення пам'яті жертв голодоморів в Україні

7 лютого 1996 р.

Президентові України
п. Кучмі Л. Д.

Шановний Леоніде Даниловичу!

4 березня 1995 року Велика Рада Народного Руху України прийняла Ухвалу про вшанування пам'яті жертв голодоморів в Україні, необхідність виконання якої підтвердив 20 січня 1996 року Центральний Провід Руху.

Другим пунктом Ухвали була пропозиція:

"Запропонувати Президентові України Л. Кучмі видати Указ щодо відзначення пам'яті жертв усіх голодоморів в Україні".

Просимо Вас зважити на нашу пропозицію та видати відповідний Указ.

1992 року шестидесятиріччя голодомору 1932–1933 років було відмічено 2 вересня. Вважаємо за доцільне визначити в Указі єдиний день відзначення усіх голодоморів.

Ухвала Великої Ради Руху від 4 березня 1995 року додається*.
З повагою

Голова Народного Руху України,
член президії Верховної Ради України
(В'ячеслав Чорновіл)

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 220, арк. 15.
Оригінал. Машинопис.

№ 120
Звернення НРУ до громадян України із закликом домагатися заборони діяльності Компартії України і проведення над нею Міжнародного суду за злочини тоталітарного режиму

24 березня 1996 р.

Дорогі співвітчизники!

Понад сімдесят років тривали наша неволя, наші неймовірні страждання і нелюдські випробування.

Кров і смерть, горе і розпач встеляли шлях до більшовицького "світлого майбутнього".

Розстріляні за наклепом чи й просто до чергової "річниці", запроторені в табори за колосок чи українську книжку, виселені в голі степи й на мерзлі ґрунти, затуркані, безправні, безголосі – такі ми потрібні комуністам.

Вони боялися Господаря – і відбирали в нас землю і хліб.

Вони боялися Правди – і вбивали її поборників.

Вони боялися Божого світла – і нищили Бога в наших душах.

Вони боялися Народу – і перетворювали нас на покірну худобу, отруюючи своєю людиножерною ідеологією, споюючи дешевою горілкою, калічачи свідомість.

Вони руйнували нас ізсередини, як руйнує людський організм ракова пухлина.

Ми спромоглися спам'ятатися. Ми знайшли в собі сили випростатися з комуно-тоталітарної трясовини. 1 грудня 1991 року Україна стала Державою.

Однак мало державу проголосити. Її треба будувати.

Чи можна звести будівлю, якщо один мурує стіни, а другий їх розвалює? Чи може зміцніти держава, якщо в її парламенті – руйнівники-антидержавники?

---

* Див. документ № 107.

Комуністи у змові зі своїми закордонними “братами по партії” розпочали відкритий наступ на українську державність. Їхні спекуляції на бідах і негараздах перехідного періоду, підбурювання до страйків, примітивне політикування в парламенті замість ефективної роботи над економічними та соціальними законопроектами – все це підпорядковане одній меті: зірвати прийняття Конституції, знищити нашу державу.

За помахом зюгановської [77] диригентської палички комуністи у Верховній Раді вимагають скасувати рішення Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року шляхом протягування юридично безглуздої постанови “Про юридичну силу для України результатів референдуму СРСР 17 березня 1991 р. та Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. з питання збереження Союзу РСР”.

Це про них – Шевченкове грізне: “Раби, подножки, грязь Москви!” Про них. Але – не про нас, український народе, громадяни держави Україна!

17 березня 1991 року більшість голосувала за український варіант питання референдуму.

1 грудня 1991 року загальнонародно підтверджена повна незалежність України.

Маніпулювати волею народу не вільно нікому!

Народний Рух України наголошує:

Заборона діяльності Компартії України як складової частини КПРС не скасована. На своєму з’їзді в 1995 році Компартія України проголосила себе правонаступницею КПУ-КПРС, а отже, всіх її злочинів, із чого випливає, що на неї має поширюватися рішення про заборону діяльності КПРС.

Свою антидержавну суть КПУ засвідчила протизаконним збиранням підписів за референдум, питання якого скеровані на ліквідацію державності.

Аналіз подій у Російській Федерації та в Україні дає всі підстави вважати КПУ агентурною структурою, що діє за директивами з-за кордону.

Народний Рух домагатиметься:

– заборони діяльності КПУ Указом Президента України;

– проведення Генеральною прокуратурою розслідування антидержавної діяльності КПУ з метою притягнення до кримінальної відповідальності організаторів антидержавних акцій;

– позбавлення депутатів-антидержавників у Верховній Раді депутатських мандатів;

– ініціювання Урядом України проведення Міжнародного суду над компартією за злочини тоталітарного режиму.

Співгромадяни! Браття і сестри!

Той, хто вдихнув повітря Свободи, не повернеться до пліснявого льоху неволі.

Того, хто побачив Небо, не покласти живцем під віко домовини.

Врятуймо разом нашу Україну!
Ні! – комуно-фашизму!
Так! – державності, демократії, миру, добробуту!

Голова Народного Руху України
(В'ячеслав Чорновіл)

м. Київ
24 березня 1996 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 220, арк. 43–44.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 121
Заява НРУ у зв'язку із репресіями влади Білорусії проти демократичних сил країни і з закликом пікетувати в Києві посольства Білорусії та Росії

Не раніше 24 березня 1996 р.

24 березня 1996 року в Мінську вчинено брутальну наругу над демократією, над правами людини і нації.

Проти мирних громадян, які зібралися на мітинг з нагоди національного свята – 78-ї річниці Білоруської Народної Республіки – застосовано сльозоточивий газ та спецназівські кийки. Десятки людей тяжко скалічено. Потерпіли не лише учасники мітингу, а й ті, хто випадково опинився на місці подій.

Нині розпочато справжнє полювання на лідерів демократичних організацій. Правлячий режим, взявши курс на ліквідацію білоруської держави, веде відкриту війну проти демократичних сил, проти всіх, хто обстоює ідею незалежності Білорусії. На очах світової громадськості розгортається трагедія народу.

Вважаємо, що ця трагедія є прямим наслідком постійного втручання російських імперських кіл у внутрішні справи незалежних держав.

Ми висловлюємо солідарність із Білоруським Народним Фронтом, з усіма патріотами Білорусії, чия звитяжна національно-визвольна боротьба викликає захоплення і повагу в кожного, кому дорогі ідеали свободи й демократії.

Ми щиро підтримуємо прагнення білоруського народу бути господарем на своїй землі.

Ми глибоко переконані: сонце Волі не затьмарити отруйними хмарами; голос Правди не заглушити гупотінням підкутих чобіт; порив нації до Незалежності одвічний і незнищенний, як саме Життя.

Закликаємо представників українських демократичних сил, усіх свідомих громадян вийти на пікетування посольства Білорусії та Росії під гаслами: “Руки геть від незалежної Білорусії!”, “Ні – російському імперіалізмові!”, “Так – свободі людини і нації! Так – демократії!”.

Ми з вами, білоруські патріоти!

Хай живе незалежна Білорусь!

Голова Народного Руху України
(–) В’ячеслав Чорновіл

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 13, арк. 6.
Друкарський примірник.

№ 122
Звернення НРУ до громадян України у зв’язку з 10-ю річницею аварії на Чорнобильській АЕС

23 квітня 1996 р.

Напередодні роковин великої трагедії українського народу звертаємося до вас, дорогі люди, земляки, співвітчизники.

Десять років тому чорна хмара Чорнобиля оповила нашу Україну.

У ґрунтах і зелах, повітрі й водах, у всьому, що ми любили, що живило нас і тішило, зачаїлася смертельна небезпека. Про це знала комуністична влада. І приховувала страшне знаття від народу. Нині оприлюднено те, що приховувалося, замовчувалося, перекручувалося.

Понад 50 тисяч квадратних кілометрів складає площа зон радіоактивного забруднення. Це наша земля.

Десятки тисяч сімей відселено лише в обов’язковому порядку. Де і як вкорінилися вони, чи прижилися поза рідною домівкою?

Біля 70 відсотків опромінених – мешканці села. Хто плекатиме українські лани?

Абсолютна більшість ліквідаторів – люди віком 40–45 років, висококваліфіковані фахівці. Чим виміряти втрати життів, здоров’я, надії?

Максимальні рівні накопичення стронцію – в організмі тих, кому на момент аварії було 10–15 років. Нині вони досягли найпродуктивнішого віку. Що буде з ними і їхніми дітьми?

Тривала дія малих доз радіації на велику кількість населення може призвести до значного зростання захворювань. І так уже є. У кров і легені, кістки і м’язи цілого народу вп’ялися почорнобильські недуги.

Безповоротні втрати від наслідків аварії складають понад 90 мільярдів карбованців в цінах 1984 року.

Екологічні й економічні збитки, людські жертви, моральні й політичні втрати, непевне майбутнє – ось що дав "Чорнобильський експеримент" людству.

І все це – вислід панування комуністичної системи. Її людиножерна ідеологія, замішана на диявольській облуді, зневазі до людської особи, ненависті до вільної думки, лицемірстві й подвійній моралі, немов лейкемія, отруювала святу кров українського люду.

Ми пережили гоніння й голодомори, війни народу проти поневолювачів і війни більшовицької влади проти народу. Ми пережили Чорнобильське лихо і ще довго переживатимемо його жахливі наслідки.

Єдине, чого ми, напевне, вже не спроможемося пережити – це повернення комуністичного режиму. Нинішня комуна, озвіріла від поразок і передчуття остаточного краху, готова вмент донищити все, що не встигли знищити її попередники.

То ж чи будемо й далі терпіти – під чорнобильським небом, на отруєних чорноземах, із невигойними хворобами, із тяжкою зневірою у душах? Терпіти й мовчати?

Компартія України, правонаступниця КПСС і спадкоємниця її злочинів проти людства, організація, котра довела свою антидержавну, антинародну суть уже сьогоднішніми діями, має бути заборонена.

26 квітня, день десятої річниці Чорнобильської трагедії, Народний Рух України визначив як дату офіційного початку Всеукраїнської петиційної кампанії на підтримку прийняття нової Конституції України та щодо заборони діяльності Компартії України як антидержавної організації й проведення міжнародного суду над компартією за злочини, скоєні в період тоталітарно-комуністичного режиму.

Віримо, що ви, наші співгромадяни, долучите свої голоси на захист української державності, демократичних перетворень, прав і свобод людини і нації.

Ні – новітнім комуністичним чорнобилям!

Так – незалежній, могутній, демократичній Україні!

Так – українській Конституції!

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

23 квітня 1996 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 13, арк. 2.
Друкарський примірник.

№ 123
Заява НРУ з приводу прийняття нової Конституції України

Не раніше 28 червня 1996 р.

Прийняття першої Конституції незалежної Української держави за значенням для України та її громадян можна порівняти з ухваленням Акту про державну незалежність та підтвердженням української державності на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року.

Конституція остаточно утверджує Україну як незалежну, демократичну, правову державу, відкриває шлях до незворотних політичних та економічних реформ.

Значний внесок у розвиток і логічне завершення конституційного процесу зробили Народний Рух України, інші демократичні, патріотичні, реформаторські організації. Протягом двох місяців тривала петиційна кампанія, ініційована Рухом. Зібрано понад 2 мільйони підписів громадян на підтримку Конституції. Рухівці активно працювали на чолі та в складі чотирьохсот п'ятдесяти місцевих громадських комітетів, які розгорнули потужну роз'яснювальну та пропагандивну роботу, скеровану на формування громадської думки щодо необхідності прийняття Конституції України. Члени фракції Руху найпослідовніше відстоювали у Верховній Раді основні державотворчі положення проекту Конституції, самовіддано змагалися за її прийняття, усвідомлюючи, що це змагання – за Українську державу, демократію, за майбуття наших нащадків.

Безумовно, Конституція не є ідеальною. Недостатньо чіткі визначення стосовно приватної власності на землю. До преамбули увійшло безглузде формулювання щодо "самовизначення... всього українського народу", хоча поняття "самовизначення" може вживатись лише стосовно нації. Нарешті, через непослідовність позиції частини депутатських груп та окремих депутатів некомуністичної орієнтації, О. Морозові вдалося нав'язати прийняття в єдиному пакеті статей щодо символіки та Кримської автономії. Аби не допустити уконституювання псевдодержавності Криму, фракція Руху змушена була спочатку закликати до блокування цього голосування. На жаль, далеко не всі депутати центру та правого центру підтримали нашу позицію. В результаті Конституцією України зафіксовано існування "держави в державі" – навіть із власною конституцією, що може мати непередбачувані наслідки для Української держави.

Попри це вважаємо, що нова Конституція за змістом і значенням є документом, котрий утверджує Україну як цивілізовану європейську державу.

Ми схвалюємо намір Президента Л. Кучми нагородити до 5-річчя української незалежності депутатів парламенту України вищими державними відзнаками за внесок у здобуття і утвердження української державності. Однак вважаємо, що права на цю нагороду не мають ті депутати, хто голосував проти прийняття Конституції 28 червня 1996 року,

хто гальмує проведення політичних та економічних реформ. Відзначення "заслуг" представників лівих сил у парламенті в їхній антидержавній діяльності було би блюзнірством і наругою над гідністю всіх патріотів України й гідністю самої держави.

Від 28 червня 1996 року незалежна Україна має свою Конституцію. Спільними зусиллями Президента, депутатів-державників, політичних організацій демократичного, патріотичного спрямування, зусиллями всіх громадян України, які словом і чином підтримали Конституцію, – Україна визначила своє майбутнє.

Але на цьому боротьба за державність не завершилася. В парламенті й суспільстві залишаються сили, які відверто виступають проти Української держави, її Конституції. Наївним було б вважати, що ці сили здатні переродитися в один день. Варто переглянути списки поіменного голосування за Конституцію, варто побачити цинічний вираз облич комуністичних лідерів, які не спромоглися піднятися з крісел під час виконання Державного Гімну України, остаточно затвердженого Конституцією. Три чверті членів комуністичної фракції за Конституцію не голосували.

Ілюзії щодо можливості консолідації всіх політичних сил українського суспільства можуть завдати великої шкоди економічному розвиткові держави. Рух закликає до згуртування всі демократичні, державницькі організації, всіх, хто прагне добра нашій Україні.

Позаду – перехідний період державотворення.

Попереду – велика праця в ім'я могутньої, заможної, демократичної європейської держави Україна.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 13, арк. 28зв.–29.
Друкарський примірник.

№ 124
Лист голови НРУ В. Чорновола Президентові України Л. Кучмі з вимогою заборонити діяльність Компартії України

Червень 1996 р.

Президентові України
п. Леонідові Кучмі

Вельмишановний пане Президенте!

В Україні триває ініційована Народним Рухом петиційна кампанія щодо заборони діяльності Комуністичної партії як антидержавної,

спрямованої на ліквідацію незалежності України, на протидію соціально-економічним та політичним реформам, що особливо яскраво виявилося під час конституційного процесу.

Передаємо Вам петиційні листи, в яких під вимогою заборонити діяльність КПУ поставили свої підписи перші 2 мільйони громадян України.

Голова Народного Руху України,
народний депутат України
(–) В'ячеслав Чорновіл

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 13, арк. 26зв.
Друкарський примірник.

№ 125
Звернення Центрального Проводу НРУ до Президента України Л. Кучми із закликом привести у відповідність з Конституцією використання символіки в Україні

6 липня 1996 р.

Вельмишановний пане Президенте!

Конституція, прийнята 28 червня 1996 року, остаточно утвердила Україну як незалежну демократичну державу з усіма властивими їй символами, зокрема Гербом, Прапором, Гімном.

Повага до державних символів є конституційним обов'язком кожного громадянина. Однак навіть серед представників вищої влади та керівників місцевих владних структур є чимало осіб, які й надалі ігнорують вимоги Основного Закону України, зневажливо ставляться до державної символіки, підміняють її ідеологічними символами компартії та неіснуючої тоталітарної держави.

В Україні не вироблена і не впроваджується державницька ідеологія, влада декларує свою "позаідеологічність" та "позаполітичність", а тим часом триває обробка свідомості громадян з допомогою комуністичних символів.

Атрибутика більшовицької ідеології й тоталітарно-комуністичної системи досі "прикрашає" будинки Верховної Ради, Кабінету міністрів, адміністрацій, профспілок, навчальних та інших закладів та установ, придорожні щити й знаки, парки й сквери.

Як наруга над гідністю держави й її громадян сприймається "увічнення" в назвах міст, сіл і селищ, вулиць і майданів, у монументах і меморіальних знаках пам'яті про тоталітарний режим та ідеологів і організаторів кривавих репресій проти українського народу.

Держава може вимагати від своїх громадян дотримання Конституції лише тоді, коли її дотримуватиметься влада.

Звертаємося до Вас, пане Президенте, як до гаранта дотримання Конституції України, з пропозицією вжити всіх необхідних заходів до приведення у відповідність Основному Законові використання символіки в державі.

Голова Народного Руху України
(В'ячеслав Чорновіл)

м. Київ
6 липня 1996 року

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 220, арк. 109.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 126
Звернення Центрального Проводу НРУ до Президента України Л. Кучми із закликом забезпечити неухильне виконання вимог Конституції щодо застосування органами влади і управління державної мови на всій території України

6 липня 1996 р.

Вельмишановний пане Президенте!

Згідно зі статтею 10 Конституції державною мовою в Україні є українська мова.

Навіть побіжний аналіз використання державної мови в органах влади та управління, державних установах і закладах свідчить про те, що Закон про мови, а тепер і Конституція, в Україні фактично ігнорується.

В Адміністрації Президента, Кабінеті Міністрів, обласних, міських, районних держадміністраціях державної мови практично не чути. Вищі посадові особи загальноукраїнського рівня нерідко вживають державну мову лише під час "парадних" заходів та зустрічей з представниками засобів інформації. Місцеві можновладці, як правило, не утруднюють себе навіть цим.

Топоніміка України в багатьох регіонах має прокомуністичну та неукраїнську спрямованість. Навіть автентичні українські назви нерідко використовуються в російській транскрипції.

Дотримання законів, і насамперед Основного Закону України, є необхідною умовою існування правової держави. У зв'язку з цим просимо Вас, пане Президенте, вжити всіх можливих заходів до

забезпечення неухильного виконання вимог Конституції щодо застосування органами влади й управління державної мови на всій території України.

Голова Народного Руху України
(В'ячеслав Чорновіл)

6 липня 1996 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 220, арк. 107.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 127
Із доповіді голови НРУ В. Чорновола на Першій конференції Руху про деякі напрямки діяльності Руху

14–15 грудня 1996 р.

Дорогі друзі, дорога рухівська родино!

Рік тому, на Шостих Всеукраїнських Зборах Руху ми прийняли зміни до Статуту, які мали полегшити розпочате Третіми Зборами перетворення Руху на чітко структуровану потужну політичну організацію, спроможну перебрати владу і реалізувати її на благо державі і народові. Згідно з цими статутними змінами ми проводимо Першу Всеукраїнську конференцію Руху, покликану визначити нашу стратегію і тактику на найближчій рік-півтора, що характеризуватимуться поступовим введенням в дію Конституції України та розгортанням виборчої кампанії і проведенням виборів як до парламенту, так і до місцевих органів влади.

Мені зробили зауваження, що в нас уже була одна конференція в Хусті, але, повторюю, у нас сьогодні Перша Всеукраїнська **партійна** конференція на основі змін до Статуту.

Нас не чекає нерозораний перебіг: протягом року після останнього з'їзду в заявах Руху, на засіданнях Центрального Проводу і його Президії, у виступах рухівських керівників партія намагалась дати чітку оцінку найважливішим подіям у житті нашої держави, визначалася у своєму ставленні до влади в центрі і на місцях. Нам залишається сьогодні і завтра тільки узагальнити вже напрацьоване – і сподіваюся, що із цим завданням ми успішно впораємося. Тож побажаємо нашій конференції успішної роботи *(оплески)*.

Зауважу, що моя доповідь не звітна (така буде через рік) і не передбачає вичерпного аналізу політичної і соціально-економічної

ситуації в Україні. Хочу тільки привернути увагу рухівського активу до кількох нових проблем і напрямків нашої роботи.

Все ж я почну із короткої оцінки причетності або ставлення Народного Руху України до основних подій у житті держави протягом року після нашого з'їзду.

Події цього періоду підтвердили нашу цілковиту правоту щодо підтримки ідеї Конституційного договору, який був підписаний повним складом нашої фракції на основі рішення центральних органів Руху. Ніякої диктатури, про яку галасували ліві й крайні праві, в Україні не було встановлено, зате вдалося притишити протистояння гілок влади і створити умови для прийняття Конституції. Згадаймо активну, а подекуди й вирішальну роль Руху в напрацюванні і прийнятті Основного Закону держави. При нагоді хочу відзначити чітку і, головне, наступальну позицію члена Конституційної комісії від Руху Івана Зайця, як і роботу того ж Івана Зайця та Олександра Лавриновича в узгоджувальній комісії Верховної Ради *(оплески)*. Я хочу привітати Івана Зайця з високою урядовою нагородою. Іване, піднімися *(оплески, вигуки: "Слава!")*.

Добре прислужився внесенню в Конституцію державотворчих положень організований Рухом "круглий стіл" партій, що передав до Конституційної комісії важливі пропозиції, які були враховані. Ми показали, що ми вміємо працювати спільно.

Нам закидали непослідовність при остаточному прийнятті Конституції. Можу на те з гордістю відповісти, що саме наша тактика блокування нейтральних статей, яка змушувала повертатися до провалених доленосних, врятувала український характер Конституції. Нас звинувачували в тому, що ми підтримували референдум, а не прийняття Конституції Верховною Радою. Дурниці! Вимога референдуму і призначення його Президентом було останнім легітимним заходом тиску для прийняття Конституції саме в сесійній залі. І ліві таки здалися, а тепер займаються розборками у власних рядах, хто винен, що Україна має гідну Конституцію *(оплески)*.

Важко переоцінити заслугу Руху у проведенні петиційної кампанії та збиранні трьох мільйонів підписів за підтримку Конституції та за заборону діяльності комуністичної партії. Повірте, вплив цієї кампанії на прийняття остаточного рішення щодо ухвалення Конституції і нейтралізації антидержавних зусиль комуністів величезний. Як і діяльність створених Рухом громадських комітетів підтримки Конституції, котрі зробили дуже багато для формування громадської думки щодо необхідності прийняття Основного Закону і які діють і сьогодні.

Немала заслуга рухівської пропаганди в тому, що виявились нечисельними і неефективними весняний і осінній "наступи" лівих. Те, що Рухові, який цілковито взяв на себе організацію альтернативних акцій, вдалося зібрати на свої заходи у деяких містах, а найголовніше у Києві, не менше або й більше людей, ніж комуністам, – наш безперечний успіх.

З цього огляду вважаю шкідливою позицію деяких свіжоспечених лідерів, які не тільки не протистояли комуністам-антидержавникам, а й зневажливо заговорили про "комуно-рухівські розборки". Якби не ці наші "розборки", то чи мала б Україна незалежність? – хочеться їх запитати.

Лідери Руху і наша парламентська фракція створювали і створюють постійний тиск на керівництво Верховної Ради, Президента й Уряд задля їхньої належної реакції на імперські зазіхання Росії (мається на увазі Государственная Дума, ми демократичну Росію на увазі не маємо). Нещодавно фракція Руху разом із депутатської групою "Реформи" стала ініціатором збирання підписів депутатів щодо внесення змін до Конституції, які повністю виключали б можливість перебування іноземних військ на нашій території.

Із зовнішньополітичною активністю нашої держави гармонувало зростання міжнародних зв'язків партії. Визначенням безумовного авторитету Руху було запрошення наших делегацій на конференції Консервативної партії Великобританії та Демократичної партії США, на цілу низку дуже поважних європейських заходів. Зміцніли наші зв'язки і з близькими до нас партіями і фронтами Польщі, Угорщини, Литви, Естонії, Азербайджану, Грузії, Вірменії. Налагоджуються стосунки з демократичними силами Росії, й це вкрай важливо з огляду на необхідність нейтралізації імперської політики певних російських кіл, що посягають на нашу незалежність. Давайте привітаємо Молодий Рух із набутим повноправним членством в організації Молодих демократів Європи *(оплески).* Активно працюють з Рухом закордонні представництва Чеченської Республіки Ічкерія. Налагоджується співпраця з патріотичними силами Татарстану та інших народів Російської Федерації, які борються за свої невід'ємні права. Значну допомогу Рух надав демократичній Білорусії, зокрема Білоруському Народному Фронтові.

Шановні друзі! Нещодавно ми відзначили п'яті роковини прийняття Акту Незалежності і Всенародного референдуму. Цьому славному ювілеєві передувало прийняття Конституції України. Всьому світові стало зрозуміло: Україна обрала демократичний шлях розвитку і вільну економіку і тим зробила потужний крок до сучасного цивілізованого європейського суспільства.

Проте нині прогресивні здобутки молодої Української держави опинилися під серйозною загрозою. Вони нівелюються різким погіршенням добробуту, соціальною незахищеністю людей. Люди бідують, держава розкрадається, а мафіозні клани збагачуються. Нагнітається атмосфера соціальної напруженості і невдоволення.

У той час, коли частина інших країн колишнього соцтабору, таких як Чехія, Польща, Естонія, пішли далеко вперед, зуміли перебудувати свою економіку й духовні підвалини свого суспільства, Україна не тільки топчеться на місці, а й продовжує відкочуватися на позиції недорозвинутої держави третього світу.

Проголошення під тиском Руху та інших демократичних сил соціальних і економічних реформ не могло саме по собі спричинити покращення ситуації в державі. Реальне проведення реформ блокується, натомість маємо лише їхню імітацію. Таке квазіреформування викликає у людей невдоволення політикою реформ загалом. Саме ліві сили і партія влади, гальмують проведення прогресивних реформ, спричиняють виникнення соціального напруження і невдоволеності, котрі стають благодатним ґрунтом для дешевого популізму лівих сил.

Основною рисою діяльності Руху є послідовне обстоювання інтересів українського народу. Тому нами розроблена і буде внесена на затвердження конференції конкретна **Програма боротьби з бідністю**, реалізація якої дасть змогу покращити життя людей.

До речі, розданий буде текст (може не всім, а на делегації) цієї програми після виступу Володимира Черняка.

У нас як партії національно-демократичного спрямування є всі підстави для серйозних претензій до сьогоднішнього керівництва держави не тільки за економічну кризу, а і за спробу будувати неукраїнську Україну – державу бюрократично-кланову, національно-індиферентну (в кращому разі), а то й відверто антинаціональну *(оплески)*.

Руйнується залишена на самовиживання українська культура, бюрократичний апарат блокує конституційну норму державності української мови, зведені нанівець українські преса і книгодрукування, українська мова витісняється з радіо і телебачення, особливо місцевого, влада сприяє експансії в Україну московського православ'я. Під акомпанемент розмов про національну ідею в Україні править бал зденаціоналізована личина обездуховленого міщанина і розжирілого скоробагатька.

Я не розумію деяких політиків, які спішать відректися від першої частини визначення "національно-демократичні сили", тобто від поняття "національне". Поки ми не витворимо з "населення" націю, поки ми не матимемо того, що називається "українська нація" в політичному розумінні цього поняття, – національна демократія повинна жити й змагатися *(оплески)*.

У цій ситуації для долі Руху, а значить і для долі нашої держави, життєво важливою є проблема вибору позиції. Якщо дотримуватися класичної схеми, ми є опозиційною партією, бо не маємо більшості в парламенті, не маємо свого президента і свого уряду. З іншого боку, Україна – унікальна в демократичному світі держава, де і Президент, і переважна більшість уряду та парламенту безпартійні, а президентські та урядові програми хоч майже не виконуються, але створюють враження списаних у демократів-реформістів. За таких обставин говорити про класичну опозицію непросто, бо вона реальна лише в суспільствах політично структурованих, у політично і економічно стабільних державах, в умовах, як правило, двопартійної чи двоблокової системи влади.

Цілком зрозуміло, чому останнім часом розгорнулася дискусія (в тому числі і в наших лавах) про ставлення Руху до владних структур. На мою думку, слід відкинути чорно-білий підхід до цього питання, згідно з яким ми повинні або у всьому погоджуватися і підтримувати владні структури, або у всьому їх засуджувати. Рух – значна політична сила, яку влада, хоче вона цього чи ні, не може ігнорувати. Народний Рух України завжди був і залишається послідовним носієм демократичних, державотворчих ідей, реалізація яких забезпечила Україні незалежність, Конституцію, початок впровадження реформ. Хочу нагадати нашим непримиренним опозиціонерам, що Декларацію про державний суверенітет приймав не з'їзд Руху, а прокомуністична здебільшого Верховна Рада під тиском Руху. Українська Конституція також ухвалена в тому ж таки недосконалому парламенті під тиском демократичних сил, передусім Руху. Президент України відійшов від ідей євразійсько-есендівської інтеграції, хоч, на жаль, і несподівано, під тиском ідеології руху. То що – стати в непримиренну опозицію і штовхнути його в обійми комуно-шовіністів?

Життя показало: коли дії керівництва держави відповідали Програмі Руху, вони були на благо Україні. Коли це керівництво діяло всупереч засадам Руху, гальмувалися прогресивні процеси в Україні, а самі ці керівники опинялися на узбіччі великої політики.

Керівники держави приходять і відходять, а Рух залишається. Залишається гарантом територіальної цілісності, державного суверенітету, дотримання конституційних норм.

Тому питання, до кого Рух в опозиції, не зовсім коректне. Слід запитати по-іншому: хто в опозиції до Руху*? (Оплески).*

Якщо дії владних структур відповідають ідеям державності і демократії, Рух підтримує їх. Коли ж вони суперечать цим ідеям, Рух розцінює дії як опозиційні до України, а значить, і до Руху.

Отже, до Руху в опозиції той, хто в опозиції до Української держави, до демократії, до тих політичних і економічних змін, які справді тяжко, болісно, повільно, але ж відбуваються. В опозиції до Руху – комуно-шовіністичні обвинувачі незалежності; любителі ультранаціоналістичної фрази; крикливі, але безплідні "викривачі"; дрібнопартійні васали колишніх обкомівців і кагебістів і ті нібито непідкупні журналісти, чиїм пером водять ті ж учорашні кагебісти і обкомівці.

До Руху в опозиції ті, хто наживається на народних бідах, оптом і вроздріб продає народні багатства, хто висотує жили і витискає соки з нашої України, щоб потім кинути її для закордонного ситого життя на награбовані народні гроші.

Ці сили та їхні речники були, є і завжди будуть в опозиції до руху, бо Рух є, Рух був і завжди буде на сторожі Української держави, демократичного ладу і вільної від адміністрування економіки, на сторожі національних інтересів України й інтересів кожного її громадянина.

В особливо непримиренну опозицію до Руху, а отже й до Української держави, поставили себе ліві сили – комуністи, соціалісти, колгоспні латифундисти із так званої селянської партії.

Використовуючи економічні труднощі держави, тяжке життя соціально найвразливіших верств населення, невдалу внутрішню політику влади, комуністи стають у тотальну опозицію до влади і повсякчас її критикують. Вони сподіваються з допомогою відпрацьованих демагогічних прийомів "назбирати" голосів виборців. При цьому вони "забувають", що чи не більшість владних і навіть комерційних структур очолюють колишні партійні і комсомольські номенклатурники, "червоні" директори і господарники, голови колгоспів, тобто їхні брати по духу.

Результат таких дій відомий – обдурення народу, компрометація незалежності України, створення загального хаосу. А хаос для лівих – як вода для риби. Комуно-соціалісти вже вкотре в історії вдаються до тактики "чим гірше, тим краще".

Це не наша тактика. Ми не використовуємо людські біди для популістської агітації. Ми не вдаємося до заперечення позитивних змін, що відбулися за останні роки, аби тільки доскочити влади.

Не перебуваючи зараз при владі, Рух сприяє поступові України. Де треба – він тисне на владу, а де можливо – дарує їй свої ідеї та конкретні розробки, як ось пропонована сьогодні Програма боротьби з бідністю. [...]

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 215, арк. 4–7 та зв.
Друкарський примірник.

№ 128
Лист голови НРУ В. Чорновола керівникові проекту "Потрібні один одному" Т. Каляві про необхідність подолання взаємних упереджень в польсько-українських відносинах і спроб проросійських комуно-шовіністичних елементів перешкодити дружнім стосункам між обома народами

5 березня 1997 р.

Керівнику проекту
"Потрібні один одному"
п. Томашу Каляві

Вельмишановний п. Калява!

Польща і Україна вже більше тисячі років мають спільний кордон. Ми були союзниками і противниками. Комуністична пропаганда за довгі роки зробила все, щоб наші народи вороже дивилися одне на одного.

У польсько-українських стосунках є надзвичайно важливим подолання взаємних упереджень, негативних стереотипів про те, що українців і поляків розділяє "море крові". Молоде покоління мусить змінити ці уявлення. Тому взаємне пізнання молоді цих наших країн необхідне. Проект "Потрібні один одному" є добрим почином у налагодженні такої співпраці. У даний момент, коли проросійські комуно-шовіністичні сили намагаються перешкодити дружнім стосункам між Україною і Польщею, реалізація цього проекту є корисною і потрібною.

Голова Народного Руху України
(В'ячеслав Чорновіл)

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 226, арк. 49.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 129
Звернення голови НРУ В. Чорновола до керівників регіональних організацій Руху із закликом взяти активну участь у відзначенні 50-ліття голоду 1947 р. в Україні та дня пам'яті жертв тоталітарного режиму

10 квітня 1997 р.

Шановні друзі!

На початку травня громадськість відзначатиме 50-ліття голодомору 1947 року в Україні та день пам'яті жертв тоталітарного режиму. 50-річчя голодомору відзначатиметься 4 травня, міжнародний день пам'яті жертв тоталітарних режимів традиційно відмічається 8 травня.

Враховуючи значення цих подій в історії України та їх вплив на долю кожної української родини, вважаємо за необхідне з 3 по 10 травня провести єдиний цикл заходів

ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ КОМУНІЗМУ ТА ФАШИЗМУ.

Проведення заходів – обов'язкове. Форми, методи, місця проведення визначаються організаціями з урахуванням місцевих можливостей.

Про заходи необхідно широко оповістити громадськість, засоби масової інформації, партії та громадські організації.

З цією метою необхідно:

– Провести відкриті засідання проводів Руху, засідання круглих столів антикомуністичних партій з запрошенням громадськості та преси.

– Провести прес-конференції, зустрічі з творчими спілками.

– Випустити листівки, організувати публікації статей в газетах, виступи на радіо та телебаченні з розповідями про масштаби голодомору в ваших регіонах і в цілому по Україні, його соціальні та морально-

психологічні наслідки; показати голодомори 1919, 1921, 1932–1933, 1947 років як реалізацію єдиного плану знищення українського народу.

– Розкрити злочинну діяльність КПРС-КГБ по знищенню українського народу, з показом методів діяльності репресивних органів, розмірів людських втрат в більшовицьких катівнях, втрат від адміністративних і судових переселень та депортацій.

– Вшанувати пам'ять жертв фашизму.

До плану заходів включити:

3 травня – Упорядкування могил жертв фашистського та комуністичного терору, установку пам'ятних знаків, табличок з прізвищами закатованих, насипання могил пам'яті жертв голодомору тощо.

4 травня – Панахиди, громадські зібрання, мітинги в місцях поховання жертв голодомору.

8–10 травня – Пікетування з гаслами та свічками місць катування та знищення людей (будинків, де розташовувалися управління ВЧК, ОГПУ, НКВД, КГБ). Масові мітинги, панахиди, покладання квітів в місцях найбільших таємних поховань жертв репресій тоталітарного комуністичного режиму. (В Києві – панахиди та мітинги в Биківні).

До проведення заходів бажано залучити представників місцевої влади, журналістів, науковців, антикомуністичні партії та громадські організації.

Акції використати для збільшення лав прихильників та членів Руху.

Про проведені заходи та кількість учасників доповісти в оргвідділ Секретаріату Руху.

Голова Народного Руху України
(В'ячеслав Чорновіл)

10 квітня 1997 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 226, арк. 85.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 130
Звернення VII Всеукраїнських Зборів НРУ до Президента України Л. Кучми з вимогою засудити брутальні дії російської влади щодо парафії УПЦ Київського Патріархату в м. Ногінськ (Росія)

28 жовтня 1997 р.

Президентові України
п. Леонідові Кучмі

Шановний пане Президенте!

Українська громадськість обурена брутальною розправою органів влади Російської Федерації над священнослужителями та вірними найбільшої парафії УПЦ Київського Патріархату в Росії (м. Ногінськ) і вилучення на користь Московського Патріархату храмів та майна УПЦ-КП, а також відсутністю реакції з Вашого боку на ці ганебні факти, відсутністю Вашої позиції щодо захисту Української діаспори та Української Церкви в Росії.

Окрім того, нагадуємо Вам, шановний пане Президенте, що Українське суспільство досі не почуло Вашої оцінки брутального побиття похоронної процесії Святійшого Патріарха Володимира в м. Києві 18 липня 1995 р.

Не оприлюднені й імена тих державних урядовців, які організували це криваве побиття.

У випадку, якщо храм і майно УПЦ-КП в Ногінську не будуть повернені релігійній громаді, пропонуємо вимагати повернення всіх храмів УПЦ-МП на території України Українській Православній Церкві Київського Патріархату.

Прийнято VII Всеукраїнськими Зборами
Народного Руху України

28 жовтня 1997 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 227, арк. 39.
Копія. Машинопис.

№ 131
Заява Центрального Проводу НРУ щодо підписання Президентом України Л. Кучмою у Москві угоди про економічне співробітництво з Російською Федерацією

6 березня 1998 р.

Перебіг і підсумки першого державного візиту Президента України в Російську Федерацію викликали серйозну стурбованість Народного Руху України – політичної сили, до традицій якої належить послідовне відстоювання державності, демократії і національних інтересів України. Рух застерігає проти тенденції повороту основної осі зовнішньої політики України з Заходу на Схід.

Ми вважаємо, що Україні потрібні добросусідство, стабільність, взаємовигідне співробітництво з усіма державами, зокрема з усіма нашими сусідами. Рух підтримав ратифікацію широкомасштабного комплексного договору між Україною та Російською Федерацією, оскільки він уперше в міжнародно-правовому плані зафіксував визнання Росією суверенітету і кордонів України. Викликає здивування одностайність, із якою ополчилися на цей договір українські крайні праві та войовничі російські імпер-шовіністи.

Однак підписана під час візиту Президентом України Л. Кучмою в Москву угода про економічне співробітництво не закладає бази для рівноправного і взаємовигідного розвитку двох держав. Засади договору у разі їх реалізації створять загрозу тісного прив'язання України до російського ринку, накладання на наші труднощі внутрішніх російських проблем, експансію російського капіталу на український ринок та привілейований доступ до власності в Україні. Російська економіка, обтяжена невиплатами зарплат і пенсій, низьким технологічним рівнем, неконкурентноздатністю готової продукції на світовому ринку, прагне інвестувань, що принесуть високі й швидкі прибутки. Українська сторона не може дозволити, щоб це робилося нашим коштом. У стратегічно важливих сферах життєво необхідно зберегти національний контроль, обмежити невиправдано сильний вплив зовнішнього фактора, як східного, так і західного. Положення договору істотно знижують рівень економічної безпеки України.

Угода про економічне співробітництво та програма такого співробітництва на 10 років свідчать про те, що керівництво України фактично відмовилося від створення власної цілісної повноструктурної економіки з достатнім рівнем забезпечення потреб внутрішнього ринку продукцією власного виробництва. Українське керівництво не витримало перевірки європейськими стандартами.

Ще більш загрозливими для національної безпеки є додатки до договору, які передбачають започаткування інтеграції України у військово-

оборонну систему СНД, а фактично – Росії. Такі положення не мають жодного відношення до економічної співпраці.

Викликає обурення принизлива для незалежної держави позиція, зайнята президентом Л. Кучмою під час візиту. Вдячне прийняття зверхньо поблажливої підтримки Єльциним на наступних президентських виборах, дружні прогулянки з Лужковим, якого держава, що себе поважає, мала б давно оголосити персоною non grata, – це кроки, які не личать гарантові незалежної України. А підписання угоди України з Кемеровською областю означає відступ до тих часів, коли нас порівнювали з Баварією чи Каліфорнією.

З жалем відзначаємо, що й інші так рано заявлені майбутні кандидати у президенти України демонструють симптоми політики запобігання перед Москвою.

Вважаємо, що в існуючому вигляді угода про економічне співробітництво, підписана у Москві, не може бути ратифікованою. Переконані, що саме такою буде позиція більшості у новообраній Верховній Раді.

Центральний Провід Народного Руху України

6 березня 1998 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 230, арк. 1.
Копія. Машинопис.

№ 132
Звернення VII Всеукраїнських Зборів НРУ до політичних партій національно-демократичного та патріотичного спрямування із закликом до об'єднання заради обстоювання національної ідеї

30 травня 1998 р.

Дорогі колеги!

Іще не забулися ті часи, коли ми разом вийшли на герць супроти комуністичної тоталітарної системи, коли пліч-о-пліч змагалися за незалежність України, за свободу людини і нації, за демократію. Тоді ми були – одне ціле. Ми всі були в Народному Русі.

За роки, що спливли відтоді, багато чого змінилося. Наша Україна стала незалежною державою, на зміну однопартійному диктатові прийшло багатопартійне розмаїття, відбулися перші вибори за мажоритарно-пропорційною системою. Не змінилася лише влада. Вона й далі перебуває в руках номенклатури, якій байдужі інтереси держави, чужі проблеми людей, доведених до відчаю нестатками і зневірених у всіх і у всьому.

Нам вірили й вірять багато людей. На нас покладають великі надії, з нами пов'язують сподівання на те, що Україна буде потужною, заможною, демократичною, національною державою із сильною, чесною і людяною владою. Саме у нас убачають рятівників, оборонців України, носіїв Національної Ідеї. Ми не маємо права легковажити цією довірою.

Нині Народний Рух України є єдиною структурованою силою в парламенті, якій випала честь обстоювати Національну Ідею. Нас могло бути значно більше, якби ми об'єдналися. На жаль, перемогли вузькопартійні амбіції, невиправдані претензії, дрібномасштабне мислення. У результаті зазнала втрат демократія, зазнала втрат наша спільна українська справа, в ім'я якої більшість із вас готова пожертвувати життям.

Гіркі уроки роз'єднаності ми маємо добре засвоїти, щоб не повторювати численних помилок, яких припустилися протягом минулих років.

Ми, рухівці, звертаємося до вас, дорогі побратими – демократи, християни-республіканці, селяни-демократи, – до всіх, хто віддано любить Україну, прагне добра своєму народові, хоче і вміє працювати заради України і народу. Не об'єднавшись перед виборами, ми втратили велику можливість реалізувати на ділі своє бачення розвитку Української держави. Не об'єднавшись нині – ми можемо спричинитися до знищення самої Держави.

Будьмо мудрими, облишмо амбіції. Будьмо відповідальними – сьогодні твориться історія, і ми маємо можливість вписати в неї світлу і добру сторінку. Будьмо толерантними – і ланцюг нашого єднання вже ніхто і ніколи не розірве.

Ми кличемо до об'єднання. До цього кличе нас усіх Мати-Україна.

Голова Народного Руху України
(–) В'ячеслав Чорновіл

30 травня 1998 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 1, спр. 228, арк. 3зв.–4.
Друкарський примірник.

№ 133
Заява фракції НРУ у Верховній Раді України у зв'язку з утворенням лівої парламентської більшості номенклатурно-кланового типу і переходом Руху до опозиційної парламентської меншості

10 липня 1998 р.

Затяжна парламентська криза завершилась обранням Голови Верховної Ради України та його заступників з лівих кіл, створенням лівої парламентської більшості номенклатурно-кланового типу. Це стало можливим завдяки так званим "демократичним" парламентським фракціям (СДПУ(о) [78], "Зелених"[79] та "Громади" [80]), які віддали перевагу кон'юнктурним корпоративним цілям, зрадили національні інтереси, підтримали представника правлячої номенклатури, а також завдяки позиції виконавчої влади, котра продемонструвала політичну непослідовність і фактично посприяла приходу до керівництва Верховної Ради України представника лівих сил. Ситуаційне об'єднання чотирьох фракцій (Руху, НДП [81], СДПУ(о), "Зелених"), сформоване у перші дні роботи нової Верховної Ради України, не відбулося. Зруйновано можливість створення в українському парламенті правоцентристської, реформаторської більшості, яка могла покласти край спробам лівих сил ревізувати наслідки проголошення незалежності України та її демократичного шляху розвитку. Розвіялися надії на утворення коаліційного уряду народної довіри, здатного забезпечити реальне покращення соціально-економічного стану і життя людей.

Участь фракції Руху в тимчасовому "об'єднанні чотирьох" була необхідною. Ми боролися за створення у Верховній Раді України демократичної парламентської більшості. Але Верховну Раду України очолили представники прокомуністичних сил, орієнтованих на консервацію феодально-колгоспної системи, живильного середовища для номенклатурних поміщиків та грабіжницьких посередницьких структур. На одну з найвищих державних посад обрано людину, яка несе персональну відповідальність за найбільший борг перед державою (150 млн. грн.) і в травні 1997 р. отримала звання "Героя Соціалістичної Праці СССР" з рук представника російської компартії [82]. Надана Главою Уряду України В. Пустовойтенком "амністія" за борги асоціації "Земля і люди" [83] напередодні обрання Голови – свідчення номенклатурної єдності правлячих кланів.

Напрошується думка, що продемонстрований, близький до карикатурного рівень керівництва новообраного Голови Верховної Ради України об'єктивно вигідний для Президента і виконавчої влади, оскільки дозволяє звалювати на законодавчу гілку провали у внутрішній політиці. Для України це означає подальше гальмування реформ, погіршення

економічно-соціального стану, зниження рівня життя українського народу. На тлі глибокої соціально-економічної кризи, яка є наслідком правління ліво-кланової номенклатури, обрання лівого спікера мало б послужити останнім аргументом тій частині українського суспільства, яка все ще залишається заложником неокомуністичної пропаганди. Це повинно б стати нагадуванням всім демократичним силам України про необхідність їхнього об'єднання.

Як опозиційна партія Рух не несе відповідальності за дії теперішнього керівництва Верховної Ради України. Рухівська фракція заявляє про своє несприйняття створеної лівої більшості у Верховній Раді України і проголошує себе опозиційною парламентською меншістю. Ми будемо наполегливо працювати в ім'я зміцнення незалежності України, поліпшення життя її громадян.

Голова фракції
(–) В'ячеслав Чорновіл

10 липня 1998 року
м. Київ

ЦДАГО України, ф. 270, оп. 2, спр. 14, арк. 2зв.
Друкарський примірник.

№ 134
Звернення голови Народного Руху України В. Чорновола до членів Руху у зв'язку із загрозою розколу НРУ

25 лютого 1999 р.

Дорогі друзі!

Над нашою партією нависла реальна загроза розколу, наслідком якого буде не просто послаблення, а фактичне переродження партії. Рух перестає бути Рухом – тією організацією, яку знає і підтримує значна частина наших співвітчизників.

Ви знаєте, що тринадцять крайових організацій: Закарпатської, Миколаївської, Вінницької, Сумської, Харківської, Полтавської, Херсонської, Запорізької, Львівської, Івано-Франківської, Дніпропетровської, Кіровоградської областей і Автономної Республіки Крим 16 лютого цього року звернулися з пропозицією прискорити другий етап IX З'їзду й провести його 7 березня 1999 року. Натомість двадцять вісім членів Центрального Проводу 20 лютого 1999 року прийняли ухвалу провести 28 лютого позачерговий X З'їзд НРУ.

Треба дивитися правді у вічі: якщо 28 лютого відбудеться такий з'їзд, то він означатиме утворення нової, ще однієї (чи паралельної)

партії, навіть якщо в її назві та програмі збережуться рухівські атрибути й позиції. Скликання X позачергового З'їзду, коли не завершена робота IX З'їзду, не відповідає ні Статуту НРУ, ні здоровому глузду.

Усвідомлюючи, яка загроза нависла над Народним Рухом України, бажаючи зберегти його авторитет і єдність, я звертаюся до ініціаторів проведення X З'їзду НРУ із пропозицією не проводити його. Якщо таке рішення буде прийнято, я звернуся з проханням до проводів 13 обласних організацій НРУ про перенесення другого етапу IX З'їзду Руху на пізніший термін.

За час, що передуватиме завершальному етапу IX З'їзду, має працювати узгоджувальна рада, створена Президією Центрального Проводу, повинні бути відкликані усі рішення фракції НРУ і Центрального Проводу НРУ, прийняті 17 лютого і 20 лютого 1999 року, і усі ці проблеми мають бути винесені на суд IX З'їзду.

Запевняю Вас, дорогі побратими, що якщо легітимний IX З'їзд розгляне ухвали, в тому числі щодо керівництва партії і фракції Народного Руху України, вони будуть для мене обов'язковими. Але такі питання має вирішувати з'їзд усієї партії.

Не даймо знищити Рух, бо саме з нашою організацією пов'язана доля українського народу та незалежності України.

Голова Народного Руху України
(В'ячеслав Чорновіл)

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 135
Доповідь голови НРУ В. Чорновола на IX Всеукраїнських Зборах НРУ про кризову ситуацію в Русі

7 березня 1999 р.

Дорогі рухівці! Мабуть, уперше за всі мої виступи на рухівських з'їздах мені прикро називати навіть тему мого виступу...

Насамперед я хочу подякувати вам за мужність і витримку, віру у свої сили і просто людську порядність, яка зібрала нас сьогодні в цій залі всупереч усім перешкодам. Усіх нас привело сюди прагнення зберегти Рух, який ми створювали разом 10 років тому, який ростили й плекали, підпираючи своїми плечима і живлячи своїми чистими помислами.

Протягом десятиліття свого життя Рух виявив уміння протистояти відвертому противникові – тоталітарній більшовицькій системі з її танками

і гумовими кийками, з її добре відпрацьованою пропагандистською машиною. Захищаючи нашу державність, ми навчилися перемагати політичних опонентів.

Залишилося найважче – перемогти себе. Так, саме себе, бо тих, хто спробував відірвати шматок нашого рухівського серця, я не можу в одну мить зарахувати до чужих, якими б мотивами вони не керувалися. Тому зараз я звертаюся не тільки до вас, делегатів цих Зборів, а й до всіх відсутніх делегатів і всіх рухівців, котрих обдурили, примусивши підняти руку на єдність Народного Руху.

Рух завжди був і залишається незручним для влади, непоступливим, коли йдеться про інтереси України й народу. Рух – сила, з якою і можновладці і конкуренти мусять рахуватися. Тому нас постійно намагалися розтрощити іззовні, розхитати зсередини. Пригадаймо, як шельмували і шельмують Рух та голову Руху в окремих засобах масової інформації, за якими стоять цілком конкретні політичні сили і політичні діячі. Загалу настирно нав'язувалася думка, що всі проблеми Руху в його лідері. Ось, мовляв, позбудетеся Чорновола і заледве не всі виборці вас підтримають, а всі демократичні сили поспішать об'єднуватися.

Як тепер з'ясувалося, йшлося не про вибір особи, а про корекцію рухівської ідеології в бік так званого прагматизму за рахунок применшення ролі національної ідеї й державницьких цінностей, які є ідеологічною основою буття Руху.

Рух – партія відкрита. Зростання наших лав завжди називалося одним із завдань Руху. На жаль, разом із нашими однодумцями до Руху прийшли й ті, хто побачив у партії лише знаряддя для досягнення своїх бізнесових чи кар'єристських цілей, котрим байдуже, де бути: сьогодні – в антиукраїнському Міжрегіональному блоці реформ, завтра – у Русі, аби пройти в депутати і лобіювати власні інтереси. Так, як вони купували голоси виборців, так вони намагаються тепер купити партію, приватизувати її, шукаючи собі політичного прикриття. Але вони б не змогли зробити погоди в Русі, якби не знайшли опертя в середовищі тих рухівців, котрі справді були серед засновників і активістів Руху. З гомінких мітингових майданів вони прийшли в стіни парламенту, в міністри і губернатори і не змогли витримати випробування владою, грошима, добробутом, кількаразовим депутатством із його широкими лобістськими можливостями. Це називається мутацією – і цьому, на жаль, Рух не зміг запобігти. Наслідком переродження стала подвійна мораль, якої вимагали і від мене. З одного боку, ставай, Чорноволе, в жорстку опозицію до влади, з іншого – біжи, Чорноволе, проси для нас губернаторські чи міністерські посади. З одного боку, мені докоряли за надмірний демократизм в партії, при іншій нагоді ті ж люди заговорили про авторитаризм.

Зовсім різних людей із різними намірами і навіть політичними симпатіями згуртувало в рухівській опозиції прагнення вийти з-під

контролю партії, піднести власні інтереси над цілями Руху. Якщо говорити про майбутні президентські вибори, то серед цієї "опозиції" можна знайти шанувальників Марчука, Кучми, а то й Лазаренка та Мороза, але зовсім мало прихильників нашого рухівського кандидата.

Ви запитаєте: як же так сталося, що, маючи підтримку в партії, її лідер виявився у меншості в парламентській фракції й заледве не в меншості у Центральному Проводі?

Відкидаючи звинувачення в романтизмі взагалі (на відміну від прагматиків кишені і владних крісел я прагматик ідейний і сприймаю розумний компроміс як неминучість політичного життя), можу визнати, що частка романтизму 60-х років у мене мабуть залишилася у ставленні до людей. У переконаності: краще повірити, ніж не довіряти, краще вважати людину однодумцем, аніж опонентом.

Це вже тепер я розумію, що не треба було Рухові задля ілюзії єдності повертати до найвищого керівництво партії і ставити у верхівку партійного списку тих, хто на III з'їзді так різко виступав проти перетворення Руху на партію, згодом відійшовши від нас. Що, помітивши у своїх соратників риси гіпертрофованого честолюбства чи відвертого кар'єризму, треба було сміливіше висувати в центральні органи партії кращих активістів знизу. Треба було усвідомити, що в наших умовах політик-бізнесмен ніяк не зможе позбутися залежності від влади чи котрогось із кланів.

Можливо, не до кінця продуманий підхід до кадрової політики в партії моя основна провина перед вами, в чому я щиро каюся перед Рухом.

Криза в партії, що очевидно поступово назрівала, вперше виявилася у фракції Руху влітку минулого року під час горезвісної "спікеріади". Я із здивуванням відчув, що рішення Центрального Проводу про не підтримку жодного лівого кандидата на Голову Верховної Ради і неможливість іти в заступники до лівого спікера, викликає глухий протест у наших "прагматиків". Дехто відверто пропонував підтримати Мороза (О. Лавринович, Є. Жовтяк, О. Кулик) або навіть Симоненка (В. Асадчев) у обмін за обіцяну посаду першого заступника Голови Верховної Ради, яка, мовляв, відкриє для фракції певні можливості. Що сталося б із Рухом, якби він підтримав кандидатуру лівого спікера, таких, з дозволу сказати, прагматиків хвилювало найменше... Але коли лівий, всупереч нашим зусиллям, таки був обраний, тут і почалося...

Відтоді колотнеча у фракції, а потім і в Центральному Проводі набрала глибинного характеру, що не давало можливості Рухові займатися будь-якими іншими проблемами: економічними, політичними, організаційними. Коли при розгляді у Верховній Раді важливого для долі держави законопроекту депутат-рухівець, як от В. Червоній, запитує, скільки нам заплатять, якщо ми проголосуємо "за", то бережи нас Боже від такого прагматизму!

Поступово відчулося бажання частини депутатів вийти з-під контролю партії, жити самостійним життям, працювати на себе, а не на

партію. Почалися спроби змінити Положення про фракцію, затверджене Центральним Проводом Руху, роз'єднати посади голови партії і голови фракції. А тому, що добра половина Центрального Проводу народні депутати, настрої протистояння були перенесені і в Центральний Провід.

Протистояння досягло апогею, коли після першого етапу IX З'їзду, а потім після моєї відмови балотуватися, означилася єдина кандидатура Геннадія Удовенка – дуже небажана для тих можливих кандидатів, котрі планують відкусити бодай окраєць правого електорального пирога. Очевидно, своє зробила заява Геннадія Йосиповича про твердий намір іти на виборах до кінця. А це якраз і не влаштовувало принаймні частину рухівської опозиції, котра мала свої наміри стосовно президентських виборів. Отож, якщо не вийшло висунути піддатливішого кандидата, значить треба унеможливити рухівську виборчу кампанію взагалі. Єдиний спосіб – паралізувати рухівські верхи і деморалізувати рухівські низи.

Показово, що якраз серед противників висунення Геннадія Удовенка виявилися і противники створення виборчого блоку з партією "Реформи і Порядок" [84] та Республіканської Християнською партією [85]. А як же ж тоді бути з голосними заявами про єдність на так званому з'їзді 28 лютого?

Хочу нагадати, що дехто з теперішніх опозиціонерів уже з весни минулого року пропагував висунення на президентських виборах єдиного кандидата від демократичних сил, а не національно-демократичних. Скажете, невелика різниця? Е, ні. Демократами можуть назвати себе і Марчук, і Лазаренко, і Мороз.

Нарешті, давайте подивимося на ситуацію очима влади. Чи зацікавлена вона в існуванні багатопартійності? Аж ніяк! Але оскільки багатопартійність уже є, єдиний спосіб боротьби з нею – це розмивання існуючих партій. Про це свідчать розколи в соціал-демократичному, християнсько-демократичному, республіканському рухах, процеси в НДП... Безумовно, ні партію влади, ні багатьох претендентів на правоцентристський електорат не влаштовувало існування організаційно досить згуртованої й ідеологічно монолітної парламентської фракції Руху. Нинішня фракція розгромлена, розгублена влаштовує всіх. Тому комуністи навстоячки оплесками вітали заяву Черняка про недовіру голові фракції Руху. Нинішній Рух, якщо його вдасться розколоти аж до осередків, теж усіх наших опонентів влаштує. Бо розрахунок простий: рухівцям, обтяженим власними клопотами, не до президентських виборів, не до нових ініціатив, не до захисту державності. Наслідки такого розрахунку не забарилися. Донедавна згуртована рухівська фракція виявилася нездатною ефективно протистояти натискові лівих і частини псевдодемократів, виробити чітку стратегію дій при розгляді питання про вступ до МПА СНД, і постанова Верховною Радою була протягнута.

Тисячі листів, телеграм, дзвінків отримали ми лише протягом останніх тижнів. Люди вимагають пояснень: що буде з виборчою

кампанією Руху, чому в парламенті є дві рухівські фракції, чому проводяться два з'їзди? Що відповідати? Відповідати треба правду!

Не Чорновіл та його однодумці створили іншу фракцію. Ми з фракції не виходили. Це 30 депутатів відмовилися працювати на основі Положення про фракцію Руху у Верховній Раді України, затвердженого Центральним Проводом. Отже своєю заявою з парламентської трибуни вони відійшли від справді рухівської фракції і оголосили себе поза дією правих норм та Статуту Народного Руху України. Ми ж підтвердили намір і надалі керуватися правочинним Положенням про фракцію, рішеннями Центрального Проводу, IX-го З'їзду та Статутом Руху.

Прискорення проведення другого етапу IX Всеукраїнських Зборів, ініційоване 13-ма крайовими організаціями, пов'язане, на мою думку, передусім з необхідністю остаточно визначитися з нашою кандидатурою на президентські вибори 1999 року, нехай навіть поки що без офіційного висунення. Бо коли наші основні конкуренти вже фактично розгорнули широку передвиборчу кампанію, в Русі, навіть після того як я 16 січня зняв свою кандидатуру, тривали атаки на Г. Й. Удовенка з боку деяких членів фракції й Центрального Проводу. Чекати з вирішенням питання до травня було б убивчим для нашої участі у виборах.

Я розумію й тих членів Центрального Проводу – голів крайових організацій, котрі з тривогою спостерігали за наростанням протиборства у фракції. Фракція втрачала свою законотворчу активність, частина депутатів так захопилася внутрішньопартійними інтригами, що перестала і в сесійному залі з'являтися, і в закріплені області їздити. Коли ж це протиборство почало поширюватися й на Провід, голови крайових організацій запропонували втілити давню ідею про встановлення такої статутної чисельності членів Центрального Проводу, яка б забезпечувала врахування думки представників регіональних організацій, оскільки саме там проводиться основна рухівська робота, саме на ваші плечі лягає основний тягар щоденної нелегкої праці, саме вашими зусиллями здобуті ті 9,5 % для партійного списку, які дали змогу сформувати фракцію.

Але пропозиція навіть таких незначних змін у Статуті і в складі Центрального Проводу Руху, покликаних зміцнити авторитет рухівських низів, викликала панічну реакцію у частини рухівського керівництва. Вони заблокували роботу створеної Центральним Проводом погоджувальної ради, потім провели нелегітимне засідання Центрального Проводу Руху (вперше за кілька років без участі двох третин його членів). Верхом сваволі було скликання протягом тижня з кричущими порушеннями Статуту Руху так званого позачергового X З'їзду при відсутності 15 офіційних делегацій від областей і за умови незавершеної роботи IX З'їзду. Чого злякалися організатори цього нестатутного зібрання? Усунення їх від керування Рухом? Ні в мене як голови Руху, ні у вас, наскільки мені відомо, таких намірів не було – і вони це знали.

Суть в іншому. Суть в тому, що і виконавців, і залаштункових організаторів та грошодавців атаки на Рух не влаштовувала виборча стратегія Руху. Не влаштовувало й те, що наш кандидат міг би об'єднати не лише наш традиційний електорат, а й тих виборців, котрі не хочуть голосувати ні за лівого кандидата, ні за нинішнього Президента.

Отже, що буде тепер з президентською виборчою кампанією Руху? Сьогодні ми маємо підтвердити своє попереднє рішення, ухвалене першим етапом IX Всеукраїнських Зборів, про визначення кандидатури Геннадія Удовенка для висунення наступними Зборами кандидатом у Президенти України від Руху. Ми маємо вже розгорнути пропагандистську роботу на підтримку нашого кандидата, повсюдно створювати виборчі штаби.

Щоб зміцнити ослаблену спробою розколу організацію, нам треба сьогодні скасувати ухвали нелегітимного X з'їзду, переобрати керівні органи Руху і якнайшвидше відновлювати рухівські позиції, де вони були втрачені. Прикладом можуть бути події позавчорашнього і вчорашнього дня в Тернополі та Кіровограді, де обласні конференції засудили спробу розколу і переобрали керівництво обласних організацій. Такі ж процеси дозрівають на Житомирщині й Чернігівщині, ще в ряді нестабільних організацій.

Але ми не повинні втішатися тим, що нас сьогодні набагато більше, ніж тих, хто захитався. Треба, щоб до нас повернулися всі. Тому будьмо терплячими і великодушними: нам треба зберегти Рух, а не зводити між собою порахунки.

Особливо важливо налагодити роботу фракції Руху у Верховній Раді. Я думаю, наш з'їзд визнає єдиною фракцією Народного Руху України у парламенті ту, яка діє на основі правочинного Положення про фракцію, затвердженого Центральним Проводом Руху 3 жовтня минулого року, що визнає голову партії головою фракції. Може це примусить задуматися решту членів недавно ще єдиної фракції і повернутися до нас.

Бо нам потрібно саме з трибуни Верховної Ради запропонувати людям не популістські, а реальні шляхи виходу України з глибокої економічної і соціальної кризи. Нам зараз не до розколів. Ніхто не зрозуміє нас, якщо ми не подолаємо кризу в Русі і не повернемо Україні Рух таким сильним, і єдиним, що його знову будуть шанувати і наші друзі і навіть наші опоненти.

Дай нам Боже, щоб це сталося якнайшвидше.

Архів НРУ.
Копія. Машинопис.

№ 136
Ухвала IX Всеукраїнських Зборів Народного Руху України про внутрішньопартійну ситуацію у Русі

7 березня 1999 р.

Збори констатують, що Народний Рух України переживає серйозну внутрішню організаційну кризу. Над Рухом, єдиною сьогодні організованою політичною силою, здатною захистити українську державність, нависла реальна загроза розколу, наслідком якого може бути не просто послаблення його позицій, але й фактичне переродження в одну з багатьох кишенькових "приватизованих" партій.

Ці процеси нагромаджувалися в партії, а особливо в її керівництві та фракції Руху у Верховній Раді, протягом певного часу. Частина членів Центрального Проводу та депутатів Верховної Ради неодноразово робили спроби вийти з-під контролю партії, поставити під сумнів рішення першого етапу IX Всеукраїнських Зборів, підпорядкувати політику Руху власним амбіціям та приватним інтересам. У гарячці боротьби до них приєдналися деякі рухівці, захоплені емоціями та демагогією. Спровоковані постійні конфлікти негативно позначилися на політичній діяльності Руху, законотворчій роботі фракції, на тривалий час фактично паралізували роботу керівних органів Руху.

Черговим кроком до руйнування партії стало проведення за рішенням 29 членів Центрального Проводу зібрання, яке оголосило себе X позачерговим з'їздом Руху. Це зібрання було проведене з грубими порушеннями статутних вимог:

– без завершення роботи IX Всеукраїнських Зборів;

– призначене у строки, що виключають дотримання Статуту Руху при формуванні корпусу делегатів;

– без участі статутно обраних делегатів від 15 крайових організацій Руху.

Прийняті на цьому зібранні рішення, у тому числі й організаційні, стали спробою закріпити розкол Руху, розпочати ревізію його ідеологічних та політичних засад.

IX Всеукраїнські Збори Народного Руху України ухвалюють:

1. Визнати дії організаторів зібрання 28 лютого 1999 р. такими, що створили серйозну загрозу єдності Руху, здійсненню його програмних цілей.

2. Визнати нечинними рішення зібрання 28 лютого для усіх членів Народного Руху України.

3. Внести до порядку денного IX Всеукраїнських Зборів Руху питання про зміни і доповнення до Статуту Руху.

4. Внести до порядку денного IX Всеукраїнських Зборів Руху організаційне питання – вибори нових керівних органів Руху.

IX Всеукраїнські Збори Народного Руху України звертаються до всіх членів Народного Руху, до всіх, хто відчуває відповідальність за майбутнє Української держави, волю і добробут українського народу із закликом збереження єдності Руху в ім'я здійснення його високих державотворчих цілей.

Голова
Народного Руху України
(В. Чорновіл)

7 березня 1999 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 137
Звернення Центрального Проводу НРУ до всіх членів Руху з приводу трагічної загибелі В. Чорновола

27 березня 1999 р.

Дорогі побратими!

Сталося непоправне: загинув В'ячеслав Чорновіл. Україна втратила вірного сина. Світ утратив великого Демократа і Правозахисника. Осиротіли ми, його друзі й однодумці, хто разом із ним змагався за волю України, хто створював і зміцнював Рух і хто залишався поруч із ним у часи перемог і випробувань.

В'ячеслав Чорновіл був людиною надзвичайної сили Духу, послідовною у своїх переконаннях, шляхетною у своїх помислах і вчинках.

Його не змогла зламати тоталітарна система, його не знищили комуністичні катівні й табори. В незалежній Україні він зазнав лихого, підступного удару від, здавалося б, найближчих колег. Завдяки його авторитетові, завдяки здобутому його зусиллями впливові Руху, ці люди зробили власну кар'єру, а затим, на догоду вузьким особистим інтересам, вирішили ще й приватизувати партію, перетворити вас, друзі-рухівці, на масовку у своїй нечистій грі.

Більшість із вас виявили політичну мудрість, патріотизм і порядність, залишилися на позиціях Програми і Статуту Руху, дбаючи про єдність партії. Більшість місцевих організацій Руху підтримали Чорновола. І в цей час Чорновола не стало...

Причини трагедії встановлюватиме слідство. Однак, якими б не були його висновки, зрозуміло одне: В'ячеслав Чорновіл гасив пожежу,

розпалену розкольниками Руху. Він їздив по всій Україні, домагаючись єдності Руху, і загинув у дорозі...

У невимовному горі ми схиляємося перед пам'яттю В'ячеслава Максимовича. З надією і довірою ми звертаємося до вас, дорогі побратими. В ім'я нашої спільної пам'яті про єдиного Голову Руху, заради єдиної нашої України, об'єднуймося в Русі, підставмо Рухові свої плечі, станьмо пліч-о-пліч у Народному Русі В'ячеслава Чорновола.

Члени Центрального Проводу Народного Руху України:

(Олена Бондаренко)
(В'ячеслав Коваль)
(Лесь Танюк)
(Роман Василишин)
(Лев Глухівський)
(Лілія Григорович)
(Ярослав Кендзьор)
(Юрій Ключковський)
(Сергій Конєв)
(Михайло Косів)
(–) Богдан Костинюк
(Микола Кульчинський)
(–) Олександр Чорноволенко
(Роман Шмідт)
(Катерина Білолюбська)
(Юрій Громовський)
(Юрій Діденко)
(Олександр Нижник)
(Георгій Петрук-Попик)
(–) Леонід Пилунський
(Володимир Піпаш)
(Анатолій Ревенко)
(Анатолій Семенченко)
(Микола Степаненко)
(Олександр Ткаленко)
(Лариса Фісоченко)
(Наталя Богашева)
(Юрій Криворучко)
(Віктор Лабазов)
(Олег Лагнюк)
(–) Валерій Лебедівський
(Ярослав Лесюк)
(Андрій Ніцой)
(–) Атена Латко

(Віктор Терен)
(Василь Шепа)
(Іван Шовковий)

Звернення прийняте 27 березня 1999 року в м. Києві

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 138
Звернення в. о. голови Народного Руху України Г. Удовенка до голів міських, районних та обласних організацій НРУ в зв'язку із змінами у керівництві Руху

2 квітня 1999 р.

Шановні друзі!

30–31 березня відбулося засідання Центрального Проводу Народного Руху України. Присутні вшанували пам'ять трагічно загиблого Голови НРУ В'ячеслава Максимовича Чорновола. Були обговорені заходи по вшануванню пам'яті В. М. Чорновола. Зокрема, прийняте рішення звернутися до Київради з проханням присвоїти ім'я В'ячеслава Максимовича вулиці Воровського. Утворено комісію по увіковіченню пам'яті Голови Руху В. Чорновола.

Члени Центрального Проводу НРУ розглянули заяву Геннадія Йосиповича Удовенка з проханням прийняти його до Народного Руху України. Одноголосно Г. Удовенко був прийнятий у члени Народного Руху України. Йому урочисто був вручений партійний квиток.

Центральний Провід Руху вирішив покласти на Геннадія Удовенка виконання обов'язків Голови Народного Руху України до X Зборів НРУ та рекомендувати X Всеукраїнським Зборам НРУ обрати Геннадія Удовенка Головою Народного Руху України.

За пропозицією Геннадія Удовенка Центральний Провід рекомендував X З'їзду Руху збільшити кількість заступників Голови НРУ до 5 та обрати на ці посади народних депутатів України Михайла Косіва та Юрія Ключковського.

Геннадій Удовенко підтвердив готовність виконувати рішення IX Всеукраїнських Зборів НРУ про участь у виборах Президента України.

Центральний Провід розглянув хід перереєстрації членів Руху і ухвалив до 12 квітня 1999 року народним депутатам України – членам НРУ письмово звернутися до заступників Голови НРУ із індивідуальною заявою на перереєстрацію свого членства в партії.

По закінченні Центрального Проводу НРУ відбулося засідання рухівської фракції у Верховній Раді України. Згідно рекомендації Центрального Проводу та у відповідності до погодженого 29 березня 1999 року Міністерством юстиції України Статуту НРУ, Г. Удовенко обраний Головою фракції Руху у Верховній Раді України.

Реєстрація Статуту Руху з поправками, внесеними IX Всеукраїнськими Зборами Руху, унеможливлює використання будь-якими організаціями назви, символіки, майна, печаток, реєстраційних документів та приміщень Народного Руху України.

Виконуючий обов'язки Голови
Народного Руху України
(Геннадій Удовенко)

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 139
Заява X Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України про політичне становище в державі напередодні виборів Президента України

14 травня 1999 р.

Тривала економічна криза дедалі гостріше позначається на життєвому рівні українського народу, призводить до посилення соціальної напруги в суспільстві. Зубожіле українське село, завмерлі заводи, спустілі робітничі міста й містечка, зневірені й змучені нестатками люди – так виглядає сьогодні наша країна. Водночас процвітає кримінальний бізнес, набирають обертів корупція, чиновницьке хабарництво і свавілля, тривають розкрадання й розпродаж національних багатств. Мафіозні клани змагаються між собою за розподіл сфер економічного і політичного впливу. Жорстокою буде і міжкланова боротьба за голоси виборців під час президентської кампанії.

Напередодні виборів Президента відбувається стрімка політизація законодавчої влади. Верховна Рада України замість законотворчої роботи дедалі частіше розглядає політичні питання і приймає популістські рішення на догоду виборчим амбіціям лівої більшості в парламенті. Так, всупереч українському законодавству і на шкоду інтересам України була ухвалена постанова про приєднання Верховної Ради України до Міжпарламентської Асамблеї країн СНД. Постанова парламенту щодо ситуації в Югославії [86] та організоване лівими політичне дійство навколо цієї проблеми створили загрозу ізоляції України від європейської

спільноти. Безплідні парламентські дебати з соціальних питань використовуються комуністами та їхніми прибічниками для пропагування своїх демагогічних ідеологем. Ліві будують і виборчу агітацію на руйнівницьких гаслах антидержавницького спрямування і суцільних звинуваченнях, за повної відсутності реакції з боку прокуратури і служби безпеки щодо антиконституційності таких дій.

Громадянам нав'язується думка, ніби то вибір відбувається лише між червоними і нинішньою олігархічною владою.

Народний Рух України пропонує інший шлях. За роки незалежності український народ ще не мав влади, спроможної реально втілювати програму економічного піднесення держави, утверджувати демократичні принципи суспільного розвитку. В нашій країні влада завжди була відокремлена від народу, національна ідея – від влади, народ – від права власності і права вибору.

Настав час, коли ідеї Української незалежної демократичної національної держави повинні реалізувати її носії та захисники, коли національні інтереси України й соціальні інтереси її громадян повинні обстоювати справжні оборонці, отримавши необхідні для цього владні важелі й повноваження.

Народний Рух України був і залишається послідовним захисником державності, демократії, прав людини і нації. Ми розуміємо, що без глибокого реформування економіки на засадах приватної власності, зокрема на землю, без продуманої податкової політики, без дієвої системи соціальних гарантій неможливо побудувати цивілізовану державу. Ми знаємо, що, не маючи української влади, неможливо побудувати українську Україну.

Виходячи з цього, Народний Рух України заявляє про наміри взяти щонайактивнішу участь у виборах Президента України і домагатися перемоги.

Боротьба за вплив на партії, за партійну підтримку того чи іншого кандидата призвела до внутрішньопартійних конфліктів і розколів, особливо в центристському і правоцентристському середовищі. Рух – найвпливовіша партія правого центру, з усталеним іміджем, привабливою ідеологією, визначеним електоратом, тож знайшлися бажаючі приватизувати партію, зокрема в парламентській фракції Руху. Не маючи морального стрижня, не витримавши випробування владою, депутатськими можливостями і правовою недоторканністю, ці люди спробували підпорядкувати Рух своїм приватним інтересам, змінити рухівські ідеологічні орієнтири. Не спромігшися перетворити Рух на прикриття для своїх справ, ті, хто називають себе "прагматиками", почали розколювати Рух, усувати В. Чорновола від керівництва партією.

Практично всі місцеві організації підтримали лінію Голови Руху. Вдалося врятувати репутацію Руху, його високий авторитет, моральну чистоту. І тоді В'ячеслава Чорновола не стало...

Реакція народу на трагедію, що сталася з лідером нашої партії, засвідчила: український народ підтримує Рух і довіряє Рухові, Рух – велика сила. Ми зобов'язані виправдати цю велику довіру, продовжити справу життя В'ячеслава Чорновола.

Рух заявляє, що й надалі захищатиме незалежність України, стоятиме на сторожі демократії, дбатиме про добробут українського народу. Ми зробимо все, щоб Україна стала сильною, економічно могутньою державою, щоби нею пишалися її громадяни, щоби її шанували у світі.

Ми докладемо всіх зусиль, щоби реалізувати українську національну ідею: українською Україною має керувати українська влада від імені і заради всього українського народу. Україну має представляти народний президент.

З таким баченням перспектив суспільного розвитку, з такими світоглядними засадами ми йдемо на президентські вибори, маючи свого кандидата і маючи домовленості про його підтримку іншими партіями, прагнучи домогтися перемоги.

Українському народові – народного Президента!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

14 травня 1999 року
м. Київ

Архів НРУ.
Друкарський примірник.

№ 140
Витяг з ухвали Центрального Проводу Народного Руху України про грубі порушення Статуту НРУ з боку окремих колишніх членів Руху

22 серпня 1999 р.

Центральний Провід НРУ розглянув факти грубих порушень Статуту Народного Руху України з боку Ю. Костенка. Вони полягають у тому, що, всупереч рішенням IX та X Всеукраїнських Зборів НРУ щодо висунення кандидата у Президенти України від НРУ Г. Удовенка, Ю. Костенко дав згоду на висунення і балотування своєї кандидатури на виборах Президента України. Ці дії прямо порушують п. "й" ст. 43 Статуту НРУ, наносять шкоду виборчій кампанії кандидата у Президенти України від НРУ.

Ю. Костенко провів альтернативні до З'їздів Народного Руху України зібрання та здійснив спробу створення паралельних керівних органів, що створило загрозу розколу в партії. Цим нанесено великої шкоди репутації Народного Руху України, привело до розповсюдження неправдивої

інформації щодо реального стану справ у Русі та щодо легітимного керівництва Руху.

У зв'язку з зазначеним Центральний Провід Народного Руху України

ухвалює:

1. На підставі частин 1,2 статті 15 Статуту Народного Руху України за грубі порушення Статуту НРУ, рішень Всеукраїнських Зборів Народного Руху України, нанесення значної шкоди авторитетові Руху виключити із членів Народного Руху України Ю. Костенка.

Голова Народного Руху України
(Геннадій Удовенко)

22 серпня 1999 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 141
Заява Народного Руху України та його фракції у Верховній Раді України з приводу подій у Республіці Білорусь

19 жовтня 1999 р.

17 жовтня 1999 року в Мінську вкотре потоптано права білоруського народу на вільний вибір шляху розвитку своєї держави та вільне виявлення свого ставлення до правлячого режиму.

Розігнано багатотисячну маніфестацію – "Марш Свободи" патріотичних сил Білорусії на захист прав і свобод людини й нації. Проти мирної демонстрації були застосовані гумові кийки та сльозоточивий газ. Сотні людей постраждали. Заарештовано активістів демократичних організацій.

Народний Рух України послідовно виявляє солідарність із білоруським народом у його мужній боротьбі супроти диктатури, за свободу і незалежність своєї вітчизни, за відродження білоруської нації. Ми щиро підтримуємо своїх побратимів із Білоруського Народного Фронту "Адрадженнє" – захисників Національної Ідеї, оборонців Демократії, котрим доводиться діяти в умовах цілковитого придушення вільної думки, слова і чину.

Події в Білорусії ще раз засвідчили, що створення так званого "союзу слов'янських народів" – надто із режимами, подібними до лукашенківського – жодною мірою не сприятиме усталенню демократії й дотриманню прав людини. Ці події є серйозним застереженням усім громадянам України, які підтримують тих кандидатів на посаду Президента, що орієнтуються на відновлення союзу.

Народний Рух України, парламентська фракція Руху заявляють: у ці трагічні для часи ми з вами, дорогі сябри. Ми глибоко обурені протизаконними і негуманними діями диктаторського режиму президента Лукашенка, режиму, який воює із власним народом і який рішуче засуджується світовою демократичною спільнотою.

Переконані, що ніякі сили не зможуть перешкодити народному поступові до Волі. Віримо, що під проводом патріотів Білорусь неодмінно буде незалежною, демократичною, правовою державою.

Живе Бєларусь!

Голова Народного Руху України,
голова фракції Руху
у Верховній Раді України
(Геннадій Удовенко)

19 жовтня 1999 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 142
Звернення Політичної Ради Народного Руху України до групи колишніх членів НРУ, очолюваних Ю. Костенком

3 листопада 1999 р.

Народний Рух України глибоко стурбований ситуацією, що склалася в таборі національно-демократичних сил. Згубні наслідки рухівського бунту поглибили процеси дезінтеграції правих сил, привели до розпорошення зусиль між кількома кандидатами і до таких неочікуваних результатів першого туру президентських виборів.

Уникнення можливих згубних наслідків зникнення національної ідеї з політичної арени України можливе тільки при невідкладному об'єднанні усіх національно-демократичних і реформаторських сил, їх відмежування від псевдодемократів і псевдореформаторів. Однак безумовною передумовою такого об'єднання має бути відкликання з трибуни Верховної Ради недовіри В'ячеславу Чорноволу. Тільки цей крок може стати основою для подальшого вироблення засад об'єднання в Народному Русі України.

Голова Народного Руху України
(Геннадій Удовенко)

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 143
Відкритий лист голови Народного Руху України Г. Удовенка до Ю. Костенка

15 листопада 1999 р.

РУХ У ЄДНАННІ – ЧИ ЄДНАННЯ В РУСІ?

Юрію Івановичу!

Відійшли в учора виборчі президентські змагання, в яких не всі ліві виявилися лівими, і не всі праві – правими; та й тих, котрі іменували себе центристами, хитало як у відкритому морі під час шторму. Ситуація чітко стабілізувалась, і час перейти до цілком іншого, тобто конструктивного діалогу. Тому облишмо інерцію кавалерійських наскоків, звинувачень і пошуків винних; Україна поставила крапку на рішенні йти саме таким, а не іншим шляхом, і кожний зрілий політик має виходити саме з цього.

Я пройшов довгий шлях, і в мене вже позаду багато з тих ілюзій, які Вам, людині молодшій, ще тільки доведеться пережити; отож вважаю за обов'язок звернутися до Вас як до людини небайдужої, патріотичної і віруючої, – принаймні, так мене запевнили мої колеги. Адже мова піде про найпотрібніше на сьогодні і найдорожче – про єдність українських національно-демократичних сил, про найширший фронт робіт виведення України з кризи.

Часу нам відпущено історією мало, якихось чотирнадцять місяців, бо третє тисячоліття вже стукає у двері. І було б символічно, якби ми розпочали його 1 січня 2001 року, тобто у перший день нового тисячоліття – у статусі нової України, європейської держави, незалежної не лише економічно, а й духовно, держави працюючої, національно свідомої, рівнопартнерської для світу й морально захищеної власним, а не позиченим імунітетом...

Нова президентська п'ятирічка, отже, чітко має бути поділена на два етапи. Перший підготовчий, активно реформний економічно та антикомуністичний ідеологічно, (бо десять мільйонів виборців, які підтримали на виборах компартію, погодьтесь, – це дуже багато й небезпечно!); етап життєзабезпечення найважливіших людських потреб і прав – на роботу, на пенсію та житло, на своєчасне одержання зарплатні, на медичну допомогу. Другий – це етап поступового приведення України до рівня найрозвинутіших країн Європи, до вступу в НАТО, в усі рівноправні економічні союзи, – етап, який мав би початися, повторюю, з першого ж дня нового тисячоліття.

Таким я бачу український поступ. Майбутнє не в останню чергу залежить від того, чи працюватимемо ми, політики, в поті чола на нього, – чи навпаки, намагатимемося сприяти тому, щоб майбутнє працювало на

нас, на потайне бажання декого якнайшвидше забезпечити собі добробут ("За що боролись?!"), – незалежно від ціни, яку заплатить за цей добробут "слуг народу" суспільство в цілому.

Для мене, який намагається дивитись на історію не скрізь скельця забамбуленої чергової десятиденки, а хотів би мислити масштабами великих епох і світових комунікацій, необхідність Народного Руху у третьому тисячолітті – явище безумовне, далеке від інерційного й абсолютне. Не за те віддали життя Василь Стус, Іван Світличний, Валерій Марченко, Алла Горська, Володимир Івасюк, Зенон Красівський, десятки, сотні й тисячі борців за незалежну Україну, щоб їхніх імен у третьому тисячолітті нікому було згадати. А так може статися, якщо вибори 2002 року через неподолані економічні труднощі стануть червоним реваншем [87].

Нарешті, маємо й головний святий обов'язок перед пам'яттю незабутнього В'ячеслава Чорновола, творця партії Народний Рух України і її провідника, з яким так зле повелася та група його вихованців, яку він власноручно виплекав у політику і яка відплатила йому чорною невдячністю. Бо якби йшлося про виключно особисті проблеми й взаємини, на чому часто наполягають Ваші колеги, справа не виглядала б так трагічно для України і не призвела б до таких нищівних наслідків. Йшлося все-таки не про характери й вдачі, а про різні стратегії будівництва України, про різні погляди на політичне життя, про різну орієнтацію на ті чи інші групи, клани, фракції, програми. Я не перший доходжу висновку, що якби на перших президентських виборах проти В'ячеслава Чорновола не висунули своїх кандидатур інші демократичні кандидати, життя в Україні сьогодні було б інакшим. І президент Чорновіл зумів би зробити в Україні все те, що вдалося Вацлаву Гавелу в Чехії або Леху Валенсі в Польщі. І заборонена КПСС при Чорноволі не змогла б так загрозливо відродитися, як це є сьогодні, і партноменклатура не осідлала б численних урядових та обласних структур, і колгоспний работоргівельний лад було б уже зруйновано й перетворено на захищене державою фермерство, і прокомуністичну Верховну Раду можна було б на законній підставі розпустити, і тоді на хвилі патріотичного піднесення державу очолили б саме демократи-патріоти, і корупції було б поставлено жорсткий заслін.

Іншими словами, та народна хвиля, яку уособлював В'ячеслав Чорновіл, не була б пригашена, вона охопила б усю систему державобудівництва, по всій вертикалі. Політичний контроль РУХу (як єдиної народної патріотичної сили!) не допустив би ані загарбання України олігархами, ані відходу від політики найконструктивнішої частини української наукової та мистецької інтелігенції, ані зневіри студентів і молоді, ані амбіційного подрібнення (знову ж таки через комплекс неповноцінності!) РУХу на багатопартійні комуналки, котрі від якогось часу почали скидатися на політично мінливі естрадні "тусовки"...

Як Ви пам'ятаєте, Юрію Івановичу, однією з причин "повалення" В. Чорновола стала його теза про те, що майбутні вибори Президента – "не

наше весілля". Скільки бруду й образ було виплеснуто на нього, який мав тоді мужність і потребу сказати правду, – правду, очевидну сьогодні і для тих, котрі його тоді так шпетили. Прекрасний аналітик, він уже тоді розумів і прорахував усі "за" і "проти" самостійної рухівської претензії на президентський престол. Він розумів закони розвитку суспільства і роль рухівської ніші в ньому. І пояснював, що президентська кампанія є першочерговою для Руху передовсім в об'єднавчому процесі, у процесі консолідації національно-демократичних сил, у відведенні від України червоної загрози, з одного боку, войовничого москвофільства і "білорусизації" – з другого, та загрози безправ'я й нерішучості перед лицем економічної кризи – з третього.

Чи не тоді було знову запущено войовничу тезу про те, що Чорновіл не може бути такою об'єднавчою фігурою, і краще висунути на роль претендента в Президенти будь-кого, тільки не Чорновола, – Богдана Бойка, Сергія Головатого, Івана Біласа? Бо доба романтиків, мовляв, безповортно минула? Сьогодні Україна розплачується за цей брак віри у послідовність і жертовність української національної ідеї, втіленням якої був В'ячеслав Чорновіл, за намагання декого з тих, хто претендує на звання її провідників, осідлати коника прагматизму, вигоди або й прямої співпраці з "підмоченими" авторитетами. Згадаймо незрозуміле наполегливий захист рухівцем Д. Чоботом кримінального П. Лазаренка, коли Д. Чобіт відверто пішов один проти всієї фракції – і що? Зробила з цього фракція висновки? Ні. На заваді став усе той же дешевий прагматизм, при якому тимчасова вигода виявилась вагомішою за чистоту й моральність ідеї стратегічної. Згадаймо постійно діючий дует Лавриновича-Бродського: на чому він може триматися ідейно? Чи його кріпить не ідея, а все той же морально нерозбірливий прагматизм?

З нашої з Вами ініціативи ми почали переговори про спільні дії та можливість об'єднання; відбулося вже два раунди таких переговорів. Ви визначили на переговори В. Черняка, В. Червонія та І. Зайця, ми – М. Косіва, Л. Танюка та О. Бондаренко. Та не встигли вони зустрітися, як в ефір з подачі Ваших прихильників негайно пішла дезінформація про те, що всі проблеми полагоджено й вже призначено на листопад об'єднавчий з'їзд (?!) "обох гілок Рухів". Між тим переговори з вини В. Червонія загнано в глухий кут: він поставив попередньо ультимативною умовою самоліквідацію партії Народний Рух України, головою якої я маю честь бути. Так, саме ультиматум! – В. Червоній почав наполягати на тому, щоб ми подали заяву до Міністерства юстиції України з проханням зняти Рух з реєстрації, або, принаймні, відмовились юридично від затвердженого з'їздом і Мінюстом Статуту (що так само означає самоліквідацію).

Відверто кажучи, Юрію Івановичу, ми здивовані (щоб не сказати гіршого) тим, що таку відповідальну справу Ви доручили саме В. Червонію, відомому своєю непримиренністю до чужих думок і позицій. Варто згадати, як В. Червоній "викидав" з рівненського Руху національно

свідомих народних депутатів України – В. Ковтунця, Р. Омельчука, О. Матківського, не кажучи про міських і обласних депутатів, як негідно повівся він із своїми колегами по парламенту М. Поровським та М. Хомичем. А якої лихої слави завдав В. Червоній Рухові своїми екстремами на релігійному полі? Я згодний з позицією відомого правозахисника довголітнього в'язня сумління Євгена Сверстюка, який на поминальному вшануванні В. Чорновола сказав, що "пора кінчати з червонійством в Народному Русі. Більшовизм у будь-яких його виявах лишається більшовизмом, і Червоній найяскравіше тому підтвердження".

Гадаю, переговори без неконструктивної участі В. Червонія були б плідніші, тим більше що й зараз "окрема" позиція В. Червонія щодо ставлення до голосування "за" чи "проти" Л. Кучми, заявлена ним у пресі, суперечить підписаній Вами заяві. А політична визначеність Вашої групи нам дуже важлива; возз'єднавшись в єдиній організації, ми мусили б знати, якої спільної політики ми тримаємося. Краще виробити ці засади заздалегідь, щоб, формально об'єднавшись, не стати знову заручниками політичної невизначеності.

Нарешті, я особисто, Юрію Івановичу, хотів би знати, чи були Ваші виступи у "Дні" та інших виданнях, де Ви ревізували лінію і роль В. Чорновола при створенні Рух-партії й обстоювали ідею Руху як надпартійної парасольки, даниною виборчій полеміці, чи це є Ваша послідовна оцінка історії Руху та його призначення? Цю, як на мене, хибну тезу Ви підтвердили й на святкуванні 10-річчя Руху в Політехнічному інституті, де цілковито було проігноровано рухотворчу роль В'ячеслава Чорновола. Ви добре розумієте, що об'єднатися ми можемо виключно на правовій та програмній основі, – саме з цього треба починати.

Нам дуже на хочеться, щоб склалося враження, ніби Ви розпочали ці переговори виключно про людське око, щоб мати змогу потім пояснити тим рядовим рухівцям, які постійно наполягають на об'єднанні: "Бачите, ми робимо все, аби створити єдиний Рух і об'єднати усіх патріотів, а вони, удовенківці, не хочуть!!!".

Але це не так. Для справжнього об'єднання у Русі во ім'я України треба:

– відновити історичну справедливість щодо В'ячеслава Чорновола і дезавуювати фракційну заяву, зроблену в парламенті В. Черняком під оплески комуністів; адже саме з неї почався розкол фракції;

– чітко визнати позицію української більшості, яка обрала президентом Леоніда Кучму, – проти прокомуністичної меншості, проти антидержавництва й розбрату. Лише непримиренна боротьба з ворогами української державності може дати можливість Рухові позитивно вплинути на модифікацію президентської влади відповідно до рухівських програм;

– негайно припинити всі міжусобні поєдинки в рухівській і нерухівській пресі;

– обидвом фракціям розробити умови блокової співпраці в парламенті на державницьких засадах, спільного обговорення й прийняття основних документів тощо;

– погодити матеріальне питання – приміщення, техніка, фінансування структура.

Інші, більш деталізовані пропозиції я додаю окремо, вони передані учасникам переговорів і керівникам низових організацій; там обумовлюються і реальні засади можливих майбутніх спільних зборів, і багато іншого.

Для мене особисто важливо й те, щоб Ви, як людина порядна, принесли мені вибачення за неодноразове образливо двозначне згадування мого імені в контексті загибелі В. Чорновола. Факти, які Ви поширювали, не знайшли підтвердження. Між тим було заторкнуто мою честь і гідність.

І останнє.

Наскільки я поінформований, хоч Ваші представники й взяли участь в обговоренні декларації про створення "об'єднавчої партії національно-демократичної спрямованості", яка ставить собі за мету формування "правої опозиції як до сьогоднішньої влади, так і до тієї, що її буде обрано 14 листопада", Ви особисто такої декларації разом з А. Матвієнком, А. Лопатою, О. Шандрюком, В. Стретовичем та В. Шовкошитним, всупереч повідомленням у пресі, поки що не підписали. Це поширює можливе поле наших майбутніх спільних дій.

Але при цьому я переконаний, що в межах цивілізованого правового поля Вам, шановний Юрію Івановичу, не слід іменувати себе головою Народного Руху України і звертатись до виборців від імені юридично неіснуючого Центрального Проводу, як це Ви знову зробили 5 листопада 1999 року. Рано чи пізно Вам доведеться відмовитись від порушення Закону й визначити реальний правовий статус очолюваної Вами структури. Краще зробити це раніше, ніж пізніше, більше часу залишиться членам очолюваних Вами структур зорієнтуватись, рухівці вони чи не рухівці.

Звичайно, існує інший вихід, конфронтаційний. Деякі з Ваших колег пропонують, злегалізувавши Вашу структуру як партію, дати їй назву на відміну від Народного Руху України – Український народний рух [88]. На мою думку, це не найдотепніший вихід з нинішньої непростої ситуації, позаяк він внесе ще більшу плутанину в голови Ваших і наших прихильників і тільки побільшить існуючі суперечності. Та й був уже, пригадуєте, опонент НРУ Всенародний Рух України; де він тепер?

Отже, конфронтаційний шлях, що до нього так активно закликає В. Червоній, не найкращий. Ми зацікавлені у співпраці з усіма політичними силами, які послідовно й неухильно, як до того закликаєте і Ви, боронитимуть національні інтереси України. Складовою частиною цих національних інтересів для нас є неодмінність морального критерію в політиці. Саме цей критерій визначатиме політику XXI століття.

З повагою – (Геннадій Удовенко)

15 листопада 1999 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 144
Заява Народного Руху України щодо суспільно-політичної ситуації в Україні після виборів Президента

17 листопада 1999 р.

Фракція Руху у Верховній Раді України, підводячи підсумки президентських виборів у нашій державі, відзначає якісні зміни у суспільно-політичній ситуації в Україні.

Результати голосування 31 жовтня та 14 листопада 1999 року засвідчили, що український народ обрав не тільки Президента України, а й визначився із своїм шляхом на майбутнє – шляхом зміцнення незалежної державності України та захисту від реальної загрози червоного реваншу, незважаючи на складне соціально-економічне становище в країні.

Вибори показали, що зростаюча національна свідомість усіх прошарків та верств населення робить марними всі спроби реставрації тоталітарного минулого. Комуністи, як і весь лівий табір, повинні зрозуміти, що розвиток української державності отримав незворотній характер. І відтепер всі політичні сили в Україні, якщо їм не байдужа доля українського народу і вони поважають його свідоме волевиявлення, повинні брати на себе свою частку відповідальності за наше спільне сьогодення і, особливо, майбутнє.

Консолідація здорових, державницьких сил у Верховній Раді України могла б стати вирішальним чинником у заходах по подоланню економічної кризи та поліпшенню добробуту усіх наших співгромадян. Необхідність курсу глибинних соціально-економічних реформ, усталення демократичного устрою, орієнтація України на європейські та трансатлантичні структури – ось що, на думку Народного Руху України, може стати основою переговорів про формування парламентської більшості, а участь у діяльності Уряду представників усіх складових цієї більшості – запорукою економічного та духовного відродження України у найбільш широкому розумінні цих комплексів найскладніших питань і проблем.

Ті якісні зміни у суспільно-політичному житті України, що відбулися останніми тижнями, потребують і відповідних адекватних якісних змін

у діяльності нинішнього складу Верховної Ради України. І фракція Руху очікує від усіх колег-парламентарів розуміння не тільки нинішньої ситуації, але й тих перспектив, що окреслюються існуючими тенденціями розвитку України.

Народний Рух України, як провідник національно-демократичних ідей, готовий до співпраці з усіма державницькими силами – з усіма, хто готовий свій патріотизм, порядність і професіоналізм долучити до спільної справи по розбудові Української держави.

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(Геннадій Удовенко)

17 листопада 1999 р.

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 145
Заява Народного Руху України у зв'язку із створенням партії Український народний рух

23 грудня 1999 р.

18 грудня відбувся установчий з'їзд нової партії, створення якої ініціювала група народних депутатів та рухівських активістів, котра в лютому цього року відкололася від Народного Руху України.

Можна було б лише вітати створення нової партії нелівого спрямування, якби під гаслами "єднання" не розпорошувалися вкотре й без того роз'єднані праві сили. Свого часу для створення "альтернативи" Рухові, а простіше – для його знищення, – штучно творилися "Конгрес національно-демократичних сил", "Всенародний рух України". Без ідеологічного підґрунтя, без широкої підтримки місцевих організацій ці структури виявилися нежиттєспроможними й нині забуті навіть тими, хто їх створював. Цього разу автори проекту ліквідації наймасовішої національно-демократичної партії ретельніше поставилися до свого завдання. Ось лише основні віхи цього руйнівного плану: розкол у фракції й партії, затим – усунення В'ячеслава Чорновола з посади Голови, пізніше – тривала судова тяганина Ю. Костенка з Рухом за першу посаду в організації. І от – створення партії з демонстративною назвою, покликаною остаточно заплутати виборців, переконати їх у тому, що сподівання на єдність марні, що колишні рухівці й далі боротимуться з Рухом. Із тим самим Рухом, спекулюючи на авторитетові якого, вони забезпечили власне політичне існування. З тими рухівськими активістами,

чиїй щоденній жертовній праці вони завдячують своїми нинішніми становищем і добробутом. З'ясувалося, що моральні цінності чужі новітнім "прагматикам". То хто ж розколов Рух і далі його нищить?

Народний Рух України переконаний, що порятунок Державності, Демократії, збереження Української Національної Ідеї – у єдності державницьких, національно-демократичних сил. Політичні консультації щодо такого об'єднання вже дали вагомі позитивні результати. Твориться широка коаліція патріотичних, реформаторських сил з ініціативи Руху та партії "Реформи і порядок". Патріотизм, професіоналізм, порядність, відданість українській справі стали визначальними під час надання згоди парламенту на призначення Віктора Ющенка Прем'єр-міністром України, що стало першим реальним і переконливим кроком до формування парламентської більшості.

Однак національна демократія мала б значно більший авторитет і повагу в суспільстві, коли б Рух не був розколотим. Ми сподівалися, що доля української демократії й Української держави на терезах прихильників Ю. Костенка важать більше, аніж пусті амбіції й приватні інтереси. Саме тому Рух звернувся до організаторів установчого з'їзду нової партії з пропозицією об'єднатися без жодних попередніх умов. Нашу пропозицію було зігноровано; розпорошення національно-демократичних сил продовжується.

Прикро, боляче усвідомлювати, що попереду національну демократію можуть чекати нові взаємопоборювання. Народний Рух України робив і робить усе можливе, аби цього уникнути. Нині, вважаємо, лише конструктивна праця: в парламенті – через створення нелівої більшості, поза парламентом – через об'єднання у широкій коаліції правих і правоцентристських реформаторських партій, – є реальною запорукою цивілізованого розвитку України, піднесення її авторитету у світі, економічного зростання, гідного життя наших співвітчизників. Цим шляхом неухильно ітиме Народний Рух України. Переконані, що нас оцінюватимуть виборці за нашими справами, за внеском у побудову національної, демократичної, могутньої й багатої Української Держави.

Голова Народного Руху України
(Геннадій Удовенко)

23 грудня 1999 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 146
Заява Народного Руху України про події в Чеченській Республіці Ічкерії

18 січня 2000 р.

Останнім часом суттєво погіршилася ситуація в Чечні – керівництво збройних сил Росії в кавказькому регіоні оголосило своїми потенційними супротивниками всіх місцевих чеченців чоловічої статі віком від 10 до 70 років. Активізація військових дій Росії викликає зростання опору з боку чеченських військових формувань. Посилення режимних заходів щодо цивільного населення Чечні поглиблює протистояння втягнутих у конфлікт сил, призводить до ескалації жорстокості і насильства.

Сьогодні російсько-чеченський конфлікт став проблемою міжнародної безпеки. На жаль, не всі державні чинники, зокрема українські, реально оцінюють вплив кавказької війни на ситуацію в світі. Тим паче, що в Україні існують політичні сили, чиї намагання втягнути нас у цей конфлікт мають не тільки античеченський характер, але й фактично означають підрив національних цінностей нашої Батьківщини на догоду інтересам іншої держави.

Каналами державного телебачення триває психологічна обробка громадян, враження їх вірусом російського великодержавного шовінізму. Окремі українські засоби масової інформації механічно ретранслюють сюжети з російськими ідеологемами щодо подій у Чечні та відповідною інтерпретацією міжнародних відносин. Тому слід покласти край бездумному множенню російських пропагандистських штампів в українському медіа-просторі.

Народний Рух України категорично засуджує спроби пов'язати події у Чечні з вирішенням проблем кримських татар в Україні, антикримськотатарську істерію, що розпалюється у деяких російських та кримських засобах масової інформації.

Народний Рух України виступає за мирне розв'язання існуючих у Чечні проблем, за створення спільними зусиллями конфліктуючих сторін (а в разі потреби й за міжнародним посередництвом доброї волі) таких засад російсько-чеченських взаємостосунків, які б виключали військове втручання, репресії щодо цивільного населення та створювали всі можливості для демократичного й заможного життя чеченського народу.

Ми закликаємо керівництво Російської Федерації до діалогу з чеченським урядом без будь-яких попередніх умов і сподіваємося в цьому на підтримку всіх демократичних сил, на принципову позицію міжнародної спільноти.

Голова Народного Руху України
(Геннадій Удовенко)

18 січня 2000 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 147
Заява Центрального Проводу Народного Руху України про необхідність утворення єдиної Помісної православної церкви в Україні

5 лютого 2000 р.

На сьогодні в Україні виконано багато з тих завдань політико-правової розбудови держави, що ставилися Народним Рухом України ще 10 років тому, на зорі національного відродження. Останнім акордом цього процесу стала відміна свята Жовтневої революції та заміна символів на парламенті. Україна визнана світом у своїх територіальних межах, має Конституцію та національну валюту, соборно та демократично обрано Президента, чим остаточно заперечено можливість комуністичного реваншу. Зрештою, вперше за 10 років сформовано Уряд реформаторів, який, сподіваємося, виведе Україну з глибокої соціально-економічної кризи.

Тому всі реалізовані політико-правові кроки в державі, в т. ч. створення політично відповідальної більшості – це тільки "одне крило". Іншим "крилом" для злету України є перебіг суспільних процесів формування суспільної більшості, ментальної єдності аж до найвищої якісної її категорії – політичної нації.

З огляду на це стає очевидною не тільки сповільненість процесів консолідації нації, але і їхня визначальна пріоритетність. Однак треба визнати і незавершеність цих процесів, оскільки не виконано чи не найголовніше завдання національно-демократичного відродження, становлення єдиної Української Помісної православної церкви. Сучасний стан розділеності українського православ'я є реалією не лише внаслідок розшматованості українських земель та української церкви впродовж тривалого часу, але і закономірною протидією українським національним інтересам.

Об'єднання українського православ'я – важливий інструмент у формуванні української політичної нації та у реалізації стратегії побудови великої і могутньої держави. Саме тому за ініціативою Народного Руху України в парламенті другого і третього скликання діє депутатське об'єднання "За єдину Помісну православну церкву в Україні", куди, до речі, увійшли представники парламентської більшості. Головна його мета знайшла розуміння Президента України Л. Д. Кучми, який на Духовній Асамблеї до 2000-ліття Різдва Христового наголосив на потребі утворення єдиної Помісної православної церкви. Вітаючи цей крок, Народний Рух України констатує, що сьогодні в державі нарешті сформувалися умови для його здійснення.

Вихід з-під юрисдикції Москви 6 тис. православних парафій до єдиної Української Помісної православної церкви не тільки останній етап

національно-демократичного відродження, але і логічний та завершальний крок у процесі розбудови держави, її канонізація. Тому звертаємося до поєднаної солідарною відповідальністю української влади, відгукнувшись на заклик Президента, створити всі умови для становлення єдиної Помісної православної церкви, виконавши ст. 11 Конституції, яка проголошує: "Держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури...". Святе ж Письмо гласить: "Де троє із вас зійшлися в ім'я моє, там я з вами". Тож закликаємо об'єднатися Українські православні церкви, українське духовенство, українських віруючих. І тоді благословення Господнє перебуватиме з Україною.

Голова Народного Руху України
(Геннадій Удовенко)

5 лютого 2000 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 148
Заява фракцій партії "Реформи і порядок" – "Реформи-Конгрес" та Народного Руху України щодо сучасного стану українсько-російських відносин

17 березня 2000 р.

Останнім часом знову загострилися відносини між Україною та Росією. Характерно, що на відміну від попередніх випадків напруженості у двосторонніх відносинах, йдеться не лише про політичні заяви. Існують приклади конкретних дій з боку Російської Федерації, які дають підстави говорити про широкомасштабний економічний тиск на нашу країну.

Некоректною і безперспективною є позиція Російської сторони щодо погашення енергетичних боргів за рахунок продажу стратегічних об'єктів України, яку доповнили одіозні заяви деяких російських депутатів про погашення боргів за рахунок українських територій.

Тут ми повністю підтримуємо позицію Президента України, що ніякої передачі стратегічних об'єктів Росії в рахунок газових платежів не буде.

Протягом останнього часу Росія фактично ввела в односторонньому порядку ембарго на поставки нафти в Україну та двократне підвищення експортного мита на нафту. З кінця грудня 1999 року за рішенням уряду Російської Федерації були взагалі припинені поставки російської нафти

в Україну. Критична ситуація склалася і з постачанням російського газу. Росія висуває нам безпідставні звинувачення у "крадіжках" російського газу, який проходить транзитом через територію України.

Спостерігається тенденція, за якою транспортні лінії енергоносіїв з Росії до Європи, що мають надзвичайно важливе значення для української економіки, стали "оминати" територію України.

На наш погляд, питання боргу України за енергоносії повинно розглядатися у контексті таких проблем, як борг Росії перед Україною на суму 150,5 млрд. доларів на виконання "Соглашения о принципах и механизме обслуживания внутреннего долга бывшего СССР" від 13 березня 1992 року (вклади населення в Ощадбанку СРСР); повернення Україні 16,37 % майна колишнього Радянського Союзу, зокрема золотого, валютного та алмазного фондів, майна СРСР за кордоном тощо, адже Верховна Рада не ратифікувала Угоду про врегулювання питань правонаступництва щодо зовнішнього державного боргу та активів колишнього СРСР (так званий "нульовий варіант") між урядами України та Російської Федерації. Для прикладу, лише справедливий розподіл алмазного фонду міг би докорінно змінити ситуацію – боржником була б уже не Україна. Треба згадати, що на сьогодні орендна плата за перебування Чорноморського флоту Росії складає ціну, що приблизно дорівнює ціні, яку платять маститі футбольні клуби за одну футбольну зірку.

Серйозно гальмується ратифікація підписаної Угоди про зону вільної торгівлі, ініційована українською стороною, яка може дати значний ефект у збільшенні товарообігу між Україною та Росією, який минулого року знизився у 1,8 разів.

Обурення викликає позиція Міністерства закордонних справ Росії щодо рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року про функціонування української мови як державної. Це не що інше, як грубе втручання у внутрішні справи суверенної України. У зв'язку з цим у засобах масової інформації Російської Федерації розгорнуто кампанію, у ході якої висунуто безпідставні звинувачення у порушенні мовних прав російської національної меншини у нашій державі.

Ми стверджуємо, що Конституція України та існуючі реалії гарантують усі необхідні умови для розвитку російської та інших мов національних меншин на рівні загальноприйнятих міжнародних стандартів.

Ми стурбовані тим, що усі ці процеси відбуваються напередодні президентських виборів в Росії, тобто в момент, коли нова російська влада обирає стратегію розвитку на багато років вперед і пропонує її своїм громадянам. Така виборча риторика напередодні президентських виборів загрожує дружнім стосункам між нашими народами.

Ми, народні депутати України, зацікавлені у налагодженні добросусідських партнерських стосунків, які були б взаємно вигідними

і відповідали б настроям обидвох народів. Але у Москві дійсно повинні зрозуміти, що чим більший буде тиск на Україну, тим далі ми будемо віддалятися від Росії.

Уповноважений фракції
"Реформи-Конгрес"
(І. І. Осташ)

Уповноважений фракції
Народного Руху України
(Г. Й. Удовенко)

17 березня 2000 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 149
Заява Центрального Проводу Народного Руху України про мовну політику в Україні

8 липня 2000 р.

Народний Рух України, здійснивши національно-визвольну революцію 1990–91 років, завершив багатовікову боротьбу українців за власну державу.

Мільйони українців, котрі попри нечуваний антиукраїнський терор, зберегли свою історичну пам'ять, національну самосвідомість, сподівались що саме власна держава забезпечить відродження віками потоптуваної і принижуваної української мови та культури, забезпечить повнокровне національне та соціальне буття української нації.

Сьогодні з болем мусимо констатувати – цього не сталось. І причин тут багато. Це і глибокі внутрішні деформації постколоніального українського суспільства, і нерозуміння посткомуністичних чиновників усіх рівнів, і гілок влади, важливості впровадження в життя 10 ст. Конституції України, а часто-густо й небажання це робити. Це й агресивність п'ятої колони – комуністів й шовіністів різних мастей у їхньому абсолютному запереченні права української мови на існування. Зрештою, це подрібненість політичних і громадських українських сил.

Насувається ще одна загроза. Дике, небачене пограбування українського народу породило нову ситуацію і нову непередбачену небезпеку – загрозу олігархічного шляху розвитку України, узурпації всієї власності і всієї повноти влади кланами, приватизації самої

української держави і, як наслідок, неминучого економічного, освітнього, духовного, культурного, інтелектуального, морального і навіть фізичного виродження і згасання нації.

Вкрадені в українського народу багатства – спочатку комуністами, потім олігархічними кланами скеровуються проти самого народу, його цінностей, його традицій та культури. Висміюється та принижується саме поняття українства, сам українець. Це робиться систематично й продумано. Як молодь розмовлятиме українською мовою, коли всі ЗМІ, за рідкісним виключенням, вбивають саму душу українця! У війську, вузах, управлінських структурах приватних і державних підприємств, спорті, естраді – скрізь відверте глузування з усього українського! Україножобія знову стала тотальним суспільним явищем, тільки тепер вже – у власній державі. Така суспільна атмосфера є прямою загрозою самому буттю української нації й майбутньому Української держави. Саме у штучно створеній атмосфері зневаги українства антиукраїнськими засобами масової інформації, власниками яких є чужі загальнонаціональним інтересам олігархічні угруповання, причина кризового стану української мови та культури.

У рішенні Конституційного Суду, зокрема, сказано:

"Положення частини першої статті 10 Конституції України, за яким "державної мовою в Україні є українська мова", треба розуміти так, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом".

Згідно зі статтею 150 Конституції України, рішення Конституційного Суду України є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскарженими.

Цими рішеннями зобов'язаний керуватися кожен громадянин України, у тому числі усі посадові особи. Невиконання цих рішень тягне за собою не лише адміністративну, але й кримінальну відповідальність.

Народний Рух звертається з вимогою до Президента України, до Прем'єр-міністра України забезпечити неухильне дотримання ст. 10 Конституції в структурах Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів, обласних та районних адміністраціях, органах державного самоврядування. На жодній державній посаді не повинно бути людини, яка не користується державною мовою під час виконання своїх службових обов'язків, а тим більше україножобів.

Ми звертаємося до Голови Верховної Ради України з вимогою забезпечити переклад українською мовою виступів депутатів та гостей недержавною мовою. Де, як не в парламенті, повинна шануватися Конституція України!

Ми звертаємося до української інтелігенції, до інтелектуальної еліти України, до всіх українців з проханням підтримати наші вимоги усіма можливими шляхами.

Зрадити рідну мову – це як зрадити рідну матір. Не обставини нам повинні диктувати спосіб життя, а наша стійкість і воля. Всі разом врятуймо нашу душу, наш скарб – нашу рідну українську мову.

Голова Народного Руху України
(Геннадій Удовенко)

8 липня 2000 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 150
Ухвала XI Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України про політичну ситуацію в Україні та підтримку уряду В. Ющенка

6 травня 2001 р.

Україна переживає найгострішу з часу здобуття незалежності суспільно-політичну кризу. Наближення парламентських виборів викликає посилення боротьби кланово-олігархічних та антидержавних лівих угруповань за владний ресурс та перерозподіл впливів на українському ринку. Вкрай абсурдним підсумком цієї боротьби стало проголошення недовіри Кабінетові Міністрів під керівництвом Віктора Ющенка – найбільш дієвого і дійсно реформаторського уряду за 10 років самостійної України.

Невизначеність політичної ситуації, поглиблення конфлікту у владних колах породжує неспокій та розчарування у суспільстві. Суспільні очікування останнім часом ґрунтувались на оприлюдненій після переобрання Президента стратегії розвитку держави й початку її реалізації новоутвореним урядом України після призначення Прем'єр-міністром України Віктора Ющенка через урядову програму економічних перетворень, що була підтримана парламентською більшістю. Сьогодні, в результаті політичної та моральної кризи влади, суспільні надії змінюються відчуттям зневіри.

Частина парламентських фракцій більшості, які здебільшого репрезентують інтереси великого капіталу, відійшла від визначених спільно з Урядом принципів прозорих реформ. Корисливе блокування цих політичних сил з крайніми лівими задля відставки Кабінету Міністрів на чолі із Віктором Ющенком руйнує сподівання на продовження

відкритої політики реформ, реально спрямованої на поліпшення життя українських громадян.

Відсутня активна позиція Президента України, яка б ставила за мету недопущення "комуно-олігархічного альянсу" задля збереження найбільш успішного в сучасній Україні Уряду, який став урядом народної довіри. Це викликає сумнів щодо послідовності дій Глави держави задля загального втілення у життя проголошеної ним самим стратегії розвитку, щодо підтримки задекларованого ним напрямку на недопущення зрощування влади і бізнесу.

У пріоритетах фактичної діяльності Президента України й парламентської більшості практично відсутня мета законодавчого оформлення діяльності всіх органів державної влади. Через 5 років після прийняття Конституції досі немає Законів про Президента України, його консультативні та дорадчі органи, про Кабінет Міністрів, про судоустрій, про прокуратуру. Це свідчить про бажання уникнути забезпечення законності дії влади, її чіткої законодавчої визначеності і регламентації відповідно до Конституції України. Такі умови допускають свавільні дії органів влади та чиновників; у парламенті домінує ситуативний та груповий інтерес.

Останнім часом привідкрита завіса механізму ухвалення рішень на найвищому державному рівні. Народ побачив два обличчя влади – перед ввімкнутими телекамерами й за зачиненими дверима, – і різкий їх контраст руйнує суспільні сподівання на чесність влади.

У суспільно-політичній ситуації, що складається в державі, Народний Рух України заявляє про необхідність збереження перших паростків відкритої, прозорої, послідовної політики ринкових перетворень в Україні та її зовнішньополітичного курсу інтеграції у європейські та світові економічні та політичні структури.

Саме такий вибір підтриманий українським народом. Зміна ж курсу, яка неминуча у разі формування "комуно-олігархічного" уряду, буде означати не тільки зміну державних пріоритетів, а й втрату права діяти від імені народу, розраховувати на його довіру й підтримку.

Виходячи з наведеного, XI Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України

ухвалюють:

1. Поставити перед Президентом України вимогу подати на розгляд Верховної Ради України кандидатуру Віктора Ющенка на посаду Прем'єр-міністра України.

2. Доручити фракції Народного Руху України не підтримувати жодну кандидатуру на посаду Прем'єр-міністра, крім кандидатури Віктора Ющенка.

3. Доручити фракції Народного Руху України включитись у переговорний процес щодо узгодження кандидатури наступного Прем'єр-міністра включно з метою обрання Віктора Ющенка на цю посаду.

4. Доручити Центральному Проводу Народного Руху України відмовитись від участі у формуванні нового Уряду у випадку, якщо Верховна Рада України дасть згоду на призначення на посаду Прем'єр-міністра будь-якої іншої особи, крім Віктора Ющенка.

5. Доручити Центральному Проводу інтенсифікувати переговори з ідеологічно та політично спорідненими з Рухом політичними партіями стосовно розширення блоку НРУ–ПРП–КУН та формування широкого виборчого об'єднання національно-демократичних, право-центристських сил на чолі з Віктором Ющенком.

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

6 травня 2001 року
м. Київ

Опубл.: XI Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України 5-6 травня 2001 р.: Матеріали. Документи. – К., 2001. – С. 39–40.

№ 151
Заява XI Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України з приводу українсько-російських відносин

6 травня 2001 р.

Після розпаду більшовицької імперії успішне проведення демократичних перемін у молодій Українській державі залежало від швидкої нормалізації стосунків із сусідніми країнами, зокрема з новою демократичною Росією. Народний Рух України завжди підтримував демократичні сили в Росії. Ми виходили із того, що суспільство, яке обрало шлях демократії, закономірно мусить відмовитись від колоніальних амбіцій. **Демократія та імперіалізм несумісні.**

Рух завжди виступав за добросусідські відносини з Російською Федерацією, побудовані на паритетності, відмові від будь-яких територіальних претензій, розвитку взаємовигідної економічної співпраці та, насамперед, визнанні державного суверенітету у наших двосторонніх стосунках. Визнаючи європейський вибір пріоритетним вектором української зовнішньої політики, ми щиро вітали оголошені Москвою наміри інтегруватися в європейські структури. Адже прагнення належати до європейської сім'ї народів змушує визнати засади демократичної цивілізації, тобто відмовитись від політики тиску, великодержавного шовінізму, шантажу, конфронтації та агресії.

Народний Рух України підтримував підписання широкомасштабного Договору з Російською Федерацією про дружбу, співробітництво та

партнерство, бо бачив у ньому механізм налагодження добросусідських, справді партнерських стосунків, побудованих на взаємній пошані до державного суверенітету, національних інтересів та територіальної цілісності двох держав. Таке налагодження стосунків між Україною та Російською Федерацією сприяло б стабілізації політичної ситуації в цьому важливому геополітичному регіоні, що, у свою чергу, зняло б один із бар'єрів інтеграції України в Європу.

На жаль, Росія вирішила піти іншим шляхом, намагаючись швидко повернути втрачений статус світової наддержави за рахунок сусідніх націй. Особливо брутально ці намагання проявляються у кривавій війні проти волелюбного чеченського народу. Вони негативно відбиваються також на українсько-російських стосунках. Численні посягання на територіальну цілісність України, цинічні відмови віддати Україні справедливу частку колишньої власності Радянського Союзу, необґрунтовані та категоричні вимоги забезпечити т. зв. "права російськомовного населення", постійна напруга навколо енергетичного фактора, застосування мови погроз, звинувачень та диктату – такий лейтмотив ставлення офіційної Москви до України. Сьогодні, майже десять років після проголошення державної незалежності України, стала очевидною справжня мета Російської Федерації: **не допустити інтеграції України в європейські та трансатлантичні структури та поступово втягнути Україну в російську неоколоніальну орбіту.**

Обурення викликають постійні спроби втручання Москви у внутрішні справи України, навіть стосовно певних кадрових призначень в українському уряді. Народний Рух України протестував проти надання переваг російським комерційним структурам у різних приватизаційних проектах. Ми досі не можемо зрозуміти, чому не завершується будівництво стратегічно важливого нафтопроводу Одеса–Броди, що допомогло б диверсифікувати джерела постачання енергоносіїв в Україну та сприяло б поглибленню стосунків з економічно розвинутими європейськими країнами. Ми виступали проти недавно підписаних у Дніпропетровську двосторонніх угод, відповідно до яких Україна мала б глибше інтегруватись в російську економічну та енергетичну системи та проводити "єдину промислову політику". Ми рішуче вимагали застосування заходів негайного парламентського контролю стосовно незаконного проведення військових тренувань російського Чорноморського флоту на території заказника "Байдарський" в Криму, внаслідок чого було порушено суверенітет України, завдано значних екологічних збитків, які Москва відмовляється визнати.

Однак усі наші тривожні заяви не викликали адекватної реакції ані з боку української влади, ані з боку Росії. Навпаки, прослідковується чітка тенденція втягування України в російську сферу впливу. Тому ми вимушені сьогодні заявити: **Народний Рух України буде використовувати всі можливі заходи, передбачені національним законодавством та**

міжнародним правом, спрямовані на збереження справжньої незалежності України, її державного суверенітету, виходячи із необхідності забезпечення українських національних інтересів.

Ми вимагаємо:

– негайного повернення Російською Федерацією заощаджень громадян України в колишньому Ощадбанку СРСР;

– повернення коштів громадян України з рахунків Зовнішекономбанку колишнього СРСР;

– врегулювання цін за поставлений Росією природний газ та за його транзит через українську територію відповідно до світових тарифів;

– невідкладного врегулювання проблеми розподілу закордонної власності колишнього Радянського Союзу;

– безумовного повернення Україні її справедливої частки в золотому та алмазному фондах колишнього СРСР, які були односторонньо привласнені та узурповані Російською Федерацією;

– компенсації Україні та її громадянам втрат від масових депортацій українців у 20-их та 40-их роках у Росію на примусові роботи.

У зв'язку з грубим та цинічним порушенням двосторонніх міжнародних договорів, які регулювали питання розташування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України, та відмовою з боку Москви компенсувати завдані цими порушеннями збитки, а також враховуючи необґрунтоване блокування з боку Росії процесу завершення делімітації наших спільних кордонів, Народний Рух України заявляє, що буде рішуче ставити перед Українським парламентом питання про денонсацію цих угод, вимагатиме остаточного виведення російських військ з суверенної української території відповідно до Конституції України. До остаточного вирішення цього питання ми вимагаємо від української влади призупинення участі України у всіх форумах та структурах СНД. Зокрема, вимагаємо невідкладного розгляду Верховною Радою України проекту Постанови, внесеної фракцією Руху, про вихід України із Міжпарламентської Асамблеї СНД.

У випадку, якщо не вдасться позитивно та безконфліктно вирішити ці питання у межах двосторонніх стосунків та відповідно до законів України, ми будемо звертатись до відповідних міжнародних організацій та судових інстанцій.

Ми усвідомлюємо, що такі заходи з нашого боку можуть призвести до погіршення стосунків між Україною та Російською Федерацією. Наша позиція у цьому відношенні залишається незмінною: Народний Рух України виступає за нормальні, добросусідські та партнерські стосунки між двома державами. Однак ми не можемо змиритися з тим, що дійсний характер цих стосунків зовсім інакший, що їх розвиток відбувається за рахунок українських інтересів та мовою погроз, звинувачень та шантажу. **Рух не може і не буде спокійно спостерігати за тим, як під диктатом**

Москви керівництво української держави втрачає здатність захищати національні інтереси України.

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

6 травня 2001 року
м. Київ

Опубл.: XI Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України 5–6 травня 2001 р.: Матеріали. Документи. – К., 2001. – С. 42–44.

№ 152
Декларація про об'єднання Народного Руху України та Українського народного руху

9 червня 2001 р.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ОБ'ЄДНАННЯ РУХУ

– Усвідомлюючи відповідальність за долю Української Нації і Держави;

– реалізуючи волю мільйонів українських патріотів до єдності;

– керуючись програмовими засадами наших партій і волею рядових членів Руху;

– розуміючи, що для утвердження України як суверенної, національної, демократичної держави, становлення соціальне спрямованої ринкової економіки та піднесення добробуту громадян, суспільство потребує патріотичної державної влади

Народний Рух України та Український народний рух оголошують про початок об'єднання наших партій в єдиний виборчий блок у складі широкого виборчого об'єднання національно-демократичних сил на парламентських та місцевих виборах 2002 р. та об'єднання в єдиний Рух по закінченню виборів у 2002 р.

Цієї мети ми досягнемо шляхом:

– активних дій, спрямованих на зміцнення позицій та зростання впливу наших партій на політичні процеси в державі;

– спільної позиції наших партій з найважливіших питань політичного та суспільно-економічного життя держави;

– координації дій наших фракцій до виборів в усіх представницьких органах влади в рамках міжфракційних об'єднань;

– створення коаліції національно-демократичних сил для здобуття перемоги на виборах усіх рівнів шляхом формування єдиного партійного

списку і підтримки єдиного кандидата на кожному виборчому окрузі України.

Центральні Проводи партій найближчим часом мають підготувати та затвердити на спільному засіданні текст Угоди про спільні дії під час виборчої кампанії 2002 р.

Голова	Голова
Народного Руху України	Українського народного руху
(–) Геннадій Удовенко	(–) Юрій Костенко

9 червня 2001 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 39.

№ 153
Заява Політичної Ради Народного Руху України та Президії Центрального Проводу Українського народного руху щодо об'єднання демократичних сил України

14 липня 2001 р.

Останнє десятиріччя сучасної світової історії засвідчило, що Україна як незалежна держава відбулася, незважаючи на всі перешкоди і негаразди, які виникли внаслідок того, що при владі залишилася стара партноменклатура. А діяльність Уряду України на чолі з В. Ющенком яскраво продемонструвала самодостатність українського господарчого комплексу та дієздатність управлінського механізму, коли управління здійснюється патріотами-фахівцями, які представляють політичні сили національно-демократичного спрямування.

Одним із наслідків нашого політичного впливу став також самостійний, без дозволу Москви, зовнішньополітичний крок керівництва України – запрошення до візиту Папи Римського Івана Павла II, що не тільки зруйнувало спроби міжнародної ізоляції України, але й стало могутнім імпульсом у духовному відродженні української нації.

В Україні вперше за 10 років склалися передумови для єднання правих і правоцентристських сил. Передусім, національно-демократичного характеру, оскільки саме така суспільно-політична орієнтація означає для сучасної України гарантію збереження державної незалежності, усталення демократичного ладу та проведення ринкових реформ, духовне відродження та добробут українського народу на рівні сучасної європейської цивілізації.

Переконані, що відсутність результативних реформ в усіх сферах життя нашого народу немалою мірою є наслідком роз'єднаності національно-демократичних сил, трагічної подрібненості політичних партій, браком єдності патріотичних, відданих національній ідеї діячів. Тому консолідаційні процеси у таборі націонал-демократів, передусім об'єднання Руху, стають не тільки ключовим чинником суспільно-політичної стабілізації в Україні, але й запорукою її цивілізованого розвитку, а в перспективі – відновлення свого історичного місця в Європі і світі та утвердження власної ролі в європейських і трансатлантичних структурах.

Декларація про об'єднання Руху схвально сприйнята всіма прихильниками Руху, нашими партнерами та союзниками та усім національно свідомим загалом.

Ми – Рух – бачимо свою історичну місію у створенні потужного об'єднання демократичних сил на основі партій і організацій національно-демократичного спрямування для досягнення таких успішних результатів на парламентських виборах 2002 р., які б дозволили досягти вирішального впливу на формування Уряду, державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, а також – всього курсу державної політики України.

Закликаємо всіх, хто був у Русі і підтримував Рух, усіх людей патріотичних та демократичних поглядів, усіх, хто виборював незалежність України і працював для України – повернутись до Руху!

Увійти до створюваного демократичного об'єднання на чолі з Віктором Ющенком!

Перемогти на виборах і забезпечити гідне життя нашому народові!

Слава Україні!

Голова
Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

Голова
Українського народного руху
(–) Юрій Костенко

14 липня 2001 р.
м. Львів

Опубл.: Народний рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001-2003 роки. – К., 2003. – С. 46–47.

№ 154
Заява Центральних Проводів Народного Руху України та Українського народного руху стосовно позиції на виборах до Верховної Ради України у 2002 р.

8 вересня 2001 р.

Підписання нашими партіями 9 червня цього року у присутності Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета і екс-прем'єр-міністра України Віктора Ющенка Декларації про об'єднання Руху та проголошення українським прем'єром В. Ющенком на найвищій вершині України – горі Говерлі – 15 липня цього року початку створення всеукраїнського виборчого об'єднання "Наша Україна" стали початком відліку нового етапу в побудові національної демократичної Української держави. Лідер "Нашої України" В. Ющенко закликав усіх співвітчизників-патріотів до консолідації:

"З парламентськими виборами 2002 р. ми пов'язуємо сподівання на краще. Випробування останнього десятиріччя не повинні посіяти в нас розпач та зневіру. У важкі часи важливо знайти в собі сили для єднання – щоб перемогти, щоб зберегти свою віру і духовність. Сьогодні – час такого єднання заради України, заради благополуччя кожної родини, заради майбутнього наших дітей".

Для нас, рухівців, питання єдності є особливо болісним, адже нашій партії довелося зазнати драматичного розколу та трагічної загибелі національного лідера В'ячеслава Чорновола, і нам коштувало надзвичайних зусиль подолати наслідки розколу і прийти, нарешті, до порозуміння.

Проблеми входження до блоку "Наша Україна" для нас не було і немає – це наш блок, ми творимо його разом з В. Ющенком, партією "Реформи і Порядок" та іншими (зокрема – КУН, РХП, ХНС [89]) державницькими, патріотичними силами. Два роки тому обидва Рухи запропонували кандидатуру В. Ющенка на посаду Прем'єр-міністра України, обидві партії підтримували його діяльність в Уряді до останньої хвилини його перебування на чолі Кабінету Міністрів. Ідеї і напрями реформ, які значною мірою В. Ющенко встиг реалізувати, є генетичною основою рухівської ідеології.

Ми заявляємо, що Рух сповнений рішучості йти на вибори 2002 р. потужним патріотичним об'єднанням. Нарешті українська сила має шанс перемогти. З нами Бог і Наша Україна!

Голова
Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко
8 вересня 2001 р.
м. Київ

Голова
Українського народного руху
(–) Юрій Костенко

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 53–54.

№ 155
Заява НРУ щодо дій лівих фракцій у Верховній Раді України, які блокують прийняття Земельного кодексу України

23 жовтня 2001 р.

"Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону". Так гласить Конституція незалежної України.

Але донині не забезпечене, гарантоване Конституцією, право приватної власності на землю, бажане і омріяне українським селянином протягом століть, неодноразово йому обіцяне, сьогодні – знову заблоковане через супротив все ще дієвого комуністичного впливу на процеси становлення ринкової економіки в Україні.

Сучасні методи дій комуністів та інших лівих політичних сил у державі мало чим відрізняються від методів радянської доби: це підступність, нахабство, брехня і політична гра на соціальних проблемах.

Пригадаймо історію панування комунізму за 70 років радянської влади, і ми неодмінно дійдемо висновку, що комуністична ідеологія здатна існувати тільки за умов імперської тоталітарної держави і недопущення існування приватної власності, яка є основою економік демократичних держав цивілізованого світу. Найголовніша опора існування комуно-більшовицької ідеології – не допустити селянина господарювати на власній землі. А проголошення більшовицькою революцією гасла "земля – селянам" – величезне фарисейство, глобальне обдурювання народу. Комуністи прийшли до влади у 1917 р. завдяки спекуляції святою українською землею, спочатку обдуривши селянина, а потім фізично знищивши його.

Те ж саме ми спостерігаємо й сьогодні, коли методами силового тиску і хуліганських дій у стінах Верховної Ради 18 жовтня цього року фракція комуністів заблокувала голосування Земельного кодексу.

Відомо, що теперішній стан сільського господарства в Україні – це продукт насильства комуно-більшовицького режиму над попередніми поколіннями хліборобів, знищення їхньої елітарної верстви, руйнація господарської культури, зазіхання на моральні і духовні підвалини життя селян.

Суть сьогоднішніх проблем полягає не в браку пального чи сучасної техніки на селі, а в державній підтримці людей, їхньої трудової мотивації, бо люди – творці основ життя, економічного зростання держави і свого добробуту.

Таких знущань, злиднів і фізичних тортур, що український селянин пережив у двадцятому столітті, не зазнав жоден народ у світі.

Селянство, його культура, традиції, національна гідність у визвольних змаганнях, жертовність у державотворенні народжували героїв, апостолів правди й науки.

І разом з тим селянство понесло найбільші жертви, рятуючи націю в критичні історичні періоди. У той час, коли зарозуміла українська шляхта вислужувалася перед Польщею чи Московією, селяни йшли у гайдамаки, відстоюючи свободу, честь і гідність України. Саме за вірність свободолюбству українське селянство зазнавало жорстокого винищення та гноблення.

Двадцяте століття стало останнім нестерпним рубежем у смузі мучеництва українського села. Ставши об'єктом комуністичних експериментів, селянство пережило три масові голодомори (1921–1923 рр., 1932–1933 рр., 1946–1947 рр.), вимушену еміграцію, депортацію, колективізацію.

Ось чому відродження сільського господарства України, піднесення його ефективності на рівень сучасних завдань, не можливі без повернення селянина до національних господарських форм і традицій господарювання, без усунення зловісного спадку тоталітаризму, який і донині породжує зневіру і рабську покору перед всяким начальством. На це і розраховують комуністи і ліві сили в Українському парламенті.

Оптимістичну перспективу, прорив із страхіття минулого повинна дати селянам Українська незалежна держава. Народний Рух України переконаний, що приватна індивідуальна і кооперативна форми господарювання мають велику потенціальну енергію економічної діяльності селянства. Український селянин – це всесвітній хлібодар. За свої "хліб і сіль", за порятунок інших від голоду він часто сам гинув від голодної смерті на рідних чорноземах, фізично винищувався, національно і політично гнобився і принижувався. Чому так було? Чому так є?

Комуністи, отримавши владу, відібрали обіцяну селянинові землю, кидаючи у жорна своєї страшної кривавої репресивної машини мільйони людей.

І сьогодні останньою опорою комуністів є розігрування політичної карти щодо приватної власності на землю. Якщо зараз Земельним кодексом всі земельні стосунки будуть впорядковані, земля стане товаром і буде належати селянам, зникне останній острівок, на якому базується сила комуністів. У них буде відібрано головний козир їхньої політичної гри. Тому вони оголосили останній бій, щоб не допустити, зірвати прийняття Земельного кодексу. Це єдине пояснення їхньої агресивності, яку виявляють у парламенті "ліві", щоби не допустити прийняття Земельного кодексу.

Приватизація землі, створення кооперативів власників і фермерських господарств – основа реформи права власності на землю, яка розпочалася і є незворотною. Комунізм у цих процесах може тільки перешкоджати і не може зупинити ходу історії.

Народний Рух України переконаний у правильності вибраного нами шляху. Земельна реформа, що передбачає право приватної власності на землю, відповідає Конституції України, прагненням селянина бути господарем на власній землі. Ми пройдемо цим шляхом до перемоги і дамо землю селянинові, годувальнику нації, основоположнику духовного і політичного відродження незалежної Української держави.

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

23 жовтня 2001 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 70–72.

№ 156
Ухвала XII Всеукраїнських Зборів (З'їзду) НРУ про утворення виборчого блоку В. Ющенка "Наша Україна"

8 грудня 2001 р.

З метою досягнення єдності національно-демократичних, реформаторських, патріотичних політичних партій під час виборів 2002 р., відповідно до частини першої статті 39 Закону України "Про вибори народних депутатів України", діючи на підставі статті 78, пункту і) Статуту Народного Руху України, XII Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України

ухвалюють:

1. Народному Рухові України спільно з партією РУХ (Український народний рух), Партією "Реформи і Порядок", Партією "Солідарність" [90], Християнсько-Народним Союзом, Конгресом Українських Націоналістів, Республіканською Християнською партією, Політичною партією "Вперед, Україно!" [91], Молодіжною партією України [92], Ліберальною партією України [93] утворити виборчий блок під назвою "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна" для участі у виборах народних депутатів України.

2. Обрати В. А. Ющенка лідером виборчого блоку.

3. Запропонувати партіям-учасникам виборчого блоку поширити дію блоку на вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцеві вибори, які відбудуться 31 березня 2002 р. одночасно з виборами народних депутатів України.

4. Доручити Голові Народного Руху України Удовенку Геннадію Йосиповичу укласти від імені Народного Руху України з уповноваженими

представниками інших партій, названих у пункті 1 цієї ухвали, угоду про створення виборчого блоку політичних партій "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна".

5. Доручити Центральному Проводові Народного Руху України обрати делегатів на міжпартійний з'їзд виборчого блоку політичних партій "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна", згідно з нормою представництва, визначеною угодою про утворення блоку.

6. Рекомендувати партіям-учасникам блоку провести міжпартійний з'їзд виборчого блоку 12 січня 2002 р. у м. Києві.

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

8 грудня 2001 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 88.

№ 157
Звернення XII Всеукраїнських Зборів (З'їзду) НРУ до українського народу та української влади про захист української мови

8 грудня 2001 р.

Український Народе! Українська Владо!

У цьому році ми ввійшли у друге десятиріччя розбудови незалежної правової Української держави. На першому етапі державотворення українці здобули певних успіхів і зазнали втрат, чи не найголовнішою з яких є втрата часу, внаслідок несформованості громадянського суспільства.

За десятиліття, що минуло, Україна не тільки стала членом Ради Європи, прийняла Конституцію, майже завершила кодифікацію законодавства, але й вперше продемонструвала відповідальність влади на прикладі діяльності Уряду В. Ющенка. Все це разом із урахуванням громадянського миру та відсутності міжнаціональних конфліктів дало вагомі підстави для більш динамічного поступу в цьому десятилітті, ефективних економічних і соціальних змін. Безумовно, що такі перспективи викликають спротив, а відтак і протидію антидержавних сил в українському політикумі. Способом підняття шквалу антиукраїнських настроїв є їх проголошення в ході чергової виборчої кампанії. Саме це робив у 1994 р. Міжрегіональний Блок Реформ [94], а у 1998 – "СЛОН" [95], що опісля виявився звичайнісінькою Моською. Під час нинішніх виборів

шовіністичний ґвалт здіймає так званий "Руський блок" [96], їх заклики про порушення територіальної цілісності України та статті 10 Конституції України "Про статус української мови" тягнуть за собою кримінальну відповідальність. У зв'язку з цим Народний Рух України звертається до Міністерства юстиції із вимогою зняти із реєстрації це політоб'єднання.

Немає сумнівів у тому, що відсоток виборців, котрі підтримують антиконституційні заклики "Руського блоку", буде мізерною даниною нашому колишньому колоніальному минулому. Тривогу викликає той факт, що вищезазначені політичні сили, використовуючи антиукраїнські гасла під час Всеукраїнського перепису населення, намагаються вплинути на його результати. Зокрема, твердження, що ти краще володієш російською мовою, а тому ти є "русский человек", можуть позначитися на відповідях з мовного питання, спричинити черговий референдум.

У зв'язку із ситуацією, що склалася, Народний Рух України заявляє про неприпустимість будь-якої ревізії Конституції, у тому числі її ст. 10, з боку антидержавних сил. На сьогодні маємо перші позитивні ознаки поширення української мови: з'явилися українські школи в Криму, на Донеччині та Луганщині. Однак на загал мовна ситуація в Україні має явні ознаки дисбалансу на користь російської і в офіційному вжитку, і в побуті, де домінують російська книга, російська газета, російська пісня. Саме тому ми вважаємо вкрай негативним той факт, що всеукраїнський перепис населення стартував майже одночасно із виборчою кампанією, оскільки грубе втручання антидержавних політичних сил в його перебіг дасть підстави взяти під сумнів легітимність його результатів у Раді Європи. Ми закликаємо Український Народ під час перепису бути уважними, відповідальними і не піддаватися на зумисні провокації! Ми звертаємося до Української Влади запобігти формуванню нового негативного іміджу держави.

Ми закликаємо Президента України Л. Д. Кучму виконати обіцянку, яку він дав III Форуму Українців, стосовно захисту і розквіту державної мови, бо без неї не буде і держави України, гарантом якої, згідно з Конституцією, є її Президент!

Мова – то не тільки душа народу. Вона титульна ознака нації і держави, визначальна парадигма буття українського народу. Збережімо ж її і передаймо як найдорожчий скарб нашим нащадкам!

Збережімо Україну! Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

8 грудня 2001 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 89–90.

№ 158
Заява НРУ з приводу правомочності діяльності Комуністичної партії України

10 січня 2002 р.

Народний Рух України б'є на сполох! Ми змушені звернути увагу української та міжнародної громадськості на безпрецедентне порушення прав людини в Україні, відверте глумління над мораллю та сумлінням, вчиненими цього разу найвищою юридичною інстанцією держави – її Конституційним Судом.

27 грудня 2001 р. за поданням 139 народних депутатів України з комуністичних і прокомуністичних фракцій Конституційний Суд України скасував Укази Президії Верховної Ради України "Про тимчасове припинення діяльності Компартії України". Найбільш прикрим і, водночас, небезпечним проявом стало те, що наругу над історією та українським народом, який зазнав страхітливих жертв від діяльності злочинної КПРС-КПУ, було ухвалено іменем України.

Глибоко обурює те, що саме в дні, коли Компартія отримала таку "реабілітацію", виповнилось 30 років з початку потужної хвилі репресій проти національно свідомих українців-дисидентів. А переслідування українських патріотів, як відомо, стало можливим якраз завдяки "керівній ролі" партії комуністів та її ідеологічній підтримці. З огляду на це, вищезазначене рішення Конституційного Суду інакше як національною зрадою кваліфікувати не можна! Воно є безпрецедентним з точки зору права, бо не ґрунтується на Конституції України і прийняте Конституційним Судом поза межами його повноважень. Про цей правовий, а вірніше, НЕПРАВОВИЙ нонсенс аргументовано заявив у своїй окремій думці, долученій до постанови Суду, його Голова В. Скомороха. Показово, що 5 суддів Конституційного Суду голосували проти ухваленого рішення. Ці факти потребували б негайного розпуску цього складу Конституційного Суду як такого, що порушив свої повноваження і піддався спокусі політичної кон'юнктури, ступив на стежку банальної політичної боротьби, поставив під загрозу демократію і державність. І обраний для цього був один з кульмінаційних періодів суспільного життя – початок підготовчої кампанії до парламентських виборів в Україні. Конституційний Суд зробив Компартії справжній новорічний і передвиборний подарунок, давши їй додаткові чинники впливу на електорат. Лицемірні звернення до всіх комуністів і громадян України про "відновлення справедливості" і "переконливу перемогу КПУ" розпочалися, і їм не видно кінця.

Загальновідомо, що, припиняючи діяльність КПУ, Президія Верховної Ради України діяла в межах наданих їй повноважень і виходила, зокрема, з факту злочинної співучасті керівництва КПУ у державному перевороті ГКЧП. Загальновідомо також, що Постановою Верховної Ради СРСР від 29 серпня 1991 р. Компартію було заборонено на всій території

існуючого тоді СРСР, а 24 жовтня 1990 р. в Україні було прийнято нову редакцію статті 7 Конституції УРСР, частина 2 якої передбачала недопущення "створення і діяльності партій, що ставлять за мету зміну шляхом насильства конституційного ладу і у будь-якій протизаконній формі територіальної цілісності держави, а також підрив її безпеки, розпалювання національної і релігійної ворожнечі".

Цілком очевидним є те, що КПУ була й залишилась частиною КПРС, а твердження про її статус як самостійної політичної організації України – абсурд. Спроби відхреститись від злочинів КПРС суперечать і діючому статутові КПУ, де чорним по білому заявлено: "Компартія України входить до складу КПРС і дотримується її основоположних програм і статутних принципів". А куди подінеш той промовистий факт, що, відповідно до пункту 33 її статуту, "Компартія України є співвласником загальнопартійної власності КПРС"?

Чимало казусів, пов'язаних з юридичною непослідовністю у справі повторної реєстрації КПУ, що спочатку скликала свій з'їзд як "відновлювальний", і лише потім, після попередньої відмови у реєстрації, нашвидкуруч переробила ті ж документи на документи з'їзду "нової партії". Нагадаємо: 5 жовтня 1993 р. було зареєстровано статут КПУ як партії, що "вважає себе наступницею ідей і традицій КПУ, яка діяла до заборони в серпні 1991 р.". Виразніше не скажеш, та й нумерація "нових" з'їздів продовжує нумерацію з'їздів більшовизму. Отже, "нова" партія має взяти на себе і моральну відповідальність за всі українські голодомори з їх мільйонними жертвами, за мільйони репресованих і розстріляних у ГУЛАГах та катівнях, за всі злочини колишньої тоталітарної КПРС-КПУ.

Не здійснивши нормативно-правового аналізу сутності розглянутих указів, не дослідивши змісту діяльності і природи КПРС з її головною стратегією на розпалювання класової ворожнечі й захоплення влади, порушивши основний принцип своєї діяльності – принцип повноти і всебічності розгляду справи та обґрунтованості власних рішень – Конституційний Суд перетворився, по суті, на знаряддя політичного реваншу.

Процедура підготовки і прийняття ганебного рішення Конституційного Суду щодо КПУ від 27 грудня 2001 р. потребує ще свого додаткового аналізу і обнародування його результатів. Вони мають остаточно викрити неправомірність і упередженість дій групи суддів Конституційного Суду, їхнє рішення суперечить принципам міжнародного права, ідеї відповідальності за особливо тяжкі злочини перед людством, для яких немає строку давності. Фашизм і більшовизм – ідеологічно близькі системи: Ленін, Сталін, Гітлер, Муссоліні – явища одного ряду. І ця Ухвала Конституційного Суду створює особливо небезпечну правову колізію, позаяк відкриває юридичну лазівку для волюнтаристського перегляду історії на власний смак і розсуд.

Народний Рух України, який став свого часу гарантом Української незалежності, не допустить відродження тоталітаризму й людиноненависницьких режимів, хоч би під якою машкарою вони не виступали. Ми беремо на себе честь і обов'язок оскаржити це рішення у Європейському Суді з прав людини у Страсбурзі й закликаємо всіх, небайдужих до майбутнього України як правової держави, приєднатися до нашого протесту.

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

10 січня 2002 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 107–109.

№ 159
Заява Центрального Проводу НРУ з приводу сепаратистських висловлювань лідера Комуністичної партії України П. Симоненка

13 квітня 2002 р.

Вибори до Верховної Ради України унаочнили політичні симпатії громадян України, що стали несподіванкою для певних партій та блоків, які сподівалися на інший результат. Підсумки голосування чітко показали, що ці партії та блоки не те що не збудували свою політику на основі устремлінь народу, а навіть не намагалися бодай узгодити з ним власну позицію. Деякі з них сприйняли свою поразку з гідністю, проте інші, пересвідчившись у послабленні свого впливу, намагаються запустити в інформаційний простір держави отруту розбрату та нестабільності, намагаючись посилити свій вплив хоча б там, де він ще зберігся.

Саме так Народний Рух України оцінює заяви лідера Комуністичної партії України Петра Симоненка стосовно уявного розділу України на три частини, що знаходитимуться під впливом відповідно США, Росії та Туреччини.

Центральний Провід Народного Руху України заявляє про непорушність позицій Руху стосовно притягнення Комуністичної партії до відповідальності за її злочини проти українського народу та стосовно її заборони як партії, що всупереч Конституції України відкрито заявляє про своє прагнення відновити у тій чи іншій формі Радянський Союз, тим самим виступаючи проти незалежності Української держави. Прагнення України до незалежності від насильницьким способом створеної радянської імперії завжди розцінювалися комуністами як сепаратизм. Проте зараз, коли український народ у відповідності до міжнародного права відновив свою державність і проросійським силам не вдається

повернути Україну до Росії, вони вдаються до справжньої сепаратистської політики, намагаючись розпалити ворожнечу всередині українського народу передусім шляхом підігрівання антизахідної істерії на Сході України. Не маючи змоги прихилити всю країну на свій бік, комуністи ладні піднести своїм північним господарям на блюді хоча б її третину, не помічаючи, як від виборів до виборів їхня популярність неухильно зменшується (на виборах 2002 р. в порівнянні з 1998 р. кількість областей України, де комуністам вдалося досягти лідерства, зменшилася майже удвічі). Новітню геополітичну теорію про тяжіння Криму до Туреччини треба, напевно, оцінити як політтехнологічний проект, що має на меті пожвавити активність Росії в Криму шляхом натякання, що в іншому випадку цією територією може зацікавитися Туреччина, антагонізм Росії з якою має давню історію, сконцентровану в трьох російсько-турецьких війнах [97]. На інші коментарі ця ідея через її абсурдність не заслуговує, адже Туреччина в рамках цивілізованого дипломатичного процесу розбудовує відносини з Україною на основі взаємної поваги та вигоди.

Центральний Провід Народного Руху України засуджує такі заяви комуністів як спрямовані проти національної безпеки України. Комуністична партія, прагнучи втриматися на політичній карті України шляхом своєї традиційної орієнтації на протестний електорат, вкотре доводить, що для її внутрішньопартійного добробуту, чим гірша ситуація, тим краще. Центральний Провід Народного Руху України вказує на те, що такими заявами Комуністична партія свідомо намагається зупинити поступ України на шляху до утвердження себе як повноправного члена міжнародної спільноти, прагнучи втягти країну у вир внутрішньої нестабільності.

Центральний Провід Народного Руху України закликає прибічників комуністичної ідеології тверезо оцінити мотиви, що стоять за висловлюваннями комуністичних провідників, та усвідомити шкідливість політики, що її проводить ця партія, насамперед для добробуту населення нашої держави, для миру на нашій землі.

Ми заявляємо, що нашою метою була і залишається консолідація громадян усіх національностей, чиїм домом стала Україна, в заможну і впливову політичну націю на основі збереження і поваги до культурних відмінностей і потреб кожного етносу. Ми і надалі працюватимемо для того, щоб кожний зміг відчути гідність своєї належності до народу України, щоб кожний громадянин нашої держави зміг у якнайближчому майбутньому з гордістю підтримати гасло Народного Руху України: “Ми – українці! Це – наша земля!”. Будьмо ж разом!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

13 квітня 2002 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 126–127.

№ 160
Заява Центрального Проводу НРУ щодо забезпечення інтересів національної безпеки України у відносинах з Російською Федерацією

6 липня 2002 р.

Народний Рух України багаторазово звертав увагу на негативні процеси в суспільстві, що погрожують звести нанівець одвічне прагнення українського народу бути хазяїном на своїй землі. Побудова справді сильної України неможлива без всебічного піклування про національну безпеку держави.

Найбільшою проблемою становлення України як незалежної держави – самостійної у формуванні власної політики, у прийнятті рішень щодо найважливіших питань подальшого розвитку, у визначенні власної долі, – є вплив Росії, який постійно посилюється або завдяки бездіяльності офіційних осіб, або за їхнім прямим сприянням. Ніби й не бачила Україна, якими були наслідки більше як трьохсотрічного перебування під ярмом північної імперії.

Це видно на прикладі ситуації з Чорноморським флотом РФ. Прикро, що після неодноразових інцидентів, пов'язаних з присутністю на території України військових формувань іншої держави, ця тема потроху зникає з активного обговорення. Зміст зустрічей між представниками українського та російського урядів, на яких обговорюються аспекти перебування ЧФ РФ у місті Севастополі, невідомий широкому загалу. В зв'язку з цим Народний Рух України, згідно зі статтею 10 Закону України про інформацію, вимагає від Кабінету Міністрів України оприлюднити повний звіт про перебування ЧФ РФ на території АРК, про досягнуті стосовно нього угоди і домовленості з російською стороною та про структуру прийняття рішень стосовно базування ЧФ РФ в Україні і розподіл повноважень по цьому питанню.

Народний Рух України підкреслює, що ця інформація не може бути віднесена до таємної, оскільки державною таємницею можуть бути тільки відомості, розголошення яких завдає шкоди особі, суспільству і державі. Народний Рух України заявляє, що саме **приховування** такої інформації становить загрозу для українського суспільства. Український уряд не має права вирішувати проблем подібного масштабу, не залучаючи до їхнього обговорення громадськість. Закулісність у таких питаннях – злочин перед власним народом. Тому Народний Рух України вимагає від українського уряду надати звіт щодо ЧФ РФ по згаданих пунктах.

Народний Рух України нагадує, що російська присутність в Українській державі не обмежується фізичною наявністю на нашій землі її військових формувань. На жаль, без прямого владного втручання неможливо перешкодити захопленню російськими підприємствами української промисловості (їхня частка в окремих стратегічно важливих

сферах економіки сягає 80–90 %). Народний Рух вимагає розробки засад інвестиційної політики та процедур їхнього дотримання, що відповідатимуть стратегічним інтересам України. Одна з ключових засад стратегічної безпеки включає неможливість постачання більше як 30 % енергоносіїв з однієї країни. Ця норма мусить бути дотримана з урахуванням національної специфіки питання, – встановити максимальний процент частки власності, що її можуть мати зарубіжні інвестори з однієї країни, для кожної зі сфер народного господарства.

Політика експансії РФ найбільш небезпечно проявляється у галузі культури та духовності. Прикладом може слугувати ситуація з церковними приміщеннями, розподіл яких між різними гілками православ'я відбувається з чіткою тенденцією на користь Московського Патріархату. Водночас ігноруються права віруючих, що належать до Київського Патріархату. Не останню роль у цьому грає тенденційна політика владних структур. Ситуація, зокрема, набула загрозливих масштабів у Криму, де Фонд Держмайна діє на шкоду Українській державі, порушуючи права вірних Київського Патріархату. Народний Рух України вимагає найперше забезпечити прозорість цього процесу шляхом інформування Фондом Державного Майна громадськості та політичних партій окремо **по кожному об'єкту передачі** та встановити процедуру квотного розподілу приміщень відповідно до кількості вірних у кожній територіальній одиниці.

Також не можна назвати інакше, як ганебною, домовленість віце-прем'єра В. Семиноженка з російським урядом про спільну російсько-українську комісію з узгодження історії двох держав. Невже не навчив нас нічого досвід комуністичного тоталітаризму, який прагнув підпорядкувати все ідеологічним інтересам верхівки? Історія – це та наука, що має впливати на політику, а не навпаки. Фальсифікація поглядів на історію відповідно до бажання задобрити "старшого брата" свідчить ні про що інше, як про вторинність політичної свідомості тих, хто йде на подібні рішення, про їхню невідповідність завданню *ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.*

Нарешті, є проблема впливу Росії на політичні процеси в Україні. Те, що Президент Росії дозволяє собі висловлюватися стосовно бажаного для РФ майбутнього Президента України, є прямим втручанням у внутрішні справи нашої держави. Те, що подібна поведінка Москви толерується офіційним Києвом, свідчить про байдужість влади до майбутнього власної держави, а значить – і до долі власного народу, якому вона повинна служити. Практика сервільного мовчання у відповідь на зухвалі заяви представників Росії змушує Народний Рух України звернутися до українських можновладців та Міністерства закордонних справ з вимогою реагувати на подібні інциденти **кожного разу**. Згадані інвестиційні квоти можуть ставитися в залежність від поваги, що її виявляє кожна окрема країна до суверенітету Української держави, вираженій у кількості некоректних висловлювань офіційних осіб цієї держави. Політична

ситуація в Україні набула таких характеристик, що або ми навчимося нарешті суверенне формувати свою внутрішню і зовнішню політику, виходячи з власних інтересів, або **загинемо.**

Народний Рух України заявляє, що так звана неподолання взаємозалежність України і Росії через наявність багатовікових зв'язків є нічим іншим, як взаємозалежністю окремих кланів, окремих груп інтересів, які, очевидно, ототожнили державу з собою. Народний Рух України заявляє, що подолати штучно створену залежність **можливо,** було б бажання. Для цього потрібно лише, щоб на відповідальних посадах стояли професіонали, які найвище за все ставлять інтереси України, а не олігархічних структур.

Ми мусимо вжити заходів, аби не допустити подальших принижень, які мусять терпіти представники інтелектуальної та політичної еліти України як результат необачної та опортуністичної поведінки владних структур всіх рівнів.

Закликаємо ще раз до самоповаги у державній політиці та до активних дій на захист безпеки та репутації нашої держави.

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

6 липня 2002 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 151–153.

№ 161
Заява Центрального Проводу Народного Руху України щодо невідкладності вступу України в НАТО

6 липня 2002 р.

Народний Рух України неодноразово наголошував на необхідності інтеграції України в євроатлантичні структури. Нарешті на найвищому рівні почали лунати заяви про це. Зокрема, Народний Рух України вітає рішення Ради національної безпеки і оборони України започаткувати процес приєднання України до НАТО. Позитивно оцінюємо також прийняття стратегії України щодо НАТО.

На жаль, з часу підписання Хартії про особливе партнерство 1996 р. відбувся відкат у розвитку стосунків з НАТО, чому сприяла невизначена політика багатовекторності, скандали навколо України, які викликають певну обережність у ставленні до неї західних партнерів.

Народний Рух України зазначає, що в світлі висловлених нашою країною намірів щодо поглиблення стосунків з НАТО, Північноатлантичний Альянс готовий розпочати переговорний процес з Україною. Але подальша доля цих переговорів залежатиме тільки від рішучості української сторони. Настав час припинити геополітичні хитання. Україна не може відкладати подання заяви про вступ до НАТО, якщо хоче користуватися повагою світової спільноти.

Проведені останнім часом опитування свідчать про те, що кількість громадян України, які позитивно ставляться до НАТО, переважає кількість налаштованих негативно. Це ясно демонструє, що суспільство звільняється від панування параноїдальної пропаганди радянських часів, рудиментом якої у наш час стало намагання представити прагнення інтегруватися в євроатлантичні структури як вузькополітичні інтереси окремих політичних сил. Рух розцінює це як маневри, спрямовані на відвертання уваги суспільства від справжньої мети подібної пропаганди, – не дати Україні самостійно вирішувати свою долю та поступово втягти її назад у тенета євразійської імперії.

Народний Рух України закликає Президента України, українську політичну еліту та офіційних осіб держави зробити все для того, щоб добрі наміри врешті-решт матеріалізувалися. Зокрема, закликаємо Президента та Уряд України:

а) підготувати та подати Заяву про намір України вступити, до НАТО відповідно до нормативних процедур Альянсу;

б) провести військову реформу та передбачити 3 % ВВП у 2003 р. на потреби оборони;

в) денонсувати угоди про розподіл колишнього Чорноморського флоту СРСР;

г) відмовитись від вступу до Євразійського економічного співтовариства.

Членство України в НАТО сприятиме підвищенню рівня реалізації стратегії національної безпеки, а також утвердженню позиції України у міжнародній спільноті. Ми повинні навчитися не тільки приймати рішення, а й діяти у відповідності до цих рішень. Годі політичних декларацій, на часі реальні кроки задля здійснення інтересів нашої держави.

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

6 липня 2002 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 153–154.

№ 162
Заява Центрального Проводу НРУ щодо ініціативи Президента України Л. Кучми стосовно перетворення України на парламентсько-президентську республіку

7 вересня 2002 р.

Позиція Народного Руху України щодо державного устрою України зафіксована в Програмі партії: "Народний Рух України вважає, що перспективною формою правління для України є парламентсько-президентська республіка. Реалізувати цю форму можливо після завершення політичної структуризації суспільства та становлення впливових загальнонаціональних політичних партій. В умовах перехідного періоду з метою забезпечення більшої стабільності виконавчої влади, Рух вважає за доцільне зберегти президентсько-парламентську форму правління, передбачену Конституцією України 1996 р. Рух переконаний, що забезпечення цілісних, системних та ефективних реформ можливе лише за умови співпраці та солідарної відповідальності за свою діяльність Президента, Уряду й Парламенту держави. Рух виступає за політичну структуризацію законодавчого органу влади, створення парламентської більшості та формування на цій основі коаліційного Уряду".

У зв'язку з цим реформування державного устрою в Україні, запропоноване на розгляд суспільства у Зверненні Президента України Леоніда Кучми до українського народу з нагоди 11-ої річниці Незалежності 24 серпня 2002 р., за формою перспективне, але в перехідний період може мати руйнівні наслідки.

Це підтверджують такі факти:

1) перехід від президентсько-парламентської моделі до моделі парламентсько-президентської зовсім не означає розвиток демократії як такий;

2) світовий досвід свідчить про необхідність концентрації (а не навпаки) управлінських функцій в руках держави саме в перехідний (кризовий) період, чому є підтвердження в історії США і Німеччини, Японії і Малайзії, Єгипту і Аргентини тощо;

3) вся історія нашого народу свідчить, що ми завжди втрачали власну державність в умовах відсутності сильної централізованої влади при наявності агресивних сусідів і орієнтації на них частини населення;

4) послаблення державної влади за відсутності її самодостатньої незалежної судової складової тільки зміцнює регіональні та галузеві кланово-олігархічні угруповання, що відповідно зменшує життєвий рівень абсолютної більшості населення;

5) персональна відповідальність вищих посадових осіб держави є необхідною умовою подолання кризових перехідних явищ.

В той же час Народний Рух України вважає за необхідне в нинішній політично історичній ситуації для поступового і послідовного переходу до перспективної моделі державного устрою України в рамках існуючої президентсько-парламентської моделі підсилення ролі парламенту в системі державної влади України.

Для цього першочергово необхідно:

– прийняти закон про Кабінет Міністрів, який би гарантував певний вплив парламенту не тільки на призначення прем'єр-міністра, але й інших членів уряду;

– внести зміни до Закону про державні адміністрації з їх підпорядкуванням Кабінету Міністрів України;

– прийняти закон про Президента України, де буде чітко окреслена роль канцелярії Президента;

– прийняти закон про вибори до парламенту на пропорційній основі. До змін у Конституції України треба поставитись виважено і вносити лише ті, які диктуються необхідністю прийняття вказаних законів.

Окрім цього, реальним поступом на шляху до парламентсько-президентської моделі буде реалізація вимог щодо демократизації системи влади в Україні, викладених у Відкритому зверненні блоку Віктора Ющенка "Наша Україна" до Президента України.

Народний Рух України звертається до Президента України Леоніда Кучми з пропозицією сприяти здійсненню цих першочергових актів, що стане підтвердженням серйозності намірів реального втілення в життя конкретних реформ, від яких залежить саме існування України.

Не можна нехтувати світовим досвідом і власною історією! Занадто високою може виявитися ціна – втрата омріяної поколіннями волі України! Збережімо її!

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

7 вересня 2002 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 165–167.

№ 163
Заява Центрального Проводу НРУ про визнання ОУН-УПА учасниками бойових дій у Другій світовій війні

7 вересня 2002 р.

14 жовтня 2002 р. виповнюється 60-та річниця створення Української повстанської армії, вояки якої своєю боротьбою наближали відродження незалежної Української держави.

Складність проблеми громадянського примирення в українському суспільстві відносно подій 30–50 років XX століття не може бути підставою для відмови від її розв'язання.

Це обумовлено моральним боргом перед людьми, які своїм життям платили за волю України, за право українського народу на самостійну соборну Державу.

Невизнання ОУН-УПА учасниками бойових дій у Другій світовій війні не тільки суперечить сучасним нормам міжнародного права, але й світовим і українським політичним реаліям, фактично означаючи повернення до радянських часів та перекреслюючи все те позитивне, що було досягнуто за роки незалежності України.

Особливо цинічним фарсом виглядає позиція чиновництва на тлі офіційно оголошеного курсу на інтеграцію до євроатлантичних та, в першу чергу, європейських структур в державах-учасниках, яких ця проблема давно вирішена і, до речі, вояки ОУН-УПА визнаються повноправними комбатантами Другої світової війни.

Народний Рух України вимагає від уряду України припинення бюрократичної практики ухилення від офіційного визначення позиції щодо діяльності ОУН-УПА та від Верховної Ради України – прийняття відповідних законів, які б забезпечили воякам ОУН-УПА гідні права в Україні, за державність якої вони воювали у Другій світовій війні.

Невизнання ОУН-УПА учасниками бойових дій у Другій світовій війні власною державою – це ганьба керівництва України!

Ми вимагаємо історичної справедливості у відношенні до ОУН-УПА!

Вічна пам'ять і шана воякам ОУН-УПА!

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

7 вересня 2002 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 171–172.

№ 164
Заява НРУ щодо спроб надання російській мові статусу державної

4 листопада 2002 р.

Останнім часом в Україні знову штучно ініціюється питання надання російській мові державного статусу.

Безлика маса чиновників іде на поводу антиукраїнських сил, виступаючи за відтворення на теренах України російськомовного середовища в інтересах неоімперських прагнень російських шовіністів. І намагається втілити їх у життя рішеннями рад Криму, Дніпропетровської, Донецької, Луганської та Харківської областей.

Наявні постійні спроби вихолостити конституційну норму щодо української мови як державної та в черговий раз використати так звану "двомовність" як інструмент витіснення української мови на маргінеси спілкування. Така практика сумновідомих часів Радянського Союзу свідомо звужувала сферу вживання української мови, витісняючи її не тільки з діловодства офіційних структур, а й із спілкування між людьми взагалі. Робила її зайвою в культурно-духовній свідомості народу і таким чином нівелювала її як корінну ознаку українського етносу як такого.

Як же допускати ці спроби реанімації радянської політики нищення України? Як може держава плекати свою суверенність, не дбаючи про засоби своєї функціональної забезпеченості? Як можна виступати державним посадовцям, ігноруючи мову народу? На що взагалі можна розраховувати від людей, які демонструють зневагу до всього українського?

Питання ж на порядок глибші, аніж просто мовні, попри їх актуальність і важливість. Руйнування може статися у вигляді ланцюгової реакції: мова – культура – нація – суспільство – державність – ось що випливає з недолугих постанов кількох рад в найбільш розвинених і населених регіонах. А це вже питання національної та державної безпеки України.

Прикро, що проблема захисту мовного середовища України начебто і не існує для посадовців різного рангу і ґатунку. Схоже, що ця хвороба потребує лікування не терапевтичними, а хірургічними методами. Тоді, мабуть, кадрові рішення (від райдержадміністрації до АП) поступово вестимуть до загального оздоровлення державного організму, а не до чергових перетасовок одного й того ж контингенту з числа колишньої радянської партгоспноменклатури.

Народний Рух України і надалі буде захищати інтереси української нації, боронити і плекати наш найбільший скарб – українську мову.

Доки житиме українська мова – житиме Україна. Український народ вистраждав своє безсмертя.

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

4 листопада 2002 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 181–182.

№ 165
Заява Центрального Проводу НРУ до 70-х роковин Голодомору 1932–1933 рр. в Україні

16 листопада 2002 р.

В історії українського народу було багато трагічних подій, які назавжди залишились у народній пам'яті. Голодомор 1932–33 рр., який став страшним та нелюдським засобом знищення мільйонів українців (за різними даними, у 1933 р. від голоду померло від 8 до 12 мільйонів осіб, з них 4 мільйони – діти), є підтвердженням злочинності радянського режиму.

В незалежній Україні ця страшна правда про ті роки має бути офіційно оприлюднена державою, оскільки Голодомор 1933 р. був свідомо організований сталінським режимом і має бути засуджений українським та міжнародним співтовариством як акт геноциду проти українського народу, як найбільший за кількістю жертв у світовій історії факт геноциду.

Навмисне та планомірне вивезення урожаю 1932 р. з території України, насильницьке пограбування українських сіл, цілеспрямоване вилучення у кожній селянській сім'ї усіх продуктів харчування, руйнування святинь та храмів, масові репресії проти національної еліти, інтелігенції та духовенства були спрямовані на підрив національного духу українства, фізичне знищення найвидатніших його представників та широких мас економічно незалежного селянства.

Український народ має знати правду, щоби віддати належну шану жертвам голодомору та не допустити повторення цих подій у майбутньому.

Вшанування пам'яті жертв голодомору має стати чинником єднання всього українського народу навколо ідеї зміцнення української державності та демократичних принципів як у внутрішній, так і у зовнішній політиці.

Народний Рух України бере активну участь у роботі зі встановлення імен жертв сталінського терору, повернення із московських архівів документів, які підтверджують факт організації голодомору, проводить освітню роботу з роз'яснення справжніх причин голоду, історичної правди про геноцид українського народу.

Народний Рух України засуджує політику радянського режиму та категорично виступає проти замовчування фактів нищення голодом українців. Тому ми вважаємо пам'ятник жертвам Голодомору на Михайлівській площі у Києві, який хоч і є естетично і художньо досконалим, та все-таки не відповідає масштабам трагедії нашого народу. Біль за знищені мільйонів українців, пам'ять про безневинні жертви, їхні нелюдські муки й страждання мають жити вічно у майбутніх поколіннях. Саме тому Українська держава сьогодні повинна приступити до розробки проекту меморіалу жертвам голоду 1933 р., який має бути збудований у м. Києві, та якнайшвидшого його спорудження. Цим збережемо пам'ять, утвердимо незнищенність українського роду і явимо світові як глибину нашої трагедії, так і свідчення цивілізованості української нації, котра вміє шанувати своїх мучеників, а відтак буде пошанована і світовим співтовариством. Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

16 листопада 2002 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 184–185.

№ 166
Заява Центрального Проводу Народного Руху України про міжнародне становище України

8 лютого 2003 р.

За підсумками самміту Співдружності Незалежних Держав відбулася подія, що викликала неоднозначну реакцію громадськості, політиків та засобів масової інформації – обрання Президента України Леоніда Кучми Головою Ради Глав Держав–Членів СНД. Ставлення до цього саме тому суперечливе, що Україна не є членом СНД, що не раз підтверджував вищий законодавчий орган держави, що представляє інтереси народу – Верховна Рада України – не ратифікувавши засновницьку угоду цього міждержавного об'єднання.

Народний Рух України заявляє, що пропозиція, яку прийняв Президент України, стала ще одним кроком до погіршення іміджу України на міжнародній арені. Президент України власними діями не допомагає тому, аби Україна сприймалася в єдиному ключі, як держава, що займає чітку позицію. Офіційне закінчення політики багатовекторності жодним чином не відбилося на реальностях провадження міждержавних стосунків. Маємо натомість новітню ситуацію в міжнародних відносинах – коли різні

гілки влади проводять розбалансовану політику, та й в межах однієї гілки влади робляться рішення, що заперечують одне одного: з одного боку, Президент називає своє послання до Верховної Ради "Європейський вибір", з іншого – приймає офіційну посаду в об'єднанні, що має чіткі азійські характеристики. Можна бути різної думки стосовно того, чи така посада реально дасть щось Україні в рамках СНД, – скоріше за все, нічого не дасть, – проте Європа в черговий раз здивувалася оригінальній манері України засвідчувати свій європейський вибір.

Народний Рух України закликає представників влади усвідомити, що кожний крок найвищих політичних діячів має не тільки реальне, але й символічне значення, яке, однак, сприймається на міжнародному рівні як позиція держави і відтоді перестає бути символом. Це закон дипломатії. Усі зусилля по наближенню до Європи у галузевому законодавстві, у стандартах і способах роботи економіки, нівелюються простим символічним кроком глави держави. Саме тому Народний Рух України закликає всіх політиків у майбутньому зважувати кожний свій крок з огляду на всі його наслідки.

Народний Рух України з прикрістю констатує, що Україна фактично опинилася у міжнародній ізоляції, яка все більше поглиблюється і від якої страждають українська економіка, українська культура, українське суспільство в цілому і врешті-решт український народ в особі кожного громадянина нашої держави. Відповідальність за це несуть політики, що у своїх діях зважають виключно на міркування власного престижу. Від цього страждає вся країна.

Народний Рух України закликає керівників держави всіх рівнів надалі не допускати подібних помилок, а, навпаки, зробити все задля того, аби Україна стала великою державою.

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Геннадій Удовенко

8 лютого 2003 р.
м. Київ

Опубл.: Народний Рух України: ухвали, заяви, звернення за 2001–2003 роки. – К., 2003. – С. 201–202.

№ 167
Ухвала XIII Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України про політичну та конституційну реформу в Україні

3 травня 2003 р.

XIII Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України констатують, що політична криза в Україні поглиблюється і набуває системного характеру. Вона знаходить свій прояв у постійному протистоянні між Президентом і Верховною Радою України, загостренні характеру і стилю нападок на опозицію з боку пропрезидентських структур, практично повній відсутності свободи слова та фактичному запровадженню жорсткої цензури у засобах масової інформації, застосуванню правоохоронних та податкових органів для придушення опозиційних настроїв, постійному адміністративному тиску на окремих громадян, підприємства і підприємців, органи місцевого самоврядування. В Україні відбувається поступовий демонтаж демократичних механізмів діяльності влади та функціонування громадянського суспільства.

Тривала політична криза засвідчує необхідність та невідкладність глибокої політичної реформи в Україні. Така реформа мала би насамперед перебудувати політичну систему України, змінити характер політичних стосунків від конфронтаційного до конструктивного, забезпечити механізми гарантування основних політичних прав і свобод, закріплених у чинній Конституції України. Прозорість рішень та дій влади, припинення втручання правоохоронних та податкових органів у політичне життя, відновлення свободи інформації та забезпечення вільної преси, категоричне недопущення будь-яких переслідувань з політичних мотивів, усунення перешкод розвитку місцевого самоврядування, ліквідація можливостей застосування "адміністративного ресурсу" – ось невідкладні цілі політичної реформи, яка має стати новим етапом утвердження демократичного політичного режиму, становлення України як правової європейської держави.

Проте замість політичної реформи Україні запропонована реформа Конституції, яка має на меті суттєво перерозподілити повноваження найвищих органів державної влади. Суто "верхівковий" характер запропонованих Президентом змін до Конституції, їх конкретний зміст, а також характер організованого виконавчою владою "всенародного обговорення", характер проведення якого до болю нагадує підготовку і проведення сумнозвісного референдуму 2000 року [98], показує, що цілі ініціаторів реформи та методи її здійснення кардинально далекі, якщо не протилежні, до справжніх потреб політичної реформи.

Запропоновані Президентом зміни до Конституції мали би розвивати його ж ініціативу щодо переходу в Україні до парламентсько-президентської республіки. Однак, по суті вони спрямовані на ревізію

Конституції України в бік зниження рівня демократії і несуть пряму загрозу посилення авторитарних тенденцій і зміцнення одноосібної (кланової) влади з закріпленням недемократичних механізмів формування тих органів влади, які отримують основні владні повноваження. Різке обмеження повноважень нижньої, дійсно представницької палати Верховної Ради, яка мала би формуватися на основі пропорційних виборів; наділення вузької (81 депутат) верхньої палати, члени якої не зобов'язані працювати на постійній основі, кадровими та контрольними повноваженнями та правом відхилення законів, прийнятих нижньою палатою; виключення із переліку затверджуваних парламентом посад у Кабінеті Міністрів та інших органах центральної виконавчої влади ключових (керівників силових міністерств, податкової, митної служб, Служби безпеки та Держкомкордону) фігур, які є джерелом і основним засобом адміністративного ресурсу, і залишення їх виключно у руках Президента – все це спрямоване на перетворення представницького органу, яким має бути нижня палата Верховної Ради, на фактично безправний рудимент, що має бути лише квазідемократичним прикриттям режиму особистої влади лукашенківського чи середньоазійського типу [99]. Адже прийняття основних рішень щодо регулювання і здійснення державної влади буде здійснюватися у тандемі "Президент – Палата Регіонів" при фактичному усуненні від реальної влади дійсно представницької нижньої палати. Таким чином, пропонуючи привабливу ідею пропорційного представництва, президентські зміни водночас вихолощують будь-яку дієвість "пропорційно обраного" органу. Можна сказати, що їх реалізація перетворює Україну у президентсько-безпарламентську республіку.

Найбільш небезпечними для справжньої (недекларативної) демократії в Україні є пропозиції до Розділу III Конституції. Передбачення можливості приймати закони України через інститут всеукраїнського референдуму разом з наданням таким законам вищої юридичної сили, лише на перший погляд має наліт "влади народу". Адже залишається відкритим питання: а хто буде ***писати*** законопроекти, які мають виноситися на референдум? Таким чином, цей механізм, по-перше, нівелює роль парламенту як єдиного законодавчого органу; по-друге, він стає засобом реалізації авторитарної "плебісцитарної" влади Президента, який завжди зможе звернутися до народу, минаючи законодавчий орган, щодо прийняття відповідного закону через референдум. Можливість маніпулювання суспільною свідомістю разом з широким застосуванням адміністративного ресурсу, забезпеченого кардинальним перерозподілом повноважень у законодавчому органі, фактична заборона законодавчому органу вносити зміни до таких законів, які мають в уяві автора пропозиції "вищу юридичну силу" (можливо, вищу і від Конституції), остаточно спрямовує Україну на шлях сучасної Білорусі чи Казахстану.

Всеукраїнські Збори (З'їзд) Руху схвалюють аналіз законопроекту про внесення змін до Конституції, який дав Центральний Провід Руху у своїй Ухвалі від 04.04.2003 року. Збори вважають, що постійні конфлікти між гілками влади, деформації політичної системи, порушення свободи слова та основних прав людини, нарешті, відсутність дієвих реформ в Україні, тривале погіршення умов життя широких мас українців, падіння авторитету України на міжнародній арені, мають своєю причиною не конституційні засади організації влади і розподілу повноважень між ними, а відсутність реальної програми послідовного реформування та брак ідейної спрямованості, розуміння стратегічних цілей та політичної волі у найвищих провідників державної влади в Україні. Збори вважають, що проект спрямований на гальмування дійсної політичної реформи. Досягти упорядкування стосунків між Президентом, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України, забезпечення впливу народного волевиявлення на формування виконавчої влади, більшої цілеспрямованості дій влади, можна в межах чинної Конституції України при наявності прояву політичної волі та узгодження стратегічних цілей, консолідованої відповідальності усіх найвищих органів влади перед Українським народом. Потрібно прийняти вкрай необхідні, але досі заветовані законодавчі акти – про Кабінет Міністрів України, про Президента України, про закони і законодавчу діяльність, про нормативно-правові акти, про адміністративно-територіальний устрій, прийняттю яких досі перешкоджала лише неконструктивна позиція Президента України та його адміністрації. Потрібно на практиці гарантувати суворе і неухильне дотримання Конституції та законів України кожним органом влади, кожною посадовою особою, починаючи від Президента України.

Водночас Збори Руху звертають увагу на небезпеку силового, антиконституційного нав'язування Україні запропонованих змін через фальсифіковане "всенародне обговорення" та призначений всупереч Конституції референдум щодо затвердження запропонованих змін. Збори попереджають, що такі дії означатимуть конституційний переворот, який ознаменує реальне встановлення в Україні режиму авторитарної олігархічно-кланової влади. Збори закликають усі політичні сили України, які сповідують ідею демократії, не допустити такого сценарію.

XIII Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України

ухвалюють:

1. Визнати запропоновані Президентом України зміни до Конституції України неприйнятними в цілому як такі, що не забезпечують вкрай необхідної Україні політичної реформи, спрямовані на ревізію демократичного характеру чинної Конституції, звуження або повну ліквідацію основ демократичного ладу в нашій державі.

2. Застерегти проти спроб неконституційного прийняття або запровадження вказаних змін, що означатиме здійснення державного

перевороту в Україні, запровадження авторитарного кланово-олігархічного режиму.

3. Партійній групі НРУ фракції "Наша Україна" у Верховній Раді України вести роботу, спрямовану на недопущення прийняття запропонованих Президентом змін до Конституції України.

4. Запропонувати Політичній Раді блоку Віктора Ющенка "Наша Україна" розробити і здійснити заходи, спрямовані на роз'яснення антидемократичної суті пропозицій щодо змін до Конституції та на організаційну і правову підготовку до можливого референдуму.

5. Обласним (крайовим), районним (міським, міськрайонним) організаціям Руху організувати широке обговорення пропозицій щодо змін до Конституції в первинних осередках, у трудових колективах, на зборах громадян із роз'ясненням ставлення Руху. Рішення, прийняті у підсумку обговорення, скеровувати до відповідних органів влади та в Апарат Центрального Проводу НРУ.

6. Рекомендувати обласним (крайовим) організаціям Руху провести до 28 червня 2003 року – 7-ї річниці прийняття Конституції України – широкі заходи, спрямовані на захист Конституції.

7. Ініціювати створення Комітетів захисту Конституції з метою організації протидії спробам ревізувати Конституцію чи здійснити конституційний переворот.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

3 травня 2003 р.
м. Київ

Опубл.: XIII Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України, 3 травня 2003 р.: Матеріали. Документи. – К., 2003. – С. 24–30.

№ 168
Заява XIII Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України про європейську та євроатлантичну інтеграцію України

3 травня 2003 р.

Процеси європейської та євроатлантичної інтеграції охопили всіх без винятку сусідів України та країни Балтії. Це означає, що зона стабільності, безпеки, демократії та процвітання наближається до кордонів України. На порядок денний постало питання про місце і роль України в цих процесах.

Народний Рух України постійно наголошував на необхідності інтеграції України в європейські та євроатлантичні структури. НРУ

привітав курс на членство в НАТО, оголошений владою, хоча і вважає її дії непослідовними і суперечливими. Декларації про наміри вступити до ЄС і НАТО не супроводжуються конкретними діями щодо реалізації цих намірів. Зокрема, всупереч проголошеним намірам влада пішла на утворення так званого єдиного економічного простору або на найглибшу "інтеграцію" з Росією та Білорусією, яка є не чим іншим, як новою формою економічної залежності.

У результаті такої поведінки, Україну не сприймають ані в ЄС, ані в НАТО в якості потенційного члена. Більше того, в ЄС Україні відводять роль "сусіда" і відносять до "кола друзів" ЄС разом з північно-африканськими країнами.

Створення Державної ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції і центру євроатлантичної інтеграції не може приховати відсутність політичної волі і конкретних дій для виконання взятих владою зобов'язань за Планом дій Україна–НАТО і Цільовим планом на 2003 рік. Органи влади на місцях бойкотують курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію, ігноруючи вказівки Президента і уряду. В деяких регіонах місцева влада створює перешкоди роботі по інформуванню суспільства щодо змісту цих процесів з боку громадських організацій, хоча це її (влади) безпосередня відповідальність. Вже за сумнозвісною звичкою Президент і його оточення намагаються перекласти відповідальність за провали в реалізації курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію на Верховну Раду України.

XIII Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України закликають Президента та уряд України перевести декларації про підготовку до вступу в ЄС і НАТО в площину конкретних дій. Зокрема, Збори закликають:

– підготувати та внести заяви про намір України вступити до ЄС і НАТО;

– інтенсифікувати роботу з підготовки і внесення до Верховної Ради України необхідних законопроектів;

– забезпечити дотримання всією виконавчою вертикаллю курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію;

– виявляти послідовність в реалізації курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію, відмовитись від втягування в будь-які євразійські "інтеграційні" проекти.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

3 травня 2003 р.
м. Київ

Опубл.: XIII Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України, 3 травня 2003 р.: Матеріали. Документи. – К., 2003. – С. 38–39.

№ 169
Заява XIII Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України про стан української мови

3 травня 2003 р.

Становище державної мови та її повноцінне функціонування є одним із критеріїв успішного розвитку сучасної правової держави та укріплення її авторитету на міжнародній арені.

Сьогоднішній стан української мови в нашій державі можна визнати критичним. Порушення ст. 10 Конституції України стало звичною нормою для високопосадовців із вулиць Банківської та Грушевського. У свою чергу, така манера безапеляційно підтримується регіональною номенклатурою, яка в окремих областях не тільки приймає рішення про другу офіційну (звісно ж, російську) мову, але й вдається до буквального винищення тих незначних паростків українськості, які постали за часи незалежності.

Приклад цьому – рішення Дніпропетровського міського управління освіти щодо закриття середньої школи № 145 на житловому масиві "Сокіл". Ця, відносно нова школа (їй всього 10 років) є однією з небагатьох україномовних шкіл у Дніпропетровську. Спроба перевести 300 учнів цієї школи до російськомовної школи № 88, де в кожному класі більш ніж по 40 учнів, є порушенням прав як самих школярів, так і їхніх батьків, які бажають, щоби діти навчалися рідною мовою. Таке рішення стане ганебним прецедентом в Україні, а тому мусить бути негайно скасоване.

Народний Рух України нагадує, що результати останнього перепису населення засвідчили про те, що близько 68 % громадян України вважають українську мову рідною, а з тих, що вважають рідною мовою російську, значна частка – 40–50 % – позитивно ставиться до української мови як державної. Через те немає жодних підстав твердити про проведення нібито насильницької українізації в державі. Навпаки, політикани, що намагаються заробити дешеві дивіденди на експлуатації мовної теми і, зокрема, надання статусу офіційної російській мові, насправді своїми руками створюють новий розкол у суспільстві, оскільки природного ґрунту для двомовності немає.

Доповнюють загальну картину інші невтішні факти: зростає рівень експансії іноземних мов, головно російської, в інформаційній та культурній сферах країни; збільшується тираж низькопробних книг, надрукованих російською мовою, котрі витісняють з ринку українського видавця; на деяких радіостанціях обсяг загального ефіру, включно з текстовими повідомленнями, на 90 % викладений російською мовою.

Народний Рух України констатує, що ставлення влади до української мови є найоб'єктивнішим іспитом на предмет сповідування нею українських національних інтересів. Очевидним є те, що його результат негативний для діючої влади і невтішний для українського суспільства. На основі зазначеного Народний Рух України пропонує:

1. Уряду розробити та запровадити в дію Національну програму підтримки української мови.

2. Верховній Раді України прийняти Національну програму розвитку молоді на 2003–2008 роки, що передбачає національно-патріотичну виховну роботу серед молодих людей.

3. У Кодексі про адміністративні правопорушення ввести статтю про адміністративну відповідальність за порушення ст. 10 Конституції України.

4. Органам державної виконавчої влади забезпечити введення 80 % українського мовлення на теле- і радіокомпаніях та 80 % друкованої інформації українською мовою в пресі.

5. Дніпропетровському відділу освіти скасувати рішення щодо закриття української школи № 145.

Народний Рух України заявляє, що забезпечення належного функціонування української мови в Українській державі було і залишається нашою основною метою як у політичній, так і в парламентській діяльності. Саме Українська мова має стати консолідуючим чинником у суспільстві, і вона неодмінно ним стане.

Утверджуймо українську мову, бо вона – запорука гідного майбуття України!

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

3 травня 2003 р.
м. Київ

Опубл.: XIII Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України, 3 травня 2003 р.: Матеріали. Документи. – К., 2003. – С. 52–54.

№ 170
Заява Народного Руху України щодо угоди про створення єдиного економічного простору

9 вересня 2003 р.

Наміри Президента України підписати угоду про створення єдиного економічного простору (ЄЕП) разом з Білоруссю, Казахстаном і Російською Федерацією є черговою антидержавною авантюрою нинішнього режиму, яка має на меті забезпечення власної безкарності за багатолітню антинародну політику та зберегти економічні важелі олігархічних кланів у новій неоколоніальній структурі.

Готовність поступитися національними інтересами і частиною суверенітету демонструє відсутність у найвищого керівництва України чіткої державницької стратегії, спрямованої на утвердження державної незалежності нашої країни. У разі набрання чинності цією угодою фактично буде поставлено під сумнів державний суверенітет України та її економічну самостійність.

Угода може стати реальним інструментом підпорядкування української економіки інтересам Росії та заблокує подальшу інтеграцію України в європейські, євроатлантичні та світові структури.

За економічною фразеологією приховано фактичні плани утворення євразійського митного союзу та спільного економічного ринку, від чого утримувались попередні уряди України. Угода передбачає перетворення 4-х національних економік в уніфіковану економічну систему з єдиним наддержавним центром управління, контроль за яким буде перебувати у Російської Федерації – вона отримає приблизно 70 % голосів у цьому органі – і рішення якого стануть обов'язковими для сторін-учасниць. Уніфікація економік призведе до втрати Україною її національно-економічної ідентичності, об'єктивно вигідної господарської спеціалізації, зупинить процес позитивних структурних змін, які відбуваються, аби подолати викривлення, успадковані від радянської моделі господарювання.

Уніфікація торкнеться і зовнішньоекономічних відносин України, напрямок і характер яких вироблятиметься, виходячи з інтересів Російської Федерації, яка домінуватиме у наддержавному центрі. Україна втратить можливість захищати і реалізовувати свої національні інтереси, оскільки вона, як й інші неросійські учасники, не впливатиме на спільні рішення, а економічні інтереси України і Росії значною мірою об'єктивно не збігаються як на двосторонньому рівні, так і стосовно інших держав світу.

Підпорядкованість нашої економіки нормам, правилам і порядкам ЄЕП не тільки зупинить рух України до СОТ і Європейського Союзу, а й зруйнує ті невеликі здобутки на шляху цивілізаційного розвитку, які досягнуті нашою державою. Зокрема, втратять актуальність плани набуття асоціації з ЄС і започаткування зони вільної торгівлі з Євросоюзом; із суб'єкта відносин з ЄС Україна перетвориться в об'єкта політики ЄС щодо цього євразійського утворення.

Угода відверто суперечить Конституції та законам України, нашим міжнародним зобов'язанням і задекларованому курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Влада в Україні свідомо взяла курс на позбавлення України її державного суверенітету та економічної самостійності.

Підписання угоди про створення єдиного економічного простору – зрада національних інтересів України, що матиме своїм наслідком відповідальність перед українським народом і українською історією.

Народний Рух України вимагає від керівництва держави відмови від підписання Угоди про створення єдиного економічного простору і демонстрації на ділі задекларованого курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

В разі підписання цієї угоди Народний Рух України вимагатиме негайної відставки Президента України Леоніда Кучми та тих членів українського Уряду, які втягують Україну в цю відверту авантюру.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

9 вересня 2003 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення). Вересень 2003. – К., 2004. – С. 11–12.

№ 171
Із виступу голови Народного Руху України Б. Тарасюка на урочистому засіданні Центрального Проводу НРУ з нагоди 14-ї річниці утворення Руху

13 вересня 2003 р.

"Ми твердо й послідовно відстоюватимемо національні інтереси України, стоятимемо насторожі нашої незалежності. Ми скеруємо свої професійні здібності, досвід, патріотичні переконання на працю в ім'я України, заради гідного життя наших співвітчизників.

Ми ніколи не збочували з шляху, обраного раз і назавжди 1989 року. Несхитно прямуватимемо цим шляхом і далі".

Цими словами В'ячеслава Чорновола дозвольте привітати вас з 14-ю річницею заснування Народного Руху України, результатом діяльності якого стало відновлення державної незалежності України, становлення демократичного устрою та розбудова громадянського суспільства. Вітаю всіх членів і симпатиків Народного Руху України, усіх тих, хто поділяє наші погляди, робить свій внесок у справу українського відродження. Особливі вітання засновникам Руху, делегатам Установчого з'їзду, активним учасникам революційних подій 1989–1991 років. Ми щиро раді, що вони сьогодні тут, з нами. На жаль, нинішня влада не цінує тих, кому зобов'язана своїми посадами в незалежній Україні. Скоро цьому прийде кінець. І все ж народ цінує своїх героїв. Слава вам!

У нашій Заяві з цього приводу зазначається, що вже 14 років минуло з тих золотих осінніх днів, коли в Києві, в умовах великого дійсно

народного піднесення, відбулися Установчі збори тоді ще "Народного Руху України за перебудову". Уперше в новітній історії України виникла політична сила, альтернативна тоді ще, здавалося, усемогутній Компартії. Вперше відкрито й на повний голос звучали ідеї та заклики, які в багатьох людей, вихованих в умовах тоталітарної імперії, викликали обережну й боязку реакцію.

Ми добре пам'ятаємо гарячі дискусії на мітингах і зборах, в яких уперше з'явилася альтернатива "соціалістичному ладу" й "оновленому союзу". Величний ланцюг соборності України від Львова до Києва, Народна Рада, сформована в підсумку виборів 1990 року, нестримне прагнення до державної незалежності України, висловлене Програмою Руху, прийнятою його II Зборами, увінчалися Актом проголошення незалежності України та референдумом 1 грудня 1991 року. Визначальна роль Руху в цих подіях загальновизнана. Під політичним проводом Руху український народ здійснив багатолітню мету, переможно завершивши тривалий історичний період боротьби за Українську державу. [...]

Роки, що минули після проголошення незалежності України, стали новими випробуваннями. Під проводом видатного суспільного й політичного діяча В'ячеслава Чорновола Народний Рух України викристалізував свою ідеологію національної демократії та політичний курс. Але Народний Рух України не зумів вибороти владу в молодій незалежній Україні, яка опинилася в руках перефарбованих колишніх партійних кадрів.

За весь час Рух підтримував владу лише шістнадцять місяців – це були шістнадцять місяців діяльності уряду Віктора Ющенка, хоча постійно Народний Рух є в конструктивній опозиції до влади.

Сьогодні відродження Руху вимагає політична еліта України, вимагає суспільство українське, яке не може себе реалізувати серед правлячого олігархічного режиму, де місце є тільки "своїм". Саме тому наше завдання полягає в акумулюванні та єднанні в рухівському середовищі потенціалу політичної еліти України. [...]

Народний Рух України впродовж усіх років незалежності стоїть на сторожі української державності й демократії, національних інтересів України, домагається добробуту й гідного життя українського народу. Саме для здійснення цих стратегічних цілей Рух став ініціатором та однією з основних опор блоку Віктора Ющенка "Наша Україна". Саме з цих ідеологічних позицій Рух послідовно виступає проти спроб ревізії Конституції України й проти закріплення авторитарних тенденцій сьогоднішнього режиму. Саме тому Рух послідовно й настійно домагається європейської інтеграції України, не допустить знецінення нашої вистражданої незалежності через утягування в різні євразійські простори. Саме заради кращого майбутнього для мільйонів українських громадян Рух вимагає зміни економічної й соціальної політики, її проведення в інтересах українських громадян, а не одного клану.

Сьогодні Народний Рух на новому етапі.

Активно реформується як внутрішня структура партії, так і підходи в роботі.

За чотири місяці від останнього з'їзду Рух поповнився понад п'ятьма тисячами нових членів. Наше завдання – створити стотисячну партію з реальними й працюючими членами. [...]

Безперечно, ці перші зрушення потрібно підкріплювати конкретною роботою на всіх напрямах, тільки тоді ми зможемо досягти нашої мети – вибороти владу, що є природним завданням кожної демократичної партії. Народний Рух був і залишається знаною політичною силою в нашій державі. Останні соціологічні опитування підтвердили позитивний імідж і авторитет Руху. Однак це не повинно вводити в оману, у першу чергу, керівників місцевих організацій, адже позитивний імідж і авторитет необхідно постійно підтверджувати.

Ми повинні розуміти, що тільки єднання патріотичних, демократичних, реформаторських сил забезпечить перемогу над кланово-олігархічним режимом нашого кандидата на виборах президента – Віктора Ющенка. Це дозволить змінити існуючу владу, провести справжню політичну реформу. Тривалий політичний досвід боротьби й діяльності Народного Руху України має вберегти нас від помилок і хибних кроків, забезпечити стійкість до провокацій і чвар. Ми переконані, що Україні завжди буде потрібний Рух! З рухівським святом вас, дорогі друзі!

Опубл.: Україні завжди потрібен Рух: Матеріали урочистих засідань Центрального Проводу НРУ 13 вересня 2003 р. з нагоди 14-ї річниці утворення Руху. – К., 2003. – С. 3–6.

№ 172
Заява Народного Руху України щодо територіальних претензій з боку Російської Федерації

27 жовтня 2003 р.

Події навколо українського острова Тузла [100] набувають рис "театру абсурду". До такого висновку підштовхують результати московської зустрічі глав урядів України та Російської Федерації.

Російська сторона, що своїми провокаційним діями спричинила кризу в українсько-російських відносинах, поставила вимогу вивести **українських** прикордонників з **українського** острова (!?) і за такої умови сісти за стіл переговорів з метою досягнень так званого "компромісу". Такий розвиток подій дає підстави для серйозних запитань і висновків.

Вперше в історії українсько-російських відносин російська сторона вустами глави уряду фактично **офіційно висунула територіальні претензії до України.**

У 1993 році нас запевняли з Кремля, що претензії російського парламенту щодо м. Севастополь не можуть розглядатись як офіційні. Як відомо, тоді Рада Безпеки ООН однозначно підтримала Україну.

Висунення територіальних претензій, погрози застосування зброї супроводжуються розв'язанням справжньої інформаційної війни, що розпалює шовіністичні настрої в російському суспільстві. Деякі російські політики починають говорити про "захоплення" України.

В цій ситуації виникає декілька запитань. Чому не спростував заяви свого колеги щодо результатів переговорів український прем'єр? Чому мовчить Президент України, коли до нашої держави офіційно висунуто територіальні претензії? Чому він не використовує своїх повноважень для скликання надзвичайного засідання ради глав держав СНД? Чому не задіюється потенціал міжнародно-правових механізмів захисту національної безпеки України, про який йшлося в Заяві НРУ ще 9 жовтня цього року?

Народний Рух України закликає Президента та Уряд України відкинути територіальні зазіхання з боку Росії і підтримує вжиття рішучих заходів для захисту територіальної цілісності і непорушності кордонів України.

Ми закликаємо російських політиків не робити українсько-російські відносини заручником своїх політичних передвиборних амбіцій, а російський народ – не піддаватись на провокації, не дати втягнути себе у божевільні ігри, мета яких посварити наші народи!

Ми звертаємось до справжніх патріотів, всіх свідомих громадян України бути готовими до захисту своєї Батьківщини і своєї гідності!

Ні – диктату з боку російської влади! Ні – угодовству і васальській поведінці з боку української влади! Ні – альтернативі дружнім і добросусідським взаєминам між українським і російським народами!

Будьмо гідними нашої відповідальності перед народом і історією!

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

27 жовтня 2003 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): вересень 2003 р. – К., 2004. – С. 36–37.

№ 173
Ухвала Центрального Проводу НРУ про звіт голови створеної Рухом комісії з розслідування обставин загибелі В. Чорновола

2 листопада 2003 р.

У березні наступного року виповнюється п'ять років з дня трагічної загибелі видатного політичного і громадського діяча, народного депутата України, Голови Народного Руху України В'ячеслава Максимовича Чорновола. Україна втратила відданого сина, багатолітнього борця за її незалежність, національного провідника, справжнього Героя України.

Обставини загибелі В'ячеслава Чорновола від самого початку давали підстави оцінити цю трагічну подію як **сплановане політичне вбивство.** Однак внаслідок відвертого небажання влади, прямих вказівок від перших керівників правоохоронних органів, а можливо, і держави, офіційне слідство жорстко дотримувалося лише однієї офіційної версії – випадкова "дорожньо-транспортна пригода". Незважаючи на всі заходи, які вживалися представниками Руху у Тимчасовій слідчій комісії Верховної Ради України, незважаючи на кричущі невідповідності у матеріалах кримінальної справи, незважаючи на пряме визнання Є. Марчуком факту існування відеозапису заяви невідомого представника спецзагонів МВС із свідченнями про тих, хто планував і виконував це вбивство, слідство у справі про обставини загибелі Голови НРУ В. Чорновола та його помічника-консультанта Є. Павлова припинене "за амністією" щодо безпосереднього винуватця, водія сумнозвісного КамАЗУ Куделі.

Заслухавши доповідь голови створеної Народним Рухом України комісії з розслідування обставин загибелі Голови Народного Руху України В. Чорновола Миколи Степаненка, Центральний Провід Народного Руху України відзначає, що комісія у процесі своєї діяльності забезпечила високий рівень розслідування і має у розпорядженні матеріали, які дають підстави стверджувати, що загибель В'ячеслава Чорновола 25 березня 1999 року стала наслідком **спланованого і цілеспрямованого вбивства.** Водночас усі намагання представників Руху у ході офіційного слідства привернути увагу до цих доказів та аргументів були залишені без уваги або необґрунтовано відхилені. Відверто необ'єктивний характер офіційного слідства, ряд його висновків, які можна було б розцінити як непрофесійні, засвідчують, що слідство проходило під сильним тиском високих владних чинів, мало своєю метою приховати справжніх замовників і виконавців цього злочину.

У підсумку обговорення Центральний Провід Народного Руху України

ухвалює:

1. Схвалити діяльність голови створеної Народним Рухом України комісії з розслідування обставин загибелі Голови Руху В. Чорновола, відзначивши високий рівень його роботи.

2. Вважати одним із основних завдань діяльності Народного Руху України в цій справі привернення уваги суспільства до обставин злочинного вбивства Голови НРУ, національного Героя України В'ячеслава Чорновола. З цією метою:

– поновити публікацію у пресі та забезпечити розміщення на сайті НРУ статей про хід партійного розслідування обставин здійснення цього злочину;

– підготувати до опублікування та видати книгу за матеріалами розслідування, проведеного комісією;

– провести протягом березня 2004 року презентацію цієї книги в Києві та обласних центрах України.

3. Партійній групі НРУ у Верховній Раді України вжити заходів щодо:

– звернення до Генеральної Прокуратури України з метою надання можливості вивчення матеріалів остаточного варіанту розслідування кримінальної справи;

– вимоги заслуховування на пленарному засіданні Верховної Ради України Міністра внутрішніх справ України, Генерального прокурора України та голови Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України III скликання щодо вивчення обставин загибелі В. Чорновола;

– вимоги про поновлення слідства у кримінальній справі з обставин загибелі В. Чорновола у зв'язку з новими обставинами, виявленими партійною комісією.

4. Апарату Центрального Проводу Руху:

– підготувати звернення до міжнародних організацій ("Журналісти без кордонів", "Міжнародний Пен-клуб", "Amnesty International" та інших) щодо підтримки вимоги про поновлення слідства у справі про вбивство В'ячеслава Чорновола та забезпечення всебічного і повного розкриття усіх обставин вчинення цього злочину.

– забезпечити проведення прес-конференції із залученням вітчизняних і закордонних журналістів і представників дипломатичного корпусу.

5. Доручити голові партійної комісії М. Степаненку продовжити координацію її діяльності та підготовку відповідних публікацій. Головам Дніпропетровської та Волинської обласних (крайових) організацій забезпечити максимальне сприяння роботі комісії.

6. Керівництву Руху вивчити можливість створення документального фільму щодо розслідування обставин загибелі Голови НРУ В. Чорновола, ініціювати збір пожертв на створення фільму.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

2 листопада 2003 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): вересень 2003 р. – К., 2004. – С. 38–40.

№ 174
Ухвала Центрального Проводу НРУ про участь Руху в підготовці та проведенні виборчої кампанії Президента України

28 лютого 2004 р.

Організація та проведення виборчої кампанії з метою забезпечення обрання нашого кандидата у Президенти України В. Ющенка вимагає від політичних партій, учасників блоку максимального зосередження зусиль, ресурсів, кадрового потенціалу та використання в повному обсязі набутого політично-організаційного досвіду. Народний Рух України є однією з найбільш структуризованих і досвідчених політичних партій України. На жаль, його організаційно-кадровий потенціал використовується недостатньо, що може негативно вплинути на вирішення історичного завдання – зміни влади, розбудови нашої держави та входження її в цивілізовану сім'ю європейських народів.

У підсумку обговорення Центральний Провід Народного Руху України

ухвалює:

1. Звернутися до лідера Блоку "Наша Україна" В. Ющенка з наполегливою пропозицією:

1.1. Затвердити Політрадою Блоку Голову НРУ Б. Тарасюка Першим заступником голови Блоку "Наша Україна".

1.2. Збільшити представництво НРУ у Центральному штабі "Наша Україна" та призначити представника НРУ заступником керівника Центрального штабу.

1.3. Прийняти рішення про відновлення роботи політрад на всіх рівнях виборчих структур.

2. З метою залучення всього кадрового потенціалу обласних організацій НРУ зміцнити їх представництво в обласних штабах. Внести конкретні пропозиції до Центрального штабу "Наша Україна".

3. Запропонувати лідеру Блоку В. Ющенку покласти на НРУ організацію і відповідальність за проведення агітаційно-пропагандистської кампанії "Від дверей – до дверей" з наданням необхідної агітаційно-масової продукції та необхідних ресурсів для забезпечення ефективної реалізації зазначеної кампанії.

4. Запропонувати Блоку "Наша Україна" залучати засоби масової інформації НРУ до активної участі у виборчій кампанії.

5. Контроль за виконанням Ухвали покласти на заступника Голови НРУ В. Коваля.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

28 лютого 2004 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): вересень 2003 р. – К., 2004. – С. 106–107.

№ 175
Заява Народного Руху України про наміри влади позбавити народ права обирати Президента України

3 березня 2004 р.

Народна опозиція на чолі з Блоком Віктора Ющенка "Наша Україна", до складу якого входить Народний Рух України, підтримана суспільством та європейським співтовариством, примусила владу відмовитись від внесення в Конституцію норми про позбавлення народу права обирати Президента України.

Однак кланово-олігархічний режим, передбачаючи свою поразку на виборах, намагаючись продовжити своє панування, вирішив позбавити наступного Президента України, який має бути обраний народом, більшості його повноважень шляхом внесення змін до Конституції.

Сьогодні влада зробила черговий цинічний крок на цьому шляху. У Верховній Раді "більшовики" нинішні, разом зі своїми "кучманістичними" попутниками – більшовиками колишніми, з порушенням всіх конституційних і регламентних норм, протягнули постанову про позбавлення Комітетів Верховної Ради конституційного права на попередній розгляд і формування висновків з життєво важливих для України законопроектів. Це право передано тимчасовому органу – спеціальній комісії, яка повністю контролюється кучмістами.

Це означає, що, незважаючи на попередження Європейської спільноти про неприпустимість конституційних змін напередодні виборів, влада, тепер уже з "кучманістами", заради власних інтересів, цілеспрямовано йде до руйнування Конституції, а зрештою і Української держави.

Постає питання: навіщо все це робиться з брутальним порушенням Конституції і законодавства, адже влада контролює більшість депутатів Верховної Ради і все можна зробити юридично "чисто". Відповідь очевидна. За допомогою більшовиків колишніх, змінивши Конституцію, "більшовики" нинішні в наступний момент кинуть цих попутників, відмінивши ті закони, в яких вони пішли на тимчасові поступки.

Кланово-олігархічний аморальний режим постійно намагається обдурити український народ:

– ховаючи мільярди народних коштів у власну кишеню, – називає бюджет соціальним;

– кидаючи пенсіонерам копійки, – кричить про пенсійну реформу;

– тримаючи освітян, медиків, науковців, працівників культури на межі виживання, – говорить про реформування освіти, охорони здоров'я, відродження української культури і науки;

– викидаючи наших військовиків на вулицю, – заявляє про реформування армії;

– придушуючи незалежні засоби масової інформації, – трубить про демократичну коаліцію і свободу слова;

– тримаючись за владу авторитарними методами, – маскується гаслами про європейський вибір;

– підлаштовуючи Конституцію України під себе, – прикривається словами про політичну реформу.

ДОПОКИ? ДОСИТЬ такої "стабільності"!

Народний Рух заявляє: владо, ти втратила довіру народу і маєш піти в небуття, – не смій ламати конституційні основи і саму Державу!

Народний Рух закликає: громадяни України – станьмо на захист української Конституції, на захист свого права на гідне людини життя!

РАЗОМ ми переможемо!

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

3 березня 2004 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 176
Заява XIV Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України про політичну ситуацію в Україні

20 березня 2004 р.

Після перемоги патріотично-демократичних сил на парламентських виборах у березні 2002 року вперше з'явилася надія, що нарешті Україна зможе вийти із глибокої системної кризи, яка паралізувала владу, суспільство і державу. З'явилася перспектива з наступними виборами Президента докорінно змінити владу в Україні, принципи її формування та діяльності. Сподівання на те, що Україна зможе нарешті зайняти належне їй місце серед європейської сім'ї народів знову ожили. Народ вдихнув повітря надії.

Два роки минуло від тих виборів. Сьогодні суспільно-політична криза глибша, ніж будь-коли в історії відновленої Української Держави. Суспільство втрачає надію, демократія опинилась в небезпеці, над Україною нависла реальна загроза втрати незалежності.

Що відбулося за ці два роки? Народ голосував за оновлення, а влада залишилася в руках олігархів, які протягом років грабували народ. Усвідомлюючи, що наступні вибори владою будуть неминуче програні,

вона вдалася до перекроювання Конституції у власних інтересах. Перехопивши від опозиційних політичних сил гасло політичної реформи, режим ініціює державний заколот, мета якого полягає у виведенні з-під безпосереднього контролю народом особи, в руках якої сконцентровано необмежені повноваження.

Злочинний характер режиму яскраво демонструється антинародною соціальною політикою. Замість виведення економіки держави з тіні та забезпечення економічних стимулів збільшення бюджетних надходжень, влада свідомо зменшує реальні розміри внутрішнього валового продукту, дозволяючи олігархам приховувати свої надприбутки і здирницькою практикою руйнує підприємницьке середовище. Наслідком такої бездарної економічної політики є тотальний провал у соціальній сфері. Галасуючи про швидкі темпи зростання економіки, Уряд, натомість, знижує мінімальну заробітну плату, що є безпрецедентним явищем у світовій практиці, розрекламовану пенсійну реформу зводить до збільшення пенсії на кілька гривень, а прокучмівська більшість схвалює таку антинародну політику разом з черговою програмою пустопорожніх обіцянок. Тим самим Уряду видано чергову індульгенцію на продовження знущання над своїм народом.

“Політична реформа” в “кучмівському” вигляді відбувається далеко за стінами Українського Парламенту. В Адміністрації Президента Україну перетворюють в авторитарну, поліцейську державу. Про це свідчить нічим незамаскований тотальний наступ на несвоїх підприємців та засоби масової інформації. Чесні бізнесмени, які відмовляються служити цьому режимові, стають об’єктами надуманих кримінальних справ. Незалежні ЗМІ зазнають суворого тиску й закриваються за найменшу критику режиму. А якщо знаходяться журналісти, які проявляють дивовижну відпорність до постійних залякувань і продовжують говорити й писати правду, влада не вагається їх фізично знищити.

Коли влада зрозуміла, що міжнародна спільнота ніколи не сприйме авторитарний сценарій в Україні, то почала шукати союзників у схожому на себе середовищі. Президент Л. Кучма підписав багатосторонню Угоду “Про формування ЄЕП”, відповідно до якої Україна може бути перетворена в нову колонію Москви. Таким чином, українських олігархів вже не турбуватиме перспектива закриття західних ринків, бо перед ними відкриються нові можливості красти в євразійському просторі, звичайно під протекторатом Росії. Для того, щоб нейтралізувати можливу негативну реакцію з боку Заходу, влада ще голосніше заговорила про міфічну європейську інтеграцію.

Сьогодні в Україні зникає демократія. З українського у державі скоро залишиться тільки сама назва, а з держави – формальна атрибутика. Терпіти такої ситуації більше не можна. Час сказати – ДОСИТЬ!

Настає час рішучих дій! Час Руху! Ми твердо переконані в тому, що сила українського народу далеко не вичерпана. Ми закликаємо всіх

патріотів України до широкомасштабної кампанії непокори злочинному режимові!

Ми заявляємо, що більше не терпітимемо корумпованих чиновників та суддів, наругу над нашими правами й свободами. Покладемо край знущанню над нашою гідністю.

Ми заявляємо, що хочемо жити у свободі й справедливості, що місце України в Європі, що влада в Україні має і буде належати народові!

Через півроку президентські вибори. Рух давно висунув свого кандидата – Віктора Ющенка! Перемога буде за нами!

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

20 березня 2004 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 177
Заява Політичної Ради Народного Руху України щодо ратифікації угоди про створення так званого "єдиного економічного простору"

21 квітня 2004 р.

Ратифікація президентською більшістю у Верховній Раді України угоди про створення "єдиного економічного простору" разом з Білоруссю, Казахстаном і Російською Федерацією має на меті забезпечення власної безкарності за багатолітню антинародну політику та збереження економічних важелів олігархічних кланів у новій неоколоніальній структурі.

Угода блокує задекларований курс на інтеграцію України до європейських, євроатлантичних та світових структур саме як держави, де формується ринкова економіка і розбудовується громадянське суспільство. Тобто підпорядкованість нашої економіки нормам, правилам і порядкам "єдиного економічного простору" не тільки зупинить рух України до Європейського Союзу, НАТО, Світової Організації Торгівлі тощо, а й зруйнує ті невеликі здобутки на шляху цивілізованого розвитку, які досягнуті нашою державою.

Угода відверто суперечить Конституції, законам та міжнародним зобов'язанням України.

Наявна готовність антинародного режиму поступитися (на користь Росії) економічною самостійністю і частиною державного суверенітету України. Фактично буде поставлено під загрозу державну незалежність

України, оскільки відбудеться утворення євразійського митного союзу та спільного економічного ринку з єдиним наддержавним центром управління, що приведе до втрати Україною її національно-економічної ідентичності та об'єктивно вигідної господарської спеціалізації, загальмує процеси суспільної трансформації.

Надання (за умовами угоди) преференцій Росії не тільки завдасть величезних прямих економічних збитків, а й зробить неконкурентно спроможними більшість галузей нашої промисловості. А це, в свою чергу, значно збільшить безробіття в Україні і, відповідно, посилить соціально-політичну напругу в українському суспільстві.

Тому ратифікація угоди про створення "єдиного економічного простору" – це зрада національних інтересів України, моральний і політичний злочин перед українською нацією.

Народний Рух України вимагає від Верховної Ради України відмови від ратифікації угоди про створення єдиного економічного простору і реалізації задекларованого курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Рух закликає український народ дати належну оцінку діям Президента, Уряду й антинародній більшості у Верховній Раді України.

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

21 квітня 2004 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 178
Заява Народного Руху України з нагоди 60-ї річниці депортації кримських татар

15 травня 2004 р.

18 травня 2004 року виповнюється 60 років з дня насильницької депортації кримськотатарського народу з його історичної батьківщини – Криму.

Проголошення незалежності України створило передумови для повернення народу кримських татар на свою історичну батьківщину. Однак, з року в рік проблеми, з якими постійно стикаються кримські татари, які повернулися до Криму, залишаються нерозв'язаними.

Так і не ухвалено базового закону, направленого на повне відновлення політичних, економічних та культурних прав кримськотатарського народу. Відсутність законодавчого врегулювання

проблем кримськотатарського народу не тільки не ліквідує наслідків, пов'язаних зі злочинною депортацією 18 травня 1944 року, але й призводить до порушень прав кримських татар. На тринадцятому році незалежності України залишаються нерозв'язаними проблеми, які мають першочергове значення для сьогодення і майбутнього кримськотатарського народу та розвитку України як демократичної та правової держави.

Залишаються невирішеними питання соціально-економічного характеру, зокрема, високий рівень безробіття, незадовільний рівень облаштованості репатріантів, відсутність житла і комунальної інфраструктури тощо. Як свідчить статистика, з 136 тисяч працездатних кримських татар менш ніж половина – 46 % мають постійну роботу. Згідно з офіційними даними Державного комітету у справах національностей та міграції – не менше 120 тисяч репатріантів кримських татар фактично не мають даху над головою, з них майже 22 тисячі наймають житло, а 14 тисяч проживають у гуртожитках. Рівень газифікації та наявність шляхів із твердим покриттям у майже 300 селищах і масивах компактного проживання кримськотатарського населення не перевищує 3 %, а водопровідні мережі відсутні у двох третинах селищ. Для індивідуального будівництва житла виділено 48,3 тисячі земельних ділянок, разом з тим кожна дев'ята з них не освоюється, а 21 тисяча родин індивідуальних забудовників не може завершити будівництво житла через нестачу коштів.

Для нинішньої ситуації в Криму залишається болючим питання виділення репатріантам землі. Кримські татари складають близько 25 % сільського населення АРК. Разом з тим, під час розробки та ухвалення Земельного кодексу України складні аспекти кримськотатарської проблеми не враховано.

Виконавча влада робить спроби розв'язати деякі проблеми соціально-економічного характеру, питання розвитку освіти рідною мовою, відтворення та збереження національної культури кримських татар. Проте реальний стан розв'язання цих питань залишається незадовільним. На заваді належному усвідомленню та адекватному розв'язанню проблеми відновлення прав кримських татар стоїть комплекс чинників, і насамперед – ставлення до кримськотатарської проблеми провладної більшості, яке значною мірою сформоване під впливом негативних стереотипів щодо кримських татар, запроваджених ще за радянських часів.

Враховуючи складність проблеми адаптації кримськотатарського народу, Народний Рух України ще раз наголошує на необхідності розробки та прийняття Верховною Радою України законодавчих актів, які б ураховували інтереси та вирішували проблеми кримських татар.

Народний Рух України традиційно підтримує тісні стосунки з представницьким органом кримськотатарського народу – Меджлісом, національно-культурними товариствами інших етносів Криму, ініційовані Героєм України [101], засновником та Головою НРУ В'ячеславом Чорноволом.

Захищаючи інтереси кримськотатарського народу у Верховній Раді України, депутатська група Народного Руху України у складі фракції Віктора Ющенка "Наша Україна" й надалі боротиметься за відновлення прав жертв радянського режиму.

Ми переконані, що історична пам'ять про криваве лихоліття, через яке пройшли депортовані народи і національні меншини, повинна застерігати нас від потурання чи неуваги до підступних спроб реанімувати радянське минуле. В українському суспільстві мають назавжди усталитись демократичний устрій та належна повага до таких соціальних цінностей, як життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека представників будь-якого етносу чи конфесії.

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

15 травня 2004 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 179
Звернення учасників урочистого засідання, присвяченого 15-й річниці НРУ, до українського народу із закликом підтримати кандидатуру В. Ющенка на виборах Президента України

12 вересня 2004 р.

Дорогі співвітчизники! Шановні громадяни незалежної України!

Звертаємось безпосередньо до всіх, кому ніколи не була байдужа доля України – до всіх, хто докладав свій розум і енергію, свої сили, досвід і вміння до створення і діяльності Народного Руху України та підтримував його морально і політично, виявив своє серце і душу!

Щиро вітаємо всіх однодумців з нашим спільним ювілеєм – 15-ю річницею Народного Руху України – ювілеєм легендарних звитяг і трагічних втрат у боротьбі за незалежну демократичну Україну, добробут і духовність українського народу!

Сама історія Народного Руху України невідривна від історії сучасної України, яка є змістом і сутністю нашого з вами життя, його високим покликанням і переможним звершенням заповітної мрії багатьох поколінь українського народу – здобуттям волі Україною, відродженням нашої державності.

Ми пишаємося визначальною роллю Народного Руху України у подіях кінця 80-х – початку 90-х років, оскільки досягли поставленої тоді перед собою мети – Україна стала незалежною, і таким чином Рух виконав першу частину своєї історичної місії, нашого морального боргу і політичного зобов'язання перед попередниками, сучасниками і наступниками, довівши свою спроможність гідним чином відповідати на виклики часу, суспільні запити і очікування.

Ми пам'ятаємо, як зусиллями Героя України, видатного державного і політичного діяча В. Чорновола та його соратників Рух із громадсько-політичної організації був перетворений у політичну партію, що унеможливило здійснення бажань супротивників, опонентів і конкурентів домогтися його маргіналізації та подальшого зникнення.

Рух і сьогодні залишається провідною силою патріотично-демократичного табору, одним із найдієвіших чинників життєдіяльності всіх патріотичних, демократичних і реформаторських сил України.

І саме з позиції нашої ідеології та політичної орієнтації, враховуючи наш, так важко і складно здобутий досвід державотворення і суспільної трансформації ми закликаємо всіх свідомих співгромадян, всіх, хто розуміє і відчуває потребу для всіх нас якісно змінити наше життя, досягти консолідації і партнерства в боротьбі з нинішньою криміналізованою владою – режимом, що уособлює собою ганебне панування клановo-олігархічних угрупувань.

Досягнення цієї мети вважаємо запорукою виконання другої частини історичної місії Руху – побудови справді демократичної, української України.

За нашою ініціативою та під нашим тиском, нехай навіть з грубими перекрученнями, інституційно наша держава відбулася! Однак, входження України до кола світової демократичної спільноти на рівноправних засадах гальмує відсутність нормального громадянського суспільства з достойним рівнем життя та належною повагою і дотриманням основних прав і свобод людини.

А нинішні вибори Президента України – це чудова нагода реалізувати наші прагнення, домогтися обрання на цю відповідальну посаду нашого, народного кандидата В. Ющенка.

Закликаємо до праці, до боротьби, до перемоги!

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

12 вересня 2004 року
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 180
Заява Народного Руху України з нагоди 60-річчя виселення українців з території Польщі та поляків з території УРСР

30 вересня 2004 р.

Двадцяте століття вписане в історію українського народу багатьма небаченими до цього світом трагічними подіями, коли на порядку денному стояла не тільки проблема національно-культурного виживання, а винищувалися мільйони людей через своє українське походження. У кривавий мартиролог нації, поруч з голодоморами 33-го і 47-го років, фізичним знищенням інтелігенції в 30-их – 40-их роках, входять і події, що розпочалися наприкінці ІІ-ої світової війни на західних українських землях.

У вересні 2004-го року минає 60 років від дня підписання тоталітарними комуністичними урядами СРСР і Польщі злочинної угоди "Про евакуацію українського населення з території Польщі на територію УРСР і польських громадян з території УРСР на територію Польщі". У ході цих акцій, що здійснювалися у 1944–46 роках польською та радянською військовими каральними машинами і були депортацією з усіма ознаками етноциду, примусово були вигнані із своїх споконвічних етнічних земель майже 500 тисяч українців. Ця депортація супроводжувалася масовим антиукраїнським терором, численними арештами, убивствами і руйнуванням матеріальних слідів споконвічної присутності українців на теренах Надсяння, Холмщини, Підляшшя і Лемківщини – руйнуванням православних і греко-католицьких церков і цвинтарів, пам'яток культури.

Одночасно із західних регіонів УРСР було насильно вивезено до Польщі біля 800 тис. поляків, а до Чехословаччини – 40 тис. чехів і словаків.

Завдана комуністичними режимами глибока рана українському народові – депортація 500 тис. українців із Закерзоння на територію УРСР, кровоточить і донині. Масове державне насилля над мільйонами людей, незалежно від їх національного походження, не має права на забуття. Ці події повинні стати вироком комуністичній ідеології, неприйнятності її цивілізованим світом. Об'єктивне висвітлення трагічних сторінок недавнього минулого українськими і польськими засобами масової інформації мають закласти надійний фундамент якісно нових стосунків між нашими народами. Спекуляції в таких питаннях – аморальні і не можуть бути виправдані ніякими аргументами з будь-чийого боку.

Сьогодні державна влада в Україні узурпована трьома олігархічними кланами, які заради утримання її в своїх руках готові до будь-яких провокацій. Несприятливі для них соціологічні показники рейтингу провладного кандидата до крайньої межі загострили їх протистояння з патріотичними силами. Розігрування "польської" чи "російської" карти

в такій ситуації може видатися владі спокусливим засобом до вирішення проблеми.

Народний Рух України попереджає натхненників і виконавців про їх невідворотню кримінальну відповідальність за такі дії і звертається до громадян України: будьмо пильні, не дозволимо розіграти карту міжнаціонального протистояння! Геть провокаторів і їх олігархічних натхненників!

Народний Рух також вимагає від Президента і Верховної Ради України дати нарешті об'єктивну правову і політичну оцінку подій шістдесятирічної давності, відверто назвавши їх депортацією за етнічною ознакою, своєрідною формою етноциду українців.

Ця злочинна акція має постійно нагадувати нам і нашим нащадкам, що єдиною запорукою недопущення подібного в майбутньому є сильна українська держава. Її сила починається із усвідомлення народом спільної мети і солідарним втіленням її в життя.

Віддамо шану невинно загиблим братам і сестрам нашим, схилимо голови перед їх світлою пам'яттю.

І, пам'ятаючи уроки історії, зміцнюймо українську державу!
Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(Б. Тарасюк)

30 вересня 2004 року

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 181
Заява позачергових XV Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України про політичну ситуацію в Україні після президентських виборів

19 лютого 2005 р.

Бурхлива виборча кампанія, яка завершилася в Україні, ознаменувала собою початок нової доби української новітньої історії – доби демократії і торжества закону, доби свободи слова і захисту прав громадян, доби звершень очікувань мільйонів українців. Мирна "Помаранчева революція", що стала унікальною подією європейського і світового масштабу, засвідчила – українці – європейський народ, який рішуче прагне будувати своє життя за принципами громадянського суспільства.

Українці, обравши Президентом України В. Ющенка – політика з європейським типом мислення і високим рівнем моралі – зробили вибір на користь побудови держави європейського зразка.

Народний Рух України, першим запропонувавши В. Ющенку балотуватися на пост Президента України, разом з партнерами по Коаліції "Сила народу" досяг поставленої мети – Україна отримала Народного Президента.

Перші дні після президентських виборів засвідчили – український народ не поділений на переможців і переможених. Легітимно обраний Президент України разом із однодумцями створює передумови зростання добробуту кожного громадянина України незалежно від політичних переконань.

Народний Рух України готовий бути надійним партнером реалізації виборчої програми, задумів і кроків Президента України, спрямованих на створення гідних умов життя наших громадян і посідання нашою державою гідного місця у світовій спільноті.

Ми переконані, що ті сили, які вибороли незалежність України, повинні стати основою для формування нової влади по всій вертикалі та мають отримати шанс для реалізації своїх здібностей та устремлінь.

Завершення президентських виборів 2004 року відкрило принципово нову сторінку української історії, на якій золотими літерами написаний заголовок "Історія української України".

Нам писати історію української України, нам творити Україну для всіх прийдешніх поколінь.

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

19 лютого 2005 р.
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 182
Заява Народного Руху України щодо мовного питання

19 лютого 2005 р.

Народний Рух України з подивом сприйняв нові спроби порушити т. зв. мовне питання вже в час розбудови української України з обранням Президентом В. Ющенка.

Проблема надання офіційного статусу мові російської національної меншини в незалежній Україні є не новою і завжди вона порушується з метою "дешевого" підняття політичного рейтингу.

Згадати хоча б виборчі кампанії 1994 і 1999 років, коли мовне питання було чи не головним гаслом кандидата Кучми. Чи було воно реалізовано – ні, воно так і залишилося на рівні обіцянок.

Ще свіжі спогади виборчої кампанії 2004 року, коли кандидат від влади заявляв про надання офіційного статусу російській мові у разі його обрання. Результат – більшість українців не сприйняли ці пустопорожні обіцянки. Більше того, останній перепис населення наочно довів – переважна більшість українських громадян вважають своєю рідною мовою українську.

Необхідно добре усвідомити – перешкод для вільного розвитку будь-якої мови національної меншини в Україні не існує. Крім того, Україна, взяла під захист мови національних меншин, які використовуються в нашій державі, приєднавшись до Європейської хартії регіональних мов або мов меншин.

Натомість, той факт, що значна частина українських громадян використовує у своєму повсякденному житті мову сусідньої країни, повинен змусити нас замислитися, чи достатньо ми працюємо задля популяризації української мови серед наших громадян, не кажучи вже про популяризацію її за межами України.

Народний Рух України занепокоєний тим, що наші партнери по президентській виборчій кампанії 2004 року соціалісти, зокрема їх лідер О. Мороз, внісши відповідний законопроект, знову піднімають питання про можливість надання офіційного статусу мовам національних меншин, готуючись таким чином до виборчої кампанії 2006 року.

Щоразу порушуючи мовне питання, пам'ятаймо давню істину – без мови немає народу. Тож, думаючи про мови інших країн, піклуймося про нашу – українську, бо за нею український народ!

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

19 лютого 2005 р.
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 183
Заява Народного Руху України щодо створення партії Народний союз "Наша Україна" [102]

7 березня 2005 р.

Помаранчева революція принесла позитивні зміни в питанні демократизації, покращенні ситуації з свободою слова, на які очікували всі ми, весь український народ. Однією з найважливіших змін, на які очікують наші громадяни, є структуризація політичної системи України.

Створення партії Народний Союз "Наша Україна" є результатом об'єднання центрального спектру демократичних політичних сил України. Народний Рух вітає створення такої політичної партії.

В той же час, ми переконані, що для остаточної перемоги патріотично-демократичних сил і з метою представлення найширших верств українського народу, які були безпосередніми учасниками помаранчевих днів української історії, український політикум повинен викристалізуватися в кілька міцних політичних сил на правоцентристському фронті, в центрі і в лівому центрі. Тільки такі утворення можуть забезпечити перемогу політичних сил, які працюватимуть задля побудови української України і стануть представниками всього українського народу.

Ухвалою XV-х Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України було прийнято рішення виступити з ініціативою створення виборчого блоку політичних партій, що підтримують Президента України Віктора Ющенка, і стати співзасновником цього блоку разом з партіями-учасниками Коаліції "Сила Народу". Саме блок політичних партій, який об'єднав би різні за ідеологією політичні сили, але об'єднані єдиною метою – покращення рівня життя українського народу і демократизація суспільства, міг би виконати головне завдання – забезпечити остаточну перемогу сил, які доклали максимум зусиль для обрання В. Ющенка Президентом України. Створення такого блоку очікувалося на базі коаліції "Сила народу" та інших політичних сил, які забезпечили обрання Президентом України В. А. Ющенка, про що було ухвалено відповідне рішення XV позачерговими Всеукраїнськими Зборами (З'їздом) Народного Руху України. Прикро, що партнери негативно оцінили рішення Руху і допустили навіть його помилкове тлумачення.

Разом з тим, для всіх рухівців є незрозумілим вступ до новоствореної партії окремих членів НРУ. Кожен делегат на з'їзді НРУ мав можливість висловити свою позицію щодо входження чи невходження Руху до новоствореної партії, але тоді переважна більшість висловилася за збереження Народного Руху України як окремої політичної партії, в тому числі ті, хто сьогодні оголошує про вихід з Народного Руху.

В той же час, Рух залишається повноцінною політичною силою і на виконання рішення з'їзду закликає всі патріотично-демократичні сили розпочати процес створення блоку на виборах 2006 року.

Єднаймося в одному блоці задля виправдання очікувань мільйонів українців! Історія нам не пробачить, якщо кожен залишиться у своїй хаті скраю! Ми повинні бути представниками всіх українських виборців, а не окремої їх частини.

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

7 березня 2005 р.
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 184
Заява Центрального Проводу Народного Руху України щодо свободи віросповідання

2 квітня 2005 р.

Свобода віросповідання та можливість громадянину обирати свою належність до тої чи іншої конфесії, закріплені Конституцією і Законами України, є одним з наріжних каменів побудови демократичного суспільства. В той же час протягом керівництва державою Л. Кучмою ми стали свідками значних і систематичних порушень у цій сфері. Брутальне побиття міліцією духовенства і віруючих на Софійській площі в Києві під час похорону патріарха Володимира (Романюка) в липні 1995 р., не розслідувана справа про напад на патріарха Філарета (Денисенка) в квітні 1999 р. прихильників Московського патріархату в м. Маріуполі, до якого безпосередньо було причетне керівництво Донецької облдержадміністрації на чолі з В. Януковичем, масове порушення прав віруючих Київського патріархату з боку місцевих органів влади, яке виявлялося у систематичних відмовах у реєстрації статутів громад УПЦ КП, відмові їм у поверненні храмів та релігійного майна, забороні меценатам робити пожертви на їхню діяльність – все це лише частина тієї політики в релігійних питаннях, яку проводили попередні можновладці.

Апофеозом цієї політики стало грубе і цинічне використання тодішньою владою УПЦ Московського патріархату в політичній агітації за В. Януковича та проти В. Ющенка під час виборів Президента України в 2004 р., що було прямим порушенням Закону України "Про свободу совісті і релігійні організації". Незаконним втручанням у внутрішні справи України була також активна пряма і опосередкована участь керівництва Російської православної церкви в агітаційній кампанії на підтримку кандидата в Президенти України В. Януковича.

У зв'язку з цим Народний Рух України рішуче засуджує спроби окремих політиків та політичних сил, які свого часу сприяли масовому

і систематичному порушенню прав віруючих, зараз використовувати релігійні питання для піднесення свого політичного авторитету. НРУ висловлює повну підтримку позиції Президента України Віктора Андрійовича Ющенка, яка полягає у забезпеченні віруючим можливості повною мірою реалізувати свої законні права на основі рівного ставлення з боку держави до всіх законно діючих конфесій та рівності останніх перед Законом.

Народний Рух України схвально зустрів заяву офіційного представника Вселенського патріарха Варфоломія архієпископа Всеволода, зроблену під час зустрічі делегації Константинопольського патріархату з Президентом України В. Ющенком, в якій вказано на те, що, на думку Константинопольського патріархату, приєднання православної Київської митрополії до Московського патріархату в 1686 р. відбулося з порушенням канонів, а тому не є дійсним. Ця заява архієпископа Всеволода підтверджує незмінність позиції Константинопольського патріархату в цьому питанні і відкриває шлях до розв'язання проблеми розділення Православної церкви в Україні та визнання Української православної церкви Київського патріархату з боку Константинопольської та інших Православних церков, як Помісної православної церкви. Народний Рух України щиро вітає бажання Вселенського Патріарха Варфоломія і Константинопольської Церкви-Матері активно допомогти розв'язати проблемні питання українського православ'я і закликає Його Святість, не зважаючи на можливий тиск з боку зацікавлених у збереженні сучасного ненормального стану Православної церкви в Україні державних і релігійних центрів, продовжувати діяти в цьому напрямку та визнати Українську православну церкву Київського патріархату, як Помісну автокефальну православну церкву.

Ми переконані, що не активність нової державної влади, спрямована на вирішення, в рамках Конституції і Законів, застарілих релігійних проблем, а систематичне порушення попередньою владою принципу рівності перед Законом всіх конфесій, фаворитизація Церкви Московського патріархату, особливо на фоні активного використання російськими політичними колами Православної церкви в своїх інтересах, є справжнім порушенням прав віруючих та причиною міжконфесійних конфліктів. Тому Народний Рух України і надалі послідовно підтримуватиме Президента України Віктора Ющенка і нову державну владу у справі забезпечення справжньої свободи совісті на основі рівності всіх конфесій перед Законом.

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

2 квітня 2005 р.
м. Київ

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 185
Заява Народного Руху України з нагоди 63-ої річниці утворення Української повстанської армії

14 жовтня 2005 р.

14 жовтня вся Україна традиційно відзначає свято Покрови Святої Богородиці, Покровительки й Опікунки українського вояцтва. У цей же день патріотично-демократичні сили та українська громада відзначають 63-ю річницю **Української Повстанської Армії**, яка була утворена для завдання гідної відсічі фашизму. В сорокових і п'ятидесятих роках XX століття УПА вела жертовну національно-визвольну боротьбу за незалежність та утвердження Української Самостійної Соборної Держави. Разом з цим, певна частка українського суспільства все ще дивиться на цей непростий період нашої історії через призму ганебних стереотипів радянських часів.

Ця проблема набула ще більшої актуальності зараз, коли йде активний процес формування української політичної нації, логічне завершення якого просто неможливе без остаточного встановлення порозуміння між ветеранами, і це є об'єктивною вимогою часу. У країнах-членах ЄС (тій же Німеччині, Іспанії, Польщі тощо) аналогічні проблеми вже вирішені шляхом надання рівних прав та соціального забезпечення ветеранам Другої світової та громадянських війн.

Прикро, але внаслідок шаленого спротиву комуністів, байдужості центристів, відсутності координації серед сил правого спектру впродовж десятиліття не вдалося прийняти у Верховній Раді відповідний закон, була паралізована робота тимчасової комісії Верховної Ради України та аналогічної урядової комісії, утворених з метою вивчення питань, пов'язаних з оцінкою діяльності УПА.

У зв'язку з цим Народний Рух України вимагає:

– на поточній сесії Верховної Ради розглянути законопроект про визнання ветеранів УПА учасниками національно-визвольної боротьби українського народу за незалежність, тобто визначити їх історичний статус;

– передбачити виділення у Державному бюджеті 2006 року коштів на вирішення соціальних проблем ветеранів УПА;

– активізувати роботу Урядової комісії з вивчення Української повстанської армії;

– оприлюднити підготовлений науковцями Урядової комісії історичний висновок з проблеми ОУН-УПА. Прийняти рішення про видання достатнім тиражем історичного висновку з проблеми УПА, розгорнутої історичної довідки та збірника документів про діяльність УПА.

Ми зобов'язані на законодавчому рівні визначити статус наших героїв, які боролись за незалежність і свободу України!

Шануймо наших героїв, які живуть серед нас, і пам'ятаймо тих, кого вже немає з нами!

Слава Україні! Слава її Героям!

Голова Народного Руху України
(Борис Тарасюк)

14.10.05 р.

Архів НРУ.
Оригінал. Машинопис.

№ 186
Заява Центрального Проводу НРУ про політичну ситуацію в державі після виборів до Верховної Ради України

6 травня 2006 р.

Результатом виборів 2006 року є перемога "помаранчевих" політичних сил, які разом здобули в Парламенті більшість із 243 місць, і поразка лівих сил, зокрема – комуністів, зі зниженням до мінімуму їх представництва у парламенті.

Разом з тим, в Україні відбулась зміна балансу політичних сил – зменшення представництва національно-демократичних сил в органах влади та легітимізація у ряді регіонів антиукраїнських, антидержавницьких, напівкримінальних елементів, що не сприяє збереженню злагоди у суспільстві, пролонгує загрозу розколу країни шляхом роздмухування мовних, конфесійних, регіональних та інших відмінностей.

Реальною стала також загроза відходу від політики відродження української нації, зміцнення державності, подальшої демократизації суспільства та проведення необхідних реформ.

Рух вважає, що й надалі особливе місце має займати демонтаж кадрових основ кланово-олігархічного режиму і створення умов для активної участі у громадсько-політичному житті середнього класу та суб'єктів малого та середнього бізнесу, активізація в цьому плані наукової і творчої інтелігенції, залучення молоді, реалізація соціальної складової наших програмових документів, зокрема, розробленої Рухом ще у 1994 році Програми боротьби з бідністю.

Рух і надалі підтримуватиме і реалізовуватиме програму Президента України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції, протидії

спробам неоімперського чи комуністичного реваншу, реанімації питань статусу російської мови, проявам сепаратизму під гаслом федералізації.

НРУ докладатиме всіх зусиль для консолідації державницьких патріотичних, демократичних і реформаторських сил у форматі міжфракційних об'єднань в центрі та регіонах задля реалізації програми Президента України, наполягатиме на утворенні парламентської більшості та Уряду на її основі у складі політичних сил блоку "Наша Україна", БЮТ [103] і СПУ [104] та врахуванні в їх діяльності засадничих принципів ідеології та практики НРУ.

Враховуючи консолідуючу цінність заявлених позицій, НРУ пропонує свої представницькі послуги у Верховній Раді та радах усіх рівнів патріотичним, демократичним та реформаторським силам (партіям, громадським організаціям, окремим громадянам і групам), котрі з різних причин представництва там не набули.

Рух закликає усі ідеологічно споріднені та близькі за політичною орієнтацією національно-демократичні і правоцентристські партії і громадські організації започаткувати консультації щодо шляхів і форм консолідації та готовий взяти на себе консолідуючу роль у цих консультаціях.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

6 травня 2006 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): січень – грудень 2006 р. – К., 2007. – С. 43-44.

№ 187
Заява Центрального Проводу Народного Руху України про державну мову

6 травня 2006 р.

Українські громадяни стурбовані тим, що, попри завершення виборчої кампанії, не припиняються спекуляції довкола мовного питання. Ухвалені Луганською обласною радою, Харківською та Севастопольською міськими радами незаконні рішення про надання російській мові статусу регіональної, а фактично другої державної на території певних областей, засвідчують, що Україну як унітарну державу штовхають на шлях, який може призвести до поділу її за мовною ознакою, а далі – до втрати територіальної цілісності і державності. Якщо цю правову вакханалію не буде зупинено чіткою

позицією й відповідними діями Президента України, прокуратури та органів центральної виконавчої влади, процес тотального порушення законодавства на всіх рівнях державної влади і суспільного життя стане неконтрольованим і дестабілізує ситуацію в державі.

Рух переконаний у тому, що прийняті вищезгаданими представницькими органами самоврядування рішення виходять за межі їхньої компетенції, є незаконними і суперечать Конституції та законам України.

Відповідно до статті 92 Конституції України порядок застосування мов в Україні визначається **виключно законами України.**

Статус української мови як державної закріплений у Конституції України, Законі України "Про мови в Українській РСР" (1989 р.) та підтверджений Рішенням Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року. Конституційний Суд визначив, що положення Конституції та закони України зобов'язують застосовувати державну – українську мову як мову офіційного спілкування посадових і службових осіб при виконанні ними їхніх посадових обов'язків, в роботі і в діловодстві органів державної влади, представницького та інших органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також у навчальному процесі в державних і комунальних навчальних закладах України.

Законодавство України не визначає терміну "регіональна мова", а Європейську хартію регіональних або мов меншин, положення якої намагаються використати деякі місцеві владоможці, в Європі прийнято з **метою захисту слабких мов,** яким загрожує повне зникнення і які не мають державності в жодній країні світу. В Україні ж внаслідок потужного тиску російської мови, яка є державною в одній з наймогутніших держав, треба захищати саме українську, що так і не стала повноцінно функціонувати у всіх сферах суспільного життя, зокрема на Сході та Півдні України.

Тому Народний Рух України вважає, що подібне використання Європейської хартії регіональних або мов меншин для збереження панівних позицій російської мови в Україні є політичною спекуляцією та блюзнірством.

Україна створила найкращі умови для розвитку мов і культур національних меншин, зокрема – російської. Але, як відомо, саме державна мова є найпершою ознакою державності, чинником, здатним об'єднати та консолідувати націю для розбудови та процвітання своєї держави. Ідеологія двох державних мов є антиконституційною ширмою для впровадження єдиної державної мови – російської. Саме українську мову витіснено в цих областях з ужитку, що є порушенням тієї ж Хартії, яка ніде не пропонує заміни державної мови регіональною, а лише пропонує підтримку мов національних меншин, які могли б вживатися **поряд** з державною, **а не замість** неї, витісняючи її. Було б набагато шляхетнішим для харківських, луганських та севастопольських депутатів прийняти

рішення про необхідність сприяння українській мові, якій на цих територіях створюються всі умови для її планомірного знищення.

Українське суспільство чекає від Президента України та новообраної влади – поряд із захистом мов національних меншин, як це зазначено в Конституції, – послідовного та реального впровадження в дію саме конституційних норм щодо державності української мови. А вони і виявилися порушеними у рішеннях вищезазначених рад, так само як і у некомпетентному роз'ясненні заступника прокурора Харківської області державного радника юстиції третього класу М. Шадури щодо чинності прийнятого у Харкові рішення.

Народний Рух України заявляє: ні! – сепаратизму і федералізму! Ні! – русифікації України.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

6 травня 2006 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): січень – грудень 2006 р. – К., 2007. – С. 45–46.

№ 188
Заява Центрального Проводу НРУ з приводу визнання Голодомору 1932–1933 років актом геноциду українського народу

19 листопада 2006 р.

Верховна Рада України 17 листопада 2006 року відклала на два тижні розгляд проекту Закону України про Голодомор 1932–1933 років, поданого Президентом України Віктором Ющенком [105]. Згідно з текстом документа Голодомор мав бути визнаний актом геноциду українського народу.

Проект закону не просто визнає Голодомор 1932–1933 років актом геноциду українського народу, але й встановлює юридичні механізми, необхідні для реалізації цього рішення. За заперечення факту геноциду українського народу передбачена адміністративна відповідальність. Органи державної влади зобов'язані забезпечувати вивчення трагедії Голодомору у навчальних закладах України, вживати заходів з увічнення пам'яті жертв та постраждалих від Голодомору 1932–1933 років в Україні. Ці заходи мали б сприяти збереженню історичної пам'яті українського народу.

Однак антиукраїнська депутатська більшість у Верховній Раді України відхилила пропозицію Президента і фактично продемонструвала

зневагу до народу. Зокрема, ми вважаємо аморальною провокацію поширення у Верховній Раді України комуністичної брошури "Миф о голодоморе – изобретение манипуляторов сознанием" Г. С. Ткаченка, яка ганебно перекручує історичні факти, паплюжить національну гідність українців.

Народний Рух України розглядає ці факти як чергову спробу запобігти відновленню історичної справедливості та як глум над пам'яттю мільйонів співвітчизників, що загинули від найбільшого у вітчизняній історії народовбивства. Парламентська більшість вкотре продемонструвала, що для неї національні почуття українського народу не мають значення.

РУХ підтримує Президента України Віктора Ющенка, котрий першим серед Президентів України вніс на розгляд вищого законодавчого органу держави законодавчий акт стосовно визнання Голодомору актом геноциду українського народу. Закликаємо народних депутатів України підтримати президентський законопроект.

Народний Рух України закликає усі українські патріотичні сили об'єднатися навколо Президента України і спільними зусиллями змусити вищий законодавчий орган підтримати проект, поданий главою держави. Лише так ми зможемо домогтися відновлення історичної справедливості щодо власного народу.

Вічна пам'ять загиблим!

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

19 листопада 2006 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): січень – грудень 2006 р. – К., 2007. – С. 87.

№ 189
Ухвала Політичної Ради НРУ про відновлення організаційної єдності Народного Руху України й Української народної партії та об'єднання всіх національно-демократичних сил

11 грудня 2006 р.

Заслухавши та обговоривши інформацію Голови НРУ Б. Тарасюка, заступників Голови НРУ В. Коваля, В. Куйбіди щодо відновлення організаційної єдності НРУ та УНП і об'єднання всіх національно-демократичних сил та на виконання ухвали Центрального Проводу НРУ "Про політичну ситуацію в Україні" від 3 грудня 2006 року, Політична Рада Народного Руху України

ухвалила:

1. Схвалити Декларацію про відновлення організаційної єдності Народного Руху України та Української народної партії та об'єднання всіх національно-демократичних сил (Додаток 1).

2. Схвалити Положення про Раду Народного Руху України – Української народної партії (Додаток 2).

3. Схвалити список членів Ради від Народного Руху України (Додаток 3).

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

11 грудня 2006 р.
м. Київ

Додаток 1

Декларація
про відновлення організаційної єдності Народного Руху України та Української народної партії та об'єднання всіх національно-демократичних сил України

Ми, повноважні представники Народного Руху України та Української народної партії,

– усвідомлюючи свою відповідальність перед українським народом щодо необхідності консолідації національно-демократичних сил України;

– виконуючи політичну волю більшості членів наших партій;

– виходячи з спільної ідеології, спорідненості та демократичних цінностей наших політичних сил;

– усвідомлюючи небезпеку, яка нависла над Україною у зв'язку з поверненням до влади антиукраїнських сил;

– прагнучи здобути довіру українського народу до політичних сил, які відстоюють національну демократію;

– спираючись на програмові засади наших політичних партій, зокрема щодо наміру рішуче відстоювати національні інтереси України, інтереси національного споживача та виробника, національної культури і української мови;

– маючи на меті розбудову Української національної держави, демократичного, громадянського суспільства та інтеграцію України до європейських та євроатлантичних структур;

– зважаючи на досвід парламентських виборів 2006 року;

– беручи до уваги те, що роз'єднаність НРУ та УНП стримує процес об'єднання всіх національно-демократичних сил України.

Заявляємо про відновлення організаційної єдності обох партій як першого етапу на шляху до об'єднання національно-демократичних сил України.

З цією метою ми **домовилися** про наступне:

1. Утворити Раду НРУ-УНП у складі 12 осіб (по 6 від кожної партії), рішення якої приймаються консенсусом.

2. Затвердити Положення про Раду НРУ-УНП.

3. Проводити спільні засідання керівних органів партій не рідше одного разу на місяць.

4. Спільно діяти в усіх представницьких органах влади.

5. Проводити спільні політичні акції, приймати спільні заяви, звернення, відозви з актуальних питань життя країни.

З огляду на викладене **Народний Рух України та Українська народна партія звертаються до всіх національно-демократичних сил України** з пропозицією:

– узгоджувати між собою і проводити, як правило, спільні політичні акції на загальнодержавному рівні, а також у регіонах країни;

– спільно відстоювати нашу політичну позицію, взаємно підтримувати діяльність партійних організацій та осередків;

– сприяти об'єднанню в єдині депутатські фракції представників наших партій в органах місцевої влади;

– об'єднати зусилля для спільної участі в наступних президентських, парламентських і місцевих виборах в Україні;

– для реалізації цих завдань сформувати постійно діючий міжпартійний координаційний комітет.

Додаток 2

Положення
про Раду Народного Руху України – Української народної партії

Народний Рух України та Українська народна партія (в подальшому "Сторони") на виконання Декларації про відновлення організаційної єдності НРУ-УНП та з метою створення інституційпого механізму співпраці між партіями створюють Раду Народного Руху України – Української народної партії (Рада НРУ-УНП).

Рада НРУ-УНП є постійнодіючим, вищим керівним органом, який забезпечує співпрацю за різними сферами між Народним Рухом України та Українською народною партією.

Рада НРУ-УНП складається з 12 членів – по 6 від кожної сторони.

Основною формою роботи Ради НРУ-УНП є засідання.

Засідання Ради НРУ-УНП є правомочними, якщо в них беруть участь не менше 3-х членів від кожної сторони.

Засідання Ради НРУ-УНП проводяться не рідше одного разу на місяць або на вимогу однієї з сторін.

Головування на засіданнях Ради НРУ-УНП проводиться почергово Головами партій, або повноважним представником за дорученням Голови партії, який з поважних причин не бере участі у засіданні Ради НРУ-УНП.

Рішення на засіданнях Ради НРУ-УНП приймаються консенсусом. Під терміном "консенсус" розуміється, що кожна з сторін має право вето щодо усіх питань, які повноважна розглядати Рада НРУ-УНП.

Рішення Ради НРУ-УНП скріплюються підписами Голів партій.

До повноважень Ради НРУ-УНП належить:

– скликання спільних засідань вищих керівних органів партії, які діють у період між з'їздами;

– надання згоди на проведення об'єднавчих процесів з іншими політичними партіями, громадськими організаціями;

– розробка та затвердження планів і організація спільних заходів та акцій;

– розробка і затвердження заяв, звернень, відозв від Ради НРУ-УНП;

– здійснення інших повноважень, які не суперечать статутам НРУ та УНП.

Додаток 3

Список членів Ради від Народного Руху України

1. Борис Тарасюк – Голова НРУ
2. Василь Куйбіда – Заступник Голови НРУ
3. В'ячеслав Коваль – Заступник Голови НРУ
4. Лесь Танюк – Заступник Голови НРУ
5. Володимир Лановий – Заступник Голови НРУ
6. Роман Сушко – керівник Апарату ЦП НРУ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): січень – грудень 2006 р. – К., 2007. – С. 106–109.

№ 190
Ухвала Політичної Ради НРУ про підтримку Указу Президента України щодо припинення повноважень Верховної Ради України і проведення дострокових виборів

3 квітня 2007 р.

Заслухавши та обговоривши інформацію Голови НРУ Б. Тарасюка щодо Указу Президента України про припинення повноважень Верховної Ради України і проведення дострокових виборів, Політична Рада Народного Руху України

ухвалила:

1. Підтримати Указ Президента України про припинення повноважень Верховної Ради України і проведення дострокових виборів.

2. Схвалити дії Президента України з відновлення конституційного ладу в країні, забезпечення прав і свобод громадян.

3. Схвалити заяву Народного Руху України від 2 квітня 2007 року "Щодо припинення повноважень Верховної Ради України V скликання".

4. Зобов'язати Голову НРУ провести переговори з партією "Народний Союз "Наша Україна", Блоком Юлії Тимошенко, з партіями Блоку національно-демократичних та патріотичних сил щодо спільної участі у дострокових парламентських виборах.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

3 квітня 2007 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): січень – грудень 2007 р. – К., 2008. – С. 77.

№ 191
Із звітної доповіді голови НРУ Б. Тарасюка на XVII Всеукраїнських Зборах (З'їзді) НРУ стосовно політичної ситуації в Україні

10 квітня 2007 р.

Політична ситуація, яка склалася в державі у зв'язку з достроковим припиненням повноважень Верховної Ради України та призначенням позачергових виборів, змусила Політраду НРУ перенести дату проведення чергового з'їзду з 2 червня на сьогодні – 10 квітня.

Перенесення проведення чергового з'їзду було єдино можливою статутною формою, за якою Рух може вкластися в строки, визначені законом України "Про вибори народних депутатів України". Таким чином, на сьогоднішньому з'їзді поряд з питанням обрання керівництва НРУ ми повинні розглянути формат і порядок участі Руху в позачергових виборах до Верховної Ради України. Крім того, нашими завданнями на з'їзді є:

1) проведення аналізу суспільно-політичної ситуації в Україні;

2) вирішення питання щодо нашого плану діяльності в період до парламентських виборів 2007 року. Слід досить зважено й далекоглядно підійти до постановки завдань партійним організаціям усіх рівнів та партії загалом щодо організації і проведення виборчої кампанії;

3) визначення конкретних завдань на майбутнє, якими рухівці будуть послідовно впроваджувати програму нашої партії.

Аналіз політичної ситуації

1. Порівняно з листопадом 2005 року, коли пройшли XVI Всеукраїнські Збори, політична ситуація в Україні значно змінилася. Повні ейфорії від здобутків Помаранчевої революції, ми сподівалися, що демократичним силам України вдасться продовжити розпочаті перетворення, згуртувавшись навколо Президента України Віктора Ющенка. Були проведені перші в новітній історії України вільні й демократичні вибори 2006 року.

Їхні результати продемонстрували прагнення українського народу до продовження курсу реформ: переважну більшість місць у Верховній Раді України здобули блок "Наша Україна", Блок Юлії Тимошенко та Соціалістична партія України – ті, що об'єдналися на "Помаранчевому" майдані. Однак, на заваді створенню демократичної коаліції стала одвічна хвороба української політики – низькі моральні якості окремих українських політиків і зрада, якою просякнутий український політикум.

Унаслідок зради соціалістів була сформована так звана "антикризова", а насправді – кризова коаліція. Сформований нею уряд упровадив таке собі українське ноу-хау: вже дев'ять місяців він працює без програми діяльності. За період роботи уряду Януковича їхні результати перекреслили здобутки "помаранчевих" урядів. Діяльність цієї псевдо-коаліції призвела до:

– зубожіння населення внаслідок інфляції та зростання тарифів на житлово-комунальні послуги. За рівнем доходів на душу населення Україна й так посідає одне з останніх місць у Європі, випереджаючи лише Молдову, Албанію та деякі держави, що найбільше постраждали від збройних конфліктів. Постійна інфляція відкидає дедалі більше українців за межу бідності;

– загрози енергетичній безпеці України через можливість здачі іноземній державі української газотранспортної системи в обмін на газ, який ніколи не буде дешевим;

– зростання зовнішнього боргу України внаслідок закордонних запозичень, який за "помаранчевої" влади був значно зменшений. Лише за листопад – грудень 2006 року зовнішній борг держави зріс на 1,6 мільярда доларів. Це та сума, котру доведеться повертати якщо не нам із вами, то нашим дітям і онукам;

– наступу на принципи вільної конкуренції в економіці та відновлення практики протекціонізму щодо комерційних структур, особливо наближених до виконавчої влади, та відновлення ручного управління економікою, що довелося і мені відчути на власному досвіді, коли були заблоковані рахунки МЗС;

– повернення перспективи побудови в Україні держави без будь-якого національного змісту, такої собі "України без українців", в якій українці почуватимуться упослідженою меншиною. В'ячеслав Чорновіл ще в далекому 1996 році, під час Першої Всеукраїнської конференції Руху,

заявив: “Під акомпанемент розмов про національну ідею в Україні править бал зденаціоналізована личина обездуховленого міщанина і розжирілого скоробагатька”. Ситуація порівняно з тими часами залишилася майже незмінною, хіба що акомпанемент розмов про національну ідею майже вщух;

– згортання інтеграції України до Північноатлантичного альянсу. Це, у свою чергу, послаблює позиції нашої держави при здійсненні курсу на європейську інтеграцію.

Протягом останніх дев’яти місяців в Україні відбувався процес узурпації державної влади “кризовою” коаліцією, яка під кінець свого існування перетворилася на коаліцію національної зради. Апогеєм узурпації державної влади стало ухвалення Закону України “Про Кабінет Міністрів України”. Новий Закон суперечить Конституції, оскільки наділяє уряд невластивими і неконституційними функціями. Зокрема, ідеться про можливість висування коаліцією кандидатур на посади міністрів оборони та закордонних справ України, що є виключною прерогативою Президента України.

Прикро, що подолання вето на цей закон відбулося за підтримки його частиною опозиції – Блоком Ю. Тимошенко. У той же час мусимо констатувати, що це відбулося через несприйняття нашими партнерами необхідності координації дій опозиції в парламенті. Якби вони дослухалися позиції Народного Руху, який ще з листопада минулого року проводив консультації з БЮТ з метою координації дій опозиції у Верховній Раді, то голосування 12 січня не відбулося б.

2. Правлячий режим став на шлях відновлення методів кучмівської доби.

По-перше, це повернення цензури на державне телебачення та радіомовлення. З ефіру знімають програми за участю опозиційних політиків, їхня “демократія” і владарювання ще впродовж кількох років призведе до того, що наші діти і внуки поняття “свобода слова” відшукуватимуть тільки в тлумачних словниках архаїзмів. Свобода слова є єдиною нашою демократичною зброєю, якою можна і необхідно перемагати. Утрата свободи слова означатиме нашу поразку – поразку демократії і свободолюбства.

По-друге, це перетворення правоохоронних органів із засобів захисту прав громадян на знаряддя боротьби проти опонентів. Натомість у масовому порядку закривають кримінальні справи, порушені проти посадовців режиму Кучми за фактами зловживання службовим становищем і фальсифікації результатів виборів Президента України.

По-третє, це відновлення практики пустопорожніх заяв у європейських столицях про євроінтеграцію, а насправді здійснення конкретних дій у східному напрямі. Нинішні урядовці настільки прагнули схилитися перед Москвою, що Азаров нагородив

українофоба, персону нон-грата Затуліна якимсь невідомим орденом "За відродження України".

3. Усі ці події призвели до того, що 2 квітня Президент України підписав Указ про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України V скликання і призначив на 27 травня позачергові вибори народних депутатів України. У протилежному разі у Верховній Раді в аморальний спосіб могла бути сформована конституційна більшість. Глава держави сприймає це як перекреслення минулорічного демократичного вибору українського народу, а також як загрозу конституційному ладові в державі.

Політична Рада НРУ ухвалила одноголосне рішення про підтримку Указу Президента України та закликала до аналогічного кроку інші політичні сили.

У той же час, того ж дня, коли був підписаний Указ Президента, Верховна Рада вдалася до саботажу дострокових виборів. Вона ухвалила рішення про невизнання Указу Президента. Крім того, у протизаконний спосіб було скасовано постанову ВРУ про висловлення недовіри складові Центральної виборчої комісії на чолі з С. Ківаловим, котрий несе відповідальність за фальсифікацію результатів президентських виборів 2004 року. Фінансовим органам було заборонено виділяти кошти на проведення виборів.

До Києва звозяться тисячі прихильників коаліції, котрих намагаються використати як засіб тиску на судові органи, у тому числі Конституційний Суд України, а також з метою блокування роботи ЦВК. Ми не заперечуємо право будь-яких політичних сил проводити масові заходи, але відверто прикро стає, коли українські громадяни виходять на майдани не за покликом серця, а за конкретну винагороду.

4. Ще напередодні оприлюднення Указу Президента коаліція намагалася упередити такий спосіб розв'язання політичної кризи, і для цього вона знову викопала "сокиру", запозичену в заїжджих політтехнологів – розпалювання міжрегіональної ворожнечі. У пресі та на телебаченні почастішали виступи посадових осіб органів місцевого самоврядування деяких східних областей України, які ставлять під сумнів державність української мови та висловлюють прямі образи на адресу мешканців решти українських регіонів. Державна податкова адміністрація розробила план підвищення податкових зборів, яким фактично влаштовує "податковий терор" проти опозиційно налаштованих областей. Народні депутати від СПУ та від Партії регіонів [106] відверто погрожують, що Указ Президента про припинення повноважень Верховної Ради України буде виконаний лише у західних областях і лише там відбудуться дострокові вибори. Не виключено, що знову можуть бути реанімовані сепаратистські настрої і горезвісні "Пісуари".

Поки що перебіг подій свідчить, що політична ситуація в Україні перебуває під контролем Глави держави. Про готовність до виконання

його наказів заявили Міністерство оборони та керівники більшості військових підрозділів. На підтримку Указу виступили голови усіх 24 обласних державних адміністрацій, голови багатьох районних державних адміністрацій та велика кількість місцевих рад. Печерський районний суд призупинив дію постанови ВР про повернення старого складу Центральної виборчої комісії. Рада національної безпеки та оборони зобов'язала всі органи державної влади до виконання актів Президента України та сприяння проведенню позачергових виборів.

Невідомо, яку позицію займе Конституційний Суд, але поки що він не проявляв особливих ознак працездатності, якщо не сказати більше – життєздатності.

5. У ситуації, що склалася, Рух повинен домагатися:

1) захисту таких безумовних надбань України, як свобода слова, вільне вираження поглядів і переконань. У повсякденній практиці це означатиме приділення особливої уваги захистові прав працівників засобів масової інформації, виявленню та усуненню фактів цензури на телебаченні й радіо;

2) ухвалення Закону "Про парламентську опозицію" в тому варіанті, який був схвалений у першому читанні 12 січня. Світовий досвід показує: у будь-якій державі світу в будь-який період історичного розвитку саме ЗМІ та опозиція були найбільш ефективними контролерами діяльності державної влади;

3) боротьби з корупцією. Ми повинні активно виявляти факти зловживання посадовців своїм службовим становищем. Крім того, Рух просто зобов'язаний вимагати від правоохоронних органів поновлення слідства у справах, закритих за сумнівних обставин. І зокрема, – справи про загибель В'ячеслава Чорновола. Через партійну групу у Верховній Раді та своїх парламентських союзників Рух повинен розробляти антикорупційні законопроекти та подавати депутатські запити щодо фактів корупції;

4) припинення політичних репресій проти представників опозиції шляхом деполітизації правоохоронних органів та судової системи. Для запобігання втручанню у їхню діяльність з боку політичних сил ми маємо домагатися реформування правоохоронної системи, кримінального законодавства та судочинства відповідно до європейських стандартів;

5) продовження структурних реформ в економіці та стимулювання створення нових робочих місць і захисту малого та середнього підприємництва. Шлях до цього пролягає через здійснення податкової реформи та відстоювання принципів вільної конкуренції;

6) активної боротьби проти порушення соціальних прав українців, проти латання бюджетних дірок за рахунок погіршення добробуту громадян України та позбавлення їх гідної оплати праці й справедливого пенсійного забезпечення;

7) зміцнення енергетичної безпеки України. Головним засобом досягнення цієї мети є підвищення ефективності використання природних

ресурсів, енергоносіїв, впровадження енергозберігаючих технологій. З іншого боку, важко казати про енергетичну безпеку країни в умовах залежності від постачання енергоносіїв лише з одного джерела – з Російської Федерації. Отже, однією з першочергових потреб нашої економіки є потреба у диверсифікації джерел постачання нафти та газу через установлення тісних торговельних зв'язків із державами-експортерами (Азербайджаном, Казахстаном, арабськими країнами тощо);

8) розвитку української культури та відродження духовності. Величезну роль у цьому процесі має відіграти впровадження в усіх сферах суспільного життя державного статусу української мови. З метою зміцнення історичної пам'яті українського народу ми маємо домагатися відновлення історичної справедливості щодо окремих епізодів нашого минулого. Ідеться, зокрема, про надання воїнам Української повстанської армії статусу ветеранів Другої світової війни. Особливої уваги ми тепер будемо змушені приділяти захистові пам'яті видатних діячів українського національного руху та світочів української культури від осквернення. Ми повинні жорстко протистояти спробам знищення пам'ятників українським героям, зокрема спробам знищити пам'ятний камінь воїнам УПА в Харкові;

9) продовження курсу європейської та євроатлантичної інтеграції України, вступ України до Північноатлантичного альянсу та Європейського Союзу при збереженні рівноправного партнерства з Російською Федерацією;

Але головне завдання на сьогодні – здобуття перемоги на виборах до Верховної Ради України. Без цього неможлива реалізація нашої рухівської програми. Ми нарешті маємо усунути від влади анти-українських політиків, що заради своїх привілеїв та надприбутків готові здати інтереси свого народу та держави!

Опубл.: XVII Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України (ухвали, заяви, доповіді): 10 квітня – 2 серпня 2007 р. – К., 2007. – С. 4–7.

№ 192
Відозва НРУ до 10-ї річниці підписання базових угод про статус та умови тимчасового перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України

28 травня 2007 р.

Підписанням 28 травня 1997 року Угод між Україною та Російською Федерацією завершився 5-ти літній переговорний процес, період напруженості і сепаратистських провокацій, спроб реалізувати територіальні претензії до України. Постійні суперечки навколо де-факто

базування ЧФ РФ вводились у договірні рамки, визначались часові рамки та тимчасовість базування російського флоту і, що важливо, було погоджено, що головна база українських ВМС буде у Севастополі, їх підписання уможливило заключення Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією.

Разом з тим, нинішній специфічний статус ЧФ РФ є наслідком капітулянтської політики Кравчука-Кучми, коли один розпочав, а другий завершив процес здачі національних інтересів. Сам факт розподілу ЧФ був стратегічною помилкою (якщо не зрадою) Л. Кравчука. Адже відповідно до принципу, за яким відбувався розподіл майна та підпорядкування військових формувань колишнього Радянського Союзу, Україна мала право на свою частку – 16,37 %, й у нас були реальні юридичні підстави для підпорядкування в цілому тієї частки ЧФ, котра базувалась на нашій території.

В подальшому поступливість Л. Кучми дала змогу Росії не лише за безцінь отримати потужне військове формування, дорогоцінні кримські землі, майнові комплекси, але й досягти геополітичної мети – залишитися й закріпитися на території України, зберегти дієві важелі впливу. Росія отримала змогу реалізувати стратегію глибокого і системного втручання у внутрішні справи України.

ЧФ РФ, користуючись бездіяльністю місцевої і центральної влади, прогалинами в угодах або порушуючи їх, здійснює в Україні діяльність, непритаманну військовим структурам, здійснює надзвичайно активну, ворожу українській державності, пропагандистську, ідеологічну, культурницьку, освітянську діяльність, спрямовану на громадян України в Криму і Севастополі, прямо дестабілізує там ситуацію. Через цілу низку сателітних відверто політичних культурницьких, просвітницьких, мистецьких, наукових, релігійних, жіночих, дитячих, молодіжних, пенсіонерських, навіть оборонно-масових громадських організацій, легалізованих у правовому полі України, здійснюється проникнення в усі соціально-ментальні тканини українського суспільства півдня держави, формуються і підживлюються антидержавницькі, сепаратистські сили.

Народний Рух України, не ставлячи під сумнів необхідність виконання підписаних угод, вимагає від Президента, Ради національної безпеки і оборони та Уряду України:

– привести діяльність сил ЧФ РФ у сувору відповідність до вимог законодавства України, вжити негайних заходів щодо безумовної реалізації урядових документів щодо здійснення контролю за його діяльністю;

– невідкладно досягти домовленості про заборону бойового застосування сил ЧФ РФ, які дислокуються на території України та негайного їх виведення з нашої території на випадок загрози конфлікту РФ з третьою стороною;

– негайно вивести з території України усі елементи системи забезпечення застосування ЧФ РФ ядерної зброї, щоб унеможливити її застосування з території України, як без'ядерної держави;

– виключити на майбутнє заборонені угодами модернізацію й нарощування озброєнь сил ЧФ РФ, що дислокуються на території України;

– до кінця року провести прозору й контрольовану інвентаризацію, незалежний аудит та фахову експертну оцінку фондів, земельних ділянок та акваторій, переданих у тимчасове користування ЧФ РФ, здійснити юридичне оформлення оренди відповідно до українського законодавства, повернути державі землі і об'єкти, що виявились надлишковими або використовуються у корисливих цілях всупереч їх призначенню та визначити ринкову вартість оренди;

– беззаперечно виконати судові рішення й передати українській стороні навігаційно-гідрографічне обладнання, розміщене на території України та у її прибережних водах, чим забезпечити можливість виконання нашою державою міжнародних зобов'язань стосовно безпеки мореплавства;

– негайно ініціювати переговори по узгодженню графіку поетапного виведення ЧФ РФ з нашої території з терміном його завершення до травня 2017 року.

Рух застерігає окремих представників влади, депутатів колишньої кризової коаліції, інших записних захисників російських інтересів від спроб цькування та оббріхування патріотів, що в питаннях ЧФ РФ стоять на державницьких позиціях, дбають про свою державу.

Народний Рух стверджує, що національні інтереси в Криму й далі залишаються незахищеними і лише кінцева перемога демократичних сил, їхня ефективна українська зовнішня і безпекова політика дасть змогу навести лад у дотриманні обома сторонами підписаних угод, що сприятиме гармонізації українсько-російських відносин, підвищенню взаємної довіри та поваги, стане запорукою стабільності і державного суверенітету всієї України.

Слава Україні!

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

28 травня 2007 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): січень – грудень 2007 року. – К., 2008. – С. 109–111.

№ 193
Заява XVII Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України про скасування депутатської недоторканності

2 серпня 2007 р.

Збереження в українському законодавстві норми про недоторканність депутатів Верховної Ради в сучасному вигляді не відповідає ні моральним нормам суспільства, ані світовій практиці. Під депутатською недоторканністю в Україні стали розуміти абсолютну безкарність депутатів перед законом. Водночас саме законотворці мають бути прикладом законослухняності в суспільстві. Депутатська недоторканність стала "стіною", що відгородила народного обранця від закону.

Народний Рух України нагадує, що впродовж багатьох років ми неодноразово наголошували на необхідності скасування депутатської недоторканності. На жаль, жодних практичних кроків у цьому напрямку до сьогодні не зроблено.

Народний Рух України завжди виступав проти переслідувань депутатів за політичну діяльність чи належність до опозиційних політичних сил, однак ми цілком підтримуємо необхідність скасування депутатської недоторканності в тому варіанті, в якому вона визначена в сучасному українському законодавстві.

У час майже повної зневіри українського народу до Верховної Ради Народний Рух України наголошує на необхідності найскорішого ухвалення відповідного положення про обмеження депутатської недоторканності відповідно до правової практики європейських країн. Ми закликаємо всі політичні сили запобігти криміналізації законодавчої гілки державної влади, відновити віру українського народу у вітчизняний представницький орган, який буде вирішувати проблеми українського народу.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

2 серпня 2007 р.

Опубл.: XVII Всеукраїнські Збори (З'їзд) Народного Руху України (ухвали, заяви, доповіді): 10 квітня – 2 серпня 2007 р. – К., 2007. – С. 28–29.

№ 194
Заява Народного Руху України щодо встановлення пам'ятника російській імператриці Катерині II в центрі Одеси

30 серпня 2007 р.

У вівторок в центрі Одеси, на місці знесеного пам'ятника "Потьомкінцям – нащадки", бригада будівельників почала встановлювати монумент російській імператриці Катерині II. Про це повідомив головний художник міста Володимир Чепелєв. Рішення про встановлення монумента Катерині II ухвалили депутати Одеської міськради. Мотивували вони це рішення тим, що з 1900 по 1920 року в Одесі існував пам'ятник Катерині II, доки його не знесли більшовики. Тепер його вирішено найменувати пам'ятником "Засновникам Одеси". Хоча ні сама імператриця, ні Г. Потьомкін, ні П. Зубов взагалі ніколи не бували у визволеному від турків містечку Хаджибей, яке згодом було названо Одесою.

Народний Рух звертає увагу на нехтування депутатами Одеської міської ради протестами громадськості. Проти встановлення пам'ятника Катерині II протестують представники більш як півмільйонної української громади Одеси, політичні і громадські організації – НРУ, УНП, ПРП, УРП "Собор" [107], "Просвіта", асоціація козацьких товариств "Січ" та інші патріотичні громадяни. Керівництву міськради передано надіслані з Санкт-Петербурга копії архівних документів, пов'язаних із первісною забудовою портової Одеси, де не було монумента імператриці. Як випливає з документів, торжеством історичної справедливості було б відновлення на площі храму Святої Катерини (документи підтверджують, що такий храм справді був на площі в XVIII столітті).

Рух розцінює дії депутатів Одеської міської ради як нехтування національної історії та історичне невігластво. Встановлення монументу російській імператриці ми розцінюємо як плюндрування пам'яті загиблих патріотів України, усіх тих, хто був знищений російським самодержавством, чиєю кров'ю писано історію боротьби за незалежність України. Руйнування оплоту українського козацтва Запорозької Січі, введення кріпацтва, знищення гетьманського самоврядування – ось неповні "заслуги" Катерини II перед Україною. Від її діяльності зазнали утисків і євреї, через введення "межі осідлості", і поляки, через жорстке переслідування за національною ознакою. Підтримуючи встановлення пам'ятника, міська влада Одеси розпочала розпалювання національної ворожнечі заради власних політичних амбіцій.

Народний Рух України заявляє рішучий протест проти дій міської влади Одеси. Ми закликаємо представників усіх націонал-демократичних сил, державних установ, громадськості дати рішучу відсіч будь-яким

проявам політичного свавілля, не дозволити політиканам знущатись над історичним минулим нашої Вітчизни.

30.08.2007 р.

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): січень – грудень 2007 року. – К., 2008. – С. 139–140.

№ 195
Заява Політичної Ради НРУ з нагоди Дня пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років

22 листопада 2007 р.

24 листопада в Україні вже традиційно запалять свічки у пам'ять про жертв Голодомору 1932–33 років. Минуло 75 років з того часу, як голодна смерть у мирний період, на найродючішій землі у світі обірвала мільйони людських доль. За ці 17 місяців (з квітня 1932 по листопад 1933 рр.) в Україні загинуло, за підрахунками різних дослідників, від 7 до 12 мільйонів людей.

Сьогодні є беззаперечним факт, що причиною Голодомору стала політика сталінського режиму щодо українців як нації. Головною метою організації штучного голоду був підрив соціальної бази опору українців проти комуністичної влади та забезпечення тотального контролю з боку держави за всіма верствами населення. Істориками документально доведено, що ніякої посухи не було. В умовах України голод такого масштабу міг бути і був організований лише штучно і навмисно. Відтак Великий голод став розплатою саме українського селянства і України як колишньої житниці Російської імперії за перспективу "світової революції". "Велика" мета не передбачала врахування такої загально людської цінності, як людське життя.

Довгі роки злочини проти мирних українських селян замовчувалися. Загибелі мільйонів людей неначе ніколи й не було. Заради нездійсненних амбіцій життя наших предків приносили в жертву мільйонами. Понад 50 років знадобилося, щоб Україна вийшла зі стану заціпеніння, порушивши ганебне табу замовчування. Майже стільки ж років нічого не знав й увесь цивілізований світ, оскільки радянська влада піклувалася про свій пристойний імідж в очах світової громадськості.

Питання відновлення історичної правди завжди було у центрі уваги українських патріотів. Власне РУХ став опорою патріотичних сил, які вимагали державницької підтримки у цьому питанні. Так, в листопаді 2006 року Верховна Рада України ухвалила закон "Про Голодомор 1932–

1933 років в Україні", який трактує події 1932–1933 років, як Геноцид українського народу. Депутатська група Народного Руху України в повному складі проголосувала за цей законопроект.

Народний Рух України підтримує Президента України Віктора Ющенка щодо необхідності прийняття Верховною Радою закону, який би встановлював кримінальну відповідальність за заперечення Голодомору 1932–1933 років в Україні. Наша політична сила закликає підтримати проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України (щодо відповідальності за заперечення Голодомору) № 3407 від 29 березня 2007 року, який знаходиться на розгляді у Верховній Раді за поданням Президента України. Прийняття даного закону сприятиме консолідації українського народу навколо ідеї утвердження в суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів насильства, посиленню поваги до життя, прав та свобод громадянина, зміцненню міжнаціональної злагоди та громадянського миру в Україні.

З прийняттям на найвищому державному законодавчому рівні та у міжнародних документах визнання Голодомору 1932–33 років ми маємо всіляко поширювати та доносити правду про цю трагедію українського народу до всіх громадян нашої країни. Необхідно залучити до процесу переосмислення Голодомору весь народ України. Зокрема, слід організувати масове розповсюдження знань про Голодомор серед усіх верств населення, у всіх без винятку регіонах. Через ЗМІ, через книжки та публічні заходи необхідно надати людям повну інформацію про ту трагедію і пояснити її значення.

Це необхідний мінімум, який ми, сучасні українці, маємо зробити не стільки для мільйонів загиблих під час тієї страшної трагедії, а, скоріше, для наших нащадків, які повинні завжди пам'ятати про це і робити все, щоб подібна трагедія ніколи не повторилася.

Без минулого не буде майбутнього. Пам'ятаємо, щоб не повторилось.

Голова Народного Руху України
(–) Борис Тарасюк

22 листопада 2007 р.
м. Київ

Опубл.: Рішення керівних органів Народного Руху України (ухвали, заяви, звернення): січень – грудень 2007 року. – К., 2008. – С. 160–162.

№ 196
Заява Народного Руху України щодо вступу України в НАТО

25 січня 2008 р.

Президент України, Прем'єр-міністр України та Голова Верховної Ради України звернулися до Генерального секретаря НАТО щодо готовності України до приєднання до Плану дій щодо членства в НАТО.

Таким чином, керівництво Української держави здійснило абсолютно логічний крок на виконання Закону України "Про основи національної безпеки України" та Постанови Верховної Ради України "Про рекомендації парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО", відповідно до яких зовнішньополітичним пріоритетом України і кінцевою метою євроатлантичної інтеграції нашої держави є набуття повноправного членства в НАТО.

Народний Рух України вітає підписання такого звернення з боку української влади, оскільки вступ України до НАТО є гарантією створення умов безпеки для нашої держави, а НАТО зарекомендувало себе як єдина ефективна організація колективної безпеки, яка коли-небудь була створена у світі.

В той же час, представники нинішньої опозиції влаштували у пленарній залі Верховної Ради України справжню істерію, зірвавши засідання парламенту. Хотілося б нагадати нинішнім опозиціонерам, особливо Партії Регіонів, що як у 2002, так і 2003 роках фракція партії Регіонів одноголосно підтримувала згадувані вище законодавчі акти щодо вступу України до НАТО.

Народний Рух України заявляє, що події у парламенті з блокуванням засідання Верховної Ради є нічим іншим, як відпрацюванням сценарію щодо дискредитації України перед демократичним світом, що віднедавна здійснюється з боку сусідньої східної держави.

Ми закликаємо всіх парламентарів, незалежно від партійної приналежності, нарешті почати працювати задля відстоювання національних інтересів України, а не виступати у ролі "п'ятої колони".

Народний Рух України

25 січня 2008 р.

Опубл.: http://www.nru.org.ua/about/documents/

№ 197
Звернення Народного Руху України до Президента України та Уряду України щодо загроз національній безпеці в Криму

5 вересня 2008 р.

Тимчасове перебування Чорноморського Флоту Російської Федерації (ЧФ РФ) на території України негативно впливає на нинішню ситуацію в Україні та нашу національну безпеку в політичному, міжнародно-правовому, соціально-економічному, гуманітарному, екологічному, оборонному, міграційному вимірах.

В історії базування іноземних військ за межами їхньої держави важко знайти бодай щось схоже на унікальну модель функціонування ЧФ РФ, вельми формально обмеженого міждержавними російсько-українськими угодами. Всюди військові контингенти обмежували свою діяльність власне військовими питаннями та не допускали політичного втручання у внутрішні справи держав.

Що ж стосується ЧФ РФ в Україні, то загальновідомо, що він веде надзвичайно активну інформаційно-пропагандистську, ідеологічну, культурницьку, освітянську діяльність, спрямовану не лише на родини своїх військовослужбовців, а перш за все, на громадян України в Криму і Севастополі.

Фактично Росія взяла під неофіційний контроль органи місцевого самоврядування Севастополя, які вже тривалий час ухвалюють антиконституційні рішення, зухвало демонструючи адміністративну сваволю і юридичний нігілізм.

Під прапором "співпраці" ЧФ РФ з відповідними українськими місцевими органами освіти, культури, науки, інформації здійснюється стратегія глибокого і системного втручання у внутрішні справи України на півдні. Навколо ЧФ РФ у Севастополі створено цілу низку сателітних громадських організацій, легалізованих у правовому полі України. Поміж них є і відверто політичні, і культурницькі, і просвітницькі, і мистецькі, і наукові, і релігійні, навіть оборонно-масові, а також жіночі, дитячі, молодіжні, пенсіонерські.

Все вищеозначене забезпечує цьому військовому угрупованню надзвичайно розгалужений вплив, що далеко виходить за межі його основної формальної діяльності і перетворює Чорноморський флот Російської Федерації на потужний культурно-політичний, ідеологічний і пропагандистський інструмент глибокого проникнення в усі соціально-ментальні тканини українського суспільства в Севастополі та й в Криму.

Народний Рух України вважає першопричиною загроз національній безпеці в Криму – відсутність обґрунтованої, логічної і послідовної

державної політики не лише на рівні випередження, але й навіть реагування на дії антиукраїнських сил.

Виходячи з інтересів національної безпеки України, Українська влада не може допустити, щоб діяльність Чорноморського флоту Російської Федерації на українській території й надалі, аж до 2017 року, була безконтрольною, бо це може зробити нашу країну заручницею багатьох небезпечних непередбачуваних подій, приклади чого маємо нині.

Народний Рух вимагає від Президента та Уряду України укомплектувати керівництво державних органів в АР Крим патріотами України, посилити там правоохоронні органи, ефективно захистити українських громадян від погроз фізичного насильства з боку проросійських організацій, негайно ліквідувати в Криму козачі та інші парамілітарні формування, рішуче покінчити з незаконним рекрутуванням населення Криму і Севастополя в російське громадянство, зупинити антидержавну діяльність засобів масової інформації. Необхідно привести діяльність сил ЧФ РФ у сувору відповідність до вимог Закону України "Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України", вивести з території України усі елементи системи забезпечення застосування ЧФ РФ ядерної зброї щоб унеможливити її застосування з території України, як без'ядерної держави, виключити на майбутнє заборонені угодами заміну й нарощування озброєнь сил ЧФ РФ, що дислокуються на території України, терміново відпрацювати порядок і гарантії здійснення міжнародних інспекцій у місцях дислокації ЧФ РФ на території України.

Рух переконаний, що українські ВМС мають виступати центром тяжіння всіх відповідальних державницьких сил півострова. Вони мають стати природним каналом поширення української культури, мови і державницької ідеї. Потужнішого механізму реалізації українських інтересів у цьому анклаві держава просто не має і всяке посилення ВМС автоматично посилює наш політичний вплив в Севастополі і Криму.

Народний Рух вважає доцільним утворити в системі державних органів нашої країни орган з моніторингу тимчасового перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на українській території і покласти на нього відповідальність за оперативний контроль усіх питань, що виникають навколо цієї ситуації.

Ухвала Політради Народного Руху України
5 вересня 2008 року

Опубл.: http://www.nru.org.ua/about/documents/

№ 198
Заява Народного Руху України щодо політичної ситуації в Україні у зв'язку із світовою фінансово-економічною кризою

16 листопада 2008 р.

Сьогодні Україна в умовах гострої політичної кризи постала зовсім незахищеною перед обличчям світової фінансово-економічної кризи. Абсолютно очевидним в такій ситуації є необхідність злагодженості дій політичних еліт та всіх гілок влади. Країні потрібна ефективно діюча Верховна Рада, оскільки на часі прийняття державного бюджету на 2009 рік та низки необхідних законів для подолання фінансово-економічної кризи в Україні. Реалізація хибного сценарію з позачерговими парламентськими виборами може призвести до катастрофічних наслідків.

Попри це, координований з Секретаріату Президента наступ на основи парламентаризму посилюється. І цинічне усунення Арсенія Яценюка з посади Голови Верховної Ради яскраво це продемонструвало. Народний Рух України стверджує, що розвал демократичної коаліції у Верховній Раді України спровокований систематичними нападами Секретаріату Президента та самого Президента на демократично обраний уряд, а також спільними голосуваннями у Верховній Раді України БЮТ, Партії регіонів та комуністами на початку вересня 2008 року.

В існуючій ситуації вже протягом двох місяців позиція НРУ залишається незмінною – наша політична сила виступала і виступає за діяльність демократичної коаліції як основи консолідації здорових парламентських сил для подолання негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи та подальшого соціально-економічного розвитку Української держави. Можливим варіантом розв'язання політичної кризи Рух бачить у створенні коаліції в новому форматі – за участі НУНС, БЮТ і Блоку Литвина [108].

Народний Рух України заявляє, що не допустить сповзання країни у прірву хаосу, до чого нас підштовхують руйнівники демократичної коаліції, для яких власні бізнесові інтереси є важливішими за національні інтереси держави та народу.

Рух заявляє "ні" повторному реваншу, "так" єдності демократичних патріотичних сил!

16 листопада 2008 року
м. Київ

Архів НРУ.
Копія. Машинопис.

№ 199
Заява Народного Руху України щодо антидержавницьких дій Верховної Ради Автономної Республіки Крим

21 лютого 2009 р.

У діяльності ВР Автономної Республіки Крим протягом тривалого часу спостерігається відверта агресивна антидержавницька риторика, яка суперечить офіційному курсу України на євроатлантичну інтеграцію, конструктивну співпрацю зі всіма державами світу, що закріплено відповідними Законами України, Указами Президента та Постановами Кабінету Міністрів.

Так у вересні 2008 року деякі фракції з правлячої у ВР АРК коаліції влаштували під стінами парламенту і на пленарному засіданні відверті провокації, спрямовані на підтримку агресивних дій Російської Федерації проти незалежної Грузії. В стінах ВР АР Крим були розміщені антиукраїнські гасла, а трибуна була "прикрашена" прапорами не існуючих держав Південної Осетії та Абхазії. Але жодного спротиву з боку керівництва ВР АРК таким діям комуністів, вітренківців [109] та представників "руського" блоку не спостерігалося. Рішення про підтримку військових дій РФ та Чорноморського флоту у Грузії, а також вимоги до ВР України про визнання незалежності Абхазії та Південної Осетії було прийнято переважною більшістю депутатів ВР АРК.

Підписання у грудні 2008 року у Вашингтоні Хартії про стратегічне партнерство між Україною та США, що жодним чином не суперечить міжнародній практиці, викликало у депутатів АР Крим невмотивоване обурення, яке було винесене за межі Верховної Ради АРК, на мітинги, безальтернативні радіо- та телевізійні передачі, у тому числі і на Державній телерадіокомпанії "Крим". 18.02.2009 року в стінах ВР АРК відбулося ганебне, принизливе для України, керівництва держави, у тому числі і Президента та Уряду України, обговорення цієї ситуації. Після бурхливого обговорення більшістю голосів було прийнято рішення про неприпустимість відкриття офіційного представництва США у Сімферополі.

Варто зазначити, що представництво РФ у статусі консульства, як і консульські установи Вірменії, Туреччини та деяких інших держав також успішно працюють в Сімферополі.

Треба звернути увагу і на те, що за цю ганебну постанову голосували представники Блоку Куніцина (керівний склад партії Єдиний Центр у АРК).

У той же час, керівництво ВР АРК ініціює прийняття ВР України Закону України про продовження на один рік (з 4 до 5 років) повноважень депутатів ВР АРК.

Народний Рух України вважає неприпустимим постановку питання у Верховній Раді України щодо продовження повноважень цього складу ВР АРК. Ми вимагаємо провести розслідування прийняття цих рішень депутатами ВР АРК, та негайно скасувати всі політичні рішення, які прийняті представницьким органом Автономної Республіки Крим і які відверто суперечать її повноваженням і Конституції України.

Прийнято Центральним Проводом Народного Руху України
21.02.2009 року
м. Київ

Архів НРУ.
Копія. Машинопис.

№ 200
Указ Президента України В. Ющенка про відзначення 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову

13 березня 2009 р.

Ураховуючи видатний внесок Народного Руху України за перебудову в національне відродження та здобуття Україною незалежності, з нагоди відзначення у 2009 році 20-ї річниці створення цієї організації та на підтримку ініціативи громадськості постановляю:

1. Утворити Організаційний комітет з підготовки та відзначення у 2009 році 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову (далі – Організаційний комітет).

Призначити Драча Івана Федоровича – першого голову Народного Руху України за перебудову – головою Організаційного комітету.

Голові Організаційного комітету, Українському інституту національної пам'яті внести у двотижневий строк пропозиції щодо персонального складу Організаційного комітету.

2. Кабінету Міністрів України:

1) розробити з урахуванням пропозицій Організаційного комітету та затвердити у місячний строк план заходів з підготовки та відзначення у 2009 році 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову, передбачивши, зокрема:

– проведення у вересні 2009 року в м. Києві, у Національному палаці мистецтв "Україна", всеукраїнських урочистих зборів з нагоди 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову, а також урочистостей в інших населених пунктах України;

– проведення за участю Національної академії наук України, Національної академії державного управління при Президентові України у червні 2009 року міжнародної наукової конференції, присвяченої історії становлення та діяльності Народного Руху України за перебудову, видання відповідних матеріалів;

– організацію виставок документів і матеріалів, пов'язаних із діяльністю Народного Руху України за перебудову, зокрема тематичної експозиції в Центрі ділового та культурного співробітництва "Український дім";

– відзначення річниць знакових подій українського національно-політичного руху кінця 80-х – початку 90-х років XX століття;

– видання наукової та науково-популярної літератури з історії Народного Руху України за перебудову, спогадів його лідерів та активістів;

– створення та показ документальних фільмів про діяльність Народного Руху України за перебудову;

– випуск в обіг поштової марки та конверта, присвячених 20-й річниці створення Народного Руху України за перебудову, здійснення спецпогашення поштової марки;

2) забезпечити фінансування заходів, пов'язаних з підготовкою та відзначенням 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову.

3. Українському інституту національної пам'яті, Державному комітету архівів України, Службі безпеки України та Міністерству внутрішніх справ України сприяти доступу вчених та представників громадськості до матеріалів, пов'язаних зі становленням Народного Руху України за перебудову.

4. Міністерству освіти і науки України, Українському інституту національної пам'яті:

– забезпечити об'єктивне висвітлення у навчальному процесі теми українського національно-політичного руху кінця 80-х – початку 90-х років XX століття та ролі в ньому Народного Руху України за перебудову;

– організувати із залученням активістів Народного Руху України за перебудову проведення протягом 2009 року у навчальних закладах, бібліотеках тематичних заходів, зокрема конференцій, круглих столів, семінарів.

5. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям затвердити заходи з відзначення у 2009 році 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову та забезпечити їх реалізацію.

6. Державному комітету телебачення та радіомовлення України забезпечити висвітлення в засобах масової інформації заходів з відзначення 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову, організувати тематичні цикли радіо- та телепередач, видання відповідних інформаційних матеріалів, сприяти виступам у засобах

масової інформації засновників та активістів Народного Руху України за перебудову.

Президент України
(–) Віктор Ющенко

13 березня 2009 року

Опубл.: http://www.president.gov.ua/documents/9064.html

№ 201
Звернення Третьої Всеукраїнської партійної конференції НРУ з нагоди 20-ї річниці створення Руху

30 травня 2009 р.

8–10 вересня 1989 року у Києві відбулися Установчі збори Народного Руху України – масової громадсько-політичної організації, яка акумулювала в своїх лавах найактивнішу, найініціативнішу частину українського суспільства, якій вже за два роки судилося у нелегкій драматичній боротьбі вибороти відновлення незалежної Української держави.

Двадцять років минуло з тих пір. Не всі витримали напруженого темпу в складних умовах державотворення, проте Рух, як тоді, так і нині, лишається в авангарді захисту національних інтересів. Нас розколювали, нас прагнули замовчувати, нас намагалися лякати, наших лідерів та однопартійців підступно вбивали або вони безслідно зникали, але, попри постійний тиск, ми увесь цей час не здавалися і лишалися тими, ким є – борцями за українську ідею, за інтереси народу.

З іменем Руху невід'ємно пов'язані святкові дати новітньої відновленої Української держави. 1 грудня 1991 року загальним волевиявленням українського народу був офіційно затверджений Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року – таким чином було втілене в життя основне програмне завдання Руху, визначене II Всеукраїнськими Зборами НРУ. Можливо, саме тому, усе, що має відношення до нашої з вами державної самостійності, знаходить таке гостре розуміння і реакцію в серцях сотень тисяч теперішніх і колишніх активістів Народного Руху. Рух – партія державників.

У рік свого двадцятирічного ювілею Народний Рух України закликає співвітчизників, чий життєвий шлях в той чи інший період перетинався з нашою політичною силою, згадати ті славні часи перших масових мітингів і демонстрацій, Ланцюга Злуки в січні 1990 року, 500-ліття Козацтва, референдуму 1 грудня 1991 року, коли пульс народного волевиявлення об'єднав усю Україну.

Боротьба за зміцнення державності триває. Поки є Рух, поки є тисячі його активістів, в українській державі є надійні, загартовані, патріотичні кадри. Тому збереження і нарощування сил, практична реалізація кадрового потенціалу – це важлива складова діяльності Народного Руху України на сучасному етапі.

У двадцяту річницю свого заснування Рух звертається до всієї української громади із закликом до єднання навколо ідеї національної демократії у сильній, соборній, Українській державі.

Слава Народному Руху України!

Слава Україні!

Опубл.: http://www.nru.org.ua/print/?id=277&t=documents

№ 202
Постанова Верховної Ради України про відзначення 20-річчя створення Народного Руху України за перебудову

25 червня 2009 р.

9 вересня 2009 року виповнюється 20 років від часу створення Народного Руху України за перебудову – політичної сили, яка об'єднала у своїх рядах на той час найбільш прогресивних громадян різних політичних переконань, починаючи від ліберально налаштованих комуністів до радикальних націоналістів. Він об'єднав усіх, хто підтримував демократичні реформи в Україні, незалежно від етнічного походження.

Народний Рух України за перебудову як широка коаліція національно-демократичних сил був породжений вибухом громадської активності на хвилі національного відродження. Він зруйнував стару радянську систему, працюючи для відновлення української державності, національної свідомості, політичного та економічного реформування країни.

8–10 вересня 1989 року у Києві відбувся Установчий з'їзд Народного Руху України за перебудову. Його проведення ознаменувало перехід до демократизації влади. Народний Рух України за перебудову відіграв роль консолідуючої сили та громадсько-політичного чинника у процесах українського державотворення. Після цього з'їзду активізували свою діяльність неформальні громадсько-політичні об'єднання, утворилися нові.

Народний Рух України за перебудову став символом перетворення моноідеологічного суспільства радянського періоду в сучасне суспільство з широким спектром ідеологій.

Історія розвитку цієї політичної сили нерозривно пов'язана із становленням і розвитком сучасної України. Народний Рух України за

перебудову своїм власним прикладом навчив українців відстоювати свої права, став потужним чинником формування громадянського суспільства в країні, об'єднав багатьох відомих державних і політичних діячів, учених, письменників, діячів культури тощо. Завдяки активній діяльності Народного Руху України за перебудову Україна здобула незалежність.

Проведення на державному рівні заходів з відзначення 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову дасть можливість посилити інтерес громадськості до історичних подій кінця 1980-х – початку 1990-х років та процесів, які відбуваються у державі.

Враховуючи історичний внесок Народного Руху України за перебудову відновлення та розвиток Української держави та усвідомлюючи відповідальність суспільства за майбутнє держави, Верховна Рада України **постановляє**:

1. Відзначити 20-річчя створення Народного Руху України за перебудову.

2. Рекомендувати Кабінету Міністрів України, місцевим державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування у межах своїх повноважень:

– сприяти у відзначенні ювілею та проведенні заходів, пов'язаних з ювілеєм, у вересні 2009 року в місті Києві, обласних центрах, інших містах;

– упорядкувати пам'ятні місця, пам'ятники, пам'ятні дошки, пов'язані з історією Народного Руху України за перебудову;

– спорудити на честь створення Народного Руху України за перебудову монумент на одній із центральних площ міста Києва з одночасним перейменуванням її на майдан Народного Руху України за перебудову;

– встановити меморіальну дошку на будинку, де знаходився перший Секретаріат Народного Руху України за перебудову, за адресою: місто Київ, Музейний провулок, 8;

– провести тематичні виховні заходи у навчальних закладах, спрямовані на посилення інтересу молоді до своєї національної ідентичності та власної історії;

– сприяти організації та проведенню наукових конференцій, "круглих столів", семінарів з нагоди відзначення 20-річчя створення Народного Руху України за перебудову з метою посилення уваги до проблем розбудови громадянського суспільства, підвищення суспільної активності громадян для вирішення завдань, які стоять перед державою.

3. Рекомендувати Національному банку України виготовити та ввести в обіг ювілейну монету та пам'ятну медаль з нагоди 20-річчя створення Народного Руху України за перебудову.

4. Рекомендувати Державному комітету телебачення і радіомовлення України забезпечити в установленому порядку висвітлення у засобах

масової інформації заходів, пов'язаних з відзначенням 20-річчя створення Народного Руху України за перебудову.

5. Контроль за виконанням цієї Постанови покласти на Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності.

Голова Верховної Ради України
(–) В. Литвин

25 червня 2009 року
м. Київ

Опубл.:
http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=o1&find=1&typ=2